

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'ÂN-I KERİM'DE PEYGAMBERLERE
EMREDİLEN TEBLİĞ METOTLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK

HAZIRLAYAN

Muammer ÖLMEZ

KONYA 2013

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı : Muammer ÖLMEZ

Numarası : 108106021007

Ana Bilim / Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri/ Tefsir

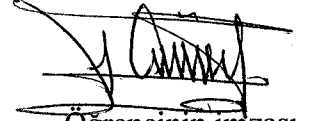
Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tezin Adı: Kur'ân-ı Kerim'de Peygamberlere Emredilen Tebliğ
Metotları

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Adı Soyadı: Muammer ÖLMEZ

Numarası: 108106021007

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri/ Tefsir

Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK

Tezin Adı: Kur'ân-ı Kerim'de Peygamberlere Emredilen Tebliğ
Metotları

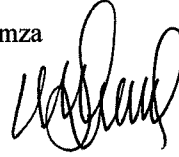
Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Kur'ân-ı Kerim'de Peygamberlere Emredilen Tebliğ Metotları başlıklı bu çalışma ...03...../...06...../...2013..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK

Prof. Dr. Hüseyin İZİCİK

Doc. Dr. Sami BAYRAK

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı: Muammer ÖLMEZ

Numarası: 108106021007

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri/ Tefsir

Programı

Tezli Yüksek Lisans
Doktora

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK

Tezin Adı: Kur'ân-ı Kerim'de Peygamberlere Emredilen Tebliğ Metotları

ÖZET

Tezimizin konusu “Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberlere Emredilen Tebliğ Metotları” başlığını taşımaktadır. Bu çalışmada Peygamberlere tebliğ konusunda verilen emirler nelerdir. Peygamberler tebliğ sahasında ne tür emirler almışlardır. Görevlerini hangi metotlarla yapmışlardır.

Bu çalışma giriş bölümü dışında III bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, metot ve yöntemi, kaynakları ele alınmıştır.

I. bölümde, tebliğ kavramı ve bu kavramla alakalı diğer kavramlar ele alınmıştır. II. bölümde, Tebliğ Metotları işlenmiştir. Bu başlığın altında tebliğ metodunun özellikleri, kullanılan ortak metotlar, Peygamberimizin kullandığı metotlar kaynaklar ışığında izah edilmiştir.

III. bölümde, tebliğ görevi yapan peygamberler in vasıflarına, peygamberlerden sonra tebliğ görevini kimlerin yapacağına, tebliğde öne çıkan ana konulara, peygamberlere destek mahiyetinde verilen unsurlara temas edilmiştir.

Bu çalışmadan çıkarılan önemli sonuç, Peygamberler tebliğ görevini Allah'ın emri doğrultusunda yerine getirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Tebliğ, Davet, İrşad, Peygamber, Metot

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı: Muammer ÖLMEZ

Numarası: 108106021007

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri/ Tefsir

Programı

Tezli Yüksek Lisans
Doktora

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK

Tezin İngilizce Adı: Communication Methods At ordered the Prophets in the Quran

SUMMARY

This thesis subject "Communication Methods At ordered the Prophets in the Quran" is the title. In this study, the orders given to the prophets are notified. What kind of Prophets orders received notification area. Methods which have made the tasks.

The introduction of this study consists III outside. In the introduction to the study, purpose, method, method and sources are discussed.

I. section, the notification concept and other concepts related to this concept are discussed. II. section, Communication Methods processed. Features of the method of notification under this heading, the common methods used, the Prophet used methods are explained in the light of resources.

III. section, which serves as notification of the qualities of the prophets, the prophets, who will do the task after the notification, the communiqué of the main issues, contact elements are given in support of the prophets.

Of significant results of this study, as communicated to the Prophets of God fulfilled in accordance with the order.

Keywords: Communication, Call, enlightened on the, Prophet, Method

ÖNSÖZ

Bizlere Kur'ân ve ona ait ilimlerle meşgul olma imkânı veren Yüce Rabbimize sonsuz hamd, O'nun Rasûlü'ne de salât ve selâm ediyoruz. Kur'ân, Allah'ın bütün insanlara gönderdiği son kutsal kitabıdır. Bu kitabın müntesipleri tarafından anlaşılması, anlatılması, uygulanması gerekir. Bu itibarla tezimizde “Kur'ân'ı Kerim'de Peygamberlere Emredilen Tebliğ Metotları” konusunu çalışmayı uygun bulduk.

Allah (c.c), insanları en güzel biçimde yaratmış, başta akıl olmak üzere sayılamayacak kadar çok nimetlerle donatmıştır. Canlılar içinde en değerli kılınan insanın yaratanını tanıması, hidâyete ulaşması, kendisine yüklenen görevleri gereği gibi yerine getirmesi için Kitaplar ve Peygamberler gönderilmiştir. Allah (c.c), kitapları peygamberlere göndermiş ve onlar vasıtasıyla emir ve yasaklarını insanlara bildirmiştir. Bu tebliğin başarıya ulaşması için Allah (c.c), Peygamberlerini bizzat eğitmiş terbiye etmiş ve onları yetiştirmiştir.

Bu çalışmada, peygamberlerin Allah (c.c) tarafından göreve nasıl hazırlandıkları, görev esnasında aldıkları direktiflerin neler olduğu başta ayetler olmak üzere tefsir, hadis, tarih kaynaklarına müracaat edilerek izah edilmeye çalışılmıştır.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde lugatlardan faydalanmak suretiyle tebliğ kavramının sözlük ve ıstılâh manalarına, tebliğ kavramıyla yakınlığı bulunan kelimelerin izahlarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde tebliğ metotları, metotların genel özellikleri, peygamberlere emredilen tebliğ emirlerinin neler olduğu gibi konular işlenmiştir.

Üçüncü bölümde ise peygamberlerin sıfatlandırılmalarına, tebliğ edilen konulara, tebliğin ulaştırılacağı ve ulaştırılamayacağı kimselere, Allah'ın peygamberlere verdiği destek unsurlara ve peygamberlerin tebliğinde öne çıkan konulara yer verilmiştir.

Bu çalışmamda tecrübesi, ilmî birikimi ve insanî yaklaşımları ile her türlü desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Sait ŞİMŞEK' e teşekkür ediyor ve saygılarımı sunuyorum.

Muammer ÖLMEZ

Konya-2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1
1- ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
2- ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2
3- ARAŞTIRMANIN METODU VE YÖNTEMİ.....	3
4- ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI.....	4
I. BÖLÜM	
TEBLİĞ KAVRAMI.....	4
1.1. Tebliğ Kavramının Tanımı Sözlük ve Istılâhî Manası.....	4
1.2. Tebliğ Kavramıyla Alâkası Olan Kavramlar.....	7
1.2.1. Dâvet.....	7
1.2.2. İrşâd.....	9
1.2.3. İnzâr.....	10
1.2.4. Nasîhât.....	12
1.2.5. Vaaz.....	12
1.2.6. Hidâyet.....	12
1.2.7. Zikir.....	13
1.2.8. İyiliği Emretmek Kötülükten Sakındırmak (Emr-i bil Ma'rûf Nehy-i ani'l Münker).....	13
II. BÖLÜM	
TEBLİĞ METOTLARI.....	14
2.1. Tebliğ Metotları ve Metotların Genel Özellikleri.....	14
2.1.1. Tebliğde Zorlama Meselesi.....	15
2.1.2. Hakk'ın Sadece Allah'tan Olması.....	19

2.1.3. Tebliğde Tedricîlik.....	25
2.1.4. Vahyin Akla Hitap Etmesi.....	26
2.1.5. Peygamberlerin Tebliğ İtikâtla Başlaması.....	28
2.1.6. Tebliğde Psikolojik ve Sosyolojik Unsurların Kullanılması	28
2.2. Peygamberlerin Uyguladığı Metotlar.....	29
2.2.1. Peygamberlerin Uyguladığı Ortak Metotlar.....	30
2.2.1.1. Gizli Dâvet.....	31
2.2.1.2. Alenî Dâvet.....	33
2.2.1.3. Hicret.....	34
2.2.1.4. Peygamberlerin Gece ve Gündüz Dâvette Bulunması	35
2.2.1.5. Peygamberlerin Ücret İstememeleri.....	36
2.2.1.6. Peygamberlerin Putlara Tapmamaları.....	37
2.2.1.7. Tebliğin Bütünlük Arzetmesi.....	38
2.2.1.8. Kendilerine İnananlara Kucak Açmaları.....	39
2.2.2. Peygamberimizin Uyguladığı Metotlar.....	40
2.2.2.1. İnsanları Kur'ân'la Uyarması.....	40
2.2.2.2. Tebliğ Akrabadan Başlaması.....	42
2.2.2.3. Ailevî Meselelerde Hanımlarının Devreye Girmesi.....	46
2.2.2.4. Kendisine İndirileni Eksiksiz Tebliğ Etmesi.....	47
2.2.2.5. Bütün İnsanlardan Sorumlu Olması.....	48
2.3. Peygamberimize Emredilen Tebliğ Metotları.....	50
2.3.1. Peygamberimizin Şahsına Yönelik Tebliğ Emirler.....	51
2.3.1.1. Peygamberimizin Şahsına Yönelik Olumlu Tebliğ Emirleri.....	52

2.3.1.1.1. Sabret.....	52
2.3.1.1.2. Allah İçin Secde Et.....	55
2.3.1.1.3. Allah'a Tevekkül Et.....	56
2.3.1.1.4. Af ve Mağfiret Dile.....	56
2.3.1.1.5. Sana Vahyedilene Sarıl.....	58
2.3.1.1.6. İnsanları Rabbine Dâvet Et.....	58
2.3.1.1.7. Münâfıklara Karşı Dikkâtli Ol.....	59
2.3.1.1.8. Mücâdele Et.....	61
2.3.1.1.9. Kötülüğü İyilikle Defet.....	64
2.3.1.1.10. Yumuşak Davran.....	65
2.3.1.1.11. Allah'ı Tesbih Et.....	68
2.3.1.1.12. Kolaylaştır.....	68
2.3.1.1.13. Tebliğ Et.....	69
2.3.1.1.14. Sabah Akşam Rabbini An.....	72
2.3.1.2. Peygamberimizin Şahsına Yönelik Olumsuz Tebliğ Emirleri.....	73
2.3.1.2.1. Sen Üzülme.....	73
2.3.1.2.2. Sen Korkma.....	74
2.3.1.2.3. Zulmedenlere Sert Davran.....	75
2.3.1.2.4. Kâfirlere Arka Çıkma.....	77
2.3.1.2.5. Kâfirlerden Yüz Çevir ve Bekle.....	78
2.3.1.2.6. İman Etmeleri Konusunda Acele Etme.....	81
2.3.2. İnsanlarla İlgili Olarak Peygamberimize Emredilen Tebliğ Emirleri.....	81

2.3.2.1. İnsanlarla İlgili Olarak Peygamberimize Emredilen Olumlu Tebliğ Emirleri	82
2.3.2.1.1. Umumu İlgilendiren Olumlu Emirler.....	82
2.3.2.1.1.1. Bir Takım Haberleri Onlara Oku	82
2.3.2.1.1.2. Herkese Tebliği Ulaştır.....	84
2.3.2.1.2. Ehl-i Kitab'a Dair Olumlu Emirler.....	84
2.3.2.1.2.1. Ehl-i Kitab'la En Güzel Şekilde Mücâdele Et.....	85
2.3.2.1.2.2. İnsanlar Arasında Hüküm.Ver.....	86
2.3.2.1.2.3. Seninle Mücâdele Ederlerse Ben Müslümanım De.....	88
2.3.2.1.3. Müslümanlara Dair Olumlu Emirler.....	88
2.3.2.1.3.1. Mü'minleri Teşvik Et.....	89
2.3.2.1.3.2. İnananlara Öğüt Ver.....	90
2.3.2.1.3.3. İnananlarla Müşâvere Et.....	91
2.3.2.1.3.4. Onlara Yumuşak ve Tesirli Söz Söyle.....	92
2.3.2.2. İnsanlarla İlgili Olarak Peygamberimize Emredilen Olumsuz Tebliğ Emirleri.....	93
2.3.2.2.1. Kâfirlerle İlgili Olumsuz Emirler	93
2.3.2.2.1.1. Sana Emredilene Açıkça Dile Getir.....	93
2.3.2.2.1.2. Gâfillerden Olma.....	94
2.3.2.2.1.3. Kâfirler ve Alay Edenlerle Birlikte Oturma.....	95
2.3.2.2.2. Yahûdilerle İlgili Olumsuz Emirler.....	96
2.3.2.2.2.1. Yahûdîleri Kendi Haline Bırak Terk Et.....	96
2.3.2.2.2.2. Yahûdîlere Uyma.....	97
III. BÖLÜM.....	99

TEBLİĞDE VASIFLANDIRMA VE TEBLİĞE DAİR DİĞER MESELELER	99
3.1. Peygamberlerin Vasıflandırılması	99
3.1.1. Peygamberlerin Allah Tarafından Vasıflandırılmaları	100
3.1.1.1. Peygamberlerin Allah Tarafından Tek Kelime İle Vasıflandırılmaları	100
3.1.1.1.1. Peygamberlerin Allah Tarafından Tek Kelime İle Olumlu Vasıflandırılmaları	100
3.1.1.1.1.1. Seni Elçi Olarak Gönderdik	100
3.1.1.1.1.2. Sen Açık Uyarıcısın	101
3.1.1.1.1.3. Onlara Şâhitsin	104
3.1.1.1.1.4. Seni Halife Kıldık	105
3.1.1.1.1.5. Sen En Güzel Ahlâk Üzeresin	105
3.1.1.1.1.6. Neredeyse Kendini Harab Edeceksin	106
3.1.1.1.1.7. Sen Hatırlaticısın	107
3.1.1.1.1.8. Azim Sahibisin	108
3.1.1.1.2. Peygamberlerin Allah Tarafından Tek Kelime İle Olumsuz Vasıflandırılmaları	109
3.1.1.1.2.1. Sen Muhafız Değilsin	109
3.1.1.1.2.2. Sen Vekil Değilsin	110
3.1.1.2. Peygamberlerin Allah Tarafından İki Kelime İle Vasıflandırılmaları	111
3.1.1.2.1. Peygamberlerin Allah Tarafından İki Kelime İle Olumlu Vasıflandırılmaları	111
3.1.1.2.1.1. Sen Müjdecî ve Uyarıcısın	111

3.1.1.2.1.2. Sen Halîm ve Raşîdsin.....	113
3.1.1.2.1.3. Sen Allah'a Çağırın ve Nur Saçan Kandilsin.....	114
3.1.1.2.1. 4. Sen Âlemlere Rahmet Olarak Gönderildin.....	114
3.1.1.2.2. Peygamberlerin Allah Tarafından İki Kelime İle Olumsuz Vasıflandırılmaları.....	115
3.1.1.2.2.1. Sen Zorba ve Zorlayıcı Değilsin.....	115
3.1.1.2.2.2. Sen Kâhin ve Mecnun Değilsin.....	116
3.1.1.3. Peygamberlerin Allah Tarafından Üç Kelime İle Vasıflandırılmaları.....	117
3.1.1.3.1. Sen Şahit Müjdecî ve Uyarıcısın.....	117
3.1.1.3.2. Yumuşak Huylu Bağrı Yanık Kendisini Allah'a Vermiş.....	118
3.1.1.3.3. Rasûl Nebî ve Ümmî.....	118
3.1.2. Peygamberlerin Kendilerini Vasıflandırması.....	120
3.1.2.1. Peygamberlerin Kendilerini Tek Lafızla Nitelemeleri.....	120
3.1.2.1.1. Peygamberlerin Kendilerini Tek Lafızla Olumlu Nitelemeleri.....	120
3.1.2.1.1.1. Ben Sizin Gibi Beşerim.....	120
3.1.2.1.1.2. Biz Alemlerin Rabbinin Elçileriyiz.....	121
3.1.2.1.1.3. Ben Sizi Ancak Vahiy İle Uyarırım.....	122
3.1.2.1.1.4. Rabbimin Elçiliğini Tebliğ Ediyorum.....	123
3.1.2.1.1.5. Ben Uyarıcıyım.....	124
3.1.2.1.1.6. Ben Müslümanlardan Olmakla Emrolundum.....	126
3.1.2.1.2. Peygamberlerin Kendilerini Tek Lafızla Olumsuz Nitelemeleri...	126
3.1.2.1.2.1. Ben Vekil Değilim.....	126
3.1.2.1.2.2. Ben Müşriklerden Değilim.....	127
3.1.2.1.2.3. Ben Muhafız Değilim.....	128

3.1.2.1.2.4. Ben Ücret İstemem.....	128
3.1.2.1.2.5. Ben Sapkın Değilim.....	130
3.1.2.1.2.6. Ben Gaybı Bilmem.....	131
3.1.2.2.2. Peygamberlerin Kendilerini İki Lafızla Nitelemeleri.....	132
3.1.2.2.2.1. Peygamberlerin Kendilerini İki Lafızla Olumlu Nitelemeleri....	132
3.1.2.2.2.1.1. Ben Ancak Uyarıcı ve Müjdeciyim.....	132
3.1.2.2.2.1.2. Rasûl ve Şâhit Olarak Gönderildik.....	133
3.1.3. İnsanların Peygamberleri Vasıflandırması.....	134
3.1.3.1. İnsanların Önceki Peygamberleri Vasıflandırması.....	134
3.1.3.1.1. İnsanların Önceki Peygamberleri Olumlu Nitelemeleri.....	134
3.1.3.1.1.1. Sen Ancak Meleksin.....	134
3.1.3.1.1.2. Sen de Bizim Gibi Bir İnsansın.....	135
3.1.3.1.1.3. Sen İyilerdensin.....	137
3.1.3.1.2. İnsanların Önceki Peygamberleri Olumsuz Vasıflandırması.....	137
3.1.3.1.2.1. Sen Sefih ve Yalancısın.....	137
3.1.3.1.2.2. Seni Sapkınlardan Görüyorum.....	138
3.1.3.1.2.3. Sen Ancak Büyülenmiş Kimselerdensin.....	138
3.1.3.2. İnsanların Hz. Muhammed'i Nitelemeleri.....	139
3.1.3.2.1. İnsanların Hz. Muhammed'i Olumsuz Nitelemesi.....	139
3.1.3.2.1.1. Sen İftiracısın.....	140
3.2. Tebliğin Ulaştırılacağı Kimseler.....	141
3.2.1. Kur'ân'ın Ulaştığı Kimseler.....	141
3.2.2. Kur'ân-ı Kerîm'e İnanan ve Allah'a Karşı Saygılı Olanlar.....	142

3.2.3. Gıyaben Allah'a inanan ve Namaz Kılanlar	142
3.2.4. Rableri katında Toplanmaya inananlar	143
3.3. Tebliğ Kimlere Ulaştırılmaz.....	143
3.3.1. Ölümler, Sağırlar Çağrıyı Duymazlar.....	143
3.4. Peygamberlerin Dâvette Bulunduğu Temel Konular	144
3.4.1. İman.....	144
3.4.2. İbadet.....	147
3.4.3. Ahlâk.....	148
3.5. Peygamberlerden Sonra Tebliğ Görevini Kimler Yürütecek.....	148
3.5.1. Hayırlı Ümmet.....	148
3.6. Allah'ın Peygamberlere Destek İçin Verdikleri	150
3.6.1. Kitap.....	150
3.6.2. Hikmet.....	152
3.6.3. Mûcize.....	154
3.6.4. Büyük Saltanat.....	157
3.6.5. Ledünnî ilim.....	167
3.6.6. Yüce Bir Doğruluk Dili.....	158
3.6.7. Güzel Ahlâk.....	159
3.6.8. Hidâyet.....	161
3.6.9. Kelâm Güzelliği.....	163
3.7. Allah'ın İnsanları Tebliğ Ediciye Yönlendirmesi.....	164
3.7.1. Elçiye İtaat Edin.....	164
3.7.2. O, Ne Getirirse Alın.....	166
3.7.3. Peygamberleri Öldürmeyin.....	167
3.7.4. Onda Sizin İçin Güzel Örnekler Vardır.....	168
SONUÇ.....	170
BİBLİYOĞRAFYA.....	173

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı Geçen Eser

a.s: Aleyhisselâm

b: Bin/İbn

bnt.: Bint

b.s.: Baskı

bkz: Bakınız

c.: Cilt

c.c.: Celle Celâlühü

Çev: Çeviren

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

H: Hicri

Haz: Hazırlayan

H.z.: Hazreti

M.: Milâdî

md.: Maddesi

nşr: Neşreden

r.a: Radıyallâhü anh

sy.: Sayı

s: Sayfa

s.a.v: Sallallâhü Aleyhi ve Selem

ŞİA.: Şâmil İslâm Ansiklopedisi

trz: Tarihsiz

trc: Terceme

thk: Tahkik

t.y.: Tarih Yok

v: Vefatı

v. dđr.: ve Diğerleri

y.y.: Yayın Yeri Yok

GİRİŞ

1- ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tez konumuz “Kur’ân-ı Kerim’de Peygamberlere Emredilen Tebliğ Metotları” dır. Kur’ân, Allah’ın sözlerinin yer aldığı son ilâhî kitaptır. Bu kitap, vahiy meleği Cebrâil (a.s) vasıtasıyla Peygamberimize bildirilmiştir. Peygamberimiz de aldığı bu ilâhî mesajlar topluluğu olan Kur’ân-ı Kerim’i insanlara yirmi üç yıllık süre de Allah’ın kendisine emrettiği tebliğ metotları çerçevesinde ulaştırmaya çalışmıştır.

Tebliğ konusunu çeşitli yönleriyle ele alan çalışmaların yapıldığı bir gerçektir. “Hz. Peygamberin Dâvet Metodu”, “Tebliğ Yöntemi”, “İrşâd Yöntemi” “Tebliğ ve Dâvet” gibi çalışmalar yapılmıştır. İnsanların hidâyete ulaşmaları açısından bu konu oldukça önemlidir. Biz de bu çalışmada, Peygamberler görevlerini icra ederken, Allah (c.c.) peygamberlerine ne gibi emirlerde bulunmuş, onlara hangi yöntemleri emretmiş, bu konularda bir araştırma ortaya konulacaktır. Peygamberlerin tebliğine şekil veren, tebliğin temelini oluşturan emirlerin neler olduğu, tebliğde peygamberlerin uyguladığı metotların temel dayanağının ve kaynağının neler olduğu izah edilmeye çalışılacaktır.

Peygamber Efendimiz ve diğer Peygamberler insanlara Allah’ın emir ve yasaklarını tebliğ ederken Allah (c.c) gözetiminde, onun refakâtinde sunmuşlardır. Hz. Peygamber ilk vahyi aldıktan sonra o vahyin verdiği tedirginlik içinde “Beni örtünüz.” derken Allah (c.c) “Ey örtüsüne bürünen, kalk ve insanları uyar!” emriyle tebliğe başlamasını ferman buyurmuştur. Aynı şekilde, Hz. Musa, kardeşi Hârûn’la risâletini Firavun’a tebliğ için giderken Allah (c.c), “Firavun’a gidiniz. Muhakkak o aşırı gitti. Ona yumuşak söz söyleyiniz.” emriyle küfürde zirve isim olmuş bir kişiye hangi üslûbu kullanmaları gerektiğini, bu arada Firavun’un durumunu da (aşırı gitmiş biri olduğunu) peygamberlerine bildirmiştir. Burada yumuşak söz söyleyin emri, Hz. Musa’nın sert tabiatlı bir insan olmasından da kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla mübelliğin hikmetle ve yumuşak sözlerle iletişim kurması gerektiği, bu ayetlerden çıkarılabilmektedir.

Bu çalışmada Peygamberlerin kendilerine vahyedilen hususları insanlara nasıl aktardıkları, bu görevi ifa ederken hangi yöntemleri kullandıkları, ayetler çerçevesinde

ortaya koymaya çalışılacaktır. Peygamberlerin insanlara ilâhî emir ve yasakları vaaz ederken tek başlarına olmadıkları, Allah'ın yardımıyla ve emriyle bu zor görevi yerine getirdikleri izah etmeye gayret edilecektir.

Peygamberlerin vahyi aldıktan sonra, bu vahyin tebliğinde baştan sona kendi iradeleriyle baş başa kalmadıkları, gerektiği zaman Allah'ın yardımıyla mûcize gösterdikleri, vahiy desteği aldıkları Allah (c.c), her zaman ve mekânda peygamberiyle beraber olduğu bu çalışmada ortaya konmaya çalışılacaktır.

Hız. Peygamberin risâletinde Kur'ân peyderpey indirilmiştir. Kalplere daha iyi yerleşmesi ve peygamberin tebliğ görevini daha kolay yerine getirebilmesi için Kur'ân'ın inişi yirmi üç yıl gibi bir sürede olmuştur. Vahiy meleğinin her defasında emir ve yasaklarla gelmesi Peygamberimizin de görevi esnasında yalnız olmadığını, Allah'ın yardımının yanında olduğunu bizlere göstermektedir.

2- ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tebliğde en büyük görev peygamberlere düşmektedir. Peygamberler adeta Allah (c.c) tarafından pedagojik formasyona tabi tutulmuşlar, tebliğde bulunacakları insanlara karşı nasıl hareket edecekleri, hangi metodu izleyecekleri hususunda eğitilmişlerdir.

Araştırmanın amacı tebliğin nasıl başladığını, tebliğde bulunmanın zorluklarını, bu konuda peygamberlerin yaşadığı ortak kaderin neler olduğunu, tebliğe konu olan hususları, tebliğ edicide bulunması gereken yetenek ve özelliklerin ne olduğunu ayetler bağlamında tespit etmek olacaktır. Sonuçta, peygamberlerden inananlara tevarüs eden tebliğin inceliklerini kavramak ve irşâd faaliyetinde bulunmak suretiyle cemiyet içinden seçilmiş “hayırlı bir topluluk” içinde yer almak olacaktır.

Allah (c.c), Peygamberlerinden hangi ruhî derinlikleri talep etti, hangi ahlâkî özelliklere sahip olmalarını murâd etti, kendilerine ne gibi özellikler bahşetti, onları toplumda nasıl saygın ve seçkin hale getirdi, bunları öğrenmek ve gönüllü İslâm tebliğcilerine küçük de olsa tebliğde usul ve uslûp ortaya koymak bu araştırmanın amaçları arasındadır.

Mübelliğ konumunda olanlar, zamana ve zemine göre metodolojiyi yenilemek suretiyle dâvet ve irşâd görevini yerine getireceklerdir. Öncelikle Kur'ân'da peygamberlere emredilen yöntemlerin neler olduğunun ortaya konması gerekir. Biliyoruz ki, peygamberler tebliğ ve irşâd hususunda Allah'ın emirleri doğrultusunda toplumları İslâm'a dâvet etmişlerdir. Allah Peygamberlerini tebliğ sahasında her zaman desteklemiş ve onlara yardım etmiştir.

3- ARAŞTIRMANIN METODU VE YÖNTEMİ

Araştırmamızda temel kaynağımız hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'ân'ı baştan sona, konumuzu göz önünde bulundurarak defalarca okumak suretiyle taramaya çalıştık. Konumuzla alâkalı ayetleri tespit ettik. Bunları da kendi içinde tasnife tabi tuttuk.

Konumuzla alâkalı ayetlerin değişik tefsirlerdeki izahlarını, müfessirlerin bakış açılarını, farklılıklarını tespit etmeye gayret ettik. Bunu yaparken rivayet ve dirayet tefsirleri, çağdaş tefsirler, Kur'ân-ı Kerim mealleri ve tefsirle alâkalı eserlerden istifade etme yoluna gittik.

Bu konuyla bağlantılı olmak üzere daha önce yapılmış tebliğ içerikli çalışmalara ulaşmaya çalıştık. Tebliğ, irşâd, nasîhât, inzâr, emr-i bil ma'rûf ve nehy-i ani'l münker konuları, hadis metinlerinde nasıl geçtiğini, bunlara yönelik araştırma sonuçlarını çalışmamız içinde vermeye çalışacağız.

Peygamberlerin hepsi mübelliğ vasfına sahiptirler. Önceki peygamberlere emredilen tebliğ metotlarını izah etmekle beraber son peygamber olması, ana kaynağımızın Kur'ân'ın kendisine indirilmiş olması sebebiyle tez içinde Peygamberimize daha fazla yer vermeye, O'nun için ayrı başlıklar açmaya çalıştık.

Bir diğer husus; tebliğe memur kılınan peygamberleri, tebliğe konu olan emir ve yasakları, tebliğde uygulanan yöntemleri, tebliği alan muhatapların durumlarını, psikolojik yapılarını da bu çalışma içinde zikretmeye çalıştık.

4- ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Tezimizin hazırlanmasında en önemli kaynak hiç kuşkusuz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Konuyla ilgili ayetlerin tespitinden sonra meallerin verilmesinde de değişik meal çalışmalarına müracaat edilecektir.

Bununla birlikte ayetlerin izahları hususunda; el-Keşşâf, Envâru't Tenzîl ve Esrâru't Te'vîl, Medârikü't Tenzîl ve Hakâiku't Te'vîl, el-Câmî li Ahkâmi'l Kur'ân, Hulâsatü'l Beyân, Adva'ul Beyân, Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsîri, Ebdeu'l Beyân, et-Tahrîr ve't Tenvîr, Elmalılı Tefsiri, Kur'ân Yolu ve diğer tefsir eserleri ikincil kaynaklarımız arasında yer alacaktır.

Tebliğ kavramının sözlük ve ıstılâh manalarının ortaya konması için lugâtlara yer verilecektir.

İslâm Tarihi ile ilgili konularda tarih kitaplarına, Peygamberimizin hayatını ve ailesini ilgilendiren konularda da hadis ve siyer kitaplarına müracaat edilecektir. Tebliğ, İrşad, Dâvet konularında kaleme alınmış eserler de yine müracaat edilecek kitaplar arasında olacaktır.

I. BÖLÜM

TEBLİĞ KAVRAMI

1.1. Tebliğ Kavramının Tanımı Sözlük ve İstılâhî Manası

بلغ: Bir mekâna ulaşmak, yaklaşmak.ve çocuğun bulûğa ulaşması manasındadır. **التبليغ:** Ulaştırmak, تبليغ : Kendisiyle yetinmek anlamlarına gelir.¹ بلغ, “Ben O’na elçilik ve diğer konularda mutlak olarak ulaştırılması gerekenleri ulaştırdım,”² manasına da gelmektedir.

İstılâhta ise: Peygamberde bulunması gereken vacip sıfatlardan olup Peygamberin vahiy yoluyla Allah’tan gelen ilâhî hükümlerin hiç birini gizlemeden, eksiltmeden ve herhangi bir ilavede bulunmadan olduğu gibi insanlara bildirmesine tebliğ denir. Peygamber Allah’ın vahyettikleri hakkında; gizleme, susma, nakletmeme ve başka bir tercih kullanma hakkına sahip değildir. Hiçbir şeyi eksiltmeden ve gizlemeden usulüne uygun olarak bildirmek zorundadır. Herhangi bir peygamberin Allah’tan aldığı ilâhî mesajı, insanlara tebliğ etmemesi söz konusu değildir. “*Ey Peygamber, Rabbinden sana indirilenleri tebliğ et. Eğer tebliğ etmezsen peygamberlik görevini yapmamış olursun. Allah, seni insanlardan koruyacaktır.*”³ denilmektedir.⁴

Tebliğ kelimesinin, ulaştırmak, bildirmek, haberdar etmek manaları yanında; a)- Kur’ân-ı Kerim’in hem lafız hem mana yönüyle insanlara duyurulması, b)- İslâmî hükümlerin hayata geçirilmesi için insanlara ulaştırılması, c)- Bir ilim meclisinde, hocanın söylediklerinin bir görevli tarafından yüksek sesle tekrar edilerek uzaktakilere duyurulması, gibi manalara da gelmektedir.⁵

1 Muhammed b. Ebî Bekr Abdülkâdir er-Râzî(v. 606), *Muhtâru’s Sıhâh*, “blğ. Md.” Dâru’l Ma’rife, IV. b.s. Beyrut, 2010, s. 72; Ebu’l Hüseyin b. Ahmed b. Fâris Zekeriyâ, *Mu’cemu Makâyisu’l Luga*, Dâru’l Fikr, Thk, Abdüsselâm Muhammed Hârun, Kâhira, 1972, c. I, s. 301.

2 Halil b. Ahmed (H. 170), *Kitâbü’l Ayn Müretteben ale Hurûfi’l Mu’cem*, Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, Thk, Abdülâmid Hindâvî, Beyrut, 2003, c. I, s.161.

3 Mâide, 5/67.

4 İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, “tebliğ md.”D.İ.B. Yayınları, V. b.s. s.639.

5 Muhsin Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, “tebliğ md.” İstanbul, 2009 s. 244.

ولما بلغ اشدّه ifadesi, “yetişkinlik seviyesine ulaşmak” anlamında, Kur’ân’da değişik yerlerde kullanılır.⁶ “süreeye ulaşmak”,⁷ فلما بلغا مجمع بينهما⁸, “sürenin sonuna ulaşmak”,⁹ فبلغن أجلهن⁸, manalarına gelir.

Ulaştırmak, بَلَّغَ ve بَلَّغَ (belağa- bellağa) fiilleriyle ifade edilir.¹⁰ ” لقد ابلغتكم رسالات ”¹⁰ يا “¹⁴, ” وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ “¹³, ” و ابلغكم ما ارسلت به اليكم “¹², ” ابلغكم رسالات ربي “¹¹ ” ربي ”¹¹ gibi örneklerini Kur’ân-ı Kerim’in değişik surelerinde görmekteyiz.

Belleğa kelimesi: Kur’ân’da “ulaştırmak” manasına gelir. “Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi?”¹⁶, “Sana düşen açık bir tebliğden ibarettir.”¹⁷

بلغ: Mekâna ulaşmak, onunla müşerref olmak, çocuğun ergenliğe ulaşması, بلغ (belleğa) “daha fazla çekmek için elini atına uzatması”, تبلغ: (Tebelleğa) ise, “ulaşınca kadar kendini sorumlu tutmak” manasına gelmektedir.¹⁸

“el belâğa; ulaşmak, yani yetişmek ve kifayet etmektir. el bulûğ; ulaşmak, vüsûl gibi yetişmek, idrâk, mekâna ulaşmak gibi manalara gelir. el belîğ: Her sözü yerinde söylemek, el belagatü; fesâhat, her sözü yerinde kullanmak veya maaşa yetecek şey demektir.”¹⁹

Bülüğ ve belâğ; zaman, mekân veya belirlenen işler bakımından maksat ve hedefin en son noktasına kadar ulaşmaktır.²⁰ Tebliğ; bir yerden bir başka yere iletilmek

⁶ Yûsuf 12/22, Kasas, 28/14.

⁷ Ahkâf 46/15.

⁸ Kehf 18/61.

⁹ Bakara 2/231-231.

¹⁰ İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem(H. 711), *Lisânu'l-Arab*, Beyrut 1990, c. VIII, s. 419-420.

¹¹ Ârâf 7/ 79-93.

¹² Ârâf 7/ 62-68.

¹³ Ahkâf 46/ 23.

¹⁴ Mâide 5/ 67.

¹⁵ Mâide 5/67.

¹⁶ Nahl 16/35.

¹⁷ Nahl 16/82, Nur, 24/54, Ankebût, 29/18, Yâsin, 36/17, Şûrâ, 42/48, Râ'd, 13/40.

¹⁸ Mecdüddîn Muhammed b. Yâkûb el Firûzâbâdî (H. 817), *Kâmûsu-l Muhît*, Dâru-l Mârifet, “blğ. md.”III. b.s. Beyrut, 2008, s. 129.

¹⁹ Şemsettin Karahisârî (H. 963), *Ahteri Kebîr*, Çev. Ahmet Kemal, İstanbul, H, 1302, s. 78.

²⁰ Firûzâbâdî, a.g.e, s. 1007, el- İsfehânî, Râgıb Ebu'l Kâsım el- Hüseyin b. Muhammed (H. 502), *el Müfredât fi Garibi'l Kur'ân*, Thk. Muhammed Seyyid Keylânî, Dâru'l Ma'rife, Beyrut, trz. c. I, s. 60.

üzere alınan bir emanetin gösterilen yere tam olarak teslimini ifade etme noktasında tavsiyeden ayrılmaktadır.²¹

Belâğ ve tebliğ kelimeleri, Kur'ân da aynı anlamda kullanılmakta ve on küsur yerde geçmektedir. Bunların hepsinde anlam: “vahyin mesajını insana iletmek ve insanı bilgilendirmektir”.²²

Tebliğ; İmamın tekbir ve zikirlerinin cemaate duyurulması anlamındaki fikhî terim; Sözlükte: “Bir şeyi veya bir haberi ulaştırmak” anlamındadır. Kelam ilminde: Peygamberlerin yükümlü olduğu tebliğ görevi, onların vahiy yoluyla alacakları bilgiyi insanlara ulaştırması demektir.²³

بلغ : Meyvenin olgunlaşması, çocuğun anlayış sahibi olması,. البلاغ (ج): البلاغ : İstenilen bir şeyi ulaştırmak demektir.²⁴

1.2. Tebliğ Kavramıyla Alâkası Olan Kavramlar

1.2.1. Dâvet

الدعوة-دعاء: Yemeğe dâvet, (falanın dâvetindeydik denilir), دعاه :“Ona seslendi,”²⁵ şeklinde manalandırılır.

Dâvet: “Birini çağırarak, ölüye ağlamak birinden yardım istemek, dua ve beddua etmek, alıkoymak, iddia etmek, propaganda yapmak” gibi anlamlara gelir. İstılâhta ise: İnsanları dine ve salih ameller işlemeye, Allah’a ve Peygambere itaat etmeye, iyilikler yapmaya, kötülüklerden sakındırmaya çağırarak, İslâm’ı tanıtmak demektir. Kur’ân’da “çağırarak”²⁶ “Allah’a yalvararak, dua etmek, ibadet ve itaat etmek”²⁷, manalarında kullanılır.²⁸

²¹ İsmail L Çakan, *Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları*, İstanbul 1992, s. 22.

²² Muhammed Fuâd Abdülbakî (M. 1968), *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâz'l-Kur'ân*, İstanbul, 1986, s. 135.

²³ Mehmet Boynukalm, “Tebliğ”, *DİA*, c. XXXX, s. 218-219.

²⁴ Malûf Luis, *el-Müncid fil Lugati vel Edebi vel Ulûm*, el-Matbaatu'l-Kasülikiyye, XV. b.s. Beyrut, 1960, s. 48.

²⁵ Râzî, a.g.e. s. 194.

²⁶ Bakara, 2/23.

²⁷ Bakara 2/186.

²⁸ Karagöz, *Dini kavramlar sözlüğü*, “dâvet md.” DİB. Yayınları, V. b.s. s. 115.

داعي kelimesi, “dua eden, çağırın anlamlarına gelir.”²⁹; دعو kelimesinin temel anlamı: Birilerini bir şeye yönlendirmek veya teşvik etmek üzere çağırma’dır.³⁰ “Dâvet vazifesi اُدْعُ yerine tebliğ et (بَلِّغْ); hatırlat (ذَكِّرْ); ikâz et (أَنْذِرْ) gibi başka kelimelerle de izah edilmiştir. Tebliğ ile aynı kökten olan بَلَّغْ lafzı, bütün ayetlerde “dâvet” manasını ifade etmektedir. Öte yandan İslâm Dini’ni yaymanın yegâne yolunun, dâvet ve tebliğ olduğunu göstermektedir.”³¹

Dâvet kelimesi Kur’ân’da şu manaları ifade etmektedir: “Allah dâvet ediyor”³² “Peygamberler dâvet eder.”³³ “İnananlar ve Peygambere uyanlar dâvet eder.”³⁴ “Peygambere muhalif olanlar dâvet eder.”³⁵ “Şeytanın dâveti,”³⁶ “çağırma”³⁷; ”seslenmek, (dua etmek)”³⁸ “yalvarmak ve yardım istemek”³⁹ “isimlendirmek”⁴⁰ “sormak”⁴¹ “temenni etmek”⁴² manalarına gelir.

Kendisine Dâvet edilen varlıklar ve olgular: “Allah’a”,⁴³ “Allah’ın “bağışlamasına”,⁴⁴ “imana”,⁴⁵ “İslâm’a”,⁴⁶ ”kurtuluşa”,⁴⁷ “hayat veren ilkelere”,⁴⁸ “doğruya”,⁴⁹ “doğru yola”,⁵⁰ “cennet’e”,⁵¹ “selâm yurduna”,⁵² “hayra, iyiliğe, Allah yolunda harcamaya dâvet”,⁵³ “şirke”,⁵⁴ “ateşe”,⁵⁵ “Allah’ı inkâra”⁵⁶ dâvet manasında kullanılmaktadır.

²⁹ Bakara, 2/186, Kamer, 54/6-8, Tâ-hâ, 20/108, Ahkâf, 46/31-32, Ahzâb, 33/46.

³⁰ İbn’ü Faris, *Mu’cemü mekâyisi’l luğa*, Darü’l Cîl, Beyrut 1991, s. 279.

³¹ Mustafa Çağrıncı, “Dâvet”, *DİA*. c. IX, s.16-19.

³² Bakara 2/221, Yûnus 10/25, İbrâhim 14/44.

³³ Ahzâb 33/46, Ahkâf 46/31-32, Nahl 16/125, Hacc 22/67, Kasas 28/87.

³⁴ Yûsuf 12/108.

³⁵ Gâfir 40/41-42-43.

³⁶ Fâtır 35, İbrâhim 14/22.

³⁷ Fussilet 41/33, Enfâl 8/24, Âl-i İmrân 3/153.

³⁸ Ârâf 7/189, Âl-i İmrân 3/38, İsrâ 17/110.

³⁹ Yûnus 10/12, En’âm 6/40-41, Zümer 39/8-49, Neml 27/62, Ankebût 29/65, Rûm 30/33, Lokman 31/32, Furkân 25/13-14.

⁴⁰ Ahzâb 33/5.

⁴¹ Bakara 2/68-69-70.

⁴² Fussilet 41/31.

⁴³ Yûsuf 12/108, Gâfir 40/12-42, Kasas 28/87, Hac 22/67.

⁴⁴ Nuh 71/7, Bakara 2/221, İbrâhim 14/10.

⁴⁵ Gâfir 40/10.

⁴⁶ Sâf 61/7.

⁴⁷ Gâfir 40/41.

⁴⁸ Enfâl 8/24.

⁴⁹ Kehf 18/57.

⁵⁰ Müminûn 23/73.

⁵¹ Bakara 2/221.

⁵² Yûnus 10/25.

⁵³ Muhammed 47/38.

“Dua kökünden gelen dâvet, fiilî bir dua idi. Bu bir ömür sürdü. O fayda etmeyince iş kavli duaya kaldı. Bu duanın kabulü, sürecin doğru ilerlediğine delildir.”⁵⁷

Bugün Müslümanlara yönelik olarak gösterilen İslâmi faaliyetler ve onlara İslâm esaslarına uymak üzere yapılan çağrılar, “dâvet” olarak kabul edilmemekte, bu tür faaliyetler için tebliğ, vaaz, nasihat, irşâd gibi tabirlerin kullanılması gerektiği ileri sürülmektedir.⁵⁸

دعاه: “Onu çağırdı. Ona yöneldi, O’na yardım etti. دعا عليه: “Onun için iyilik ümit etti veya aleyhine dua etti.” الداعي: “Çağırın. İnsanları dine, yola çağırın kimse.”⁵⁹ manasına gelmektedir.

الدعوى kelimesi الدعاء kelimesinden türemiş olup “istek” manasındadır. Şer’î manada ise kişinin hakkı ispat etmek için başkasına söylediği söz demektir.⁶⁰

1.2.2. İrşâd

أرشد “yola yöneltmek, İrşâd: “Doğru yolu göstermek” anlamına gelen irşât, dînî bir kavram olarak, müminleri dini görevlerini yerine getirmeye çağırarak demektir.”⁶¹

Hidâyet ile eş anlamlı olan irşâd; Allah’ın, kulunun fiilini kendi rızasına uygun şekilde yaratması anlamına gelen tevfiik kelimesi ile anlam yakınlığı bulunmaktadır. Ancak irşâd hem mümine hem kâfire yönelik olduğu halde, tevfiik, sadece mümine yöneliktir. “Allah (c.c), kime hidâyet ederse işte o, hakka ulaşmıştır. Kimi de hidâyetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın.”⁶² ayeti, gerçek irşâd edicinin Allah olduğunu beyan etmektedir.

⁵⁴ Gâfir 40/42.

⁵⁵ Gâfir 40/41.

⁵⁶ Gâfir 40/42.

⁵⁷ Mustafa İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur’ân Gerekçeli Meâl Tefsir*, Düşün Yayıncılık, II. b.s. İstanbul, 2008, s. 1175.

⁵⁸ Ahmet Önkal, *Rasûlüllahın İslâm’a Dâvet Metodu*, Kitap Dünyası, 20. b.s. Konya, 2011, s. 23.

⁵⁹ Malûf Luvis, deâ md. s. 216.

⁶⁰ Seyyid Şerif Cürcânî (H. 816), *et-Ta’rifât*, Matbaatü’l Hayriyye, I. b.s. Mısır, 1306, s. 46; Muhammed Ali et Tahanevî (H. 1362), *Mevsûatü Keşşâf Istilâhâti’l Fünûn-i ve’l Ulûm*, Thk. Ali Rahrûc, Mektebet-ü Lübnân, I. b.s. Beyrut, 1996, c. I, s. 785.

⁶¹ Râzî, a.g.e. s. 226.

⁶² Kehf 18/17.

Hadislerde de gerçek irşâd edicinin (raşid) (bütün işleri isabetli ve hedefe ulaştırıcı, esmâ-i hüsnâ'dan biri olarak Allah'a nispet edilmiştir.⁶³ “Rüşd: Hak yoluna dönmek”⁶⁴ Rüşd: “Hayra, hakka, hidâyete yönlendirmektir.”⁶⁵

İrşad, doğru yolu göstermek anlamında bir terimdir. Sözlükte: “Doğru yolu bulmayı kararlılıkla benimsemek” anlamındaki rüşd kökünden mastar olan irşâd; “doğru yolu göstermek” demektir. İrşad, dini terminolojide hidâyet ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Ancak hidâyeti gerçekleştirme, Allah'a nispet edildiği halde, irşâd kula izâfe edilmektedir.⁶⁶

رشد: “Doğru yol üzerinde olmak, ارشد له doğru yol üzerinde olmayı emretmek demektir. Hakimin hükmünde doğruya varması manasına da gelir. Rüşd sahibi olmak ise hidâyet edici veya hidâyet olunmuş kimse manasındadır.”⁶⁷

رشد يرشد babından olduğu zaman الغي kelimesinin, رشد يرشد babında olduğunda الضلال in zıddı olur. إرشاد kelimesi delâlet ve hidâyet etmek demektir.”⁶⁸

1.2.3. İnzâr

نذر (الانذار) “uyarmak” demektir. النذير المنذر الانذار kelimelerinin üçü de aynı manada kullanılmaktadır. تنذر, bir kısmı bir kısmını korkuttu” anlamındadır.⁶⁹

نذر: “Nefsini uyardı”. انذر له: “Bir işi ona öğretti onu sakındırdı, varacağı nokta konusunda onu korkuttu,”⁷⁰ demektir.

İnzâr: Bir şeyi üzerine gerekli kılmak, bir şeyi bilip ondan sakınmak ve ihtiyatlı davranmak anlamında “nezr” kökünden türeyen “inzâr”, sözlükte bir şeyi bildirip sakınmasını istemek dikkâtini çekmek ve uyarmak anlamlarına gelir. İnkâr, içinde korku bulunan bir haberdir. İçinde sevinç/sürur bulunan tebşirin (müjdelemenin), zıddıdır.

⁶³ Karagöz ve dğr. *Dini kavramlar sözlüğü*, “rşd. md.” DİB. Yayınları, V. b.s. s. 320.

⁶⁴ Mecîdüddîn, Muhammed b. Yâkub el Firûzâbâdî (H. 817), *Gâmûsu'l Muhît*, Dâru'l Ma'rife, III. b.s. Beyrut, 2008, s. 508.

⁶⁵ Şemsettin Karahisârî, a.g.e. “rşd md.” s. 251.

⁶⁶ Bekir Topaloğlu, “*İrşâd*”, DİA. c. XXII, s. 454-455.

⁶⁷ Malûf Luvis, a.g.e. s. 261.

⁶⁸ Halil b. Ahmed, a.g.e. c. II, s. 119.

⁶⁹ Râzî, a.g.e. s. 562.

⁷⁰ Firûzâbâdî, a.g.e. s. 1275.

Din dilinde inzâr; Allah'ın kitapları ve Peygamberleri vasıtasıyla, insanları inkâr, şirk, nifak ve isyan gibi ilâhî azaba ve cehenneme girmeye sebep olacak her türlü inanç, söz, fiil ve davranışlardan sakındırması, gelecek tehlikeyi önceden bildirmesi, böylece onları iman, ibadet ve itaate yöneltmesidir. Peygamberler, kavimlerini dünya ve ahirette, ilâhî azap ve cezaya, afet ve musibetlere karşı uyarılmışlardır.⁷¹ Nezir ve münzir kelimeleri, Kur'ân'da tekil ve çoğul olarak yetmiş sekiz yerde kullanılmıştır. Din bilginlerine de toplumu uyarma görevi verilmiştir.⁷²

*“Peygamber ancak Allah'tan korkan ve namaz kılanları uyarabilir.”*⁷³ *“Kâfirler Peygamberin uyarısına kulak vermezler.”*⁷⁴ *“Hz. Peygamber bütün insanları uyarır.”*⁷⁵ manasında Kur'ân'da kullanılmaktadır.⁷⁶

“Nüzûr kelimesi, “korkutucu” demektir, münzir gibi, korkutmak manasına da gelir. “İnzar” da “en Nezratü” de korkutmak manasındadır.”⁷⁷

Sözlükte; “korkulu bir şeyi bilip sakınmak” anlamına gelen “nezr” (nizâre) kökünden türemiş olup korkulu bir şeyi haber vererek sakındırmak demektir. “Sevindirici haber verme” anlamındaki tebşîrin zıddı olan inzâr, dine dâvetin şekillerinden biridir. İnzârı gerçekleştirene münzîr (nezîr) denir.”⁷⁸

“Nezir: münzir, yani inzar edici anlamına sıfat-ı müşebbehedir. Nezîr kelimesi, Beşîr ve mübeşşir gibi, inzar anlamına masdar da olur. İnzâr: Korkunç haber vermek, bir şeyin akıbetindeki dehşeti ve tehlikeyi haber vererek sakındırmak demektir. Sevinç haberi vermek demek olan müjdenin zıddıdır. Dolayısıyla beşîr ve mübeşşir, müjdecî demek olduğu gibi nezîr ve münzir de tehlikeli haberleriyle korkutan haberci, peygamber, rasûl demek olur.”⁷⁹

⁷¹ En'âm 6/48, Fâtır 35/24, Furkân 25/1, Ahkâf 46/12.

⁷² Tevbe 9/122.

⁷³ Yâsin 36/11.

⁷⁴ Bakara 2/6, Mülk 67/8-9.

⁷⁵ En'âm 6/19.

⁷⁶ Karagöz, *Dini kavramlar sözlüğü*, “nzt. md.” DİB. c. XXII, s. 319.

⁷⁷ Şemseddin Karahisârî, a.g.e. s. 634.

⁷⁸ Hayati Kökelekli, “*Nezr*” İA, İstanbul, 1994, c.XII, s. 358; İsfehânî, Râgıb, a.g.e. s. 487.

⁷⁹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, Çelik- Şûrâ Yayınları, İstanbul, trz. c. V, s. 415.

نذر: “Bir şeyi başkasına bildirmek ve sonuçlarından O’nu sakındırmak demektir. المنذر : Rasül manasındadır. Beyaz saçlar ecelin yakınlığını ifade eder. Münzir aynı zamanda korkutucu demektir.”⁸⁰

1.2.4. Nasihat

Nasihat kelimesi de tebliğ ile alâkası olan kavramlardandır. “Allah için kitap ve sünnetten öğrendiğini kendisinden büyük ve küçüklere tebliğ etmeye nasihat denilir”⁸¹

“Bir kimsenin muhatabını kendi faydasına veya zararına olan hususlarda iyi niyetle uyarması” manasında kullanılır. Hz. Nuh’un: “Ben sizin bilmediklerinizi Allah’tan (gelen vahiy ile) biliyorum şeklindeki sözü, peygamberin Allah’tan gelen vahiy sayesinde tebliğ ve nasihat etmeye layık ve ehil bulunduğunu, tebliğ ve nasihatının kusursuz olduğunu gösterir.”⁸²

Nasihat, kişiyi söz ve fiillerinde doğruya sevk etmek,⁸³ demektir.

1.2.5. Vaaz

Vaaz: Sevap ve cezalarla kalbini yumuşatacak hatırlatmada bulunmak.⁸⁴

وَعَظَّ لَهُ: Onun için nasihat etti. Onu Allah’a tövbe etmeye sevk etti” manalarına gelmektedir.”⁸⁵

1.2.6. Hidâyet

“Doğruluk, İslâmlık, hakkı hak, bâtılı da bâtil olarak görüp doğru yola girmek, dalâletten ve bâtil yoldan uzaklaşmak” demektir.”⁸⁶

“İrşad, bir şeye ulaşmayı istemek, açıklığa kavuşturmak” manalarına gelir. Hidâyet ise; “ulaşmaya imkân bulmak” demektir”⁸⁷

⁸⁰Malûf Luvis, a.g.e. s. 800.

⁸¹İsmail Çetin, *Âyet'in Esrârı*, Dilara Yayınları, I. b.s. Isparta, 2009, s. 188.

⁸²Halil b. Ahmed, a.g.e. c. IV, s. 384; Hayrettin Karaman v. dğr. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB. Yayınları, Ankara, 2006, c. II, s. 543; Fîrûzâbâdî, a.g.e. s. 1408.

⁸³İsfehânî, Râgıb, a.g.e. s. 494.

⁸⁴Feyrûzâbâdî, a.g.e. s. 1408, Cürcânî, a.g.e. s. 112.

⁸⁵Malûf, Luvis, a.g.e. s. 908.

⁸⁶Abdullah Yeğîn, *Yeni Lûgat (İslâmî, İlmî, Edebî, Felsefî)*, Nurtan Ofset, III. b.s. İstanbul, 1975, s. 220.

⁸⁷Hasan b. Abdilleh b. Sehl b. Saîd b. Yahya b. Mihrân Ebû Hilâl el- ASKERÎ (H. 382), *el Furûkul Lugaviyye*, Thk, Muhammed Basil uyun'is Suud, Dâru'l Kütübü'l İlmîyye, II. b.s. Lübnan, 2010, s. 585.

1.2.7. Zikir

Zikir, anmak, hatırlamak, anılmak demektir. Allah'ı çok çok anıp azametini düşünmektir.⁸⁸

“Bir şeyi kalple veya dil ile anma, hatırlama, akılda tutma” anlamına gelen zikir kelimesi, dînî bir terim olarak “Allah'ı anmak, hatırlamak, dilde ve gönülde tutmak, O'nu unutmamak, gaflet halinde olmamak” manasında kullanılır. Daha özel olarak Allah ismini ve esma-i hüsnâ'yı, Lâ ilâhe illallâh” gibi diğer dini ifade kalıplarını dilde zikir etmeye de zikir denir. Tarikat ehlinin Allah'ın isimleriyle dini mahiyetteki başka bazı kelime ve ibareleri belli zamanlarda ve belli sayılarda düzenli olarak dilde tekrar etmeleri de zikir kelimesiyle ifade edilir.”⁸⁹

1.2.8. İyiliği Emretmek Kötülükten Sakındırmak (Emr-i bil Ma'rûf Nehy-i ani'l Münker)

Emr-i bi'l ma'rûf yani iyi olanı emretmek; nehy-i ani'l münker yani kötülükleri engel olmak demektir. İnsanların iyiye, güzele, hakka, dâr-ı selâma dâvet edilmesi, peygamberler başta olmak üzere, imanı ve akl-i selim sahibi olan herkesin görevidir.

Ekseriyetle ma'rûfu; İslâm ve aklın iyi, doğru bulduğu şeyi buyurup, münkeri; İslâm ve aklın kötü, fena bulduğu şeyi yaptırmamak, onu engellemek, sözle yapılabilir. Mesela: Müslüman olmayanın, İslâm'a dâvet olunması, günahkâr müslümanın Yüce Allah'a itaatkâr olmaya dâvet olunması gibi. Bu doğruyu buyurma İslâm'a aykırı olan şeylerin yapılmaması, İslâm'ın istediği şeylerin yapılması için insanlara umumî bir dâvet tarzında yapılabilir.⁹⁰

⁸⁸ Yeğin, a.g.e. s. 792.

⁸⁹ Hayrettin Karaman v. dğr. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c. II, s. 656.

⁹⁰ Abdülkerim Zeydan, *İslâm'da Dâvet ve Tebliğ Esasları*, Çev. Ruhi Özcan, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1979, 738.

II. BÖLÜM

TEBLİĞ METOTLARI

2.1. Tebliğ Metotları ve Metotların Genel Özellikleri

Peygamberlik müessesesi, insanları hidâyete çağırın ve şeriatın uygulamalarını insanlara bizzat gösteren bir makamdır. Tebliğ, Peygamberlerin varlık gayesidir. Tebliğ olmasaydı Peygamberlerin gönderilişi de manasız olurdu. Peygamberler gelip bizlere hayatın gayesini, ölüm ve ötesinin hakikatini öğrettiler.

Bizler tebliğ vazifesini bir görev anlayışıyla yaparız ama peygamberler onu Allah'ın bir emri, hayata geliş gayesi ve hikmet şuûru ile yaparlar. Görevleri aynı olmakla beraber Nebî'lerin mesaj getirmeleri ve insanlara sunmaları farklılık arz etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de tebliğ, dâvet, irşâd, hidâyet, emr-i bi'l ma'rûf, nehyi ani'l münker hususunda onlarca ayet mevcuttur. Bu konularla alâkalı Allah'ın Peygamberlere emirleri söz konusudur. Peygamberleri bu görevde idare eden, yönlendiren, onlara direktifler veren, mûcizelerle mücehhez kılan, kitap, hikmet ve güzel ahlâkla bezeyen Allah (c.c.)' tır.

Tebliğ ve tebliğle ilgili kavramlar birinci bölümde izah edilmiştir. Burada öncelikle metodun ne olduğunu izah etmeye ihtiyaç vardır.

Metot: Fransızca bir kelime olan metot (m thode) yol, usul, tarz, biçim, yöntem, olup, *“bir gayeye ulaşmak için tutulan kısa, başarılı oluşu denenmiş, mantıklı yolu tutma”* olarak tarif edilmiştir. Metot bazı hallerde karmaşık bir karakter arz edebilmektedir.

Bazı metot tarifleri: “Herhangi bir gayeye ulaşmak için önceden çizilmiş bir yoldur. “Bir amaca en çabuk ve en emin bir surette ulaştırmayı mümkün kılan vasıtaların hey'eti mecmuasıdır.” “Metot, Herhangi bir işi görmek, bir teşebbüsü neticelendirmek için şuurlu bir surette seçilmiş yolların, vasıtaların hey'eti mecmuasıdır”,“Bilinmeyen hakikatleri keşfetmek yahut bilinen bir şeyi başkasına

ispatlamak, tebliğ etmek ve öğretmek için riayet edilecek kuralların, kullanılacak vasıtaların tümüdür.”⁹¹

Metotla ilgili bu kısa açıklamadan sonra tebliğ konusunda şunları söylemek mümkündür: Tebliğ görevi çok şümüllü bir vazifedir. İnsanları ikna etmek, onları Allah’a dâvet etmek oldukça ağır bir görevdir. Bütün Peygamberler bu görevi Allah’ın emri olarak yerine getirmişlerdir. Elbette tebliğ görevini ifa ederken birtakım ilkelere bağlı kalmak gerekir. Her Peygamber zaman ve mekânlarına ve muhatap kitleye bağlı olmak üzere genel ve özel olmak üzere bir takım ilkeler takip etmişlerdir. Genel ilkeler bütün Peygamberlerde benzerlik arz ederken özel ilkeler peygamberlerin kişilik yapılarına, muhataplarına göre de farklılık göstermektedir.

Allah, vahyi Peygambere kesintisiz ulaştırmış,⁹² Peygamberi tebliğ sırasında yalnız, savunmasız ve yardımsız bırakmamıştır.

Genel ilkeler; tebliğde zorlamanın olmaması, hidâyetin kaynağının Allah olması, tedricîlik, yumuşak söz sahibi olmak gibi ilkelerdir. Şimdi bunları izah edelim:

2.1.1. Tebliğde Zorlama Meselesi

Din insanların gönüllerine hitap etmektedir. Gönüllerse zorlama kabul etmez. Allah (c.c), eğer insanların tamamının iman etmesini isteseydi, Peygamberler göndermez ve onlara tebliğ vazifesi gibi bir sorumluluk yüklemeydi. Yûnus suresinde Allah (c.c): “*Yeryüzünde bulunan herkesin iman etmesini dileseydi herkes iman ederdi.*”⁹³ “Şayet Rabbin insanları zorla imana getirmek isteseydi, yeryüzünde ne kadar insan varsa hepsi çoktan iman etmiş olurdu. Fakat O, insanların kendi özgür iradeleriyle imanı seçmelerini istedi. O halde Ey Müslüman! göz göre göre küfrü tercih eden bu insanları, sen mi zorla imana getireceksin? Senin görevin hakikati onlara güzelce duyurmaktan ibarettir. Dolayısıyla iman etmiyorlar diye kendini kahretme! Şunu bil ki: Sen ne kadar çırpınsan da Allah’ın izni ve iradesi olmadıkça hiç kimse iman etmez. Allah dürüst ve samimi bir kalple hakikate yönelmedikleri sürece kibir ve

⁹² Kasas 28/51.

⁹³ Yûnus 10/99-100.

inatla hakkı reddeden o inkârcıları imana yöneltmeyecektir. Çünkü akıllarını kullanmayan böyle önyargılı ve kötü niyetli insanların iman etmeleri mümkün değildir.”⁹⁴

Bu ayetin mealini Yûsuf Işıcık şöyle vermektedir: “Eğer Rabbin dileyseydi, yeryüzünde herkes iman ederdi. Şimdi sen, insanları mü’min olsunlar diye zorlayacak mısın? Allah’ın izni (ve başarıya ulaştırması) olmadan (akledip düşünmeyen) hiç kimse iman etmez! Dolayısıyla Allah düşünüp akletmeyenleri murdar bir azaba uğratar.”⁹⁵

İnsanların imanını kabul etmeleri hür iradeleriyle olmaktadır. Öyle olmasaydı Allah (c.c), yüzlerce Peygamberini tebliğ konusunda seferber etmezdi. Peygamberlerini insanlara örnek olmaları, onlara rehberlik etmeleri ve yumuşak sözlerle Allah’a dâvet etmeleri için göndermezdi. Dinde zorlama yoktur ayetinin tefsirini Şeyh Muhammed Bedreddîn “İman konusunda insanları zorlamaya ihtiyaç yoktur.”⁹⁶ şeklinde yapmaktadır.

Hak ve batıl açığa çıkmıştır. İnsanlar dilediğini seçmede serbesttir. Bu konuda Sait Şimşek: “Müslümanlar, yurtlarından ve mallarından edilmiştir, hatta aralarında işkence altında can verenler olmuş ama inançlarından vazgeçmemişlerdir. İnançları sebebiyle baskı yapıldığında insanlar, inançlarından vazgeçmiş görünürler ama inançlarını kalplerinde gizlerler. Ayrıca onlara baskı yapan topluma ve yöneticilere kin beslemeye başlarlar. Bu da bir toplumun içten içe kemirilmesine neden olur. Müslümanlar kendi hayatlarında bunu yaşamışlardı ve bunun topluma bir yarar sağlamadığını biliyorlardı. O halde baskıya gerek yoktur. Dileyen doğruyu bulabilir,”⁹⁷ açıklamasında bulunmaktadır.

Mevdûdî tefsirinde: “Arapçada din kelimesi hem inancı hem de bu inanç üzerine kurulan hayat tarzını ifade eder. Bu ayete göre İslâm, iman ve onun hayat tarzı kimseye zorla kabul ettirilemez”⁹⁸ demektedir.

⁹⁴ Mahmut Kısa, *Açıklamalı Kur’ân-ı Kerim Meâli*, Armağan Kitaplar, Konya, 2012, s. 210.

⁹⁵ Yûsuf Işıcık, *Kur’ân Meâli*, Konya İlahiyat Derneği Yayınları, III. b.s., 2010, s. 166.

⁹⁶ Muhammed Bedreddîn, *Ebde’ul Beyân*, Kahraman Yayınları, III. b.s. İstanbul, 2010, s. 114.

⁹⁷ Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsiri*, Beyân Yayınları, İstanbul, 2012, c. I, s. 274.

⁹⁸ Ebu’l Âlâ el-Mevdûdî (1979), *Tefhîmü’l Kur’ân, Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*. İnsan Yayınları, İstanbul, trz. c. I, s. 202.

Allah (c.c.) Peygamberine tebliğ esnasında zorlama yapmamasını emretmiştir. “*Sen zorlayıcı değilsin. Hatırlat sen sadece hatırlatıcısın.*”⁹⁹ diye tebliğin sınırlarını çizmiştir. Bu ayetle ilgili olarak Elmalılı tefsirinde: “Üzerlerine musallat olmuş bir cebbar, zorba değilsin- zorla baktırıp düşündürecek, her istediğini yaptıracak, kalplerine hükmedip dilediğin gibi inandıracak değilsin.”¹⁰⁰ der.

Allah (c.c), insanlara akıl vermiştir. Bu akıl nimetiyle düşüncelerini, Peygamberlerin dâvetine kulak vermelerini ve itaat etmelerini yüz çevirmemelerini istemiştir. Bu hususta Peygamberlerine emrederek eğer itaat etmezlerse, dâveti kabul etmeyen, itaat etmeyen, yüz çeviren kimselere karşı görevinin sadece tebliğ olduğunu,¹⁰¹ onların üzerine muhafız olmadığını,¹⁰² onların vekili de olmadığını,¹⁰³ beyan etmiştir.

Bu ayette, inanç özgürlüğünün garanti altına alındığını görüyoruz. Peygamberlerini tebliğle görevlendiren Allah, insanlara iman etmeleri konusunda zorlama olmayacağını kesin bir dille ifade etmiştir. Tebliğle görevli Peygamberler tebliğ metotlarının tamamını uygulayabilirler: Yumuşak ve sert davranmak, tatlı söz söylemek, defalarca tebliğde bulunmak vs. gibi. Ama zorlama noktasında durmak zorundadırlar. Allah’ın Peygamberleri vasıflandırırken sen sadece uyarıcısın,¹⁰⁴ zorlayıcı değilsin,¹⁰⁵ diyerek Peygamberlere sadece dâvet,¹⁰⁶ hatırlatma,¹⁰⁷ müjdeleme,¹⁰⁸ görevlerini yüklemiştir.

Dâvetle ilgili Nahl Suresi 125.ayet hakkında Sait Şimşek: Ayetin nesh edilmediğini, bu ayetin, Allah yoluna dâvetin nasıl ve hangi metotlara uyularak yapılacağını anlatmaktadır, demektedir. Devamında ise bazı müfessirlerin, insanların üç farklı kategoriden oluştuklarını ve ayetin bu farklı kesimlerin nasıl dâvet edileceklerini belirttiğini söylemektedir. Buna göre, insanların bir kısmı zeki ve âlim kişilerden

⁹⁹ Gâşiye 88/21-22.

¹⁰⁰ Elmalılı, a.g.e. VIII. 420.

¹⁰¹ Tegâbün 64/12, Ankebût 29/18, Nahl 16/82.

¹⁰² Şûra 42/48.

¹⁰³ En’âm 6/66.

¹⁰⁴ Fâtır 35/23.

¹⁰⁵ Gâşiye 88/21.

¹⁰⁶ Nahl 16/125.

¹⁰⁷ Gâşiye 88/22.

¹⁰⁸ Â’raf 7/188.

oluşmaktadır. Bunlar eşyanın hakikatini öğrenmek isterler. Bunlara hikmetle yani kesin delillerle hitap edilir. İkinci kesim, selim fıtrata sahip olan genel halk kesimidir. Bunlar için iyi öğüt yani iyi hususları onlara sevdirmek ve kötü şeyler konusunda onları sakındırmak yolu takip edilir. Üçüncü kesimi ise tartışmacı ve inatçılar oluşturur. Bunlarla tartışırken kırıcı olmayan yumuşak sözle hitap edilmelidir. Aynı hususla ilgili olarak diğer müfessirlerin muhatap ayrımı yapmadan bu üç metodun her kesim için uygulanacağını da ilave etmektedirler.¹⁰⁹

Müfessirlerin büyük çoğunluğu hak din olan İslâm'ı tebliğ hususunda cebrin olamayacağını bu ayete istinaden beyan etmişlerdir. Neseî de bunlardan biridir.¹¹⁰

Tenvîrî'l Mikyas'ta; Ehli kitap, Mecusi ve Araplardan hiç kimse İslâm'dan sonra tevhid üzerine zorlanamaz,¹¹¹ denmektedir.

Dinde zorlama ile ilgili olarak Esed: “İnanç ve dinle ilgili her konuda zorlamanın (ikrah) kesin olarak yasaklanmasına dayanan bütün İslâm hukukçuları (fukaha), istisnasız olarak zorla din değiştirmenin her şart altında geçersiz ve temelsiz olduğu ve inanmayan bir kişiyi İslâm'ı kabule zorlamanın büyük bir günah teşkil ettiği görüşünü benimsemişlerdir. Bu, İslâm'ın inanmayanların önüne “ya İslâm ya kılıç” alternatifini koyduğu şeklindeki yaygın safsatayı geçersiz kılan bir hükümdür,”¹¹² der.

Beydâvî dinde zorlama yoktur ayeti ile ilgili olmak üzere: “Gerçekte kimse başka şeye zorlanamaz. Zorlamadan hayır da umulmaz. Açık ayetler ve delillerle birlikte iman ve küfür birbirinden ayrılmıştır. İman ebedi saadete ulaştırır. Küfür ise aldatır ve ebedi bedbahtlığa götürür,”¹¹³ demektedir.

“Dinde zorlama konusunda Razî: “İman meselesi mecburiyet üzerine değil temkin ve ihtiyar üzerine bina edilmiştir. Allah (c.c) tevhide ait delilleri kesin şekilde

¹⁰⁹ Şimşek, a.g.e. III, 193.

¹¹⁰ Abdulah İbn-i Ahmed İbn-i Mahmûd Neseî (H. 710), *Medârikü't Tenzil Fî Hakâik'it Te'vil, Dâru'l Ma'rife*, II, b.s. Beyrut, 2008, s. 133.

¹¹¹ Mecdüddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakub b. Fadlullah el Firuzabadi (H. 817), *Tenvîrî'l Mikyâs min Tefsîri İbn-i Abbas*, Mektebetül Asriyye, Beyrut, 2006, s. 51.

¹¹² Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, İşaret Yayınları, 1999, c. I, s. 78.

¹¹³ Abdullah İbn-i Ömer İbn-i Muhammed eş-Şîrâzî el-Kâdî Beydâvî (H. 610), *Envâru't Tenzil ve Esrâru't Te'vil*, Matbaatü'l Osmaniyye, İstanbul, H. 1314, c. I, s. 176.

beyan etmiştir. Bu açıklamadan sonra kâfirler için küfürde kalmaya bir özürde kalmamıştır,”¹¹⁴ demiştir.

Zemahşerî Keşşâf isimli tefsirinde ilgili ayeti şöyle açıklamıştır: “Dinde zorlama yoktur. Bilakis inanmak tercih ve isteğe bağlıdır. Şu ayette bu görüşümüzü destekliyor: “*Allah dileseydi yeryüzündeki herkes iman etmiş olurdu. Mümin olsunlar diye sen mi onları zorlayacaksın?*” Ama Allah öyle yapmamış ve onları muhayyer bırakmıştır. Böylelikle açık delillerle iman ve küfür belli olmuştur. Kim tâğuta inanmaz, küfrü ve putları inkâr eder, Allah’a inanırsa Allah’ın sağlam ve muhkem ipine yapışmış demektir. Kopmamasından emin olunan ip. Allah (c.c.) in somut ip ile örnek vermesi, işitenin bunu görmesi ve sağlamca inanması içindir. Bu ayet hakkında “Dinde zorlamayın” da denilmiştir. Bazı müfessirler “*kâfir ve münâfiklara karşı cihat et ve onlara karşı katı ol*” ayetiyle neshedilmiştir, demişlerdir. Bu ayet hakkında şu da denilmiştir: Bu ayet ehli kitap hakkında nazil olmuştur zira onlar cizye vererek kendilerini korumuşlardır. Şu rivayet de mevcuttur: Beni Salim b. Avf’tan birinin iki oğlu vardı. Peygamber (s.a.v.) Medine’ye gitmeden önce Peygambere yardımcı oldular. Peygamber (s.a.v.) Medine’ye hicret ettikten sonra bunlar müslüman olmak istediler. Babaları: “Vallahi onların müslüman olmalarına izin vermem” deyince bu ayet nazil oldu. Daha sonra babaları onların müslüman olmalarına izin verdi.¹¹⁵

2.1.2. Hak’ın Sadece Allah’tan Olması

Burada “hak” ve “hakikat” kavramlarını ifade etmek yerinde olacaktır. “Hakikat: Lugât açısından ister güzel, isterse kötü olsun sözü yerinde kullanmaktır. Hak ise: Sözü yerine hikmetle koymak ve ancak sözün de güzel olanını yerli yerinde kullanmaktır. İkisi de “yerine koymak” manasındadır. Ama birinde lugât bakımından diğerinde ise hikmet bakımından yerine koymaktır.”¹¹⁶

¹¹⁴ Muhammed bin Ömer bin Hüseyin bin Hüseyin bin Ali et-Teymî Râzî, (H. 606), *Mefâtihu’l Gayb (Tefsiru’l Kebîr)*, Matbaa-i Amire, İstanbul, H. 1306, c. II, s. 472.

¹¹⁵ Ebu’l-Kasım Mahmut b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşeri Carullah ez-Zemahşerî, (H. 538) *el-Keşşâf an Hakâik-i Gavamizi’t-Tenzil ve Uyuni’l-Ekâvil Fi Vücûhi’t-Te’vîl*, Darü’l-Kitabi’l-Arabî, Beyrut, H. 1407, c. I, s. 303.

¹¹⁶ Yahya b. Mihrân Ebû Hilâl el Askerî (H. 382), *el Furûku’l Lugaviyye*, Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, II. b.s. Thk. Muhammed Bâsil Uyûnu’s Sevdî, el Farku Beynel Hakikati ve’l Hakkı, Beyrut, 2010, s. 45.

Allah (c.c), kullarını “en güzel biçimde” yaratmış,¹¹⁷ “onları yeryüzünde halifeler kılmış”¹¹⁸ “şekillerini güzel yapmış”¹¹⁹ “onlara kulak, göz ve kalpler vermiştir.”¹²⁰ Bu özelliklerle donanımlı yaratılan insanın iman söz konusu olduğunda kendi iradesini devreye sokması istenmiştir.

Kâinattaki her şeyi idare eden, Allah’tır. Akıllarını kullanarak iman eden kullarının imanını geçerli sayacak olan da odur. O’nun iradesi olmadan hiçbir şeyin geçerliliği yoktur. Bununla birlikte peygamberler isteseler de insanları iman ettiremezler. Bu konuda Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “*Hakkın ve her şeyin sahibi Allah’tır. Hak, Allah’tan gelmiştir.*”¹²¹ “*Doğru ve yanlış beyan edilmiştir.*”¹²² “*Onları hidâyete erdirmek sana ait değildir. Fakat Allah, dilediğini hidâyete erdirir.*”¹²³

Dileyene dilediğini Allah verecektir. İmanı isteyene imanı, küfrü isteye de küfrü Allah (c.c.) yaratacaktır. Peygamberler bu konuda birer vesiledir. Bu ayette peygamberlerin insanların kalbine imanı yerleştirme kudret ve yetkilerinin olmadığı ifade edilmektedir. İmanı kalplere yerleştiren Allah’tır.

Kehf suresinde geçen ayette hakkın Allah’tan olduğu ifade edilirken aynı zamanda iman etmeye yanaşmayan kimseler için de bir tehdit içermektedir.¹²⁴ “*De ki: Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki, onun alevden duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (susuzluktan) feryat edip yardım dilediklerinde maden eriği gibi yüzleri yakıp kavuran bir su ile kendilerine yardım edilir. O, ne kötü bir içecektir. Cehennem, ne kötü yaşanacak yerdir.*”¹²⁵

Söz konusu ayetle alâkalı olarak Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsirinde: “Kur’ân, Allah katından indirilmiş bir kitaptır. Allah kulları arasında ayırım yapmaz. Fakir de zengin de, makam sahibi de, makam sahibi olmayan da meşhur olan da meşhur olmayan da Arap olan da Arap olmayan da kadın da erkek de Allah huzurunda eşittir.

¹¹⁷Tin 95/4.

¹¹⁸Bakara 2/30, Sad 38/26.

¹¹⁹Tegâbün 64/3.

¹²⁰Nahl 16/78.

¹²¹Sebe 34/49.

¹²²Bakara 2/256.

¹²³Bakara 2/272.

¹²⁴Kehf 18/29.

¹²⁵Kehf 18/29.

Allah kullarının kimine ayrıcalık tanımaz. Artık ister iman edersiniz ister inkâr edersiniz. İman ederseniz bunun mükâfatına siz kavuşacak, inkâr ederseniz bunun cezasına siz katlanacaksınız,”¹²⁶ denmektedir.

Sonuçlarına katlanmak suretiyle insan, inanmamak gibi bir ruhsata sahiptir. İnanmayanlar kendileri için hazırlanan azaba düçâr olacaklardır. “Biz size ateş hazırladık” karinesiyle inanmayanlara tehdit söz konusudur.”¹²⁷. İnanmamak kurtuluş değildir. Sadece dünyada kendilerine verilen inanmama ruhsatını kullanmaktadırlar. Ahirette sorumluluktan kurutulacak değillerdir. “*Deki: Ona sen bu nankörlük ve inkârınla sefa süredur. Ama kuşkusuz cehennemliklerdensin.*”¹²⁸ Allah (c.c), inanmama ruhsatını insanlara verir, ancak kullarının küfrüne de razı olmaz. “*Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz ki Allah, iman etmenize muhtaç değildir. Ama kullarının inkâr etmesine de razı olmaz.*”¹²⁹

Mevdûdî: “Bu Rabbinizden gelen gerçektir. Dileyen kabul eder, dileyen reddeder. Fakat insanlar Ashâb-ı Kehf’in inançlarında hiçbir taviz vermedikleri gibi Hak’tan da hiçbir taviz verilmeyeceğini anlamalıydılar. Onlar “*inandık ve bizim rabbimiz yerlerin ve göklerin rabbidir.*” diye ilân ettikten sonra, tevhid ilkesinden hiçbir taviz vermemişlerdir. Bu açıklamalardan sonra onlar kavimleriyle hiçbir uzlaşma girişiminde bulunmamışlardır. Aksine şöyle demişlerdir: “*Biz Onu terk edip başka ilâhlar mı kabul edeceğiz. Çünkü böyle bir şey yaparsak biz saçma bir şey yapmış oluruz.*”¹³⁰

Hak sadece Allah’tandır. Allah bunu peygamberleri kitapları ve verdiği nimetlerle insana bahşetmiştir. İnsanın hür iradesiyle iman seçmesi gerekmektedir. Hiçbir kimse sevdiği kimseyi imana getiremez. Bunu ancak her şeyi yaratan ve idare eden Allah yapabilir. Kasas Suresi’nde Allah bu hakikati şöyle beyan eder: “*Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletmezsin. Fakat Allah dilediği kimseyi doğru yola ulaştırır. O doğru yola girecekleri daha iyi bilir.*”¹³¹

¹²⁶ Şimşek, a.g.e. III, 265.

¹²⁷ Bedreddin, *Ebde’ul Beyân*, Kahraman Yayınları, III. b.s. İstanbul, 2010, s. 591.

¹²⁸ Işıcık, *Kur’ân Meâli*, 350.

¹²⁹ Zümer 39/7.

¹³⁰ Mevdûdî, a.g.e. I, 202.

¹³¹ Kasas 28/56.

Hakk'ın Allah'tan olduğu hususunu teyit etmek üzere Allah Peygamberine soruyor: “(Rasûlüm) Hakkında azap gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın?”¹³²

Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, peygamberler sadece tebliğ ve dâvette bulunurlar, imana lâıyk olanı bilen sadece Allah'tır. Doğru yola girecek olanları en iyi bilen O'dur. Peygamberler, en sevdiklerini bile imana getiremezler.

Hak'tan gelen şey hidâyettir. “Hidâyetten kasıt sadece sözün delil olması değil, gerçekten ulaştırmaktır.”¹³³ “Çünkü peygamberler sadece doğruya hidâyet edicidirler.”¹³⁴ Zuhrûf Suresinde Hz. İbrahim babasına ve kavmine: “Beni hidâyete erdirecek olan O'dur.”¹³⁵ diye ifade etmektedir. Peygamber bile hidâyeti sadece Allah'tan beklemektedir. Peygamberlerin sadece tebliğ eden mübelliğ, dâvet eden irşâd görevlisi olduğunu ve tebliğde uyulması gereken bütün kuralların Allah tarafından vaaz edildiğini anlamaktayız.

“Sen, sevdiğin ve kendince İslâm'a layık gördüğün kimseleri, doğru yola iletmezsin. Ancak Allah iletir. Samimi bir kalple doğruya gerçeğe ulaşmak isteyenleri doğru yola ileten yalnızca odur. Kimin doğru yola gireceğini en iyi bilen de odur.”¹³⁶ ayeti hidâyete erecekleri belirleyenin Allah olduğunu beyan etmektedir.

Bu konuda Nuh Peygamber, oğlunun iman etmesini çok istemiş, rabbine yalvarmış “şüphesiz oğlumda ailemdendir.”¹³⁷ diyerek onun da gemiye alarak iman edenlerle birlikte kurtulmasını çok arzu etmiştir. Bu istek Allah'ın koyduğu temel ilkelere aykırı olduğu için Hz. Nuh ihtar edilmiş ve “Rabbim hakkında bilgi sahibi olmadığım şeyi senden isteğim için affımı isterim.” diyerek Allah'a sığınmıştır.¹³⁸ “Hz. Nuh da diğer peygamberler gibi bir insan olarak çocuk sevgisi gibi insanî hassasiyetlere sahipti. Nitekim tufandan kurtulması için Rabbine yalvarmıştı. Allah da kendisine

¹³² Zümer 39/19.

¹³³ Elmalılı, a.g.e. V, 548.

¹³⁴ Şuarâ 19/6.

¹³⁵ Zuhrûf 43/27.

¹³⁶ Kasas 28/56.

¹³⁷ Hûd 11/45.

¹³⁸ Hûd 11/47.

“Sen yüksek seviyeli bir peygambersin; kendi kanın ve canın için bile olsa böyle isteklerde bulunma.”¹³⁹ şeklinde bir tavsiyede bulundu.

Hız. İbrahim’in de babasının affi için Allah’tan bağışlanma dilediğini görüyoruz. Babasına “Allah’tan bağışlanma dileyene söz vermişti.”¹⁴⁰ Hız. İbrahim “halim”¹⁴¹ sıfatlı bir peygamberdi.

Hız. Nuh ve Hız. Lût’un eşleri iman etmeyen peygamber ailelerindendi. Kocaları olan Peygamberler, iman etmeyen eşlerinden Allah’ın azabını savamadılar. “(Hız. Nuh ve Hız. Lût’un eşlerine) *Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin.*”¹⁴² denildi.

Allah genel bir kural olarak peygamberleri aracılığıyla insanları uyarır. Buna rağmen insanlar hidâyetten yüz çevirirlerse velev ki bunlar peygamber yakınları da olsa hidâyetini onlardan esirger ve izlemeye karar verdikleri batıl yolda yürümelerine mani olmaz. Bu, Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli bölümlerinde hidâyeti kendi zatına, dalâleti de insanlara nispet eden ifade tarzının anlaşılmasında umumî bir prensiptir. Allah (c.c.) emri uyarınca, önce peygamber ve kitaplarıyla “hak” olan yolunu insanlara açıklar. Daha sonra bu yola uyma niyeti taşıyanlara imkân verir. Hak yolu takip hususunda onları zorlamaz. Hak yol kendilerine açıklanmış olmasına rağmen hala batıl yollarda yürümeye inat ediyorlarsa o takdirde Allah bilakis peşinden gitmeye kararlı oldukları yolu izlemeye imkân verir.¹⁴³

Hız. Peygamber de amcası Ebû Tâlib’in iman etmesini çok istemişti. Vefatı sırasında onun yanına gelerek ”Ey babam yerinde olan amcam bir kere lisanıyla şahâdet getirde ahirette sana şefaate edebileyim.” dedi. Ebu Talip de “ölüm korkusundan Müslüman oldu demeyeceklerini bilmiş olsam arzu ve isteğini yerine getirirdim.” diyerek Peygamberimiz çok istemiş olmasına rağmen iman etmemiştir. Peygamberimiz üzüldü ve affi için Allah’a dua etti. Bunun üzerine Kasas Suresindeki ayet nazil oldu.¹⁴⁴

¹³⁹ Mevdûdî, a.g.e, c. II. S. 398.

¹⁴⁰ Meryem 19/47.

¹⁴¹ Hüd 11/75.

¹⁴² Tahrîm 66/10.

¹⁴³ Mevdûdî, a.g.e. c.II, s. 282.

¹⁴⁴ Kasas 28/56.

*”Hakikat (Habibim) sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin, fakat Allah kimi dilerse Ona hidâyet verir ve O hidâyete erecekleri en iyi bilendir.”*¹⁴⁵

İrşâd görevi peygamberlerden, hidâyet kararı ise Allah’tandır. Hz. Peygamber, tefsire de bu sebeplerle başlamıştır. Ayetleri onlara açıklamak, onlara tebliğde bulunmak için ilk müfessir olarak tefsir yapmıştır. “Hz. Peygamber’in (s.a.v) ashabına açıklamış olduğu Kur’ân ayetleri tamamen onları irşâd etmeye yöneliktir.”¹⁴⁶

“Peygamber, tebliğ ile yani Allah’ın mesajlarını insanlara iletme ve ihtiyaç hissettikleri yerde bu mesajları açıklamakla görevlidir. Bunlara inanmak ve onlarla amel etmek insanlara bırakılmıştır. İnsanların hidâyete ermeleri, onların hidâyeti istemelerine ve Allah’ın buna izin vermesine bağlıdır. O halde insanlara sadaka verirken bunu, İslâm’a girmeleri için baskı aracı olarak kullanmamak gerekir. Çünkü onları hidâyete erdirmek, onların isteklerine ve Allah’ın isteğine bağlı bir husustur.”¹⁴⁷

Zemahşerî hidâyet konusunda şu açıklamayı yapmaktadır: “Onları hidâyete getirmekle yükümlü değilsin onları hidâyete getirmek, verdikleriyle minnet ve eziyet etmelerinden nehyetmen, kötü şeyleri infak etmelerinden ve buna benzer şeylerden onları nehyetmen sana vacip değildir, sen sadece onlara tebliğ ile sorumlusun. Ancak Allah kimi isterse hidâyete erdirir.”¹⁴⁸

*“Allah (c.c) dilediğini lütfıyla hidâyete ulaştırır.”*¹⁴⁹ *“Allah esenlik yurduna çağırır. Dilediğini sırat-ı müstekîme iletir.”*¹⁵⁰ *“Dilediğini de adaletin bir gereği olarak sapkınlığa düşürür.”*¹⁵¹ Allah’ın sapkınlığa düşürmesi hızlan’dır. Hızlân’ın manası ise, Hz. Allah’ın kendisinin razı olacağı şeylerde kulunu muvaffak kılmayıp ondan yardımını kesmesidir. Bu Yüce Allah’ın adaletinin gereğidir. Kezâ, Yüce Allah’ın günahkârları isyanları sebebiyle cezalandırması da adaletinin icabıdır.”¹⁵²

¹⁴⁵ Ali Celâleddin Karakılıç, *Hz Muhammed (a.s) in Hayatı, Eşsiz Ahlâk ve Faziletleri*, V. b.s. 138, Ankara, 2012, s. 138.

¹⁴⁶ Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Yayınları, IV. b.s. İstanbul, 2008, s. 59.

¹⁴⁷ Şimşek, a.g.e. c.I, s. 290.

¹⁴⁸ Zemahşerî a.g.e. c. I, s. 317.

¹⁴⁹ Bakara 2/142-213-272, Nûr 24/46, Kasas 28/56.

¹⁵⁰ Yûnus 11/25.

¹⁵¹ Furkân 6/161.

¹⁵² Ali Pekcan, *İslâm Akâid Metinleri*, Rağbet yayınları, İstanbul, 2009, s. 68.

2.1.3. Tebliğde Tedricîlik

Tebliğde Peygamberlerin takip ettiği temel metotlardan biri de tedricîliktir. Mübelliğin başarılı olabilmesi için tedrici bir metodu takip etmesi gerekir. Peygamberler de zaman ve mekânı, şartları, uygun durumları gözeterek yılmadan aşama aşama Allah'ın kendilerine emrettiği metotları uygulamışlardır. İyilik, güzel söz ve hoşgörü ile muhataplarını Allah'ın yoluna dâvet etmişlerdir. Yakınlarından başlamak, gizli dâvette bulunmak ve hikmetle, güzel öğütle insanlara dâvette bulunmuşlardır.

Nahl suresindeki ayet peygamberlere uymaları gereken tedrici yöntemi göstermektedir. *“Ey Muhammed, Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.”*¹⁵³

Yukarıdaki ayetin tefsirinde Mevdûdî: “Bu emir İslâm'ın tebliği ile ilgilenenler için çok önemlidir. Onlar şu iki şeyi göz önünde bulundurmalıdırlar: “Hikmet” ve “güzel öğüt.” Hikmet, kişinin tebliğ sırasında dikkâtlı ve basiretli olması, bunu körü körüne yapmamasıdır. Hikmet, hitap edilen kişinin zihin, yetenek ve şartlarının göz önünde bulundurulmasını ve mesajın bunlara uygun şekilde iletilmesini gerektirir. Bundan başka aynı metot herkese ve her yerde uygulanmamalı aksine önce muhatabın hastalığı teşhis edilmeli ona göre zihin ve kalbi uyarılarak tedavi edilmelidir.”¹⁵⁴ der.

Aynı ayetle ilgili olarak Zemahşerî: “İslâm olan, Allah'ın yoluna sahih ve muhkem olan hikmetli sözlerle çağır. O sözler ki “mev'ıza-i hasene” şüphe giderici ve hakkı ortaya çıkarıcıdırlar. Yine o sözler ki, o sözlerle onların menfaati istenir ve onlara nasihat edilir. Hikmetli sözlerden Kur'ân da kast edilebilir. Yani hikmet ve mev'ıza olan bu kitap ile onları İslâm'a çağır. Mücadelenin en güzeli olan yumuşaklık ve rıfk ile onları çağır. Katı ve sert olmadan onları çağır. Allah onları daha iyi bilir. İçinde biraz hayır olan az vaaz ve nasihatla yola gelir,”¹⁵⁵ demektedir.

Peygamberler, tedrici metodun gereği olarak öncelikle iman konusunda tebliğde bulunmuşlar, ibadet ve diğer hususları imandan sonraya bırakmışlardır. Mesela içkinin

¹⁵³ Nahl 16/125.

¹⁵⁴ Mevdûdî, a.g.e, c.I, s. 79.

¹⁵⁵ Zemahşerî a.g.e. c. II, s. 644.

haram kılınması hususunda da Allah (c.c) tedricî bir metot takip etmiştir. Zaten tebliğ muhatap olanların her şeyi bir anda kabul etmesi ve kavraması da beklenemez. Tedricilik, bir bakıma insanın fitratına daha uygun bir metottur.

Tedricilik, iman, amel vb. konularda olabildiği gibi dâvete kimden başlanacağı, hangi silsilenin takip edileceği gibi durumlarda da olabilmektedir. Lokman (a.s.) oğluna nasihat ederken önce Allah’a şirik koşmaması gerektiğini sonra iyilik yapmasını, namazını kılmasını, iyiliği emretmesini kötülükten sakındırmasını, sabırlı olmasını, kibirlenmemesini ve sesini yükseltmemesini sırasıyla tavsiye ediyor.¹⁵⁶ Aynı şekilde Kur’ân-ı Kerîm yirmi üç yılda indirilmiştir. Kâfirler Kur’ân “neden bir defada indirilmedi” dedikleri zaman, Allah (c.c.) şöyle cevap vermiştir. “*Senin kalbine yerleştirmek için azar azar indirir ve onu ağır ağır okuruz.*”¹⁵⁷

İbni Kesîr; bu konudaki ayetin tefsiri ile ilgili olarak: “Hikmet, Allah’ın peygambere indirmiş olduğu kitap ve sünnettir. Güzel öğütlerle çağırmasını emretmesi; Allah’ın baskınından sakınmaları için başlarına gelebilecek musibetten sakınmalarını sağlamaktır. Tartışma konusunda ise, mücadeleye ihtiyaç duyan olursa güzel bir şekilde rifkle, yumuşaklıkla ve güzel bir hitap ile tartış.”¹⁵⁸ demektedir.

Gazâlî tebliğde konuların tedricen anlatımı ve seçimi konusunda: “İslâm’ı anlatmak istediğime göre işe, öncelikle teslis ve şirke karşı tevhid inancını yahut hakkında pek çok yalanlar uydurulan ve iftiralar atılan Hz. Peygamberin hayatını anlatarak başlayabilirim,”¹⁵⁹ demektedir.

2.1.4. Vahyin Akla Hitap Etmesi

Kur’ân, insanların akıllarına hitap eder. Çünkü insanları diğer canlılardan ayıran temel fark akıllarıdır. İnsanlar akıllarıyla iyi ve kötüyü ayırt etme kabiliyetine sahiptirler. Allah (c.c.), bilgiye ulaşma imkânlarını insanlara vermiştir. Allah’ın verdiği bilgiye ulaşma yolları, Kur’ân- Kerim’de şu ayetle beyan edilmiştir. “*Allah sizi*

¹⁵⁶ Lokman 31/13-19.

¹⁵⁷ Furkân 25/32.

¹⁵⁸ Muhammed Ali Sâbûnî, *Saffetü’t Tefâsir*, Mekteb-i Asriyye, İstanbul, 1990, c. III, s. 1250.

¹⁵⁹ Muhammed Gazâlî (1996), *Kur’ân- Anlamada Yöntem*, Şûle Yayınları, Çevr. Emrullah İŞLER, II. b.s. İstanbul, 1998, s. 127.

analarınızın karınlarından öyle bir halde çıkardı ki hiç bir şey bilmiyordunuz, öyle iken size, işitme, gözler, gönüller verdi ki şükredesiniz.”¹⁶⁰

“Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?”¹⁶¹ Kur’ân-ı Kerim’de on iki yerde bu ifadeyi görüyoruz. Allah (c.c.) insana düşünmesi için bir takım konular sunmakta, o konular üzerinde değerlendirme yapmasını, ölçmesini, biçmesini ve kendini imana götürecek sonuçlar elde etmesini istemektedir. “Hala düşünmez misiniz?” Sizi Aziz ve Alîm olan, her şeyin kahrı-ı galebesi altında olduğu, her şeye gücü yeten ve her şeyin kendisine boyun eğdiği Allah’a ulaştıracak akıllarınız yok mu?”¹⁶²

“Allah’ın ayetleri üzerinde düşünecekleri yerde onlara karşı direnen, peygamberin bütün iyi niyetli ve özverili çabalarına rağmen inatla yanlış yolda giden, azgınlık ve sapkınlıkları içinde bocalayıp duran inkârcılar eleştirilmektedir... Kuşkusuz buradaki şükürün anlamı, insana bilme gücü veren kudreti tanıyıp bilgi vasıtalarını ve güçlerini, O’nun iradesi yönünde amacına en uygun ve en verimli bir şekilde kullanma anlamına gelir. Ayetin sonundaki “Artık aklınızı kullanmayacak mısınız”? şeklindeki ifade de bunu göstermektedir.”¹⁶³

“**افلا تعقلون**” Bu ayeti Kâdî Beydâvî şöyle tefsir etmiştir: “Sizi yaptıklarımızdan ve kötü akıbetinden men edecek aklınız yok mu? Akıl aslında kısıtlanmıştır. Akla idrâk-i insânî denir. Çünkü idrâk-i insânî çirkin şeylere engel olur, güzel şeyler üzerine de düşündürür. İşte bu idrâktir. Nefsinin yaptığı kötü şeylere karşı vaaz etmeyen nefsi kötüdür ve onun yaptıkları cahilin, ahmak veya akıldan yoksun kimsenin yaptıkları gibidir. Asıl olansa, akıl sahibi kimsenin nefsini tezkiye etmek üzere ona vaaz etmesidir.”¹⁶⁴

Akıl insanı sorumlu varlık haline getirir. Allah (c.c.), insanın aklına hitap etmektedir. Ayetler üzerinde düşünmeye dâvet etmektedir.

¹⁶⁰ Nahl 16/78.

¹⁶¹ Bakara 2/44-76, Âl-i İmrân 3/65, En’âm 6/32, Ar’âf 7/169, Yûnus 10/16, Hûd 11/51, Yûsuf 12/109, Enbiya 21/10-67, Mûminûn 23/80, Kasas 29/60, Sâffât 37/138.

¹⁶² Sâbûnî, a.g.e. III, 1561.

¹⁶³ Karaman v. dğr. a.g.e. c.IV, s. 39.

¹⁶⁴ Kâdî Beydâvî, a.g.e. c.I, s. 77.

2.1.5. Peygamberlerin Tebliğe İtikâtla Başlamaları

Bütün peygamberler, dâvetlerine tevhidle başlamışlardır. Çünkü dinde bütün unsurlar imanın üzerine bina edilmiştir. Amel ve ahlâk imanın üzerine inşa edilir. Bu itibarla önce imana, Allah'ın varlığına ve birliğine dâvet, tebliğin temelini oluşturur.

Bu konuda Kur'ân-ı Kerim Hz. Nuh'tan bahseder. Nuh Peygamber kavmine: “*Ey kavmim Allah'a kulluk edin. Sizin için ondan başka ilâh yoktur.*”¹⁶⁵ demiştir.

Mekke döneminde nazil olan ayetlere baktığımızda Allah'ın varlığı, birliği, meleklerle, peygamberlere, kitaplara, ahiret gününe iman, öldükten sonra dirilmeye iman, hesabın varlığına, cennet ve cehennem varlığına iman gibi konuların başta geldiğini görürüz.

“Peygamberler, tevhidin dışında ahlâk, ibadet veya başka bir konuda da tebliğe başlayabilir, o konularda da başarı sağlayabilirdi. Bu durumda tevhide gölge düşer. Allah'ın birliği konusu öncelenmemiş olurdu.”¹⁶⁶

Kur'ân-ı Kerim'de hitaplara baktığımızda seksen dokuz yerde “Ey iman edenler” diye seslenilmektedir ki bu hitap doksan defa geçen “Ey Rabbim” hitabından sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bu da imanın, tevhid'in ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Amelin ve diğer hususların ayetlerde imandan sonra yer alması da aynı şekilde tebliğde önceliğin tevhid konusunda olduğuna bir delildir.

Kur'ân'daki emir ve yasaklara iman eden kimse, Allah'ın (azze ve celle) bütün emirlerine iman etmiş olur.¹⁶⁷

2.1.6. Tebliğde Psikolojik ve Sosyolojik Unsurların Kullanılması

İnsan ruh ve cesetten müteşekkil iki yönlü bir varlıktır. İnsana bir fikri belletmek isteyen ve insanın desteğini almak isteyen sistemler insanın psikolojik durumunu daima dikkâte almışlardır. Elbette peygamberlerin başarısını ve etraflarında insanların toplanmasını sadece ve sadece psikolojiye bağlamak da yanlıştır. “ Hz.

¹⁶⁵ Araf 7/59.

¹⁶⁶ Önkal, a.g.e. s. 58.

¹⁶⁷ Mukâtil b. Süleyman (H. 150), *Ahkâm Ayetleri Tefsiri*, İşâret Yayınları, Çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, 2005, s. 32.

Peygamberin muhataplarının psikolojik durumlarını dikkâte alarak usanç ve bıkkınlık vermesin diye ashabına vaaz ve irşâd'da onların istekli ve bildirilenleri kabule hazır anlarını seçtiğini biliyoruz.”¹⁶⁸

Peygamberler insan fitratına vakıf kimselerdir. İslâm'ı tebliğ eden bütün peygamberler muhataplarının psikolojik durumlarını göz önünde bulundurmuşlardır. İnsanları Allah'a ve O'nun emirlerine dâvet ederken kolaylaştırmışlar, zorlaştırmamışlar ve hüsnü muamele de bulunarak dâvet etmişlerdir.

Kendilerine hakaret eden ve kötü davranışta bulunanlara da tebliğde bulunmuşlar, asla kin ve nefret duygularıyla hareket etmemişlerdir. Sadece gerektiğinde yüz çevirmişler ama Peygamberin ve inananların moralini, psikolojisini bozmak isteyenlerle belli dönem uzak durma yöntemini izlemişlerdir. Peygamberimiz de rıfk, hüsnü muamele ile başladığı tebliğ metodunu muhatabına göre zaman zaman gittikçe sertleşen fakat aşırı da gitmeyen bir yöntemle uygulamışlardır. Gerektiğinde azarlama, tehdit, gözdağı verme, korkutma yöntemlerini Allah'ın bir emri olarak muhataplarına karşı uygulamışlardır. Mesela: İslâm'ın faziletli ameli hakkında soru soran iki kişiden birine “yemek yedirmek ve selamı yaymak” değerine ise büyük ihtimalle onda gördüğü eksiklik sebebiyle “el ve dil selameti” diye cevap vermiştir. Bu şekilde O'nun hutbe ve konuşmaları, irşâd ve tebliğleri, duruma ve muhataba göre çeşitlilik ve değişiklik arz etmektedir.

Peygamberler tebliğ vazifesini ifa ederken, ödüllendirme, taltif etme, teşvik etme, müjdeleme, hediyelerle kendilerine yaklaştırma gibi dâvette olumlu yöntemleri de uygulamışlardır.

2.2. Peygamberlerin Uyguladığı Metotlar

İnsanların Allah'a dâvet edilmesi hususunda bütün peygamberler elbette bir metot takip etmişlerdir. Peygamberlerin uyguladığı bu metotların temel kaynağı Allah (c.c.)'tır. Allah'ın emirleri doğrultusunda peygamberlerin uyguladığı bu metotlarda benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da söz konusudur. Kur'ân'daki ayetlere bakarak bu benzerlik ve farklılıkları tespit etmek mümkündür.

¹⁶⁸ Önkâl, a.g.e. s. 192.

Kur'ân-ı Kerim'e baktığımızda peygamberlerin gizli ve açık dâvette bulunmak, hicret etmek, ücret istememek ve kendilerine inananları kovmamak gibi konularda metotta birlik içinde oldukları görülür. Bununla birlikte Peygamberimizin diğer peygamberlerden farklı bir metot takip ettiği de yine Kur'ân'dan anlaşılmaktadır. Bu farklılıklardan biri ve en başta geleni "Kur'ân ile uyarmasıdır."¹⁶⁹ "Bütün insanlara tebliği ulaştırmak."¹⁷⁰ durumunda olması da peygamberimize has tebliğ metodudur.

Peygamberlere emredilen metotların; peygamberin kişilik yapısı, kavminin anlayış kapasitesi, inatçılığı, çevresel faktörleri gibi sebeplerle farklılık arz ettiği de bir vakıadır.

Allah'ın tebliğde uygulanmasını emrettiği metotlar peygamberlerin muhataplarına, muhatapların sayısına ve inanç durumuna göre değişiklik göstermektedir. Bütün bunların neticesinde Allah (c.c.) peygamberlerden ısrarla tebliğ görevinin yerine getirilmesini istemektedir. Öyle ki azap edilmesi veya edilmemesi tebliğin kendilerine ulaştırılması veya ulaştırılmamasına bakılarak belirlenecektir. Çünkü Allah, peygamber göndermediği kavme azap etmeyecektir. Tebliğ konusu hem bu görevi yerine getiren peygamberlere sorulacak hem de onların kavimlerine sorulacaktır.¹⁷¹

Kur'ân-ı Kerim'de: "*Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın.*"¹⁷² denilmektedir.

2.2.1. Peygamberlerin Uyguladığı Ortak Metotlar

Tebliğde gaye, insanları Allah'ın birliğine dâvet etmektir. Bu görevi peygamberlere veren, Allah (c.c) tır. Allah peygamberlerine tebliğde farklı metotların yanında bütün peygamberlerde ortak olmak üzere benzer metotları da emretmiştir. Her peygamber davasına gizlilik içinde başlamıştır. Belli bir sayıya ve güce ulaştıktan sonra alenî olarak dâvete başlamışlardır.

¹⁶⁹ Kâf 50/45.

¹⁷⁰ Sebe 34/28.

¹⁷¹ A'râf 7/6.

¹⁷² İbrahim 14/4.

İnkâr edenlerle mücadele etmek ve hicret etmek de peygamberlerin ortak tebliğ metodu olmuştur.

2.2.1.1. Gizli Dâvet

Dinler tarihine baktığımızda dâvetçilerin engellenmeleri, zorluklarla karşılaşmaları, suikastlara uğramaları gibi olumsuz davranışlarla karşılaştıklarını görüyoruz. Tebliğin sekteye uğrama endişesi, tebliğ edicinin can tehlikesi vb. sebeplerle dâvetlerin ilk aşamaları gizli başlamıştır. Belli bir güce erişinceye kadar gizliden ve en yakın, en güvenilir olanlara tebliğ ulaştırılmıştır. Sayı ve güç itibarı ile belli bir miktara ulaşıncaya da açıktan dâvetler başlamıştır.

Gizli dâvet aşaması tebliğde önemli aşamalardan biridir. Hz. Nuh: “*Onlarla gizli gizli konuştum.*”¹⁷³ diyerek belli dönemlerde kavmine gizlice seslendiğini ifade etmektedir.

İnsanlar arasında dokuzyüz elli yıl kalan Hz. Nuh, peygamberlik görevini nasıl yaptığını bizzat kendisi ifade ediyor: “Gece-gündüz ara vermeden emrini yerine getirdim, onları senin dinine dâvet ettim. Dâvetim fayda vermediği gibi gittikçe benden uzaklaştılar. Benim bütün çabam onları bağışlayacağın bir çizgiye gelmelerini sağlamaktı. Ama onlar bu dâvetimi duymamak için parmaklarını kulaklarına tıkadılar, beni görmemek için elbiselerini başlarına geçirdiler. Sesimi onlara duyuracak bir yol bulamadım. Ben sesimi duyurmakta direttim, onlar da duymamakta direttiler. Üstelik bana üstünlük tasladılar. Beni duymaya ve görmeye bile tenezzül etmediler. Açıktan hepsine seslendim olmadı, tek tek onlarla görüşüm yine olmadı. Onları azabınla korkuttum olmadı. Nimetlerini müjdeledim yine inkârda ısrar ettiler...” Hâsılı Hz. Nuh, onları uyarmak konusunda başvurulabilecek her yola başvurduğunu, dönmeleri için hem kendilerinden hem yeryüzünden ve hem de göklerden misaller verdiğini, fakat bunların hiçbirinin fayda vermediğini Allah’a şikâyet etmektedir.”¹⁷⁴

¹⁷³ Nuh 71/9.

¹⁷⁴ Şimşek, a.g.e. c.V, s. 313.

“Hz. Nuh’un şartlara ve kişilerin özelliklerine göre tebliğlerini açıktan ve gizli olarak sürdürdüğü bildirilmekte, böylece farklı dâvet ve tebliğ metotlarının kullanılabilmesine işaret edilmektedir.”¹⁷⁵

Tebliğde gizli dâvet dönemi kısa süreli ve geçicidir. Hz. Peygamber’in de risâletinin ilk dönemlerinde gizliden gizliye dâvet ettiğini biliyoruz. Peygamberimiz yaklaşık üç yıllık bir gizli dâvet dönemi geçirmişlerdir. Burada aslolan açıktan dâvet dönemi için birikim sağlamak, kısa süreli olgunlaşma dönemine imkân sağlamaktır. Dâvetin esası, açıktan ve gür bir biçimde hakikatleri duyurmak, ilan etmektir.

Mekke’de ilk yıllarında devam eden gizli tebliğ dönemi ile ilgili olarak Allah (c.c.) peygamberimize bir takım emirlerde bulunmuştur. “Tebliğin gizlilik döneminde nazil olan ayetlerle Rasûlullah’ın uhdesine görev ve sorumluluk olarak verilen şu hususlar tavsiye edilmiştir:

1- İnsanların içine düştükleri küfür, şirk ve cahiliye alışkanlıklarının çirkinliğine dikkât çekilerek bu duruma mani olmak için çalışmaya başlaması.

2- İnsanların iman ve hidâyet yoluna dâvet edilerek herkesin uyarılması.

3- İman ve hidâyete karşı koyarak küfür ve şirkte ısrar edenlerin ilâhî bir korku ve azap ile ikâz edilmesi.

4- Halkın inanmaya dâvet edilmesi, Yüce Allah’ın kalp ve dil ile anılmasını ikrar ederek imanın hakikatinin herkese duyurulması.

5- Tevhid akidesi gönüllere yerleşip ruh temizliğine kavuştuktan sonra; beden, elbise ve çevresini ilgilendiren diğer bedenî ve fizikî temizliğe önem verilmesi.

6-Azap ve sorumluluk gerektirecek her türlü isyan, günah ve haramın terk edilmesi.

7- İnsanlara yapılan bu tebliği ve hizmeti çok görerek vazgeçilmemesi.

8- Tebliğ ve dâvet görevi yerine getirilirken zorluklarla karşılaşılacağından, her zaman sabır gösterilmesi, Hz. Peygambere emredilen hususlar arasındadır.”¹⁷⁶

¹⁷⁵ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 465.

2.2.1.2. Alenî Dâvet

Dâvetin aşamalarından biri de alenî dâvettir. Gizli dâvetin sonrasında başlayan bu aşama, artık tebliğin gür sesle yapıldığı en önemli aşamalardan biridir. Peygamberimiz, “*Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir.*”¹⁷⁷ ayeti nazil olduktan sonra açıktan tebliğe başladı. Başlangıçta güçlü kabile reisleri yokken Peygamberimiz Mekke’de bir başarı elde etti. Onlar dönünce yeni dinin tehlikesini kavrayarak henüz doğmakta olan Müslüman toplum üzerinde baskı oluşturdular. Bazıları eski dinlerine geri döndüler, diğerleri yeni inançlarına sınımsız sarıldılar. Zulüm ve işkence her geçen gün daha da arttı ve Peygamber yaklaşık iki yıl bu zulmün ezici ağırlığı altında kaldıktan sonra daha fazla işkenceye tahammül edemeyecek Müslümanlara Habeşistan’a göç etmelerini öğütledi.¹⁷⁸

İlk Müslümanlar, Kureyşlilerin İslâmiyete karşı düşmanlıklarını bildikleri için dinlerini gizli tuttular. Bu durum üç yıl devam etti. Artık açıktan İslâm’a dâvet etmeye sıra gelmişti. Açıktan dâveti emreden ayetlerle birlikte¹⁷⁹ akrabalarından başlamak üzere açıktan dâvet dönemini başlattı.¹⁸⁰

İnananlar belli bir güce ulaştıklarında dâvet açıktan yapılmaya başlandı. Bir gün dâveti kabul ve reddetseler de tebliğin açıktan yapılması kaçınılmazdı. Hz. Nuh: “*Sonra onlarla açıktan konuştum, kendilerine haykırarak dâvette bulundum.*”¹⁸¹ diyerek gizli evresinden sonra tebliğini açıktan yerine getirdiğine işaret etmektedir.

Davanın gizli dâvet döneminde belli bir güce ve sayıya ulaşmasıyla, gelebilecek baskı ve saldırılara karşı koyabilme ve ayakta durabilme gücüne erişmesiyle birlikte, açıktan yapılması dönemi başlar. Hz. Ömer’in Müslüman olmasıyla belli sayı ve güce ulaşan Müslümanlar, Mekke’de açıktan dâvet dönemini başlatmışlardır.

¹⁷⁶ Fikret Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Dâvet*, DİB. Yayınları, II. b.s. 104, Ankara, 2010, s. 104.

¹⁷⁷ Hicr 15/94.

¹⁷⁸ Muhammed. Mustafa el A’zamî, *Vahyedilişinden Derlenişine Kur’ân Tarihi*, Çev. Ömer Türker Fatih Serenli, İz Yayıncılık, II. b.s. İstanbul, 2011, s. 58.

¹⁷⁹ Hicr 15/94.

¹⁸⁰ Osman Keskiöğlü, *Hz. Peygamberin Hayatı, Siyer-i Nebî*, DİB. Yayınları, XXIII. b.s. Ankara 2006, s. 37.

¹⁸¹ Nuh 71/8-9.

2.2.1.3. Hicret

Gizli ve açık dâvetten sonra tebliğ imkân kalmadığı durumlarda peygamberler yeni bir taktik olarak hicret yöntemine başvurmuşlardır. Peygamberler Allah'ın kendilerine verdiği risâlet görevini mutlaka yapmak zorundadırlar. Doğup büyüdüğü yerde imkan bulamazlarsa orayı terk ederek yeni bir tebliğ sahası bulurlar ve orada bu görevlerine devam ederler.

Bütün peygamberler de adeta ortak bir tebliğ metodu olmuştur. Kur'ân-ı Kerim'deki ayetlere bakıldığında, Hz. İbrahim hicret eden peygamberler arasındadır. *“Hakikaten ben Rabbime gidiyorum.”*¹⁸² diyerek muhacir olduğunu ifade etmiştir. Şam'dan, Filistin üzerinden Mısır'a, oradan tekrar Filistin'e sonra Mekke'ye hicret etmiştir. Hicret eden peygamberlere Allah lütufta bulunmuş, onların şanını yüceltmıştır. Hz. İbrahim'e hicret sonrasında İshak ve Yakup gibi iki peygamber bağışlanmıştır.¹⁸³

Hz. Lût da hicret edenler arasındadır. Ankebût Suresinde *“ Ben Rabbime hicret ediciyim.”*¹⁸⁴ sözleriyle bu hakikati dile getirmiştir. Peygamberlere karşı koyan ve hatta meydan okuyan kavimlerin bilinçaltında da peygamberleri yurtlarından çıkarmak, onları kovmak düşüncesi hâkimdir. *“Kavminin cevabı: Onları (Lût ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın.”* ifadeleriyle gece gündüz, gizli açık durmadan dâvette bulunan peygamberlerden kurtulmanın yolu onları uzaklaştırmak olduğu düşüncesi hakimdir. Aynı şekilde Hz. Şuayb'e söylenenler de bunlardan farklı değildir. *“Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: “Ey Şuayb Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız.”*¹⁸⁵

Mekke Müşrikleri Dâru'n Nedve'de bir araya geldiklerinde, Hz. Peygamberin Mekke'den sürülüp çıkarılması dile getirilen fikirlerden biriydi. Allah bu konuda şöyle buyurur: *“Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için neredeyse dünyayı sana dar edeceklerdi. O takdirde kendileri de senden sonra fazla kalmayacaklardır.”*¹⁸⁶ Bu ayetle ilgili olmak üzere: Hicret öncesinde Müşriklerin Müslümanlara baskılarını gittikçe artırdıkları ve Peygamber (s.a.v)'in Mekke'yi terk etmemek için direndiği

¹⁸² Ankebût 29/99.

¹⁸³ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 308.

¹⁸⁴ Ankebût 29/26.

¹⁸⁵ Â'râf 7/88.

¹⁸⁶ İsrâ 17/76.

anlatılmaktadır. Nihayet baskılar dayanılmaz bir hal almış, Peygamber ve Müslümanlar Mekke'yi terk etmişlerdir. Yüce Allah, bunun toplumsal bir yasa olduğunu, Peygamberlerini yurtlarından çıkarılanların kısa bir müddet sonra cezalandırıldıklarını, ardından gelen ayetle haber vermektedir.”¹⁸⁷

Allah (c.c.) Kasas Suresinin başından seksen beşinci ayete gelinceye kadar, Hz. Musa ve onun hayatındaki ilginç noktaları, Firavun'la olan mücadelesini, kendi kavmi ile olan münasebetlerini anlatıp tarihte tekrar eden olayları dikkâtlere sunduktan sonra Efendimiz için de bunların mukadder olduğunu hatırlatarak bir Sünnetullah vurgulaması yapmaktadır. Şöyle ki, yeri gelince Allah Rasûlü de tıpkı Hz. Musa gibi yurdundan, yuvasından çıkarılacak ve başka bir yerde ikamete zorlanacaktır, denilerek değişmeyen bir kanuna dikkât çekilmektedir. Mekke'den çıkarılmakla üzgün olan Nebî'sinin gönlüne huzur bahşederek şimdilerde çıkarıldığı Mekke'ye dokuz-on yıl sonra yeniden döneceği müjdesini vermektedir ki, bu tevcih daha güçlü ve aynı zamanda gaybî bir haber olması itibariyle nübüvvet davasına da delâlet etmektedir.

“İbrahim (a.s.)'ın görülen zaruret üzerine Mısır, Hicaz, Şam, Harran ve Filistin gibi mekânlara hicret ettiği tarihî kaynaklardan anlaşılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de de Hz. İbrahim'in küfür diyarından hicret ederek Şam'a doğru gittiği anlatılmaktadır. *“(Oradan kurtulan İbrahim), Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterecek.”*¹⁸⁸ Bu ayetten anlaşıldığına göre İbrahim (a.s.) karşılaştığı eza ve cefalara tahammül edemediğinden hicret etmeye karar verdi.”¹⁸⁹

2.2.1.4. Peygamberlerin Gece ve Gündüz Dâvette Bulunması

İnsanların iman etmesi için peygamberler, adeta soluksuz tebliğde bulunmuşlardır. Gece gündüz demeden, zorluklara aldırmadan, zaman mefhûmu gözetmeden tebliğe devam etmişlerdir. Bu durumu Hz. Nuh (a.s.)'ın ifadelerinden anlıyoruz. *“Gece ve gündüz dâvet ettim.”* ifadesi Hz. Nuh'a aittir. O, *“Rabbim; Kavmimi gece gündüz (imana) dâvet ettim. Fakat benim dâvetim onların kaçmalarını artırdı.”*¹⁹⁰ dedi.

¹⁸⁷ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 234.

¹⁸⁸ Saffat 37/99.

¹⁸⁹ Karaman, a.g.e. s. 155.

¹⁹⁰ Nuh 71/5.

Bütün peygamberler şartlar ne olursa olsun, tebliğe devam etmişlerdir. Nerede imkân buldularsa orada insanları dâvet emişler ve hayatları boyunca bu göreve devam etmişlerdir. Bir peygamberin görevi, dâvetini eksiksiz yapmaktır; dâvetin etkisi, sonuç getirip getirmemesi ise insanların kabule yönelmesine ve Allah'ın hidâyet etmesine bağlıdır. Burada da Hz. Nuh'un gece gündüz demeden bütün gücüyle halkının kurtuluşu için çalıştığı, böylece sorumluluğunu yerine getirdiği bildirilmektedir.

Hz. Nuh'un, insanları kurtuluşa çağırması karşısında günahkârların parmaklarını kulaklarına tıkamaları ve elbiselerini başlarına bürümeleri, peygamberlerin tebliğ ettiği dini reddettiklerini ifade eden, mecazî bir anlatım olarak görülmektedir. Ancak peygamberin konuştuklarını işitmek için gerçekten parmaklarını kulaklarına tıkamış, onu görmemek ve duymamak için elbiselerini başlarına bürümüş de olabilirler.¹⁹¹

Hz. Nuh kavminden maddi bir beklenti içinde olmadığını beyan etmiştir. Bu beyan aynı zamanda Peygamberimizin müşriklere verdiği cevaptır. (Böyle bir beklenti içinde olsaydı Mekke döneminde iken teklif edilenleri geri çevirmezdi.) Teklif edilenler her dönemde insanların sahip olmayı istediği hususlardır. Diğer peygamberler de dini tebliğ karşılığında toplumlardan herhangi bir beklenti içine girmemiş ve onlardan herhangi bir karşılık almamışlardır.¹⁹²

2.2.1.5. Peygamberlerin Ücret İstememeleri

Peygamberlerin ortak tebliğ metotlarından biri de Allah'ın emri gereği yaptıkları tebliğ görevi karşılığında ücret istememeleridir. Peygamberlik çok kutsal bir vazifedir. Hz. Peygamberimize Allah, kavmine şöyle seslenmesini emrediyor. “*Deki: Ben buna (peygamberlik görevime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu Kur’ân, âlemler için ancak bir öğüttür.*”¹⁹³

Allah, Peygamber dilinden sık sık kavimlerine karşı: “sizden ücret istemiyorum” dedirtmiştir. “*Deki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden*

¹⁹¹ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 465.

¹⁹² Şimşek, a.g.e. c. II, s. 604.

¹⁹³ En’âm 6/90.

*başka bir ücret istemiyorum.*¹⁹⁴ “*Ben bu iş, bu tebliğ üzerine sizden bir ücret istemem.*”¹⁹⁵

Hz. Nuh, Hz. Hûd aynı sözlerle kavimlerine “*ücret istemediklerini*”¹⁹⁶ ifade etmişlerdir. Peygamberlik görevini Allah vermiştir, onun karşılığını da Allah verecektir.”¹⁹⁷

Bütün peygamberler dini insanlara tebliğ etmekten dolayı insanlardan herhangi bir maddi karşılık beklememişlerdir. İlâhî emir ve yasakları insanlara hatırlatmakla yetinmişler, ayrıca inanmaları için insanları zorlamamışlardır. Yukarıdaki ayetlerde birçok peygamberden söz edildi. Özellikle Hz. İbrahim ve onun soyundan gelen peygamberlere vurgu yapıldı. Böylece peygamberimiz Muhammed’in peygamberliğini anlatmaya bir hazırlık yapılarak onun, kendisinden önceki peygamberlerin yolundan gittiği ve tıpkı onlar gibi Allah’ın vahyini insanlara tebliğ etme karşılığında insanlardan bir karşılık beklemediği ifade edilmiş oldu.¹⁹⁸

2.2.1.6. Peygamberlerin Putlara Tapmamaları

İnanmayanlar, ellerindeki yetkilerin kaybolmaması, prestijlerinin sarsılmaması için peygamberlere karşı her türlü taktiğe başvurmuşlardır. Peygamberlere sözle ikâzda bulunmakla başlayan bu süreç, bir yıl sizin tanrınıza bir yıl bizim tanrımıza ibadet edelim noktasına kadar gelmiştir. Bu aslında onların güç kaybettiklerinin, peygamberin tebliğ metodu karşısında çaresiz kaldıklarının bir göstergesidir. Artık güçlerini kaybettiklerinin farkına varan kâfirler, acaba kabul görür mü düşüncesiyle ilâhlara ortak ibadeti dillendirmeye başlamışlardır.

Mübelliğ konumunda olan peygamberlerin, Allah’ın dışında bir varlığa tapınmaları asla söz konusu değildir. Bunu bildikleri halde kâfirlerin peygambere böyle bir teklifle gelmeleri ise, anlaşılması zor bir durumdur. “*Ben sizin taptıklarınıza tapmam.*”¹⁹⁹ demek suretiyle getirdikleri fikrin kabul görmediği kendilerine ilâhî kelimelerle ifade edilmiştir. “Sure, din konusunda tavizler vererek; dini başka bir dinle

¹⁹⁴ Şûrâ 42/23.

¹⁹⁵ Elmalılı, a.g.e. c. III, s. 394.

¹⁹⁶ Hûd 11/29-51.

¹⁹⁷ Yûnus 10/72, Hûd 11/29-51, Şuarâ 26/109-127-145-164-180, Sebe 34/47.

¹⁹⁸ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 190.

¹⁹⁹ Kâfirûn 109/2-4.

karıştırarak uzlaşma yollarının tamamını kapatmaktadır... Aslında surenin son ayeti olan “*Sizin dininiz size olsun, benim dinim benim.*” cümlesi de müşriklerin yaptığı teklifle ilgili uzlaşmanın olmayacağına dair hükmü pekiştirmekte, tekliflerine son noktayı koymaktadır. Dinin ne’liği üzerine pazarlık yapılamaz; tevhit inancından asla taviz verilemez. İsteyen istediğine inanır. Bu konuda herhangi bir kimseye baskı yapılamaz.”²⁰⁰

Allah’ın var ve bir olduğunu her fırsatta tebliğ eden peygamberlerin, değil putlara tapması, yönelmesi dahi muhaldir. Hz. İbrahim: “*Biz sizden ve Allah’ı bırakarak taptıklarınızdan beriyiz, sizi tanımıyoruz. Siz bir tek olan Allah’a iman edinceye kadar sizinle bizim aramızda bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.*”²⁰¹ Sözleriyle tevhid inancına sıkı sıkıya bağlı olduklarını ifade etmiştir.

Müşrikler istediklerini Peygamberimiz kabul etmediğini ve gelecekte de etmeyeceğini kesin bir dille ifade etmiştir: “*Sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem. Gelecek zamanda da ibadet edecek değilim.*”²⁰²

2.2.1.7. Tebliğin Bütünlük Arz Etmesi

Peygamber, Allah’tan aldığı mesajları bir bütünlük içinde, usulünce ve o işin uzmanı olarak insanlara takdim eder. Çünkü peygamberler insana, ruh ve bedenden oluşan bir bütün olarak bakarlar, öyle ele alırlar. Bu sebeple peygamberlerin tebliğinde akıl, mantık, kalp, gönül, his ve duygulardan hiç biri kat’iyyen terk edilmez. Çünkü onları vahiy şekillendirmiş ve her konuda olduğu gibi tebliğ konusunda da Allah tarafından eğitilmişlerdir. Vahiy onları istediği tarafa yönlendirir, onlara istikamet kazandırır. En küçük hususlarda, bize teferruat gibi gelen mevzularda dahi Allah’ın istediği ne ise ona uygun hareket ederler. Zaten bu onlar için bir mecburiyettir.

Peygamberler, tebliğleri sırasında toplumlara afakî nutuklar atarak onları yeryüzünde kargaşa çıkarmak gibi yöntemlere asla sevk etmemişlerdir. Aksine onların tebliğinde insanların ve toplumların psikolojisini göz önünde bulunduran bir hassasiyet ve neticede de bir sükûnet vardır.

²⁰⁰ Şimşek, a.g.e. c. V, s. 497.

²⁰¹ Mümtetine 60/6.

²⁰² Nesefî, a.g.e. s. 1379.

“Nebî, insanları sokağa döküp birer anarşist hâline getirmedi. Onları sadece his ve duygularıyla yakalayıp yoz ve bodur hale de getirmedi. O, Allah’tan gelen mesajları insanların gönlüne salar, onlarda aksiyon ruhu uyandırır ve onları insanlığın semasına yükseltir. Meleklerle diz dize, yüz yüze getirir. Allah Kur’ân’da, Rasûl’üne şöyle seslenir: “*De ki: Bu benim yolumdur. Ben ve bana tabi olanlar, insanları basiretle Allah’a dâvet ederiz.*”²⁰³

Yukarıda geçen “*alâ basîretin*” ifadesini daha özlü anlatmak mümkün görünmemektedir. *Besura ya da basira* fiilinden türemiş olan basîret ismi, türediği fiil gibi, “zihinsel olarak görmek, sezerek, kestirerek görmek” anlamında soyut bir çağrışım taşımakta ve bu itibarla, “sağduyuya, bilinçli kestirişe dayanarak anlamak, kavramak yeteneği” anlamına gelmektedir. Ayrıca mecaz olarak, “aklın kabul edebileceği” ya da akılla doğrulanabilir delil, kanıt” anlamını da ifade etmektedir. Bunun içindir ki, Hz. Peygamberin telaffuz ettiği “Allah’a çağrı” ifadesi, burada insan aklına uygun ve onunla doğrulanabilir, bilinçli bir anlayışın, bilinçli bir kavrayışın sonucu olarak tanımlanmaktadır.”²⁰⁴

2.2.1.8. Kendilerine İnananlara Kucak Açmaları

İman etmeye yanaşmayan kibirli kâfirler daima peygamberler yanında kendilerine ayrıcalık istemişlerdir. İnanmadıkları halde inananların peygamberle beraber olmalarına, onu dinlemelerine de razı olmamışlar, her defasında peygamber ve inanan halkasını dağıtmaya çalışmışlardır. Hz. Nuh: “*Ben inananları yanımdan kovmam.*”²⁰⁵ diyerek tarafını ve niyetini açıkça dile getirmiştir. Aynı şekilde Hz. Nuh’un kavmi inananları küçük görüyor, onları Hz. Nuh’la sohbete layık görmüyorlardı. İnanmayanlar Hz. Nuh’la oturmak için yanındaki inananların uzaklaştırılmasını istiyorlar. Hz. Nuh da bu duruma karşı çıkıyordu. “*Ey Kavmim! Ben iman edenleri kovacak değilim. Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi bilgisizce davranan bir topluluk olarak görüyorum.*”²⁰⁶

²⁰³ Yûsuf 12/108.

²⁰⁴ Esed. a.g.e. c. II, s. 480.

²⁰⁵ Şuarâ 26/114.

²⁰⁶ Hûd 11/29.

Peygamberler her zaman vefa sahibi olmuşlar ve inananları önemsemişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'de; Hz. Peygamberin müminlere çok düşkün olduğu,²⁰⁷ ifade edilmektedir.

2.2.2. Peygamberimizin Uyguladığı Metotlar

Tebliğ vazifesinin özelliklerini, detaylarını Kur'ân-ı Kerim'den öğreniyoruz. Kur'ân'da peygamberimize özel, tebliğ emirleri vaaz edilmiştir. Bu emirleri yerine getirmek için Peygamberimiz büyük bir titizlik göstermiştir. Tebliğ konusunda peygamberimize has kabul edilebilecek şu hususları tespit etmek mümkündür: Kur'ân'la uyarması, tebliğe akrabalarından başlaması, tebliğin genişletilmesinde hanımlarının aktif rol üstlenmesi ve peygamberimizi en sıkıntılı zamanda yalnız bırakmamaları, en önemlisi de bütün insanlara tebliği ulaştırmakla görevli olmasıdır.

“Hz. Rasûl-ü Ekrem'in (s.a.v.) bi'seti, peygamber olarak gönderilmesi talim ve kötülüklerden arındırmak içindir. Yalnız nazarî olarak değil amelî olarak talim ve kötülüklerden arındırmaktır. Bilfiil doğruluğa sevk edip eğrilikten alıkoymaktır. Saf ve doğru yola çıkarmaktır.”²⁰⁸

2.2.2.1. İnsanları Kur'ân'la Uyarması

Allah (c.c.) bazı peygamberlerine sahifeler ve kitaplar vermiştir. Peygamberimize de Kur'ân-ı Kerim'i vermiştir. Kur'ân, Hz. Peygamberin en büyük mucizesidir.²⁰⁹ O, Kur'ân'la insanları hidâyete götürmek üzere görevlendirilmiştir. Kendisine indirilen Kur'ân, zaten bir hidâyet kaynağıdır. Bu husus Kur'ân'da şöyle dile getirilir: “Şüphesiz ki bu Kur'ân, en doğru yola iletir.”²¹⁰ Manevi varlıklardan olan cin topluluğu da Kur'ân'ın aynı özelliğini dile getirmektedirler. “Biz hayranlık veren bir Kur'ân'ı dinledik ki o, hakka ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı da biz O'na iman ettik.”²¹¹

²⁰⁷ Tevbe 9/128.

²⁰⁸ Seyyid Süleyman Nedvî (1953), *Asrı Saadet Peygamberimizin Tebliğat ve Ta'limatı*, Çev. Ali Genceli, Şamil Matbacılık, İstanbul, 1984, c. VI, s. 249.

²⁰⁹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Uusûlü*, TDV. Yayınları, 162, Ankara, 2008, s. 162.

²¹⁰ İsrâ 17/9.

²¹¹ Cin 77/1-2.

Tebliğ vazifesiyle görevlendirilen Hz. Peygamberin en başta gelen görevi Kur'ân'la insanları hidâyete çağırması, ve Allah'ın azabı ile uyarmasıdır. Tebliğ hususunda Peygamberine her aşamada metotlar emreden Allah, Kur'ân'a sınıksız sarılmasını, onunla hareket etmesini açıkça emretmiştir.²¹² “*Rabbinin huzurunda toplanacakları Sen Kur'ân'la inzâr et.*”²¹³ “*Benim tehdidimden korkanlara sen Kur'ân'la öğüt ver.*”²¹⁴ “*Sana Kur'ân'ı indirdik tâ ki insanlara ne indirildiğini açıkça anlatsın.*”²¹⁵ “*Çünkü Kur'ân'la yapılan dâvet en büyük ve en mukaddes cihattır. O halde kâfirlere boyun eğme de. (bu Kur'ân'la) onlara karşı olanca savaşınla büyük bir mücâhede yap.*”²¹⁶ diyerek peygamberine bir takım metotları emretmiştir.

Şüphe yok ki Kur'ân, gönüllere hoş gelen bir üslûpla nazil olmuş, bu üslûp sayesinde dost ve düşman onu dinlemekten kendilerini alamamışlardır. Böyle bir üslûbun gayesi insanların alâkasını kendi üzerine çekmek ve onların hidâyete ulaşmalarını temin etmek içindir.²¹⁷

Rasûlüllâh kendisine sorulan sorulara, yapılan tekliflere, çoğu zaman kendisinden hiçbir şey katmaksızın birkaç ayet okumakla karşılık verirdi. Bir keresinde Mekkeliler adına ileri gelenlerden Utbe b. Rabîa, Rasûlüllah'a gelmiş; gayesi mal, mülk, kadın, mevki, başkanlık ise hemen vermeye hazır olduklarını sadece şu iddialarından vazgeçmesini istediklerini bildirmiştir. Rasûlüllâh ona, sözlerinin bitip bitmediğini sorduktan sonra, besmele çekerek Fussilet suresinin başından okumaya başladı. Okunan ayetler Utbe'yi öyle cazibesine almış, tesir sahasına dâhil etmişti ki, Ad ve Semûd'u çarpan yıldırımdan bahsedilirken²¹⁸ Utbe, aynı akıbet kendi başına geliverecekmiş gibi endişeleniyor, Hz. Muhammed'e tilâveti durdurması için Allah adına yalvarıyor ve hemen kaçıp gidiyordu. Kureyşlilerin toplantı yerine gelince onlara şöyle dedi: “İstediginizi yapın, zira bu iş benim gücümü aşıyor.”²¹⁹

²¹² Zuhrûf 43/43.

²¹³ Zuhrûf 43/51.

²¹⁴ Kaf 50/45.

²¹⁵ Nahl 16/44.

²¹⁶ Furkân 25/52.

²¹⁷ Cerrahoğlu, a.g.e. 160.

²¹⁸ Fussilet 41/13.

²¹⁹ Muhammed Hamîdullah (2002), *İslâm Peygamberi*, Beyân Yayınları, Çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, 2011, s. 97.

“İnkâr edenler dediler ki: Bu Kur’ân-ı dinlemeyin ve onda (okunurken) yaygaralar koparın. Belki üstün gelirsiniz.”²²⁰ Rasûlüllâh konuşmaya başladığında kimse onun sesini duymasın diye gürültü yapmak kâfirlerin bir taktiği idi. Onlar Kur’ân’ın etkili bir kelâm olduğunu, onu tebliğ eden kimsenin de yüce bir kişiliğe ve etkileyici bir hitabet yeteneğine sahip bulunduğunu; dolayısıyla dinleyenlerin muhakkak surette onun tesiri altına gireceğini biliyorlardı. Bunu önlemek için Hz. Muhammed’in söylediklerini dinlememek için karar almışlardı. Bu yüzden Rasûlüllah tebliğ etmeye başladığı zaman gürültü çıkarıyor ve anlamsız seslerle onun mesajını örtmeye çalışıyorlardı. Böyle bir metot sayesinde Allah’ın gönderdiği yüce Peygamberin dâvetini engellemeyi umuyorlardı.²²¹

2.2.2.2. Tebliğe Akrabadan Başlaması

“Akrabalarını uyar.” emri Kur’ân’da geçmekte ve birebir Hz. Peygamberimiz muhatap kılınmaktadır. Diğer Peygamberlere böyle bir emrin verildiğinden haberdar değiliz. Dolayısıyla birebir Hz. Peygambere emredilmesi dolayısıyla bu başlık altında incelemeyi uygun bulduk.

Peygamberimiz yüksek ahlâkı önce kendi şahsında tatbik etmiş bu konuda insanlara örneklik teşkil etmiştir.²²² Zaten aksi olsaydı Kur’ân’da ifadesini bulan, Allah’ın îkâzına muhatap olurdu.²²³ Allah’ın emir ve yasaklarını yine Allah’tan aldığı emirle önce yakınlarına, akrabalarına tebliğ etmiştir.²²⁴ Şuarâ suresindeki ayet geldiğinde, Hz. Ali’nin beyanına göre Hz. Peygamberimiz Safa tepesine çıkarak ve önce kızına seslenerek; “Ey Muhammed’in kızı Fatıma, Ey Abdülmuttalib’in kızı Safiyye, Ey Abdülmuttalib Oğulları, size Allah katında hiçbir fayda vermeye mâlik değilim. Ancak malımdan dilediğinizi isteyin. Bu halka benimkinden daha soylu mesaj getiren hiçbir Arap tanımıyorum. Size hem bu dünya hem de ahiret için kurtuluş getiriyorum. Allah bana sizi ona çağırmamı emrediyor.”²²⁵ dedi.

²²⁰ Fussilet 41/26.

²²¹ Mevdûdî, V. 189.

²²² Ahzâb 33/21, Mümtehine 60/6.

²²³ Bakara 2/44, Saff 61/2.

²²⁴ Şuarâ 26/214.

²²⁵ Martin Lings (2005), *Hz. Muhammed’in Hayatı*, İnsan Yayınları, 167. Baskı, Çev: Nazife Şişman, İstanbul, 2008, s. 57.

Ne kadar ilginçtir ki daha vahyi yeni almış, gördükleri karşısında ürpermiş ve evine gelerek beni örtünüz buyurmuştur. Kendisine geldikten sonra olanları anlatmış, sonra bana kim inanır diye eşine düşüncesini açmış, o noktada eşinden destek beklemiş ve beklediği destek çok geçmeden vefakâr eşi Hz. Hatice'den gelmiştir. Her dava sahibi gibi Hz. Peygamber de en sevdiklerini yanında görmek istemiş ve davasını en önce yakınlarına anlatmıştır. Sonra da en sevdiği arkadaşlarına, dostlarına davasını açmış, onların desteklerini almıştır.

“*En yakın akrabaları inzâr et.*” ayeti nazil olunca O, hemen kendine yakın bütün oymak ve kabileleri topladı ve onlara hitaben şöyle dedi: Allah (c.c) bana en yakınlarımı inzâr etmemi emretti. Siz de benim en yakınlarımsınız. Fakat siz, kelime-i tevhidi demedikçe Allah katında sizin için bir şey yapmam mümkün değildir. Ancak bu kelimeyi söylerseniz ahirette sizin için şahit olabilirim. O böyle dedi ama oradakiler sustular ve Allah Rasûlü'ne tek kelimeyle cevap vermemişlerdi. Sadece öz amcası Ebû Leheb konuşmuş: Yazık sana, bizi bunun için mi çağırdın? demiş ve bu söz üzerine de herkes dağılıp gitmişti.

Dâvet sürecinde Hz. Peygamber'in emir ve yasakları tebliğ etmede akrabasından başladığına her aşamada şahit olmaktayız. Veda haccında irâd buyurduğu hutbede şöyle buyurmuştur: “Dikkât edin! Cahiliye dönemindeki her iş ayağımın altındadır. (hükmü kaldırılmıştır) İlk kaldırdığım Rabîa b. Haris'in kan davasıdır ki kendisi Benî Sa'd yurdunda sütanneye verilmişti. Ve onu Huzeyl öldürmüştü. Cahiliye dönemindeki faiz kaldırılmıştır. Bizim aramızda kaldırdığım ilk faiz Abbas b. Abdülmuttalib'in faiz alacağıdır. O faiz tümüyle kaldırılmıştır.”²²⁶

Hız. Peygamber tebliğde merkezden başlayıp uzağa doğru giden bir planda tebliğ faaliyeti yürütmüştür. Tebliğin merkezine önce kendi nefsinin oturmuş, sonrasında aile fertleri, akrabaları, ashabı olmak üzere diğer insanlara ulaşmaya çalışmıştır. “*Önce akrabalarını uyar.*” emriyle bütün insanlığı içine alacak bir tebliğ çalışması başlatılmıştır.

Dâvete akrabadan başlaması aynı zamanda tedricilikle de alâkalıdır. Önce en yakınlarından başlaması, dâvetçinin başarıya giden yolda atacağı en önemli

²²⁶ Rifat Oral, *Hız Peygamberin Veda Haccı*, Hüner Yayınevi, Konya, 2006, s. 152.

adımlarından biridir. En azından kendini tanıyanlara karşı kendini tanıtmak için zaman harcamayacaktır. Ayrıca en yakınlarının inanması, destek olması davaya ayrı bir güç katacaktır. Onların desteğini dâvetçi beraberinde hissedecek böylece kendisine de bir güven gelecek ve o moralle tebliğde daha başarılı olacaktır. Tahrim suresinde Allah (c.c), iman edenlere nefislerinden sonra ehlini ateşten korumasını emretmektedir.”²²⁷ Hz. Nuh’un oğluna dâvette bulunması,²²⁸ Hz. İbrahim’in babası için af dilemek hususunda Hz. Allah’tan izin istemesi,²²⁹ Peygamberlerin aslında tebliğe en yakınlarından başladıklarını da göstermektedir.

Aynı şekilde Hz. Peygamber, kabilesini toplayarak eski bir adet gereği toplumu bilgilendirmek istedi. Herkes toplanınca sadece kendi ailesinin kalmasını diğerlerinin evlerine dönmesini istedi. Acaba böyle yapmakla yakınlarına hitap etmeden önce tüm şehirde nasıl bir etkisinin olduğunu kendi kabilesine göstermek mi istemişti yoksa bunun başka nedenleri mi vardı? Durum ne olursa olsun şu soruyu sorarak konuşmasına başladı. “Eğer ben size şu tepenin ardında karargâh kurmuş ve şehri istila edecek bir düşman var desem, bana inanır mısınız? Şöyle cevap verdiler: ”Sen asla yalan söylemedin ve biz senin her söylediğine inanırız.” O şöyle dua etti: Allah beni, sizi uyarmam ve eğer bana kulak vermeseniz gazabının sizi tehdit ettiğini size söylemem için gönderdi. Acımasız Ebu Leheb, söz alarak şöyle dedi: “Bu anlamsız ve saçma bildiri için mi bizi rahatsız edip vaktimizi çaldın?”²³⁰

“Peygamberden en yakın akrabalarını uyarmasının istenmesi akrabalarının dinde herhangi bir ayrıcalığa sahip olmalarından kaynaklanmamaktadır. Onlar da diğer insanlar gibi hesaba çekilecek ve yaptıklarının karşılığını diğer insanlar gibi vereceklerdir. Bir bakıma ayet yakın akrabaların, peygambere akraba olmaktan dolayı kurtulacaklarını sanmamaları gerektiğini de anlatmaktadır. Onlar da kurtulmak için sağlıklı bir iman ve salih amel işlemek zorundadırlar... Peygamber çağrısının diğer insanlar üzerinde etkili olması için akrabaların öncelikle ona iman etmeleri ve iyi işler

²²⁷ Tahrim 66/6.

²²⁸ Hûd 11/45.

²²⁹ Tevbe 114, Meryem 19/47.

²³⁰ Hamîdullah, a.g.e. s.88.

yapmaları stratejik açıdan önemlidir. Yakın akrabalarının kendisine inanmadığı bir kimsenin diğer insanlar üzerinde etkili olması zordur.”²³¹

Burada iki manaya ihtimal vardır:

1- En yakın akrabadan başlayıp uzak akrabaya doğru imana çağırmaaktır. Efendimiz ribayı haram kıldığında ilk önce Abbas’ın ribâsını ayakları altına almıştır.

2- Diğer insanları dâvet ettiğin gibi akrabalarını da dâvet et. Onlara karşı yumuşak ve çekingen olma.²³²

Şuarâ Sûresinde geçen ayetle ilgili olarak: Şanı Yüce ve övülmeye en layık olan Allah, Peygamberine şöyle buyuruyor: “*Akraba yönünden sana en yakın olan aşiretini uyar, inkârları sebebiyle başlarına gelecek olan azabımızdan onları sakındır.*”²³³ Deniyor ki: Bu ayet nazil olduğunda, Peygamber(s.a.v) bu tebliğ işine dedesi Abdulmuttalip oğulları ve çocuklarıyla başladı ve onları sakındırıp uyardı”²³⁴

Bu ayetle Peygamber(s.a.v)’e akraba olmalarının onlara fayda vermeyeceği, O’na iman etmezlerse, onlara şefaatinin de kabul edilmeyeceği bildirilmektedir.

“Allah Teâlâ kendisine hiçbir şeyi ortak koşmadan yalnızca O’na ibadet edilmesini emrettikten ve kendisine ortak koşanlara azap edeceğini haber verdikten sonra Peygamberine (s.a.v) en yakın akrabalarını uyarmasını emrediyor ve onlardan hiçbir kimseyi Aziz ve Celil olan Rabbine imandan başka bir şeyin kurtaramayacağını bildiriyor.”²³⁵

“Bu ayette iki mesele vardır:

Birinci mesele: Allah(C.C) “*en yakın akrabanı uyar.*” buyurmakla en özel olarak yakın akrabalarını uyarmasını istemiştir.

²³¹ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 572.

²³² Zemaşerî a.g.e. c. I, s.339.

²³³ Şuarâ 26/214.

²³⁴ Muhammed b. Cerir Taberî (H. 310), *Tefsîr’ut Taberî Câmi’ul Beyân an Te’vili’li Âyi’l Kur’ân*, Thk, Abdullah İbn-i Abdi’l Muhsin et Türkî, Dâr’ul Hicr, I. b.s. Kahire, 2001, c. XVII, s. 654.

²³⁵ Ebu’l Feda İsmail İbn-i Ömer İbni Kesîr, (H. 774) *Tefsîru’l Kur’ân-il Azîm*, Thk. Sami İbn-i Muhammed es Selâmet, Dâru’t Taybe, I. Baskı, S. Arabistan, 1999, c. VI, s. 166.

İkinci mesele: Ayet şuna işaret ediyor. Nesepteki akrabalık, sebeplerden uzak olmakla fayda sağlamaz. Mûmin'in kâfiri ziyaret etmesi, onu irşâd etmesi ve ona nasihat etmesi caizdir.”²³⁶

“Bu ayeti kerimedeki özellikle “*en yakın akrabayı uyar*” emri, diğerlerini uyarmaya engel değildir. Kur’ân âyetleri buna delâlet etmektedir.”²³⁷

2.2.2.3. Ailevî Meselelerde Hanımlarının Devreye Girmesi

Allah peygamberlerini vahiyle te’yit etmiş, kendilerine her desteği sağlamıştır. Buna rağmen Peygamberimiz, zaman zaman hanımlarıyla konuşur, sohbet ederdi. O ümmetine İslâm’ın esaslarını öğretmek istiyor ve kadının da toplumda bir yere gelmesini arzu ediyordu. Bu sebeple de pratiğe kendi ailesinden başlıyordu.

H. Peygamber Hira mağarasından döndüğünde korku ve endişe içinde terlemiş ve beni örtün demişti. Kendisine geldiğinde başından geçenleri ilk olarak eşi ve destekçisi H. Hatice’ye anlatmıştı. H. Hatice kendisine nübüvvet ve tebliğ görevi verilen eşini şu sözlerle teselli ediyordu: “Korkma! Allah Seni asla kötülüğe atmayacaktır. Allah sana iyilikle muamele edecektir. Zira sen yakınlarına yardım ediyor, ailene bakıyor, hayatını dürüstçe kazanıyor, başkalarının doğruluktan ayrılmamalarını sağlıyor, yetimlere sığınacakları bir yer veriyor, hakikati söylüyor, emanete ihanet etmiyorsun, hiçbir dayanağı olmayanların imdadına koşuyor, yoksullara iyilik için çırpınıyor ve herkese kibarca davranıyorsun.”²³⁸

H. Aişe’nin genç ve zeki olması, Peygamberimize çokça sorular sorması ve hafızasının keskinliği, İslâm ümmetine büyük faydalar sağlamış ve H. Peygamberin aile hayatıyla ilgili hususlardan bizleri haberdar etmiştir. Hadislerin rivayet edilmesinde de yine H. Aişe’nin o yüksek zekâ ve keskin hafızasına şahit oluyoruz.

H. Aişe’nin odasının kapısı mescide açıldığı için H. Peygamberin sohbetlerini, vaazlarını, hutbelerini dinleme fırsatı buldu. Zekâsı, merakı, ilgisi, soru

²³⁶ Ebu Abdilleh Muhammed İbn-i Ahmed İbn-i Ebî Bekr Kurtubî (H. 671), *el Câmî Li Ahkâmi'l Kur’ân ve'l Mübeyyin Tedammenehü Mine's Sünneti ve Âyi'l Furkân-ı*, (Kurtubî Tefsiri), Müesseset’ür Risâle, I. Baskı, Beyrut, 2006, c. XVI, s. 83-84.

²³⁷ Muhammed Emin b. Muhammed Muhtâr Şenkîti (H. 1393), *Adva’ul Beyân fi İdâhi'l Kur’ân’ı bi'l Kur’ân* (*Adva’ul Beyân Tefsiri*), Dâr’u Âlemi’l Fevâid, II. b.s. S. Arabistan.1980, c. VI, s. 100.

²³⁸ Hamîdullah, a.g.e. s. 70.

sorması, Hz. Peygamberin çok hoşuna gidiyor ve Hz. Aişe ile saatlerce sohbet etmekten zevk duyuyordu. Bu sebeplerle Hz. Peygamber “dininizin yarısını Humeyrâ’dan alın” buyurmuştur.

Kaza umresinde kurbanların kesilmesi hususunda Peygamberimizin “kurbanlarınızı kesiniz” emrine rağmen sahabenin kesmemesi sonucunda Hz. Ümmü Seleme’nin “Ya Rasûlullâh Ashâb-ı Kirâmınız bu yıl hac edeceklerine kânî idiler. Antlaşma ise Kureyş müşriklerinin gönlünce oldu. Artık bir şey söyleme, onları mazur gör. Siz kendi kurbanınızı kesip tıraş olunuz. Onlar biraz sükûnet bulduktan sonra muhakkak size tabi olurlar.” diye teselli etmesi Hz. Peygamberi rahatlatan ve zor zamanlarda imdada yetişen aile bireylerinin davanın selamete ulaşması ve tebliğin başarıya ulaşması bakımından ne denli görev ifa ettiklerine en büyük işarettir.²³⁹

“Hz. Aişe (r.a) den gelen diğer bir rivayette: Haccetü’l Veda” senesi biz Rasûlullâh ile hacca çıktık. Bizden kimimiz hacca ve umreye niyet ederek ihramlandı, kimimiz de hac niyetiyle ihramlanmıştı. Rasûlullâh Efendimiz de hacca niyet ederek ihramlanmıştı.”²⁴⁰ denilmektedir.

Hz. Peygamberimizin eşleri, Hz. Nuh ve Hz. Lût’un hanımları gibi eşlerinin davalarına ihanet etmemişler, aksine Peygamberimizin mübarek sözlerini aktarmak gibi çok önemli ve stratejik bir görevi üstlenmişlerdir.

2.2.2.4. Kendisine İndirileni Eksiksiz Tebliğ Etmesi

Peygamberler, Allah’ın emriyle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, onların dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmalarını sağlamak üzere gönderilmişlerdir. Bu konuda karşılarına çıkan bütün engelleri bertaraf ederek üzerlerindeki bu görevi hakkıyla yerine getirmek temel gayeleri olmuştur. Bu görevi Allah (c.c.) Peygambere şöylece hatırlatmaktadır:

*“Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır.”*²⁴¹

²³⁹ Karakılıç, a.g.e. s. 425.

²⁴⁰ Buhârî, *Kitâbü’l Hayd*, 18.

²⁴¹ Mâide 5/67.

Bu ulvî vazifeyi yüklendikten sonra bütün hayatı dini tebliğle geçti. O kapı kapı dolaşıyor ve mesajı kendilerine tebliğ edeceği insanlar arıyordu. Karşı tarafın tepkisi önce ilgisizlik ve boykot şeklinde oldu. Daha sonra istihza ve alayla devam etti. Son sahada işkencenin her çeşidiyle sürüp gitti. Gececeği yollara dikenler döşeniyor, namaz kılariken başına işkembe konuyor ve kendisine her türlü hakaret reva görülüyordu. Ne var ki Allah Rasûlü bunların hiç birinden yılmadı ve hiç birinden usanmadı. Çünkü O'nun dünyaya geliş gayesi buydu. Herkese defalarca uğradı. Ve ilâhî mesajı sundu. Evet, Ebû Leheb ve Ebû Cehil gibi din ve iman düşmanlarına bile kim bilir kaç defa gitti, hak ve hakikati anlattı.

Tebliğle ilgili Mâide suresindeki ayette: Kitap ehlinin yalpalamalarına ve peygamber'e karşı saldırganlıklarının artmasına rağmen Yüce Allah, Peygamber'inden kendisine gelen mesajı kararlı bir şekilde tebliğ etmesini istemekte ve bunu yapmadığı takdirde peygamberlik görevini yerine getirmiş sayılmayacağını haber vermektedir. Mesajın tebliğ edilmesi gerektiğine dair emir, şüpheye ve tereddüde yer bırakmayacak şekilde açık ve nettir. O halde Peygamber, kendisini elçi olarak gönderen Yüce Allah'ın bu emri karşısında hiçbir tereddüt göstermemeli ve insanların zarar vermelerinden korkmamalıdır. Nitekim Yüce Allah elçisine, insanların zarar vermelerinden kendisini koruyacağını da bildirmektedir. Peygamber'in Allah'tan gelen mesajları insanlara tebliğ ettiğinde şüphe yoktur. Muhtemelen burada emrin açık ve net şekilde verilmesi, Kitap Ehli'nin engellemelerine karşın tereddüt göstermemesi ve kendisine gelen mesajların hepsini eksiksiz ve apaçık bir şekilde tebliğ etmesinin gerekliliğinin hatırlatılması içindir.²⁴²

2.2.2.5. Bütün İnsanlardan Sorumlu Olması

Daha önceki peygamberler kabileye, şehre, dar bir bölgeye gönderildiği halde, Hz. Peygamber bütün insanlığa gönderilmiştir. “Allah (c.c), O’nu bütün âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Evet, O, pırıl pırıl Hak rahmetini aksettirmektedir. Sanki O, çöl ortasında bir su menbâı, bir Kevser havuzudur da kabını eline alıp gelen herkes o havuzun başına varmış, hem kabını doldurmuş hem de kana kana içmiştir. İşte O,

²⁴² Şimşek, a.g.e. c. II, s. 81.

rahmetli böyle herkese açık bir Kevser kaynağı gibidir. İsteyen herkes O'ndan istifade edebilir.

Diğer peygamberler kendi çevrelerine tebliğle muvazzafken Hz. Muhammed (a.s) “*kâffeten linnâs*” için yani bütün insanlığa tebliğle görevlendirilmiştir. Hz. Nuh için “*kavmine gönderdik.*”²⁴³ Hz. Salih için “*Semûd'a gönderdik.*”²⁴⁴ “*Lût'u kavmine gönderdik,*”²⁴⁵ “*Musa'yi Firavun'a gönderdik.*”²⁴⁶ gibi ifadeler yer alırken, Hz. Peygamberimiz için “*âlemlere rahmet olarak gönderdik.*”²⁴⁷ “*bütün insanlığa gönderdik*” şeklinde beyan edilmektedir. “*Biz seni; ancak bütün insanlara müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler.*”²⁴⁸ “*Biz seni ancak mükellefiyete haiz olan bütün mahlûkata peygamber olarak gönderdik. Nitekim Allah(c.c.) başka ayetlerde şöyle buyurmaktadır: “De ki: Ey insanlar; ben gerçekten Allah'ın hepiniz için gönderdiği peygamberiyim.”*²⁴⁹ “*Âlemleri uyarmak üzere kuluna Furkan'ı indiren ne yücedir.*”²⁵⁰

Hz. Muhammed (s.a.v) daha hayatta iken, yetiştirdiği sahabeleri çok geniş bir sahada tebliğ görevini yapmaya namzet bulunuyorlardı. Birbirinden farklı kavimlerden meydana gelmiş inananlar topluluğu, O'nun getirdiği ilâhî sistemle bütün dertlerine derman buluyordu. Demek O'nun getirdiği terbiye esasları, bütün beşerin dertlerine derman olabilecek mahiyette ve evrenseldi.

Sabûnî bu ayete: “Allah, Hz. Muhammed'i Arap olan ve olmayana peygamber olarak göndermiştir. Allah katında ona itaat edenler en şerefli olanlardır.”²⁵¹ şeklinde mana vermektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de Sevgili Peygamberimizin insanlığa: “*Âlemlere rahmet olarak gönderildiği*” belirtiliyor.²⁵² Bu ifade Peygamberimizin, hayatın her alanındaki

²⁴³ A'râf 7/59, Hûd 11/25, Müminûn 23/23, Ankebût 29/14, Nuh 71/1.

²⁴⁴ Neml 27/45.

²⁴⁵ Hûd 11/70.

²⁴⁶ Hûd 11/96, İbrahim 14/5, Mü'minûn 23/45, Gâfir 40/23, Zuhrûf 43/46.

²⁴⁷ Enbiyâ 21/107

²⁴⁸ Muhammed Ali Sâbûnî, *İbn-i Kesir Muhtasar Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, Çevr. Bekir Karlığa Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990, c. IV, s. 2025.

²⁴⁹ A'râf 7/158.

²⁵⁰ Furkân 25/1.

²⁵¹ Sâbûnî, a.g.e, c. IV, s. 2026.

²⁵² Enbiyâ 21/107.

örnekliğinin Kur'ân ve İslâm gibi evrensel olduğunu gösteriyor. Çünkü o, sadece ilke bazında teorik ağırlıklı bazı şeyler söylememiş, insanlığın yararına olan güzel ahlâk esaslarını, Kur'ân ışığında ortaya koymuş, şahsında davranış modeli olarak yaşamış, bunu pratiğe aktaran, uygulayan bir peygamber olmuştur.²⁵³

Yani seni bütün insanları kapsayacak bir şekilde gönderdik. Eğer hepsini kapsıyorsa onlardan sadece birini peygamber olarak göndermemiz kâfidir. Zeccâc şu şekilde mana vermiştir: “Senin gönderilişin onları korkutma ve tebliğ etme konusunda hepsini kapsıyor.”²⁵⁴

Onun içindir ki Hz. Muhammed (s.a.v.)’e inananlardan kimisi; Hz. Ebû Bekir gibi Arap, kimisi Hz. Bilâl gibi Habeşistan’lı, kimisi Süheyb gibi Bizans’lı, kimisi Selman gibi Furs, kimisi Hz. Hatice gibi kadın, kimisi Ebû Tâlib oğlu Ali gibi çocuk, kimisi Affân oğlu Osman gibi zengin ve “Ammar gibi kimisi de fakirdi.”²⁵⁵

2.3. Peygamberimize Emredilen Tebliğ Metotları

Allah (c.c.), insanlara tebliğ vazifesini yerine getirecek peygamberlerini birtakım emirleriyle sorumlu kılmış, yönlendirmiş, onları dâvet sahasına hazırlamıştır. Bu ilâhî emirlerin bir kısmı peygamberlerin ruhlarını olgunlaştırmak üzere nefisleriyle, bir kısmı kavimlerine karşı sorumlu oldukları meselelerle ilgilidir. Allah’ın peygamberlerine olan bu tebliğ emirleri olumlu ve olumsuz olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Tebliğ emirlerinden, özellikle Peygamberimizle ilgili olanlar üzerinde tezimizin de konusunu oluşturan “Kur’ân-ı Kerim’de” kaydı sebebiyle daha fazla durulmuştur. Peygamberimize yapılan emirlerde onun azmini artıracak, tebliğ hususunda moralini artıracak ve kendisini harap etmemesi hususundaki emirler yanında Allah’la olan irtibatını daha da güçlendirecek emirler söz konusu edilmiştir.

Ayrıca peygamberimize Ehil-i Kitap’la özellikle Yahudilerle alâkalı emirler görüyoruz. Onlara karşı tebliğde güzel davranılması, dâvetin hoş sözlerle yapılması gibi emirler yer almaktadır.

²⁵³ Hüseyin Algül, *Sevgi ve Rahmet Peygamberi*, Emin Yayınları, Bursa, 2007, s. 20.

²⁵⁴ Zemahşerî a.g.e. c.III, s. 583.

²⁵⁵ Zeydan, a.g.e. s. 563.

2.3.1. Peygamberimizin Şahsına Yönelik Tebliğ Emirleri

Peygamberleri tebliğ davasında etkili ve zinde tutan dinamikler vardır. Bunlar daha çok nefisleriyle alâkalı hususlardır. Allah peygamberlerden öncelikle “*Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk yap.*”²⁵⁶ emri gereğince kusursuz bir kulluk talep etmektedir. Öncelikle peygamberlerin tebliğ özünü nefislerinde yaşamaları, sonra yaşadıklarını kavimlerine tebliğ etmeleri görevi verilmiştir. Yüce Allah peygamberlere nasıl kulluk yapmaları gerektiğini beyan ettiği gibi peygamberlik görevlerini nasıl yapacaklarını da en ince ayrıntısıyla anlatmış ve onları bu dava için yetiştirmiş ve yönlendirmiştir.

Peygamberler kendi nefislerinden hiçbir adım atmamışlar, her şeyi Yüce Allah’ın emri doğrultusunda yapmışlardır. Nerede ne zaman ve nasıl davranacakları, ne zaman güler yüzlü ve ne zaman sert davranacaklarını dahi Allah (c.c), birebir emretmiştir.

Burada zikri geçen hususlar, Allah’ın Peygamberlerini ruhen ve fiilen yetiştirdiği hususlardır. İnsanlar Allah’a dâvet edilecek, kabul edenler ve etmeyenler olacak, peygamberlere sabırlarını zorlayan sözler söylenecektir. Peygamberlerin bütün bunlara hazırlıklı olması gerekir. Dolayısıyla Allah (c.c) peygamberlerini tebliğ daha etkili olması, peygamberler eliyle başarıya ulaşması için peygamberlerini adeta kampa almakta, onları yetiştirmektedir.

“*Sen en güzel ahlâk üzeresin.*”²⁵⁷ ayetine uygun bir biçimde Allah (c.c), peygamberini en güzel ahlâk üzere olduğunu ifade buyurmuştur. Bütün cezbedici güzellikleri şahsında barındıran Hz. Peygamber; sabrı, yumuşak huyluluğu, güzel sözlülüğü, duygusallığı ve inananlara düşkünlüğü ile örnek bir şahsiyet olarak tebliğ görevini en güzel biçimde yerine getirmiş ve bu konuda da veda haccına katılan müminleri şahit tutmuştur.²⁵⁸

Peygamberler, tebliğ görevlerini Allah’ın gözetimi ve denetimi altında yapmışlardır. “*Sen bizim gözetimimiz altundasın.*”²⁵⁹ beyanı, onların kendi hevalarına

²⁵⁶ Hicr 15/99.

²⁵⁷ Kalem,68/4.

²⁵⁸ Keskiöglü, a.g.e. s. 141.

²⁵⁹ Tur 52/48.

göre tebliğde bulunmadıkları, Kur'ân'la tescillenmiştir. Allah neyi emretti ise tebliğ ve irşâd noktasında o metotları uygulamışlardır.

2.3.1.1. Peygamberimizin Şahsına Yönelik Olumlu Tebliğ Emirleri

Peygamberlere yapılan söz konusu emir ve yasaklar bazan olumlu, teşvik edici bazan da nehyedici, sakındırıcı özellikte cereyan etmiştir. Olumlu manada ki ilâhî emirler; Peygamberleri manevi açıdan donanım sahibi kılmak, onların direncini artırmak ve onlara moral kazandırmak için yapılmıştır. Başka bir ifadeyle Peygamberlerin Allah'la olan bağlarını kuvvetlendirmek, Allah'ın yardımını celbetmek ve insanlara örnek olmalarını sağlama gayesi taşımaktadır.

Peygamberler, akıl, iman, amel ve ahlâk bakımından olgun kimselerdir. Allah (c.c) bu olgunluğun gereği topluma örnek olmaları bakımından peygamberlerin daima Allah'ı tesbih etmelerini, sabırlı olmalarını, tevekkül etmelerini emretmiştir. Bundan beklenen ise, içe dönük olmak üzere ruhî derinliğin korunması, dışa dönük olarak da insanlara numune-i imtisal olmalarıdır. Netice itibarıyla tebliğ sahasına çıkacak peygamberin, kendisini manen geliştirmesi, azmini ve kararlılığını perçinlemesi, kendisine verilmiş olan görevi hakkıyla yılmadan ifa etmesi için peygamberin enfüsî planda yapması gerekenlerdir.

2.3.1.1.1. Sabret

Sabır, büyük dava sahiplerinin sahip olması gereken en önemli özelliklerden birisidir. Allah, tebliğ vazifesiyle görevlendirdiği Peygamberine her zaman sabrı tavsiye ediyor. Bu vazifenin başarıya ulaşmasında sabrın önemi peygamberimize çok defa hatırlatılıyor. Hz. Âdem'den bu yana bu tebliğ görevini yerine getiren her peygamberin kavimleri tarafından canı boğaza getirilmiş hatta Hz. Yûnus gibi,²⁶⁰ görev bölgesini terk edenler olmuştur. Bu sebeple de Hz. Yûnus, Azim sahibi Peygamberler gibi değildir. Bu hususta Allah (c.c), Peygamberimize “*Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yûnus) gibi olma.*”²⁶¹ Dolayısıyla sabır, mücadele insanlarının olmasa olmaz özelliklerindedir. Ahkâf suresinde geçen “*ülül azîm*” ifadesini Neseff

²⁶⁰ Sâffât 37/140.

²⁶¹ Kalem 68/48.

tefsirinde: “Dinin ikamesi için kendisinden dua ve risâletin tebliği için söz alınan şeriat sahibi peygamberler”²⁶² diye ifade etmektedir.

Aynı ayetin Tenvîru’l Mikyâs’ta ise: “Birbirlerine (risâletle ilgili şeyleri) ulaştırmaları konusundaki sözlerine istinaden, Peygamberlerin ikrarını aldık. Senden Rasûlün (Hz. Cebrail) haberlerini kavmine ulaştıracağı konusunda, geçmiş kitaplara iman etmelerini kavmine emredeceğin konusunda senden söz aldık. Hepsinden ağır bir söz aldık derken de: Önce gelen peygamberin sonrakilere risâleti tebliğ edeceği, sonra gelenlerin de öncekileri tasdik edecekleri, kavimlerine iman ve tasdik etmeleri konusunda emredecekleri sözünü aldık.”²⁶³ şeklinde tefsir edildiğini görüyoruz.

Yüce Allah Peygamberimize “*Sen sana vahyolunana uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret.*”²⁶⁴ “*Rasûlüm işte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret çünkü iyi sonuç sabredip sakınanlarındır.*”²⁶⁵ “*Sabırlı ol. Çünkü Allah güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmez.*”²⁶⁶ buyurarak sabrı sık sık telkin etmektedir.

Peygamberlere tebliğ hakkında emirler veren, onları birebir bütün tebliğ alanlarında yönlendiren Allah (c.c), bu vazifede kendilerine lazım olacak sabrı da bizzat vermektedir. Peygamberimize: “*Sabret. Çünkü senin sabrın da Allah’ın yardımcılarıdır.*”²⁶⁷ buyurmaktadır.

Peygamberler, gece gündüz demeden Allah’ın kendilerine indirdiği hükümleri, emir ve yasakları kavimlerine ulaştırmaya çalışmışlardır. Bunlardan Allah’a inanmayan, O’nun varlığı ve birliğini kabul etmeyenlere dünya ve ahrette cezaları verilmiştir. Bu insanlar inanmadıkları gibi, Peygamberlerin sabırlarını zorlayacak söz ve davranışlarda da bulunmaktan kaçınmamışlardır. Bu sebeple Allah, Peygamberini teselli ederek “*(Rasûlüm) Sen onların söylediklerine sabret.*”²⁶⁸ “*Rasûlüm) Sen şimdi*

²⁶² Nesefî, s. 933.

²⁶³ Muhammed bin Ya’kub bin Fadlullah Firûzâbâdî (H. 817), *Tenvîru’l Mikyâs*, Mektebetül’l Asriyye, Beyrut, 2006, s. 447.

²⁶⁴ Yûnus 10/109.

²⁶⁵ Hûd 11/49.

²⁶⁶ Hûd 11/115.

²⁶⁷ Nahl 16/127.

²⁶⁸ Tâhâ 20/130.

*sabret. Allah'ın vadi gerçektir.*²⁶⁹ “*Sen şimdi güzelce sabret.*” denilerek sabır her defasında peygamberimize emretmektedir.

Allah (c.c.), Hz. Peygambere geçmiş peygamberlerden örnek göstermek suretiyle Hz. Dâvud'u hatırlatmaktadır. “*Rasûlüm onların söylediklerine sabret, kulumuz Dâvud'u o kuvvet sahibi zatı hatırla.*”²⁷⁰ buyurarak Allah'ın varlığı ve birliğini, emir ve yasaklarını tebliğle görevli herkesin aynı sıkıntıları yaşadığını, onların sabrettiği gibi, Hz. Peygamberin de sabretmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Özellikle Ahkâf suresinde: “*O halde (Rasûlüm) Peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret.*”²⁷¹ denilerek kendisinden önce geçen ve ülül azîm olarak nitelenen peygamberlerin sabrettiği gibi sabretmesini, Yüce Allah peygamberine emretmektedir. Bu ayetin tefsiriyle ilgili olarak Mevdûdî; “Yani nasıl senden önceki Peygamberler kavimlerinin eziyet, muhalefet ve kötü davranışlarına karşı senelerce yılmadan mücadele vermişlerse sen de öyle çalışmaya devam et. Bunların hemen iman edeceğini, eğer iman etmezlerse, Allah'ın onlara hemen azap indireceğini hiç düşünme.”²⁷² demektedir.

Allah, tebliğ görevini ifa eden peygamberlerini daima göz önünde tutmuş, onları murakabe etmiştir. Vazifenin ifasında gerekli olan yönlendirmeleri yaptığı gibi onlara hem yardımlarda bulunmuş hem de onlara taktikler vermiştir. “*Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalktığın zaman da Rabbini hamd ile tesbih et.*”²⁷³ buyurmak suretiyle, görevin ifasında rabbinden gelen tebliğ emirlerini uygulamada sabırlı olması ve Allah'ın murakabesi altında bulunduğunu asla unutmaması gerektiğini peygamberine ifade etmektedir.

Peygamberimize bu zor görevi ifa esnasında sabretmelerinin yanında, Allah'ı hamd ile tesbih etmeleri de emredilmektedir.²⁷⁴

Peygamberlerden kavimlerinden gelecek her sıkıntıya katlanmaları, Yüce Allah tarafından istenmekte: “*Onların (müşriklerin) söylediklerine katlan ve onlardan*

²⁶⁹ Rûm 30/60, Gâfir 40/55-77.

²⁷⁰ Sâd 38/17, Kâf 50/39.

²⁷¹ Ahkâf 46/35.

²⁷² Mevdûdî, a.g.e. c. V, s. 362.

²⁷³ Tûr 52/49.

²⁷⁴ Tûr 52/49, Tâhâ 20/130.

*güzellikle ayrıl.*²⁷⁵ denmektedir. Sabır aynı zamanda peygamberleri, Allah'ın rızasına ulaştıracak bir haslet olduğu,²⁷⁶ gibi sabrın, peygamberleri inkârcılar karşısında onurlu duruş sahibi kılan bir özelliği daha vardır. “*Artık Rabbinin hükmüne sabret; Onlardan hiçbir günahkâra yahut hiçbir nanköre boyun eğme.*”²⁷⁷ emri ile kâfirler karşısında, dik bir duruşun sergilenmesi peygamberlerden istenmektedir.

Zemahşerî ilgili ayeti şöyle tefsir etmektedir: “Sen; sabır, sebat, zorluk sahibi olanlar gibi sabret. “min” harf-i teb’z için olabilir. Yani bazı enbiyalar ki, Onlarda bunlardır denilmiştir: Nuh (a.s.) kavminin zulmüne sabretti. İbrahim oğlunu boğazlamak ve ateş üzerine sabretti. İshak oğlu Yakup (a.s.) oğlunun kaybına ve körlüğe sabretti. Yûsuf kuyu ve zindana sabretti. “min” beyan içinde olabilir yani bütün peygamberler demektir. Sen Kureyş kâfirleri için azabı acele isteme. Çünkü azap ertelense bile mutlaka gelecek, o zaman onlar dünyada kaldıkları süreyi az bulacaklar, bir saat kaldıklarını zannedeceklerdir. Bu tebliğ onlara va’z etme hususunda yeterlidir. Ancak öğüt almayanlar helak olacaklardır.”²⁷⁸

2.3.1.1.2. Allah İçin Secde Et

Peygamberlerin enfüsî planda yapmaları gereken hususlardan biri de secdedir. Secde, peygamberlerin kavimlerine karşı yürüttükleri çetin mücadelede onlara manevi destek mahiyetindedir. Kendilerini Allah’a yaklaştıran bu ilâhî emirler, onları bu vazifede daha dinamik tutmuş ve dâvet görevini yılmadan yapabilmelerine vesile olmuştur.

“*Gecenin bir kısmında O’na secde et.*”²⁷⁹ emri ile Hz. Peygamber gündüz yürüteceği tebliğ görevi için geceden Rabbi ile secdede buluşmak suretiyle O’nun desteğini almıştır. “*Rabbine secde et ve yaklaş.*” emriyle Yüce Allah, Hz. Peygamberin namaz kılmaya devam etmesini, korkmamasını emretmiştir.²⁸⁰

“*و من الليل*” Ve geceden de, yani gecenin bir kısmında da “*فا سجد*” ona, yani Rabbine secde et. Burada “fa” ile “*Fescüd*” emri, “*Vezkür*” emrini de ifade ederek

²⁷⁵ Müzzemmil 73/10.

²⁷⁶ Müddessir 74/7.

²⁷⁷ İnsan 76/24.

²⁷⁸ Zemahşerî, a.g.e. c. IV, s. 314.

²⁷⁹ İnsan 76/26.

²⁸⁰ Mevdûdî, a.g.e. c. VII, s. 182.

ondan maksadın da namaz olduğunu anlatır. Secde, parçayı zikrederek bütünü kastetme yoluyla namazdan mecazdır. Bu durumda gecenin bir kısmı da akşam ve yatsı demek olur.”²⁸¹

2.3.1.1.3. Allah’a Tevekkül Et

Kur’ân-ı Kerim’de tebliğ öncesinde veya tebliğ sonrasında peygamberlerin Allah’a tevekkül etmesi emredilmiştir. “*Sen O güçlü ve esirgeyici olan (Allah’a) tevekkül et.*”²⁸² ayeti ile “ne kadar büyük ve güçlü olursa olsun, hiçbir dünyevi iktidara aldırma; Aziz ve aynı zamanda Rahîm olan Allah’a tam olarak güvenip dayanarak görevini yapmaya devam et. O azizdir; dolayısıyla Onun desteğini alanın üstesinden kimse gelemez. O Rahimdir; dolayısıyla yeryüzünde kendi kelimesini yükseltme uğruna çaba ve mücadelelerini boşa çıkarmaz.”²⁸³

“*Sen artık Allah’a tevekkül et; çünkü sen apaçık olan hak üzerindesin.*”²⁸⁴ ayetiyle alâkalı olarak Mevdûdî: “*Sana emredilen görevi, Allah’a güvenerek yerine getir ve bütün dünya sana düşman olsa bile buna aldırma.*”²⁸⁵ şeklinde açıklama yapmaktadır.

“O izzetiyle senin düşmanlarını kahreder ve rahmetiyle onlar üzerine sana yardım eder, onlar ve onların dışında sana isyan edenlerin şerrini bertaraf eder. Tevekkül: Kişinin, işlerini o işlere hâkim olana faydası ve zararını takdir etmek üzere o hakime terk etmesidir. Neseî, Cüneyd-i Bağdâdî’nin, tevekkül konusundaki şu tespitini bize nakleder: Tevekkül, her konuda Rabbini kefil tutmak ve O’nun dışındaki her şeyden uzaklaşmaktır. Çünkü sen iki dünyada da O’na muhtaçsın.”²⁸⁶

2.3.1.1.4. Af ve Mağfiret Dile

Peygamberler, risâletlerini tebliğ esnasında kendilerine uyan kimselere, emirlerini yerine getirmemeleri durumunda, onların Allah tarafından affedilmeleri için dua etmişlerdir. Uhud savaşı öncesi Hz. Peygamber, ashâbı ile savaş konusunda istişare

²⁸¹ Elmalılı, a.g.e. c. VIII, s. 207.

²⁸² Şuarâ 26/217.

²⁸³ Mevdûdî, c. IV, s. 78.

²⁸⁴ Neml 27/79.

²⁸⁵ Mevdûdî, a.g.e. c. IV, s. 388.

²⁸⁶ Neseî, a.g.e. s. 834.

etmiş, bu istişare neticesinde genç sahabeler savunma savaşı yapmak isteyen Peygamberimizi, meydan savaşı yapılması konusunda ikna etmişlerdir. Buna işaretle Yüce Allah “*Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış.*”²⁸⁷ buyurarak, Hz. Peygamberin ashabına karşı hoş görülmesini emretmiştir.

Yüce Allah af ve mağfiret edici kendisi olduğu halde peygamberlerine ümmetleri için kendisinden af ve mağfiret dilemelerini istemiştir. Peygamberlere karşı hata işleyen kimselerin affedilmesi için Allah’a dua etmek, “af istemek,”²⁸⁸ peygamberlerin risâlet vazifeleri arasındadır “*İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme.*”²⁸⁹. Bu ayetler ilâhî emirleri tebliğ ile muvazzaf olan peygamberlerin affedici, affi isteyen olması gerektiğini beyan eden ayetlerdir.

Peygamber, hem kendi hem de ümmeti için Allah’tan af dilemelidir. Bu aynı zamanda ilâhî emirdir. “*Günahının bağışlanmasını iste.*”²⁹⁰ ayetini Mevdûdî: “Siyak ve sibakından, burada söz konusu edilen hata ile Hz. Peygamberin sabırsızlığının kastedildiği anlaşılıyor. Hz. Peygamber, şiddetli muhalefet ve zulüm nedeniyle Allah’tan, kendisine bir mûcize ile yardım etmesi ve üzerindeki zulmü hafifletmesi için dua ediyordu. Bu istek tövbeyi gerektirecek kadar büyük günah değildir. Ancak Allah elçisine şöyle buyurmuştur: “Senin gibi yüce bir makama sahip şahsiyete, böylesine bir tavır yakışmaz. Sürdürmekte olduğun davada bir dağ gibi sabit olmalı ve metanet göstermelisin.”²⁹¹ şeklinde açıklamaktadır.

Aynı şekilde “*Hem kendin hem de mü’min erkelerin ve mümine kadınların günahlarının bağışlanmasını dile.*”²⁹² ayeti ile ilgili olarak Mevdûdî: “Bu Hz. Peygamberin bilerek bir günah işlediğini ifade etmez. Aksine en doğru ifadesiyle şöyle denmek istenmektedir: Rabbine karşı kulluk görevlerini herkesten daha fazla yerine getiren peygamberin derecesi bile, yerine getirdiği görevler karşılığında gönlünden en

²⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/159.

²⁸⁸ Nisâ 4/106, Nur 24/62.

²⁸⁹ Mâide 5/13.

²⁹⁰ Gâfir 40/55.

²⁹¹ Mevûdî, a.g.e. c. V, s. 154.

²⁹² Muhammed 47/19.

küçük bir öğünme duygusu geçirmemesini; bütün büyük hizmetleri ve başarılarına rağmen, Rabbinin huzurunda kusurlarını itiraf etmesini gerektirir.”²⁹³ demektedir.

2.3.1.1.5. Sana Vahyedilene Sarıl

“*Sen, sana vahyedilene sınımsız sarıl. Şüphesiz sen dosdoğru yoldasın. Ve muhakkak ki o hem senin için hem kavmin için bir şereftir ve ileride ondan mes'ul olacaksınız.*”²⁹⁴ ayeti ile peygamberin neye bağlı olarak dâvette bulunacağı ve Allah'ın huzurunda nelerden sorguya çekileceği beyan edilmektedir.

“*Sana vahyedilen Kur'an'a, sınımsız sarıl ve onunla amel et. Muhakkak sen eğriliği olmayan din üzerindesin.*”²⁹⁵

Bu ayetin tefsirinde şöyle denmiştir: Şartlanmışlık sebebiyle doğruyu dinleme, görme ve doğru düşünme kabiliyetlerini kaybetmiş kimselere laf anlatmak imkânsız gibidir. Bu gerçekten hareketle Hz. Peygamber'in ve onun tebliğ sünnetini yerine getiren ümmetin, “Neden bizi dinlemiyor ve anlamıyorlar?” veya “bunca zulme ve sapkın inançlarda ısrara rağmen niçin bunlara hak ettikleri ceza verilmiyor?” sorularıyla bunalmamaları, aksine sabretmeleri, işi Allah'a bırakmaları gerekmektedir.²⁹⁶

2.3.1.1.6. İnsanları Rabbine Dâvet Et

Allah, insanları hakka dâvet etmek üzere peygamberler görevlendirmiştir. Allah'ın yolu tektir ve o da sırat-ı müstekîmdir.”²⁹⁷ Peygamberler de Allah'ın bu yoluna insanları dâvet etmek üzere görev üstlenmişlerdir. “*Sen Rabbine dâvet et. Zira sen hakikaten dosdoğru bir yoldasın.*”²⁹⁸ ayeti ile bu görevleri tescil edilmiştir. En doğru yol Allah'ın yoludur. Peygamberler de bu yolun dâvetçileridirler.

Tebliğ elçileri daima insanları Allah'ın varlığına,²⁹⁹ birliğine,³⁰⁰ dâr-ı selâma,³⁰¹ Allah'a kulluğa,³⁰² Allah'ın dosdoğru yoluna dâvet etmişlerdir.”³⁰³ Özellikle Yûsuf

²⁹³ Mevdûdî, a.g.e. c. V, s. 386.

²⁹⁴ Zuhrûf 43/43.

²⁹⁵ Neseî, a.g.e. s. 1100.

²⁹⁶ Karaman v. dğr. a.g.e., c. IV, s. 777.

²⁹⁷ En'âm 6/126-152.

²⁹⁸ Hac 22/67.

²⁹⁹ En'âm 6/3.

suresinde geçen ayeti kerime bu hakikati net bir biçimde ilan etmektedir: “(Rasûlüm) deki: *İşte bu benim yolumdur. Ben Allah’a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah’ı (ortaklardan) tenzih ederim ve ben şirk koşanlardan değilim.*”³⁰⁴

Peygamberimizin ve cümle peygamberlerin yüreklerine oturmuş biricik konu vardı. O da kullara Allah’ı tanıtmak, anlatmak ve Allah’la bağlantı kurmalarını sağlamaktı. Peygamber Efendimiz yüreğindeki ana çizgide yürüyordu. Allah’a dâvet ediyordu. Bu dâveti dost-düşman herkese yapıyordu. Herkese ulaşmaya çalışıyordu.

Dâvetin güzel öğütle olması ile alâkalı olarak:“Yumuşak şekilde kalplere girmeyi ve tatlılıkla duyguların derinliklerine inmeyi gerektirir. Gereksizce azarlama ve zorlamaya başvurmamayı icap ettirir. Bilgisizlikten veya iyi niyetten kaynaklanmış olabilecek hataları yüze vurmamayı zorunlu kılar. Zira öğüt vermedeki yumuşaklık çoğu zaman katı kalpleri bile doğru yola iletir ve birbirinden nefret eden gönülleri kaynaştırır. Neticede azarlama, çıkışma ya da rencide etmekten daha iyi sonuçlar doğurur.”³⁰⁵ denilmektedir.

2.3.1.1.7. Münâfıklara Karşı Dikkâtli Ol

Allah (c.c) peygamberimizi kâfirlerin heva ve heveslerine uymaması konusunda uyarmıştır. “*Aralarında Allah’ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah’ın indirdiği hükümlerin bir kısmından seni sapturmalarına karşılık dikkât et.*”³⁰⁶ fermanı ile Allah (c.c), peygamberini uyarmakta ve birtakım kimselerden sakınmasını emretmektedir. Bu vesileyle tebliğ için neleri yapması gerektiğini emrettiği gibi neleri yapmaması gerektiğini de Allah Peygamberine bildirmiştir. Toplumda bir kısım insanlar dost edinilmeyecektir.³⁰⁷

Bir takım insanlardan uzak durulması emri de Allah’ın peygamber ve inananlarına emridir. Bu hususta Sâbûnî: Allah mü’minleri kâfirlere dost olmaktan ve

³⁰⁰ İhlâs 112/1.

³⁰¹ Yûnus 10/25.

³⁰² Yâsin 36/61.

³⁰³ En’âm 6/153.

³⁰⁴ Yûsuf 12/108.

³⁰⁵ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 193.

³⁰⁶ Mâide 5/49.

³⁰⁷ Âl-i İmrân 3/28, Nisâ 4/144, Mâide 5/51-57.

onlara sevgi ve hoşgörüyle yaklaşmaktan men etmiştir. Müminlere Allah düşmanlarını dost edinmeleri gerekmez ve Allah düşmanlarıyla aralarında sevgi beslemeleri, akıllıca da değildir.”³⁰⁸ demektedir.

Yüce Allah peygamberini tebliğ sırasında dikkâtli olması konusunda uyarılmaktadır. Tebliğ, çok dikkât gerektiren bir görevdir. Çünkü peygamberi kendi davaları yanına çekmek isteyenler.”³⁰⁹ kendi hevâ heveslerine uydurmak isteyenler,³¹⁰ olacaktır. Peygamberin tebliğde başarılı olması için karşı taraftan gelecek saptırmalara, aldatmalara karşı uyanık olması gerekir.

Davanın doğruluğu tâbi olanların çokluğu ile ölçülmez. “Hakikatin arayıcısı için doğru olan, çoğunluğun hangi yolu izlediğine bakmak olamaz çünkü çoğunluk bilgi yerine zanna uyar. İnsanların çoğunluğunun inançları, teorileri, felsefeleri, hayat prensipleri ve kanunları zannın sonucudur ve dolayısıyla saptırıcıdır. Bu yüzden gerçeğin arayıcısı bu yolu seçmeli ve Allah’ın yolunda tek başına da kalsa azim ve kararlılıkla yürümelidir.”³¹¹

*“Toplum içinde öyle münafıklar vardır ki onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki duvara dayanmış kütükler gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Düşman onlardır. Onlardan sakın.”*³¹² Bu ayetle Allah (c.c), Peygamberine bir topluluğun tanıtımını yapıyor. Özellikle dış görünüşleri itibariyle cezp edici özelliklere sahip bu zümre konusunda peygamberimizi uyarıyor.

“Onlar düşmandırlar.” ayetini Mevdûdî: Diğer bir ifadeyle onlar, açıkça düşmanlık yapanlardan daha tehlikelidirler. *“Bu yüzden onlardan kaçınıp sakının.”* ayetiyle ilgili olmak üzere: Onların görüşlerine aldanmayın. Sizi aldatabilme ya da size zarar verebilme ihtimaline binaen her an dikkâtli olun.”³¹³ diye açıklamaktadır.

³⁰⁸ Muhammed Ali Sâbûnî, *Ravâi’ul Beyân Tefsîru Ayâtü’l Ahkâm Mine’l Kur’ân*, Mektebetü’l Asriyye, Beyrut, 2011, c. I, s. 373.

³⁰⁹ Tevbe 9/107.

³¹⁰ En’âm 6/116.

³¹¹ Mevdûdî a.g.e. c. I, s. 587.

³¹² Münâfikûn 63/4.

³¹³ Mevdûdî, a.g.e. c. VI, s. 330.

Allah (c.c.), Peygamberimizin tartışmaya girmemesini emretmiştir. “Kur’ân-ı Kerim hakkında münakaşa etmekten, dini konularda tartışmaktan sakınmalısın. Allah’ın hakkında gelişi güzel tanımlamalardan uzak dur. Haklarında Yüce Allah’ın “*Onlar cahillerle karşılaştıklarında sadece selam derler.*”³¹⁴ buyurduğu kimselerden ol.”³¹⁵ demektedir.

“*Onlara (cahillere): Bizden size selam olsun derler. İçinde günah ve eziyet bulunan sözlerinden emin olmak için böyle derler.*”³¹⁶

2.3.1.1.8. Mücadele Et

İslâm’ın tebliği esnasında peygamberler, muhataplarıyla onların kimlik ve kişiliklerini, eğitim durumlarını, sosyal yapılarını, psikolojik durumlarını, makam ve mevkilerini göz önünde bulundurarak dâvette bulunmaları gerekir. İnananların daha düzgün ibadet etmelerini sağlamak için bir mücadele, ehl-i kitapla ayrı bir mücadele,³¹⁷ inanmayanların inanmalarını sağlamak için ayrı bir mücadele yürütmesi gerekmektedir.

Mevdûdî “*En güzel şekilde mücadele et.*” emri, kişinin tatlı bir dile sahip olması, soylu bir davranış göstermesi, akli ve cezp edici fikirler öne sürmesi, polemik, tartışma ve karşıtlıklar içine düşmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Başkalarıyla en güzel şekilde mücadele eden kimse suçlamalara, çarpık fikirlere ve iğneli sözlerle yönelmez; karşısındakini mat etmek ve tartışmada kendi üstünlüğünün alkışlanması için onunla alay da etmez.”³¹⁸ şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler.

“*En güzel şekilde mücadele et.*” ayeti hakkında Nesefî: “Onlardan kim ki münazara ve cidale gitmek isterse onun karşılığı güzellik, rıfk, yumuşaklık ve güzel hitap olsun.”³¹⁹ diye izahta bulunmaktadır.

³¹⁴ Furkân 25/63.

³¹⁵ Hâris el-Muhasibi (H. 243), Nefsini *Bilen Rabbin Bilir Mârifetullâha Ulaşmak İsteyenlere Altın Öğütler*, Çevr: Ali Pekcan, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 72.

³¹⁶ Kâdî Beydâvî (H. 1314), c. II, s. 169.

³¹⁷ Ankebût 29/46.

³¹⁸ Mevdûdî, a.g.e. III, 71.

³¹⁹ İbn-İ Kesir (H. 774), *Tefsîru’l Kur’ân-il Azîm*, Daru’l Kitabil Arabî, Beyrut, 2011, c. IV, s. 70.

Mücadelenin son aşamasını da Allah (c.c.), “*yeryüzünde din, Allah’ın oluncaya kadar,*”³²⁰ diyerek belirliyor. Bu sebeple mücadele kesintisiz devam edecek, bu mücadeleyi de peygamberler ve onlara iman eden ve gönül verenler yürütecektir.

Gayri Müslimlerle tartışmaya girmeden, yumuşak sözlerle mücadele edilmelidir. “Başka inançlara bağlı kimselerle girilen tartışmalarda yöntem olarak en güzel, en yumuşak ve dolayısıyla en akla ve sağduyuya dayanan yöntemleri seçmek konusundaki bu ısrar “*dinde zorlama yoktur.*” ilkesiyle tam bir uyum ortaya koymaktadır.”³²¹

Büsbütün sabır ve metanetle, yumuşaklık ve rıfk içinde tebliğ yapılır, ancak bu davanın önüne engeller çıkar ya da çıkarılırsa bu engelleri aşmak için gerektiğinde kılıca veya sert yöntemlere de başvurulur. Bu konuda Allah (c.c.): “*Şüphesiz Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, saf halinde savaşanları sever.*”³²² “*Ey iman edenler! size ne oldu ki, Allah yolunda savaşa çıkın denildiği halde olduğunuz yere kakılıp kaldınız? Ahireti bırakıp dünya hayatına mı razı odunuz?*”³²³ buyurmaktadır.

Öyle ki Hz. Peygamber zamanında müminler savaşa gittikleri zaman, savaştan geri kalan üç kimse hakkında ayet nazil olmuş, ayette: “*Dünya bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmişti.*”³²⁴ denilerek savaşa katılmamalarının karşılığını diğer Müslümanların kendilerine uyguladığı ilişki kesme ve boykot neticesinde en derinden yaşamışlardır.

Bakara suresi 190 ve müteakip ayetler hakkında *Ravâ’ul Beyân*’da şöyle denmektedir: Ey müminler, sizinle savaşan kâfirlerle Allah’ın kelimesini yüceltmek ve dinini güçlendirmek için savaşın. Çocukları, kadınları, yaşlıları, savaşa gücü olmayanları öldürmede haddi aşmayın. Nerede olursa olsun Allah düşmanlığı ve haddi aşmayı sevmez.”³²⁵

Güzel şekilde tartışma: Muhatabın üzerine yüklenmemeli. Onu horlamamalı ve çirkin görmemeli. Böylece muhatap dâvetçinin tartışmada üstün gelmek olmadığına

³²⁰ Bakara 2/193, Enfâl 8/39.

³²¹ Esed, a.g.e. c. II, s. 557.

³²² Saf 61/4.

³²³ Tevbe 9/38.

³²⁴ Tevbe 9/118.

³²⁵ Sâbûnî, a.g.e. c. I, s. 206.

kesin kanaat getirmeli ve bunu hissetmelidir. Tek amacın gerçeğe ulaşmak olduğunu anlamalıdır. İnsanların kendilerine özgü bir gururu ve inadı vardır. Yumuşaklıkla yanaşılmadıkça muhatap savunduğu düşüncesinden vazgeçmez. Yenilgiye uğramış hissi verilirse gerçeği kabul etmez ve düşüncesinde ısrar eder.³²⁶

Allah'ın peygamberine emri, mücadele noktasındadır. Bütün mesele insanların hak yola gelmeleri ve peygamberlerin de bunun mücadelesini vermeleridir. Burada mücadeleden kasıt gerektiğinde peygamberin inananlarla birlikte kâfirlere karşı savaşmalarıdır. Allah şöyle emretmiştir: “*Artık Allah yolunda savaş.*”³²⁷ Uzun dönem savaşmadan kendilerine yapılan her türlü kötülüğe sabretmişler, boykotlara maruz kalmışlar. Kâbe'ye asılan boykot metnini karıncalar kemirinceye kadar bu boykot devam etmiştir.³²⁸ Müslümanlar öyle dayanılmaz acılara, işkencelere maruz kaldılar ki peygamberleri başlarında olduğu halde “*Allah'ın yardımı ne zaman*”³²⁹ diye sormaya başladılar.

Müşriklerin zulmünden hicretle kurtulmayı denediler. Habeşistan'a iki defa hicret gerçekleştirdiler. Mekke'den ayrılmaları kaçınılmaz olmuştu. Hatta Hz. Ebu Bekir bile ayrılmış, Yemen'e kadar gitmiş, kendisini Yemenli dostu Mekke'ye tekrar geri getirmişti.³³⁰

İşkenceler, boykotlar, Habeşistan'a hicret etmelerine rağmen Müslümanlar tam bir emniyet içinde değillerdi, İslâm'ı yaşama hususunda tam bir hürriyete sahip değillerdi. Medine'ye hicret ettiler. Orada da rahat bırakmadılar ve sonunda Allah Müslümanlara “*Kendileriyle savaşılana (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir.*”³³¹ ayeti ile savaşa izin verildi. Gerektiğinde savaş da dâhil Allah için ve Allah yolunda mücadele yapılmasının yolu açılmış oldu. Peygamber, davasının önündeki engelleri yeri geldiğinde savaşla kaldıracak ve tebliğ vazifesini gerektiği şekilde yerine getirecekti.

³²⁶ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 193.

³²⁷ Nisâ 4/84.

³²⁸ Hamîdullah, a.g.e. c. I, s. 90.

³²⁹ Bakara 2/214.

³³⁰ Hamîdullah, a.g.e. c. I, s. 86.

³³¹ Hac 22/39.

2.3.1.1.9. Kötülüğü İyilikle Def Et

İmana dâvette zor kullanma, kabalık, cebir ve şiddet yoktur. Özellikle irşâd görevini yürüten peygamberler kendilerine kötülük yapanlara dahi rifkle muamele etmişlerdir. Hiçbir peygamberin dava sahnesinde tebliğde bulunurken hiçbir kimseyle basit biçimde kavga ettiği, cedelleştiği, tebliği ve risâleti hafife alanların seviyesine düştükleri görülmemiştir. Çünkü peygamberlerin aldıkları ahlâki eğitim ve peygamberlik vazifesi bu tür şeylere müsaade etmeyecek kadar yüce bir görevdi.

Kötülük işlemek hiçbir peygambere yakışmaz, “*İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel şekilde sav. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.*”³³² denilerek tebliğde önemli bir metot, Hz. Peygambere emredilmiştir. Peygamberler söz ve fillerinden hikmet damlaları damlayan, içinde buldukları toplumu daima iyiye ve güzele sevk eden kişilerdir. Bu önemli görevleri sebebiyle Allah onları ismet sıfatıyla koruma altına almıştır.³³³

Bu ayeti anlayabilmek için Mekke’deki atmosferi iyi tasavvur etmek lazım. Allah elçisine ve onun vasıtasıyla müminlere söz konusu tavsiyeleri yaptığında mevcut durum şu şekilde idi: İslâm düşmanları, Hz. Peygambere ve Müslümanlara karşı her şiddete başvuruyor ve insânî, ahlâki ve vicdânî bütün kural ve sınırları bir kenara iterek zulmediyorlardı. Ayrıca Hz. Peygamberi ve Müslümanları mağlup edebilmek için her türlü yalan, iftira ve hileyi kullanıyorlardı. Tebliğ etmenin tüm yollarının kapandığı böylesine zor ve müşkül bir durumda Allah, elçisine çözüm olarak şu tavsiyelerde bulunuyordu:

a) “*İyilik ve kötülük bir olmaz*” Yani kötülük size şimdi çok güçlü gözüküyor ve sizler de kendinizi çok zayıf hissediyorsunuz; fakat kötülüğün tabiatı icabı zayıf ve çökmeye mahkûm olduğunu bilmelisiniz.

b) Kötülüğe iyilikle hatta daha fazlasıyla cevap verin. Yani size kötülük yapan birini affetmeniz bir iyiliktir. Fakat size kötülük yapan bir kimseye karşılık verme imkanı bulmanıza rağmen, iyilik yapmanız ise bir ihsandır.³³⁴

³³² Fussilet 41/ 34.

³³³ Mâide 5/67.

³³⁴ Mevdûdî, a.g.e V, 194.

Peygamberler tebliğin temsilcileri olarak kavimlerine karşı daima güler yüzlü ve yumuşak sözlü olmuşlardır. Çünkü Allah'tan aldıkları emir bu şekildedir. “*Sen kötülüğü en güzel bir tutumla sav.*”³³⁵ ayeti de buna işaret etmektedir.

“İman etme, Şeytanın ilk engellerini aşmaksa; kavim, kabile, hısım ve akrabaları bırakarak başka bir diyara göç etmek, öncekine yakın güçlü bir manayı daha aşmak demektir. Yurdunu yuvasını terk etmekle de kalmayıp gittiği yeni dünyada Cenâb-ı Hakk'ın namının bayraklaşması için mücadelede bulunmak, aşılmaz bir seddi daha aşmak sayılır ki, bunları aşan kendini de aşmış ve kurtuluşa ermiş sayılır.

2.3.1.1.10. Onlara Yumuşak Davran

Evrenin en olgun insanı, insanlığın model şahsiyeti muhakkak Hz. Peygamberimizdir. Rahmetle donatılmış olması sebebiyle tebliğin herkese ulaştırılmasını çok önemsemiş ve bu uğurda kendini heba edecek derecede gayret göstermiştir. Rikkâtin eseri olarak düşmanlarına dahi defalarca ziyarette bulunmuş, onları Allah'ın birliğine dâvet etmiştir. Bu görevi yerine getirirken de nezâketi, yumuşak davranmayı hiçbir zaman bırakmamıştır.

Tebliğ adamı her şeyden önce şefkat abidesi olmak zorundadır. Davasını zorla kabul ettirmek gibi bir yola tevessül edemez. Mesele iman olduğu zaman bu durum daha da hassaslaşmaktadır. Peygamberler tebliğ ve irşâd imkânının kalmadığı zamanlarda bu yolu insanlığın selameti adına açmak için mücadele etmişlerdir. Fakat insanlara yumuşaklık, şefkat, merhamet dışında tebliğ üslûbu kullanmamışlardır. Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de, şefkat, merhamet ve hılim, rıfkı ifade eden birçok ayeti bulmak mümkündür.³³⁶

Zarif insan sözlerinde ve davranışlarında ve bütün hareketlerinde incelikli insandır. Kaba çizgilerin bulunmadığı, tatlı çizgilerin cümlesini kendisinde görebildiğimiz insan, zarif insandır. Zerâfeti yakalamak için önce alt yapı gerekir. Yani yüksek bir bilgi donanımı gerekir. Bilginin hayata oturtulması, bilginin hayatla bütünleşmesi gerekir. Yani tam bir bilinç gerekir. Bu özle sözün tutarlılığı anlamına gelir.

³³⁵ Mü'minûn 23/96.

³³⁶ Â'râf 7/199, Hıcr 15/58, Nur 24/22, Âl-i İmrân 3/134, Şûrâ 42/43.

Hız. Peygamberimiz, diğer peygamberlere göre çok kısa olan dâvet ve irşâd döneminde binleri, yüz binleri aşan topluluğa İslâm'ı tebliğ etmiştir. Bu husus Yüce Allah tarafından şoye dile getirilmektedir: “O vakit Allah'tan bir rahmet olmak üzere onlara yumuşak davrandın! şayet sen kaba ve katı yürekli olsaydın hiç řuþhesiz etrafından dağılıp giderlerdi.”³³⁷

“O âlemlere rahmet olmak üzere gönderildi.”³³⁸ İnanlık hikmet, güzellik, şefkat, merhamet ve hoş goru konusunda O'nu örnek aldı. O kendisine en çok düşmanlık yapanların bile hidâyetini istedi. Kimseye zararı dokunmadı. Sözleri, davranışları hep yumuşacıktı.

Fikir ve inanların değiştirilmesinde insanı etkileyen unsurlardan biri de řuþhesiz ki yumuşak davranmaktır. Yumuşak söz ve davranışa karşı insanların buyuk zaafi vardır. Güler yüzlü ve yumuşak sözlü insanlar, toplum içinde her zaman sevilir ve sayılırlar. İslâm davetisi bu noktada da herkesten daha çok duyarlı olarak, muhataplarına karşı kullanacağı dilin yumuşak olmasına itina göstermelidir.³³⁹

Hız. Peygamberin yumuşaklığı neticesinde huzuruna bizzat gelerek iman eden yüzlerce insan olmuştur. Yumuşak huyluluğu, şefkati, merhameti Hız. Peygamberi bir çekim merkezi haline getirmiştir. Kur'an'ın ifadesiyle O, “müminlere çok düşkündür.”³⁴⁰

“O, yumuşak davranmasaydı etrafında inananlardan oluşan bir halka oluşturamazdı. İnsanlar dağılır ve giderlerdi.”³⁴¹ Kendisi bizzat: “Kim rışk (yumuşaklık) tan yoksun olursa bütün iyiliklerden yoksun olur.”³⁴² buyurmuştur.

Allah'ın Peygamberlere tebliğ emirlerinden biri kavimlerine karşı yumuşak davranmaları olmuştur. Sertlik, kabalık peygamberlere göre değildir. İnsanları irşâd etmek, onları Allah'a dâvet etmek ancak ve ancak onların gönüllerine girmekle mumkundur. Yirmi üç yıllık tebliğ sürecinde Hız. Peygamberin bir kimseye kavga

³³⁷ Âl-i İmrân 3/159.

³³⁸ Enbiya 21/107.

³³⁹ şevki Saka, *Kur'an-ı Kerim'in Dâvet Metodu*, Sehâ Neşriyat, II. b.s. İstanbul, 1991, s. 174.

³⁴⁰ Tevbe 9/127.

³⁴¹ Al-i İmran 3/159.

³⁴² Muhammed b. Muhammed b. Süleyman Rûdânî (1094), *Buyuk Hadis Külliyatı Cem'ul Fevâid Min Câmi'il- Usûl ve Mecma'uz Zevâid*, ev. Naim Erdoğan, VI. b.s. Hadis no: 7898, İstanbul 2012, c. III, s. 135.

ettiği, bir kimseye kaba söz söylediği, zor kullandığı vâkî değildir. İnsanlara rahmet olmak üzere gönderilmiştir. Peygamberin, sözleri yumuşak, filleri yumuşak ve halim sıfatı iliklerine kadar işlemiş olması O’nu irşâd ve tebliğ sahasında en etkili mübelliğ konumuna getirmiştir.

Yumuşak davranış konusunda Muhâsibî: *“İnsanlara karşı rıfkla muamele et. Nefsin bu konuda senin binitin mesabesindedir. O halde ona nefretle muamele etme, ondan sana yarayacak kadarıyla istifade etmeye çalış. Her işinde ve amelinde Yüce Allah’tan yardım iste. Zira gerçek muîn ve destekçi sadece odur.”*³⁴³ demektedir.

Peygamberimiz, etrafındaki insanların kötü, kaba, alaycı söz ve davranışlarına karşı engin bir nezaket örneği göstermiş, muhataplarına yumuşaklıkla yaklaşmıştı. Huzurunda bulunan hiç kimse Allah’ın elçisinin kendisine karşı kaba veya küçümseyici bir tavrını dahi hissetmemiştir. O’nun ağzından kırıcı ve incitici sözler çıkmıyordu. İmâ ile de olsa kimseye hakaret veya küçük düşürücü ifadeler kullanmamıştır.³⁴⁴ Bu hususta kendisi şunları insanlara beyan eder: *“Allah yumuşaklık sahibidir. Her işte yumuşak davranmayı sever.”*³⁴⁵ (Bu hadis hakkında muhaddisler ittifak etmişlerdir.). Yanındakilere yumuşak davranmak, kolay olanı tercih etmektir. Hadisteki mana: Allah kullarına karşı hılim sahibidir. İsyân edenler için cezalandırmada acele etmez. Hılim sahibi ve yumuşak olanları da sever.

2.3.1.1.11. Allah’ı Tesbih Et

İnsanları hidâyete ulaştıran ve bu hususta Yüce Allah’ın yardımına mazhar olan peygamberler, Allah’la olan irtibatlarını asla kesmemişler ve Allah’ı zikretmekten, tesbih etmekten de vaaz geçmemişlerdir. İnsanlara örnek olma görevini yerine getiren peygamberler, aynı zamanda da bu zor görevde Allah’ın yardımına ulaşmak için daima Allah’ı tesbih etmişlerdir. Bu husustaki ayetleri; *“hamd ile Rabbini tesbih et ve secde edenlerden ol.”*³⁴⁶ *“Güneşin doğuşundan evvel ve batışından evvel Rabbini hamd ile tesbih et.”*³⁴⁷ *“O’nu hamd ile tesbih e.”*³⁴⁸ *“Akşam sabah, Rabbini hamd ile tesbih*

³⁴³ Hâris el-Muhasibi, a.g.e. s. 44.

³⁴⁴ Asım Şark, *Güzel Ahlak Sahibi Olmak*, Işık Yayınları, İzmir, 2010, s. 14.

³⁴⁵ Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahya İbn-i Şeref Nevevî (H. 676), *Şerhu Riyâzû’s Sâlihîn min kelâmi Seyyidi’l Mürselîn*, Ufuk Baskı ve Neşriyat, III. b.s. Hadis No: 632, Beyrut. 2003, c. I, s. 253.

³⁴⁶ Hicr 15/98.

³⁴⁷ Tâhâ 20/130, Kaf 50/39-40.

et.”³⁴⁹ “Kalktığın zaman da Rabbini hamd ile tesbih et.”³⁵⁰ “Öyleyse ulu Rabbinin adını tesbih et.”³⁵¹ “Gecenin uzun bir bölümünde Onu tesbih et.”³⁵² buyrulmak suretiyle “Allah’ı yâd etmeleri, gece ve gündüz tesbih etmeleri”³⁵³ şeklinde sıralamak mümkündür.

“وسبحه ليلا طويلا” “Hem de O’na uzun gece yahut geceleyin uzun uzadıya tesbih et.”. Müzzemmil suresinde geçtiği gibi Hz. Peygambere teheccüdün farz oluşuna işaret olmaktadır. Rabbi’nin hükmü gelinceye kadar sabırla emrolunan sürenin sonuna kadar Allah’ı tesbih ve tenzih ile uyanık bir şekilde yani ibadet ve hazırlıkla geçirilmesi lüzumuna da işaret vardır. Bu işaretin dolaylı olarak ümmet içinde geçerli olacağını unutmaması gerekir.”³⁵⁴

2.3.1.1.12. Kolaylaştır

İmandan sonra Allah’a ibadet hususunda muamelât ve dinin asılları dışında kalan meselelerde kolaylaştırmasını Allah, peygamberimizden istemektedir. Kolaylaştırma sebebiyle insanların kalpleri İslâm’a yaklaşacak ve daha kolay kabul edeceklerdir. Allah (c.c.), kendisi hakkında bile kolaylık murat ettiğini, zorluk istemediğini beyan etmektedir.³⁵⁵

Hz. Peygamberin de hayatında kolaylıktan yana olduğunu görüyoruz. “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin.”³⁵⁶ hadis-i şerifi buna işaret etmektedir.

Allah (c.c), oruç ibadetinden bahsettiği ayetlerde hasta ve yolcu olanların oruçlarını erteleyebileceklerini bildirdikten sonra, “Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez.” buyurmuştur. Hac suresinde de Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur; “O, sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yükledi.”³⁵⁷ Başka bir ayette: “Âmâya, topala ve

³⁴⁸ Furkân 25/58.

³⁴⁹ Gâfir 40/55.

³⁵⁰ Tûr 52/48.

³⁵¹ Vakıa 56/74, Hakka 70/52, A’lâ 87/1.

³⁵² İnsan 76/26.

³⁵³ Ahzâb 33/41.

³⁵⁴ Elmalılı, a.g.e. c. VIII, s. 208.

³⁵⁵ Bakara 2/185.

³⁵⁶ Buhârî, Kitâbü’l İlim, 11.

³⁵⁷ Hac 17/78.

*hastaya zorluk olmadığını.*³⁵⁸ beyan etmektedir. “Bu özürülülerden zorluk kaldırılmıştır ve azaptan istisna edilmişlerdir.”³⁵⁹

“*Bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle sorumlu kılan*”, “*unutur veya hata edersek bizi sorumlu tutma, bize güç yetiremeyeceğimiz yük yükleme.*”³⁶⁰ duasını öğreten bir yaratıcının hiçbir buyruğunda zorluğa ve zorlamaya yer olmayacağı aşikârdır.³⁶¹

2.3.1.1.13. Tebliğ Et

Tebliğ, peygamberlerin ortak özelliklerindedir ve onların aslî görevlerindedir. Tebliğ olmasaydı peygamberlerin gönderilmesi de manasız ve gayesiz olurdu. Peygamberlerin yapmış oldukları tebliğ, diğer bir kısım insanların değişik maksat ve gayeler için yaptıkları işlere asla benzemez. Peygamberlerin tebliğ vazifesini yapmaları, onların Allah tarafından gönderilmiş olduklarını gösteren bir delildir. Peygamberler kendilerine ne vahyolunduysa eksiltme ve fazlalaştırma yoluna gitmeden, olduğu gibi tebliğ etmekle yükümlüdürler. Tebliğ edilen mesajı açıklamak ve insanların kolayca anlamasına yardımcı olmakta tebliğ faaliyetinin bir başka yönünü teşkil etmektedir.³⁶²

Tebliğ kavramı ile ilgili olarak En’âm Sûresinde “*ve men beleğa*” lafzı hakkında şu açıklamayı yapmaktadır. Zemahşerî: “*Vemen beleğa*” lafzı “*ünzireküm*” lafzındaki “*küm*” zamirine atıftır. Yani hem siz Mekke ehlini korkuttuğum gibi arap ve acemi da korkutmak için bana vahyedildi. “*ve men beleğa*”dan kasıt “*sakeleyn*” (cinler ve insanlar) dir, denilmiştir. Bazıları da kıyamet gününe kadarki millettir demişlerdir”³⁶³

Allah (c.c.) “*Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O’nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.*”³⁶⁴ ayetiyle “Nebî’ye sorumluluğu hatırlatılırken yumuşak bir tembih de sezilmektedir. Yani aslında Senin

³⁵⁸ Fetih 48/17.

³⁵⁹ Kâdî Beydâvî, a.g.e. c. II, s. 444.

³⁶⁰ Bakara, 2/286.

³⁶¹ İ. Hakkı Ünal, *Kırk Hadis Kırk Yorum*, DİB. Yayınları, I. b.s. Ankara, 2011, s. 72.

³⁶² Muhittin Akgül, *Doksan Dokuz Soruda Efendimiz (s.a.v)*, Işık Yayınları, İzmir, 2009, s. 24.

³⁶³ Zemahşerî a.g.e., c. II, s. 11.

³⁶⁴ Mâide 5/ 67.

sorumluluktan kaçman asla söz konusu değildir. Senin tabiatında böyle bir şey yoktur, denmektedir.

Hız. Peygamber'in hayatı incelendiğinde tebliğ konusunda çok titiz davrandığı, kendisine gelen vahyi hiç geciktirmeksizin sahabeye bildirdiği görülür. Sahabe de bu konuda üstlendikleri önemli görevin bilincinde olmuşlar. Kur'ân'ı kendilerine bildiren elçiye sadâkâtla, hiçbir değişiklik, eksiltme ve ilave yapmaksızın sonraki nesillere ulaştırabilmek için büyük bir çaba harcamışlardır. Esasen bu ayet, insanlara tebliğ edilmek üzere kendisine vahyedilen bazı bilgileri saklamasının, Hız. Peygamber'den asla beklenemeyeceğini ifade etmiş olmaktadır.³⁶⁵

“Şimdi (يا ايها الرسول) Ey o Ehl-i Kitab'ın kitaplarında müjdelenmiş olan ve onların iman etmeleri gereken Rasûl'üm Muhammed! Sen onlar içinde muktesitlerin, aşırılıklara gitmeyip orta yolda bulunanların azlığına ve günahkârların çokluğuna bakma. O günahkâr ve bozguncu çoğunluğun sana bir zarar verebileceklerinden korkma da: بلغ ما أنزل اليك من ربك “Rabbinden sana indirilenlerin- acı tatlı- hepsini tebliğ et.

Rivayet olunur ki Rasûlüllah (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ beni risâletle gönderdi, bu sebeple pek sıkıldım. Ve görüyorum ki insanlar beni yalanlıyorlar. Yahûdiler, Hristiyanlar ve Kureyş, korkutuyorlar. Ne zaman ki, Allah; “gönderdiklerimi tamamen tebliğ etmezsen sana azap veririm” dedi. Korku da tamamen benden gitti. Eğer böyle yapmazsan, yani sana tebliğ edilmek için indirilen ayetleri tebliğ etmezsen, Allah'ın elçiliğini yerine getirmemiş olursun. Nâfi kıraatinde “risâlâtihî” okunduğuna göre Allah'ın risâletlerini tamamen yerine getirmemiş, vazifeni yapmamış olursun,³⁶⁶ manasındadır.

Yukarıda geçen: “Eğer ilâhî mesajın bir kısmını dahi tebliğ etmezsen onu hiç tebliğ etmemiş sayılırsın” ayetle ilgili olmak üzere burada maksat, bu görevi yerine getirmemenin ne kadar ağır bir sonucu olduğunu vurgulamaktır. Bu sebeple bizâtihi onu ifa etmemiş olmak, tebliğ görevini terk etmenin en büyük müeyyidesi olarak gösterilmiştir.³⁶⁷

³⁶⁵ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 312.

³⁶⁶ Elmalılı, a.g.e. c. III, s. 221.

³⁶⁷ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 311.

“Allah ve Rasûlü’ne itaat etmezseniz peygamberine düşen görev sadece apaçık bir şekilde Allah’ın emir ve yasaklarını tebliğ etmektir. Hidâyet Allah’tandır. İnsanlar Peygamberin çağrısına uymuyorsa Peygamberin bunda bir suçu yoktur. Yüce Allah hidâyeti bulmaları için insanlara akıl ve irade vermiş, üstelik peygamberler göndermiş ve bu peygamberler onlara doğru yolu açık, seçik bir şekilde göstermişlerdir. Artık sorumluluk insanların kendilerine kalmıştır. İsterlerse doğru yolu tutar ve bunun mükâfatını görürler, isterlerse tutmaz, bunun cezasına katlanırlar.”³⁶⁸

Tebliğ, en yakın çevre ile başlar en uzaktaki insanlara ulaşıncaya kadar devam eder. “Peygamberlerin getirmiş olduğu hakikati evvela kavimleri tebellüğ eder, sonra bu hakikat her tarafa yayılır.”³⁶⁹

Sana nazil olan tüm şeyleri, ya da ne nazil olduysa kimseden korkmadan kimseden çekinmeden tebliğ et. Sana emredildiği gibi tebliğ etmezsen tebliğ görevini yapmamış olursun. Risâle çoğul olarak “risâlât” da okunmuştur. Yani sen tebliğ görevini yapmazsan mükellef olduğun peygamberlik görevinin tamamını da bazısını da eda etmiş olamazsın. Yani risâlet görevinin bazısı bazısından daha önemli değildir. Bilakis hepsi aynı önemi taşımaktadır. Bazı yükümlülükleri yerine getirmezsen bütün yükümlülükleri yerine getirmemiş olursun. Nasıl ki bazısına iman eden tümüne iman etmemiş gibi olur. Çünkü hepsi birdir. Bazısı tebliğ edilip bazısı edilmezse bazısına iman edilip bazısına iman edilmezse, olmaz. Zira hepsi birdir. İbn-i Abbas’tan şöyle rivayet edilmiştir. “Eğer bir ayet saklarsan tebliğ görevini yapmamış olursun.”³⁷⁰

Bu ayete şu anlamlar verilmiştir: “Tebliğini açıktan yap. Eğer tebliğini açıktan yapmazsan peygamberlik görevini yapmamış olursun. Allah (c.c.), kendisine indirdiği şeyleri korkmadan, sabırla ve açıktan açıklamasını istedi. Eğer korkudan tebliği yapmazsan korktuğun şey sana ulaşır.”³⁷¹

“Tebliğ, bir şeyi ulaştırın kişidir. Büluğ ise, bir şeyi istenilen yere ulaştırmaktır. Burada peygamberlik görevi ile gönderilenin durumunu anlatan bir mecaz vardır.

³⁶⁸ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 100.

³⁶⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, TDV. Yayınları, Ankara, 2008, s. 152.

³⁷⁰ Zemahşerî a.g.e., c. II, s. 659.

³⁷¹ Ebu Muhammed Hüseyin İbn-i Mesûd Begavî (H. 516), *Tefsîru'l Begavî Meâlimü't Tenzîl*, Dâr'u Taybe, Riyad, 1409, c. VI, s. 79.

Tebliğ işinden kastedilen, tebliğin devamını sağlamaktır. Allah (c.c), “*Ey İman edenler, iman edin*” sözünde olduğu gibi bir durum vardır.”³⁷²

H. Aişe: “Kim Hz. Muhammed tebliğ konusunda bir şey gizlemiştir derse, Allah’a karşı en büyük iftirayı söylemiş olur. Çünkü Allah (c.c.)’ Kur’ân’da; “*Ey Peygamber Allah’ın sana verdiklerini tebliğ et*” buyuruyor. Eğer Peygamber vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı “*Allah’ın açığa çıkaracağı şeyi içinde gizliyorsun.*” ayetini gizlerdi.”³⁷³

2.3.1.1.14. Sabah Akşam Rabbini An

Allah (c.c) peygamberine ibadet edebilmesi için birtakım programlar yapmakta ve kendisini belirlenen zamanlarda ibadete dâvet etmektedir. Peygamberlerin insanları Allah’a ibadete dâvet ettiği gibi, Allah’ta peygamberini ibadete, tesbih ve tevekkül etmeye, namaza, sabah ve akşam olmak üzere dâvet etmektedir.

Sabah-akşam namaz kılmak suretiyle peygamberin Allah’la var olan bağı perçinlenecek, maddî âlemde yerine getireceği görevler için manen motive olacak ve bu sayede topluma tebliğ ve irşâd görevini yerine getirmede kararlılık ve sebat sahibi olacaktır. “Ancak bu şekilde azmi bilenecek, inkâr edenlerin saldırılarına göğüs gerebilecektir. Peygamberlik ağır bir yükür ve azmin sürekli yenilenmesi gerekmektedir. Söz konusu direnme ve sabrın en iyi araçları ise, namaz kılmak ve Kur’ân okumaktır. Ayetlerde de tavsiye edilen budur.”³⁷⁴

Yüce Allah, “*Ey iman edenler, sabırla, namazla Allah’tan yardım dileyiniz.*”³⁷⁵ buyurduğu üzere, bu vasıtalarla Allah’tan yardım istenmesi emredilmektedir. Aynı şekilde peygamberlerden de kişinin maneviyatını artırıcı, Allah’a yaklaştırıcı ve dinamizmi geliştirici bu tür ibadetler istenmektedir. Yukarıdaki ayetle ilgili olarak: “*Sabır ile beraber ezan ve namaza devam et.*” (بكرة و اصيلا) Sabah akşam. *Bükre*: Erken demektir. Sabah ve sabahtan öğleye kadar ki vakte ad olarak verilir. *Asîl*: İkinci ve akşam üzeri olmakla beraber, öğleden akşama kadarki vakte ad olarak verilir. Bu

³⁷² Muhammed Tâhir İbn-i Âşûr (1973), *Tefsîru’t Tahrîr ve’t Tenvîr*, Dâru’t Tûnusiyye, Tunus, 1984, c. VI, s. 258.

³⁷³ Ahmed İbn-i Yûsuf el Ma’rûf bis Semîn Halebî (H. 756), *Ed Dürru’l Masnûn fî Ulûmi’l Kitâbi’l Mekkûn*, Thk, Ahmed Muhammed el Harrât, Dâru’l Kalem, Dimaşk, trz. c. IV, s. 352.

³⁷⁴ Şimşek, a.g.e. c. V, s. 363.

³⁷⁵ Bakara 2/153.

durumda “*Bükraten ve Asîle*” “Sabahtan akşama kadarki vakit” anlamına gelir ve buna sabah, öğle ve akşam namazları dâhil olur.”³⁷⁶

2.3.1.2. Peygamberimizin Şahsına Yönelik Olumsuz Tebliğ Emirleri

Allah (c.c) daima peygamberlerinin yanında olmuş, onları kitap, mûcize ve melekleriyle desteklemiştir. Davanın başarıya ulaşması açısından her zaman peygamberlerini teselli etmiş, üzülmemelerini, korkmamalarını, aldırış etmemelerini kendilerine her olay anında telkin etmiştir. Öyle olmasaydı peygamberlerin de insan oldukları düşünüldüğünde işlerinin nedenli zor olacağı tahmin edilebilir.

2.3.1.2.1. Sen Üzülme

İnsanların İslâm’a dâvet edilmesi, gönüllerinin ikna edilmesi, eski alışkanlıklarından vazgeçirilmeleri kolay değildir. Bunun için büyük bir mücadele verilmesini gerektirir. Yılmadan, usanmadan defalarca tebliğin tekrar edilmesi gerekir. Peygamberlerin de insan oldukları düşünüldüğünde, onların üzülmemesi, kırılmaması da mümkün değildir. Zaman zaman kavmi tarafından üzüntüye düşürülen peygamberlerin teselli edicisi de, Yine Allah Teâlâ olmuştur. Hz. Musa’nın kavmi kendisine itaat etmeyince üzülme ve Allah Hz. Musa’ya: “*artık sen yoldan çıkmış kavim için üzülme.*”³⁷⁷ buyurdu.

Kendilerine tebliğ ve irşâd ulaştırıldığı halde iman etmeyen topluluklara karşı peygamberin üzülmemesi gerektiğini, Allah peygamberlerine bildirmektedir. Kendi tercihleriyle küfrü seçen böyle kimseler için üzülmemesi gerektiği “*rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır. Kâfirler topluluğuna üzülme.*”³⁷⁸ buyrulurken herkesin tebliğe olumlu cevap vermesinin beklenemeyeceği, insanlar arasından hakkı kabul etmeyeceklerin de bulunacağı ifade edilmiş olmaktadır.

Peygamberler tebliğ vazifesini ifa ederken o kadar hassas olmuşlardır ki, tebliği reddeden bir kişi bile olsa onları üzüntüye sevk etmiştir. Kendilerine düşmanlık edenler bile olsa küfür içinde kalmaları onları derinden sarsmıştır. Kendilerini bu denli

³⁷⁶ Elmalılı, a.g.e. c. VIII, s. 207.

³⁷⁷ Mâide 5/26.

³⁷⁸ Mâide 5/68.

görevlerine adayan peygamberlerin durumunu Allah (c.c), “*Adeta kendini helak edeceksin.*”³⁷⁹ sözleriyle ifade etmiştir.

Bir diğer ayeti Elmalılı şöyle ifade eder: “*Kâfirler gürûhuna karşı gam yeme. Bu gerçek olan tebliğ, içlerinde bir azınlıkta olsa gerçeği anlamak kabiliyetinde bulunan orta yolu tutan ümmete faydalı olabilir.*”³⁸⁰

2.3.1.2.2. Sen Korkma

Tebliğ görevi esnasında Allah daima peygamberlerinin yanında olmuş, onları murakabe etmiş ve ihtiyaçları olduğunda onlara yardımda bulunmuş, yol göstermiş ve destek vermiştir. Peygamberler de, Allah’ın inayetini daima yanlarında hissetmişler ve dâvette asla geri adım atmamışlardır. Karşılarındakiler ne kadar zalim olursa olsun, korkusuzca görevlerini yerine getirmeye çalışmışlardır.

Allah Hz. Musa’ya, kendilerine düşmanın yetişmesinden korkmadan suda boğulmaktan da endişe etmeden kavmini yola çıkarmasını vahyetmiştir.³⁸¹ En yüce varlığın yardımının kendileriyle beraber olduğunun farkında olan peygamberler muhataplarından çekinmeden tebliğ vazifesini yerine getirmişlerdir.

Allah’ın kendilerine verdiği güvenle Peygamberler de en yakınlarına güven telkin etmişlerdir. Hz. Peygamberimiz de Mekke’den Medine’ye hicreti sırasında Hz. Ebu Bekir ile mağaraya sığındıklarında, kendilerini yakalamak isteyen müşrikler mağaraya yaklaştıklarında, Hz. Ebû Bekir korkuya kapıldığı sırada, Hz. Peygamber “*Korkma Allah bizimle beraberdir.*”³⁸² diyerek bu gerçeği ifade etmiştir.

Aynı şekilde Mekke fethi sonrasında cereyan eden Huneyn Savaşında, Hz. Peygamberin ne denli cesaret sahibi olduğunu görüyoruz. Düşman ordusunun kalabalık olduğunu gören “Müslümanlar, endişeye kapılarak kaçmaya başladılar. Hz. Peygamberin etrafında çok az kişi kaldı. Buna rağmen o büyük insan, binmiş olduğu “*şehbâ*” adlı ester’inin üzerinde dimdik durarak düşman üzerine hücum etmeye çalışıyordu. Çünkü Allah’ın yardımının yetişeceğine tam bir imanı vardı”. Başlangıçtan

³⁷⁹ Şuarâ 26/3.

³⁸⁰ Elmalılı, a.g.e. c. III, s. 222.

³⁸¹ Taha 20/77.

³⁸² Tevbe 9/40.

beri koca şirk dünyasına tek başına karşı duran Allah'ın Rasûlü Hz. Muhammed (s.a.v), burada da tek başına sebat göstererek bir an dahi ayrılmıyordu.³⁸³

Huneyn savaşının başında aynen, Uhud'un ortasında olduğu gibi zâhiren bir hezimet yaşanmıştı. Ancak Allah Rasûlü, bu en zor durumda dahi, fitrî cesareti ve müthiş fetânetiyle hâdiselerin akışını değiştirmiş ve Allah'ın lütfüyle mutlak bir mağlubiyeti, parlak bir zafere çevirmeyi bilmişti.

2.3.1.2.3. Zulmedenlere Sert Davran

Toplum içinde nice kişiler vardır ki nasihattan, öğütten, laftan anlamazlar. Ne kadar yumuşak, olumlu, yapıcı olsanız da yine de bildikleri doğrultuda giderler. Onlar sadece güçten, kaba kuvvetten, tehditten anlarlar. Peygamberler, yumuşak davranmakla birlikte, kibirli davranan ve laf anlamayan güruha da sert muamelede bulunmuşlardır.

Hz. Süleyman güç kuvvet sahipleri, çetin savaş erbabı olmakla övünen,³⁸⁴ Sebe idarecilerine ve Melikesine İslâm'a dâvet mektubu göndermiştir. Besmeleyle başlayan mektubuna şunları yazar: “*Bana karşı baş kaldırmayın. Müslümanlar olarak bana gelin.*”³⁸⁵ Bu normal bir dâvet cümlesi olarak görünmektedir. Fakat Kendisine gelen elçilere söyledikleri ise meselenin ne kadar çetin olduğunu ve Hz. Süleyman'ın azametini ortaya koyacak şekildedir: “*(Ey elçi) Onlara dön; İyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları muhakkak surette hor ve hakir halde oradan çıkarırız.*”³⁸⁶ Bu kesin ve ürpertici tehdit dolu ifadelerden sonra Belkıs'ın iman etmekten başka çaresi de kalmamıştır. Sonunda, “*Rabbim! Ben kendime gerçekten yazık etmişim. Süleyman'la birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.*”³⁸⁷ der.

“*Müslümanlar olarak bana gelin.*” ayeti hakkında Beydâvî: “Mü'minler ve boyun eğmişler olarak bana gelin. Bu söz maksada delâlet etmesi açısından veciz bir ifadedir. Besmele Sıfatlar sahibi ve yaratıcı olan zata (Allah)'a delâleti bakımından sarahaten şâmildir,”³⁸⁸ demektedir.

³⁸³ Karakılıç, a.g.e. s. 545.

³⁸⁴ Neml 27/75.

³⁸⁵ Neml 27/31.

³⁸⁶ Neml 27/37.

³⁸⁷ Neml 27/44.

³⁸⁸ Kâdî Beydâvî, a.g.e, c. II, s. 197.

Hız. Nuh, sabırla ve yıllarca, usanmadan kavmini dâvet etti. Affedilmeleri için Allah'a niyaz etti. Allah kesin hükmünü Hız. Nuh'a şöyle bildirdi. *“Gözlerimizin önünde ve vahyimiz uyarınca, gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır.”* Bu ayetle peygamberlerin tebliğ esnasında birebir, Allah'a bağılı olduklarını ve onun emirlerini yerine getirdiklerini anlıyoruz.³⁸⁹ Kur'an'ın ifadesiyle dokuz yüz elli yıl kavmi arasında peygamberlik görevi yapan Hız. Nuh,³⁹⁰ sonunda ıslah olmayacaklarını anladığı zaman *“Ya Rabbi kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma.”*³⁹¹ dedi. Bunun sebebini Nuh peygamber şöyle dile getiriyor: *“Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler).”*³⁹²

Hız. Nuh, *“Eğer benim aranızda durmam ve Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise ben yalnız Allah'a güvenip dayanırım. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra vereceğiniz hükmü bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin.”*³⁹³ diyerek Allah'ın kendisinin yanında olduğunu bildiği için düşmanlarına önem vermediğini, onların güç ve kuvvetine aldırış etmediğini göstererek ve onların aczini ortaya çıkarmak için kendilerine böyle bir teklifte bulundu ve onlara meydan okudu.

2.3.1.2.4. Kâfirlere Arka Çıkma

Peygamberler, davasını baltalayan, inanmayan, zorba insanlara arka çıkmaz, onları savunmaz, onları öncelemez ve onlara asla taviz vermez. Allah (c.c), peygamberin şahsı manevisinde bütün inananları uyararak *“O halde sakın kâfirlere arka çıkma!”*³⁹⁴ diye uyarmaktadır.

Allah Hız. Nuh' a *“Gözlerimizin önünde ve vahyimiz (emrimiz) uyarınca gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme! Onlar mutlaka*

³⁸⁹ Hûd 11/37.

³⁹⁰ Ankebût 29/14.

³⁹¹ Nuh 71/26.

³⁹² Nuh 71/27.

³⁹³ Yûnus 10/71.

³⁹⁴ Kasas 28/86.

*boğulacaklardır!*³⁹⁵, fermanıyla kâfirler konusunda, asla aflarına dair bir söz söylememesini emretmektedir.

“Onlara dinleri hakkında yardımcı olma, onların sapkınlarına da yardımcı olma. Onlara muhalefet et ve tavır koy.” Bu konuyla ilgili olarak, müfessirler dediler ki: Müşrikler peygamberimizi atalarının dinine çağırdılar. Onlardan sakınmakla ve onlara hakkı emretmekle emrolundu. Bu hitap Hz. Peygambere ve onun ümmetinedir. Burada kâfirlere arka çıktıkları ve onlarla uyumlu oldukları ortaya çıkmasın.³⁹⁶

Bir peygambere kendi davasını baltalayanlardan yana tavır takınması, onların yanında yer alması, onlara madden ve manen destek vermesi asla düşünülemez. Kâfirlere destek manasına gelebilecek bir davranışın içine dahi girmemesini Allah (c.c) Peygamberine hatırlatmakta, bu konuda daha titiz davranmasını Peygamberinden istemektedir. Bu ayeti Elmalılı (r.aleyh) şöyle izah etmektedir. “O halde sakın kâfirlere yardımcı olma; topluluklarına katılıp küfürlerine güç katmaktan sakın.”³⁹⁷

“O halde kâfirlere arka çıkma.” cümlesinden itibaren Peygamberin şahsında bütün Müslümanlara beş maddelik bir talimat verilmektedir.

a. Kâfirlere destek olma. Özellikle Müslümanlara karşı kâfirlere destek olmak, bir Müslüman’ın yapamayacağı bir şeydir. Aksine Müslüman Müslüman’a destek olur.

b. Kur’ân ayetleriyle arandaki bütün engelleri kaldır ve onları başkalarına da duyur. Bu yoldaki engelleri de aşmaya gayret et.

c. Rabbinin yoluna dâvet et. Rabbinin yoluna dâvet ederken dâvetin kurallarına uy.

d. Müşriklerden olma. Şirke götüren yolları ve şirkin ne olduğunu öğren ki, ondan uzak kalasın.

e. Allah’la birlikte başka ilâha dua etme. Fayda veren de zarar veren de sadece Allah’tır. O halde sadece O’ndan iste. Duana araçları karıştırma. Dua ibadettir. Allah’tan başkasından istemek, o başkasına kulluk etmek demektir.

³⁹⁵ Hûd 11/37.

³⁹⁶ Sâbûnî, a.g.e. c. II, s. 888.

³⁹⁷ Elmalılı, a.g.e. c. V, s. 556.

Allah (c.c.) Kur'ân-ı Kerîm'inde: “Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!”³⁹⁸

Yani onların yanında yer alma demektir.

2.3.1.2.5. Kâfirlerden Yüz Çevir ve Bekle

Tebliğde Allah'ın peygamberlerine emrettiği bir diğer tebliğ metodu ise, “yüz çevirme” taktiğidir. Peygamberler Allah'ın kendilerine tebliğ emirlerini bildirmesiyle birlikte dâvet görevini yerine getirmişlerdir. Dâvet edilenlerin takındıkları tavır neticesinde peygamberler, bazı insanlara karşı ya tarafsız hale gelmişler veya yüz çevirmişlerdir. Allah'ın kendilerine verdiği her nimete nankörlük eden, getirilen akli delilleri göz ardı eden, tebliği hafife alan bu zümrenin, tebliğ edilecekler sınıfından çıkarılması söz konusu edilmiştir. “Artık sen onları bırak.”³⁹⁹ buyrulmuş kendilerine karşı yapılan tebliğ görevinin durdurulması peygamberden istenmiştir.

Duyarsız olan ve içlerinde güzel duygular beslemeyen bir guruh hakkında “Onlar Allah'ın kalplerindeki bildiği kimselerdir, onlara aldırış etme.”⁴⁰⁰ buyrulmuş suretiyle onlara karşı mütad bir tebliğin yapılacağı ve kendilerine de çok fazla değer verilmeyeceği telkin edilmektedir.

Hz. Peygamberimiz (s.a.v.)' de tebliği insanlara yaparken bazı insanlara karşı yüz çevirme konusunda serbest bırakılmıştır. Kendisine “Sana geldiklerinde ister aralarında hüküm ver istersen de yüz çevir.”⁴⁰¹ şeklinde muhayyer bırakılmıştır. Yüz çevirenden yüz çevirmek, tebliğde bir metot olarak uygulanmıştır.

Salih (a.s.) da kavmin yüz çevirmek zorunda kalmıştır. Ve şöyle dedi: “Ey kavmim and olsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz.”⁴⁰² Tebliğin içeriği zaman zaman bir takım kimseler tarafından kabul görmemiş ve hoşlarına gitmemiştir. Bu sebeplerle peygamberler yüz çevirmek, ilişkilerini gözden geçirmek zorunda kalmışlardır.

³⁹⁸ Nisâ 4/105.

³⁹⁹ Secde 32/30.

⁴⁰⁰ Nisâ 4/63.

⁴⁰¹ Mâide 5/42.

⁴⁰² Â'râf 7/ 79.

Şuayb peygamber ise: “*Kavmim! ben size Rabbimin bana gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim, artık kâfir bir kavme nasıl acırım.*”⁴⁰³ sözleri ile bir peygamber olarak görevini yaptığını ve kavminin tebliğ olumlu cevap vermediğini, bundan sonra yüz çevireceğini diğer peygamberler de olduğu gibi böyle bir yöneme başvuracağını ifade etmektedir.

Kur’ân’ın bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak kâfirlik belirtisidir. Bu tür insanlardan Hz. Peygamberin yüz çevirmesi istenmektedir. Lakin bu yüz çevirme hemen gerçekleşmeyecek, Allah’ın emredilmesini emrettiği şeyler açıkça söylenecek ve sonrasında yüz çevrilecektir. Son sözü hak ve tebliğ sahibi olan peygamber söyleyecek sonra onlardan uzaklaşacak, artık onlara tebliğ vazifesini ifa etmeyecektir.

Anlaşılan o ki, peygamberler ortak manada kendilerini kabul etmeyen, tebliğ karşı çıkan kavimlerini ya belirli bir süre ya da uzunca bir zaman diliminde ya da ebediyen kendi hallerine bırakmışlar, onları muhatap olarak kabul etmemişlerdir. “*Onun için sen belli bir süreye kadar onlara aldırma.*”⁴⁰⁴ ayeti kısa süreli kendi haline bırakmanın bir metot olduğunu göstermektedir.

Yüz çevirmek, aldırılmamak, oldukları hal üzere terk etmek, peygamberlerin bir metodudur. Allah bu konuda peygamberlerine böyle emretmiştir. “*Artık onlara aldırma (Dâvete uymamalarından dolayı) sen kınanacak değilsin (Çünkü Hz. Peygamber sürekli olarak hakka dâvet etmiş ve bu yolda her çabayı göstermiştir).*”⁴⁰⁵

“Zâriyât suresinde geçen ayetle ilgili olmak üzere: “*Artık onlarla ilgilenme*” anlamındaki buyruğun, bazı insanlara karşı tebliğ görevinin terk edilmesinin istendiği şeklinde yorumlanması doğru olmaz. Zira bu buyruk, ayetin devamında belirtildiği üzere Rasûlü Ekrem’in, herkesin hidâyete ermesi için gösterdiği canhıraş çabaya rağmen bu sonuca ulaşmaktan ötürü duyduğu üzüntüyle ilgilidir ve kendisinin bu sonuçtan sorumlu olmadığını bildirme amacı taşımaktadır. Nitekim müteâkip ayette Hz. Peygamber’den (alanlar için) öğüt vermeye devam etmesi istenmiş, başka ayetlerde de her şart altında tebliğ görevinin yerine getirilmesi için azim ve sebat göstermesinin

⁴⁰³ Â’râf 7/93.

⁴⁰⁴ Sâffât 37/174-178.

⁴⁰⁵ Zâriyât 51/54.

önemi üzerinde durulmuştur... *“Artık onlarla ilgilenme; bundan ötürü kınanacak değilsin.”* buyrulur Hz. Peygamber teselli edilmektedir.”⁴⁰⁶

Söz konusu yüz çevirme, kıyamette de sürecek ve peygamber bir takım insanlardan yüz çevirecektir.”⁴⁰⁷ Peygamber, tebliğini ulaştırır, lakin defalarca tebliğ edilmesine rağmen hakka karşı sırtını dönen, kulaklarını tıkayan, tebliği duymamak için elbiselerini üzerlerine çeken ve dinlememek için peygambere iftiralar atan, gürültü yapan, yakıştırmalarda bulunan ve her türlü yola başvuranlardan artık peygamber yüz çevirir ve onları Allah’ın hükmü ile baş başa bırakır. *“Sen onların büyücü yahut deli demelerine aldırma. Onlar bu konuda kesin sonuca vardıklarına göre artık onlardan yüz çevir ve onları kendi halleriyle baş başa terk et. Senin görevin tebliğ etmektir. Sen tebliğini yaptın ve bu görevini yerine getirdikten sonra niçin inanmadılar diye sorguya çekilecek değilsin. Ama tebliğinin hiçbir işe yaramadığını da sanmayasın. Çünkü inananlar bundan faydalanıyorlar.”*⁴⁰⁸

2.3.1.2.6. İman Etmeleri Konusunda Acele Etme

Peygamberlerin tebliğ esnasında kavimlerine karşı teenni ile hareket etmeleri gerekmektedir. Azabı hak etmiş olan kavimlere karşı, peygamberler sükûnete dâvet edilmekte ve kendilerinden sabır istenmektedir. Tebliğin hemen başarıya ulaşmayacağı, bu konuda peygamberin sabırla çalışmaya devam etmesi gerektiği, diğer azim sahibi peygamberlerin sabrettiği ve azmettiği gibi sabır ve azim göstermeleri gerekmektedir.

Diğer peygamberler davalarında nasıl sabit kaldırsa Hz. Peygamberin de öyle sabit kalması, Allah tarafından istenmektedir.”⁴⁰⁹ Bu hususta Tefhîmu’l Kur’ân da: *“Nasıl senden önceki peygamberler kavimlerinin eziyet, muhalefet ve kötü davranışlarına karşı senelerce sabretmişler ve yılmadan mücadele vermişlerse, sen de öyle çalışmaya devam et. Bunların hemen iman edeceğini, iman etmezlerse, Allah’ın onlara hemen azap indireceğini düşünme,”*⁴¹⁰ açıklamasına yer verilmektedir.

⁴⁰⁶ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 136.

⁴⁰⁷ Kamer 54/6.

⁴⁰⁸ Şimşek, a.g.e. V, 62.

⁴⁰⁹ Ahkâf 46/35.

⁴¹⁰ Mevdûdî, a.g.e. c. V, s. 362.

Bu ayetle peygamberlerin tebliğ görevini heyecanla yaptıkları ve insanların hemen iman etmelerini istedikleri ve bu konuda acele ettikleri anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber ve ashabının, müşriklerin inkâr ve zulümleri karşısında bunalarak, bir an önce iman etmelerini, inanmayanların da cezalarını çekmelerini istedikleri olmuştur. Allah Teâlâ zamanın izâfliğini veciz bir şekilde ifade buyurarak, müminleri teselli etmekte, bir ömür boyu gecikiyor zannedilen mükâfat ve cezanın, ezel ebed çizgisinde bu ömür, bir güne bile denk düşmediği için- hiç de gecikmediğini açıklamaktadır.⁴¹¹

2.3.2. İnsanlarla İlgili Olarak Peygamberimize Emredilen Tebliğ Emirleri

Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın peygamberimize indirdiği yüce kitabıdır. Peygamberimize, insanlara ulaştırması için birçok emir ve yasaklar bildirilmiştir. Bu emir ve yasakları tebliğ eden peygamberin uygulaması gereken bir takım metotlar da emredilmiştir. Bu metotlardan bazıları, evrensel özelliklere sahip olması, âlemlere rahmet olması ve son peygamber olmasıdır.

Peygamberimiz kendisinden önce geçen peygamberler gibi, temelde tebliğ görevi ile mükelleftir. Diğerlerinden farklı olarak peygamberimiz, kendisinden önce geçen peygamberlerin haberlerini de insanlara ulaştırmakla görevli kılınmıştır.⁴¹²

Peygamberimiz, hitap ettiği kitle itibariyle de diğer peygamberlerden farklılık göstermektedir. Bu açıdan Ehil-i Kitap'la ilgili de Peygamberimize tebliğ görevi yüklenmiştir. Ayrıca tebliğin temelini oluşturan Kur'ân-ı Kerim'in kayda alınması ve insanlara ulaştırılması konuları da diğer peygamberlerden farklılık arz etmektedir.

2.3.2.1. İnsanlarla İlgili Olarak Peygamberimize Emredilen Olumlu

Tebliğ Emirleri

2.3.2.1.1. Umumu İlgilendiren Olumlu Emirler

Tebliğ metotları içinde bazı emirlerin genel, bazılarının daha özel, bazılarının hususi bazılarının umumî olduğunu görüyoruz. Umumu ilgilendiren olumlu emirlerin

⁴¹¹ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 42.

⁴¹² Meryem 19/16-41-51-56, Sa'd 38/17-41-45-48, Ahkâf 46/21.

temelinde bütün insanların bilgilendirilmesi söz konusudur. “*Bir Takım Haberleri Onlara Oku.*” “*Herkese Tebliği Ulaştır.*” gibi emirler Peygamberimize emredilen umuma ait olumlu tebliğ emirleridir.

2.3.2.1.1.1. Bir Takım Haberleri Onlara Oku

Peygamberlerin görevi, Allah’ın kendilerine bildirdiklerini, Allah’ın emrettiği metotla ve Allah’ın kendilerini yetiştirdiği ölçüler içinde insanlara ulaştırmak, onlara tebliğ etmektir. Allah Peygamberimize emrederek bazı haberleri insanlara okumasını, anlatmasını, bu haberlerden insanların haberdar olmalarını murad etmiştir. Bu sebeple Kur’ân’ın birkaç yerinde “*oku*” emriyle insanlara bazı haberlerin ulaştırılmasını istenmiştir. Bazan da “*söyle*” diyerek beyanlarda bulunması istenmiştir. Bu hususlarda daha çok Allah’ın emir ve yasakları dile getirilmiş ya da bir takım hatırlatmalarda bulunulmuştur.

Hz. Âdem’in çocukları hakkındaki kurban sunma hadisesinin, insanlara dosdoğru biçimde duyurulması istenmektedir.⁴¹³ Bu tarihi haberlerin okunması da tebliğ metotlarından biridir.

“*Onlara (Yahudilere) kendisine ayetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku.*” (müfessirlerin çoğunluğuna göre ayette adı zikredilmeyen bu kimse İsrâiloğullarından Bel’am b. Bâûrâ’dır. Önceleri Hz. Musa şeriatını kabul etmişti. Kibir ve dünyevi arzuları sebebiyle sapkınlığa düşenlere bir örnek olarak takdim edilmektedir.⁴¹⁴

“*Oku*” emri peygamberlere emredilen tebliğin ana hususlarını, risâletin temel esaslarını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, neyi tebliğ edecekler sorusunun cevabını oluşturmaktadır. “*Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku.*”⁴¹⁵ emri gereğince Peygamberin gelen vahiyleri okuması, beyan etmesinin gereği üzerinde durulmuştur.⁴¹⁶

⁴¹³ Mâide 5/27.

⁴¹⁴ A’râf 7/175.

⁴¹⁵ Kehf 18/27, Ankebût 19/45.

⁴¹⁶ Nahl 16/64-44.

Peygamberler vahyedileni bildirmekle, birinci derece görevlidirler. Aksi halde görevlerini yapmamış olurlar.”⁴¹⁷

Hz. İbrahim, peygamberler silsilesinin en önemli halkalarından birini oluşturur. Peygamberlerin atası konumundadır. Tevhidin yerleştirilmesinde büyük gayretleri olmuş ve bu konuda başta babası olmak üzere,⁴¹⁸ zamanın en zalim idarecisi olan Nemrut’la Allah hakkında mücadeleye girişmiştir.”⁴¹⁹

“Hz. Peygamberimize: “*Gelin sizlere Allah’ın haram kıldığı şeyleri okuyayım, Ona ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin- sizin de onların da rızıklarını biz veririz-; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah’ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah’ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız.*”⁴²⁰ demesi emredilerek insanların hayatlarındaki temel hususlar ve toplum barışını temin ve tesis edecek kaideler böylece insanlara peygamberlerin diliyle bildirilmiştir.

2.3.2.1.1.2. Herkese Tebliği Ulaştır

Hz. Peygamber, diğer peygamberlerden farklı olarak “*bütün insanlığa*”,⁴²¹ “*âlemlere rahmet*”⁴²² olmak üzere gönderilmiştir. Böyle olunca bütün insanlara tebliği ulaştırmakla sorumludur. Bu noktada kafalarda bir soru oluşmaktadır. Hz. Peygamberin ailesine, etrafına, çevre kabile ve beldelere tebliği ulaştırması mümkündür. Peki, uzak beldelere ve kendisinden sonra gelecek olan kavimlere bu tebliği Hz. Peygamber nasıl ulaştıracaktır? Şu bir gerçektir ki bu ilâhî tebliğ emrine karşılık Hz. Peygamberimiz, İslâm’ı ailesinden başlayarak etrafına beldesine ve çevresine tebliğ etmiştir. Uzak beldelere ise dâvet mektupları göndermek suretiyle bu emri yerine getirmiştir. Belki de bu emirden kaynaklanan sebeplerle Hz. Peygamber, insanların iman etmeyecekleri hususunda tedirginlik hissetmiş,⁴²³ zaman zaman elçisini Allah (c.c), “*sen onlardan sorumlu değilsin.*”⁴²⁴ diye rahatlatmıştır.

⁴¹⁷ Mâide 5/67.

⁴¹⁸ Meryem 19/42-47, En’âm 6/74.

⁴¹⁹ Bakara 2/258.

⁴²⁰ En’âm 6/151.

⁴²¹ Sebe 34/28.

⁴²² Enbiya 21/107.

⁴²³ Kehf 18/6.

⁴²⁴ Bakara 2/119.

“Hz. Muhammed (s.a.v.) bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamberdir ve âlemlere rahmettir. Onun getirdiği Kur’ân çağlar üstü, evrensel bir kitaptır. Soy sop, ırk veya kültürel çevre farkı gözetmeksizin bütün insanlığa hitap etmekte, herkese doğru yolu göstermektedir. Akıl ve sağduyuya hitap edip insanları birlik, beraberlik, kardeşlik, adalet, eşitlik ve yardımlaşmaya çağırmaktadır. Âlemlere rahmet olmasının bir sonucu olarak insanlara birbirlerini, hayvanları, bitkileri sevmeyi; ekolojik dengeyi korumayı tavsiye etmiştir.”⁴²⁵

2.3.2.1.2. Ehli Kitaba Dair Emredilenler

Allah (c.c.), her kavme kendi içlerinden, kendi dillerini konuşan elçiler göndermiştir.⁴²⁶ Allah Teâlâ Peygamberlerden Hz. Davud, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed (a.s.) lara kitaplar göndermiş, insanlara doğru ve yanlış, hâk ve batılı öğretmiştir. Kendilerine Tevrat ve İncil verilmiş olan ve Allah’a karşı bu kitapların emir ve yasaklarıyla sorumlu olan kavimlere “Ehl-i Kitap” denmektedir. Bütün insanlara peygamber olarak gönderilen Peygamberimiz, söz konusu olan ehl-i kitaba karşı da sorumludur. Tebliğ vazifesini onlara karşı da yerine getirmesi gerekmektedir.

“Ehl-i Kitap, vahiy kültürüne yabancı olmayan bir topluluktur. Geçmişten kendilerine tevârüs eden kutsal kitaplar sayesinde tebliğden, irşattan, ıslahtan, vaaz-u nasihatten haberdar olan, o atmosferi koklamış ve vahyin esintilerini ciğerlerine çekmiş bir topluluktur. Onlara da vahyin tekrar ulaştırılması, tebliğ kapsamına alınması, yeniden İslâm’a dâvet edilmeleri emredilmektedir. İçlerinden iyi niyetli, samimi olanlarla en güzel şekilde mücadele edilecek, nazik biçimde kendilerine tebliğ ulaştırılacaktır.”⁴²⁷

2.3.2.1.2.1. Ehli Kitap’la En Güzel Şekilde Mücadele Et

Ehli kitaba sunulacak tebliğ metodunda da farklılıklar söz konusudur. Çünkü ehli kitap’da kendi içinde değişiklik göstermektedir.”⁴²⁸ “*Onların için de Allah’a ve ahiret gününe iman edenler, iyiliği emreden kötülükten nehyeden, hayırda*

⁴²⁵ Karaman v. dğr. a.g.e. c. III, s. 705.

⁴²⁶ İbrâhim 14/4.

⁴²⁷ Ankebût 29/46.

⁴²⁸ Âl-i İmrân 3/113.

koşuşturanlar.”⁴²⁹ “Kendisine yüklerle mal emanet edilen ve onu eksiksiz iade edenler oldu gibi bir dinar emanet edilen ve tepesine dikilmedikçe onu iade etmeyenler de vardır.”⁴³⁰ Ehli kitabın içinde tebliğ sıcak bakan kesime karşı, daha yumuşak bir mücadele yürütülmesi emredilmektedir.

“İçlerinden zulmedenleri bir yana, ehli kitapla en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bizze indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir ve biz ona teslim olmuşuz.”⁴³¹ ayeti ile ehli kitaptan zulmedenler bir yana bırakılacak, yani tebliğ edileceklerden çıkarılacak ve diğerlerine en güzel biçimde tebliğde bulunulmaya devam edilecek diye beyan edilmektedir. Aynı zamanda ehli kitapla ortak olan şeyler öne çıkarılacak ve bu ortak noktalarda bir araya gelinmesi tebliğin bir metodu olarak uygulanması emredilmektedir.

Allah (c.c.) Kitap ehlinin durmunu şöyle beyan buyurmaktadır. “Kitap ehli gelecek olan peygamberin son peygamber olacağını en az kendi oğulları kadar tanıyorlardı.”⁴³² Hz. Peygamberin kendilerine tebliğ ettiği şeylerin içeriğine en kolay iman etmeleri gerekenler aslında ehli kitap olmalıydı. Gerçekte ise hiç öyle olmamıştır. Başta Yahudiler olmak üzere İslâm’ın yayılmasına, insanların Allah’ın dinine girmelerine en büyük engel, ehli kitaptan gelmiştir. İlk etapta kabul ve tasdik etmeleri gereken hususları reddetmişler ve Hz. Peygamberin davasını zorlaştırmışlardır.

Tebliğin neticesinde kitap ehli hakkında şu ayet nazil olmuştur: “Ehli kitap, eğer müslüman olursa doğruyu bulmuşlar demektir. Eğer müslüman olmazlar ve yüz çevirirlerse peygambere düşen sadece duyurmaktır.”⁴³³

2.3.2.1.2.2. İnsanlar Arasında Hüküm Ver

Peygamberin asli vazifelerinden biri insanlar arasında, Allah’ın indirdiği ile hükmetmesidir. Bu durum çeşitli ayetlerde şöyle ifade edilir: “Artık aralarında Allah’ın indirdiği ile hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma.”⁴³⁴ “Ve

⁴²⁹ Âl-i İmrân 3/114.

⁴³⁰ Âl-i İmrân 3/74.

⁴³¹ Ankebût 29/46.

⁴³² Bakara 2/146.

⁴³³ Âl-i İmrân 3/20.

⁴³⁴ Mâide 5/48.

eğer hüküm verirken aralarında adaletle hükmet.”⁴³⁵ “Yani sana gelecek olurlarsa aralarında Kur’ân ile hükmet. Ama kendi aralarında kendi kitaplarıyla hükmedebilirler.”⁴³⁶

Hz. Dâvud’a da Allah (c.c) insanlar arasında, hak’la hükmetmesini emretmiştir.⁴³⁷ Elmalılı tefsirinde, “Ey Dâvud, muhakkak ki Biz seni yeryüzünde bir halife kıldık. Yani kendi keyfine göre asaleten hükmetmek üzere değil, Allah Teâlâ’nın adına, ona bağlı olarak, O’nun hükümlerini yürütmeye memur olarak halife yaptık. Âdem’in yaratılışının hikmeti de buydu. Şimdi insanlar arasında hakkıyla hükmet. Zira halifeliğin manası budur. Ve hevâyâ tabi olma, yani nefsinin arzularının peşinden gitme, keyfe göre hükmetme ki, seni Allah’ın yolundan şaşırtmasın. Çünkü Allah yolundan sapanlar, Firavunlar gibi hükmün kendilerinin olduğunu zannederek, Allah’ın hükümlerinden başkasını tatbik etmeye çalışanlar, hesap gününü unuttukları için kendilerine çok şiddetli azap vardır,”⁴³⁸ demektedir.

Peygamberler, insanların ibadet, muamelat, ceza gibi Allah’ın koymuş olduğu hükümleri uygulayan, bu konularda insanlara önderlik yapan elçilerdir. Allah’ın emirleri doğrultusunda insanların getirdikleri davalara bakmak, aralarında hüküm vermek Allah’ın peygamberlerine yüklediği bir görevdir. Medine’de Yahudilerin bulunması, onların getirdiği davalara da bakılmasını zaruri kılmıştır. Bu sebeple Allah (c.c), Peygamberini bu hususta muhayyer bırakmış, dilersen aralarında hüküm ver, dilersen onlardan yüz çevir.⁴³⁹ buyurmuştur.

Yukarıdaki ayetin tefsiri hakkında Hayat Kaynağı Kur’ân eserinde: Peygamber’e, isterse aralarında hükmetmesi, isterse onları kendi halleriyle baş başa bırakması, sadece muâhid/anlaşmalı olan Yahudileri mi yoksa İslâmî yönetimin vatandaşı olan zimmîleri mi kapsadığı konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür.

İslâm hukukçuları çoğunlukla zimmîlere, İslâm ceza hukukunun uygulanacağını söylemişlerdir. Dolayısıyla söz konusu muhayyerliğin sadece, Müslümanlarla anlaşmalı olup, aralarındaki cezai bir problemin sonuca bağlanması konusunda aralarında

⁴³⁵ Mâide 5/42.

⁴³⁶ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 65.

⁴³⁷ Sa’d 38/26.

⁴³⁸ Elmalılı, a.g.e. c. VI, s. 236.

⁴³⁹ Mâide 5/42.

hükmetmeleri için Müslümanlara başvuran zimmîler için geçerli olduğunu söylemişlerdir. Ancak kendi aralarında işledikleri suçlarda kendi ceza hukuklarının uygulanacağını söyleyenler de olmuştur. Hatta bazı âlimlere göre eğer Müslümanlar, aralarında hüküm vermek istemiyorsa kendi kitaplarıyla muhakeme olunmalarına mecbur edilebilirler,⁴⁴⁰ görüşü de söz konusudur.

Diğer peygamberler kavimleri arasında hüküm verirken, Peygamberimiz farklı inançlara mahsus kişiler ve kavimler hakkında da hüküm vermiştir. Bu ayırım da Peygamberimizin son peygamber ve evrensel bir peygamber olduğunu te'yt etmektedir.

2.3.2.1.2.3. Seninle Mücadele Ederlerse Ben Müslümanım De

Allah Teâlâ, yarattığı varlıkları en iyi bilendir. Allah insanı şu ayetlerle tanıtmaktadır. “İnsan, çok zalim ve nankör”⁴⁴¹ ve “kendini kendine yeter görerek azan bir varlıktır.”⁴⁴² “Kendisine verilen nimetleri görmezden gelir.”⁴⁴³

Kendisine gelen peygamberin getirdiklerini kabul edenler olduğu gibi kabul etmeyenler hatta peygamberle mücadeleye tutuşanlar da olmuştur. Peygamberlerle mücadeleye girişenler daha çok kibirli olan, varlık sahibi ve azgın olan, tebliği kabul ettiğinde çıkarları zedelenecek olanlardır. Kendileri inanmadıkları gibi çevresindekilerin de inanmasına izin vermemiş, engel olmuş ve peygamberin davasına set çekmeye çalışmışlardır.

Allah’ın peygamberlerine verdiği tebliğ taktiklerinden biri de, inkârcılarla mücadeleye girmemeleridir. Peygamberin, “Sadece ben bir uyarıcıyım.”⁴⁴⁴, demesi yeterlidir. “Müslümanlardan oldum.” ifadesi ise, Müslüman’ın kavgadan ve çatışmadan uzak olduğunu da bizlere göstermesi bakımından önemlidir.

Allah’ın has kullarının özelliklerinden biri de “boş sözler işittiklerinde sizin işleriniz size, bizim işlerimiz bize.”⁴⁴⁵ demeleridir. Kendilerine laf atanlarla asla

⁴⁴⁰ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 56.

⁴⁴¹ Ahzâb 33/73.

⁴⁴² Alâk 96/ 6.

⁴⁴³ İbrahim 14/34.

⁴⁴⁴ Âl-i İmrân 3/20.

⁴⁴⁵ Kasas 28/55.

münakaşaya girmezler. Zaten bu tür sözler, Müslümanlarının dikkâtini dağıtmak, işlerinden alıkoymak ve onları kavgaya çekmek için söylenmiş sözlerdir. Hz. Peygamber de aynı şekilde çok defa müşriklerin sözlü saldırılarına muhatap olmuş ve Allah'ın has kuluna yakışır biçimde selam diyerek geçip gitmiştir.

2.3.2.1.3. Müslümanlara Dair Olumlu Emirler

Allah (c.c) Müslümanlar için peygamberine bir takım emirlerde bulunmuştur. Müslümanlara yumuşak söz söylemesini,⁴⁴⁶ onlara öğüt vermesini, özellikle öğüt vermenin onlar için faydalı olduğunu⁴⁴⁷ ve onları savaşa,⁴⁴⁸ mücadeleye, ibadetlere teşvik etmesini, bütün bunları yaparken de onlarla içli dışlı olarak, işler hususunda onlarla müşavere etmesini⁴⁴⁹ emretmiştir.

2.3.2.1.3.1. Mü'minleri Teşvik Et

Peygamberlerin tebliğine olumlu cevap verenler, inanılması gerekenleri kabul ve tasdik edenler müminlerdir. Müminler peygamberlerin çevresinde halka oluşturmuşlar, gönüllerini vahyin bereketiyle geliştirmişler, dünya ve ahiret saadetine ermenin mutluluğunu yaşamışlardır.

Peygamberlerin getirdiklerini “*işittik ve itaat ettik.*”⁴⁵⁰ diyerek kabul ve tasdik edenler hiç şüphesiz müminler olmuştur. Bu teslimiyeti gösterenlerin yanında “*işittik ve isyan ettik.*” diyenler olmuştur.⁴⁵¹

Müminlerin teşvik edilmesini emreden ayetlere baktığımızda bu teşvikin savaşa yönelik olduğunu görüyoruz. “Hz. Peygambere, savaşması ve müminleri de savaşa teşvik etmesi bu vesileyle Allah'ın, kâfirlerin gücünü kırmasının umulacağı ifade edilir.”⁴⁵²

Savaş bir tarafın iradesine bağlı değildir. Müslümanlar savaştan kaçınmaya çalışsa da savaşmak zorunlu hale gelebilir. İşte savaşın sebepleri oluşur ve savaşmak

⁴⁴⁶ Âl-i İmrân 3/159, İsrâ 17/28.

⁴⁴⁷ Zâriyât 51/55.

⁴⁴⁸ Enfâl 9/65.

⁴⁴⁹ Âl-i İmrân 3/159, Şûrâ 42/38.

⁴⁵⁰ Bakara 2/285.

⁴⁵¹ Bakara 2/93.

⁴⁵² Nisâ 4/84.

zorunlu hale gelirse o takdirde Allah'ın koruma ve yardımının yeterli olduğu anlatılmaktadır. Ayette, savaşın sebepleri oluşur ve savaşmak zorunlu hale gelirse Peygamber'den, müminleri savaşıma teşvik etmesi istenmektedir.”⁴⁵³

“*Ey Peygamber; müminleri savaşa teşvik et. Sizden sabırlı yirmi kişi iki yüz kişiye galip gelir. Sizden bin kişi olursa iki bin kişiye galip gelir. Allah sabredenlerle beraberdir.*”⁴⁵⁴ ayeti ile kâfirlerin Müslümanlar üzerindeki baskılarının kırılması için müminlerin savaşa teşvikleri emredilmiştir.

Huneyn Gazasında: Rasûlü Ekrem, gür sesi olan amcası Abbas'a, yüksek sesle Ashab'ı: Ey Şecere-i Rıdvan altında geri dönmek üzere biat edip söz veren Ashâb! diye dâvet etmesini emretti. Ashab'tan bir kısmı: Lebbeyk sesleriyle geri dönüp geldiler. Rasûlüllah etrafında toplandılar. ...Rasûlü Ekrem, Ashab'a tam bir sadakatle hücum etmelerini emretti.⁴⁵⁵

2.3.2.1.3.2. İnananlara Öğüt Ver

Peygamberlerin temel tebliğ görevlerinden biri öğüt vermek, hatırlatmaktır. “*Sen hatırlat, muhakkak sen hatırlatıcısın,*” ayeti bu hususa dikkât çeker.⁴⁵⁶ “*Öğüt ver çünkü öğüt fayda verir.*”⁴⁵⁷ “*Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir.*”⁴⁵⁸ ayetleri öğüt vermenin inananlara fayda verici olduğunu, peygamberin öğüt verici olduğunu⁴⁵⁹ ifade etmektedir.

Peygamber, muhatapları haddi aşsa da, onlara tebliğde bulunmaya muvazzaftır. Onlara aldırmadan, tebliğe, irşâda, vaaza devam etmelidir. Çünkü Allah'ın emri bu yöndedir. “*İşte bunlar var ya, Allah onların kalplerinde olanı bilir. Onun için sen onlara aldırış etme. Onlara öğüt ver ve onlara tesirli söz söyle.*”⁴⁶⁰ Bu ayetin tefsiri hakkında: Şüphesiz ki Allah herkesin kalplerindekini bilir. Bu hususun burada dile getirilmesi, söz konusu kimseler için bir tehdittir. Bu kimseler Müslümanlardan bir

⁴⁵³ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 404.

⁴⁵⁴ Enfâl 8/66.

⁴⁵⁵ Buhârî, *Kitâbü'l Cihâd ves Siyer*, 52; Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l Lâtîfi ez-Zebîdî (H. 893), *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Çev. Kâmil Mîras Gaye Matbacılık, VII. b.s. Ankara, 1984, c. X, s. 324.

⁴⁵⁶ Gâşîye 88/21.

⁴⁵⁷ Â'lâ 87/9.

⁴⁵⁸ Zâriyât 51/55.

⁴⁵⁹ Râ'd 13/7, Zâriyât 79/45, Hûd 11/12.

⁴⁶⁰ Nisâ 4/63.

karşı tavır görmeliler. Müslümanlar takınacakları bu karşı tavırlarla kendisinden hoşnut olmadıklarını onlara hissettirmeli. Ayrıca etkili sözlerle de bu yaptıklarının yanlışlığı onlara anlatılmalıdır. Çünkü karşı tavır takınılmadığı takdirde alanı daha da boş bulur, daha çok zarar verirler.”⁴⁶¹

Hz. Peygamber aynı zamanda iman edenleri de öğüt vermeye dâvet etmiştir. Huzeyfe (r.a)’dan rivayet olunduğuna göre Peygamberimiz (s.a.v), şöyle buyurmuştur: *“Nefsim kudret elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki, ya marufu emreder ve münkerden nehyedersiniz, yahut Allah Teâlâ, size azap gönderir. Sonra Allah’a yalvarırsınız lâkin duanız kabul edilmez.”*⁴⁶²

“Öğüt: İman sahiplerinin imanlarının güçlenmesine ve daha güzel davranmalarına; imana yatkınlığı olanların yani gözlerini, kulaklarını, gönüllerini hakikat çağrısına kapatmayanların da iman etmelerine ve bunun devamında mümine yaraşır davranışlar içine girmelerine vesile olur.”⁴⁶³

“Yani onlar bu gözle görünen yaratılmışlara bakıp da hâlıkın kudretini görmüyorlar mı ki, sonunda Allah’ın kudretine inanıp dirilmeyi inkâr etmesinler ve Allah Rasûlü’nün korkutmasına kulak verip, Allah’la karşılaşacakları güne hazırlansınlar. Yani bunlar bakıp ibret almıyorlar, sen onlara hatırlat ama ısrar etme, onların bakıp ders almamalarını umursama. Zira sen sadece hatırlatıcısın. Bu mana şu ayette de vardır: *“tebliğ etmekten başka bir şeyle sorumlu değilsin, sen onlara zorba değilsin. Ayrıca buradaki”* “istisna munkatı”dır. Yani sen onlardan mesul değilsin ama onlardan yüz çevirip inkâr edenler ise, Allah onlar üzerinde kahr ve velâyet sahibidir. Onları büyük azap olan cehennem azabıyla cezalandıracaktır.”⁴⁶⁴ demektedir.

2.3.2.1.3.3. İnananlarla Müşavere Et

Allah’ın tebliğ vazifesiyle görevlendirdiği peygamberler, söz ve davranışlarıyla insanlara örnek olmuşlardır. Çünkü peygamberler insandır ve toplumun içinde yaşarlar. *“(Rasûlüm) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek*

⁴⁶¹ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 530.

⁴⁶² Muhyiddin, Nevevî (H. 676) *Riyâzü’s Sâlihîn*, Çev. Kıvâmüddin Burslan, Hasan Hüsnü Erdem, V. b.s. 191, (Hadis, Tirmizi rivayet etmiş ve hadis hasendir, demiştir.), Ankara 1976, c. I, s. 234.

⁴⁶³ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 137.

⁴⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e. c. IV, s. 745.

yerler, çarşılarda dolaşırlardı.”⁴⁶⁵ ayeti peygamberlerin, insanların arasında aynen onların yaşadığı gibi yaşayan bir hayata sahip olduklarını ifade etmektedir.

Müşavere etmek, işler hususunda onlara danışmak peygamberin öğretmesi gereken bir özelliktir. Birbirine kenetlenmiş bir toplum yapısı, her konuda danışmayı, karşılıklı müzakereyi kaçınılmaz kılar. Dolayısıyla Hz. Peygamberin istişare etmesi de Allah’ın kendisine bir emri ve tebliğ vazifesinin bir parçasıdır.

Her işi kendi bildiği gibi yapan bir peygamberin, elbette toplum da yeteri kadar ilgi uyandırması, ilgi çekmesi mümkün değildir. Allah (c.c), müminleri tarif ederken *“onların işleri aralarında şûrâ iledir.”⁴⁶⁶ ayetiyle ilişkilerinde birbirine bağlı, danışarak işleri yürüten bir toplum olma özelliğini ifade etmektedir.*

Allah’ın emri de o meyandadır. *“İşler hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah’a dayanıp güven. Çünkü Allah kendisine dayanıp güvenenleri sever.”⁴⁶⁷*

“İstişare, Müslümanların mühim vasıflarından biridir. Nitekim Rasûlüllah Efendimizin hayatına baktığımızda, O’nun her işinde istişare ettiğini görmekteyiz. Umumiyetle birçok aklın, bir tek akıldan daha doğru karar vereceği aşikârdır.”⁴⁶⁸

2.3.2.1.3.4. Onlara Yumuşak ve Tesirli Söz Söyle

Söz söyleme kabiliyeti, tebliğ edici için tebliğ sahasında kullanacağı en önemli unsurlardandır. Anlaşılır, seviyeli, açık, etkili ve yumuşak söz söyleme, Allah’ın peygamberlerine emrettiği konuşma üsluplarındandır. Bu hususta Hz. Peygamberimiz, kavmi içinde güzel konuşan ve tane tane konuşan bir insan olarak bilinir. Gerektiğinden meselenin önemine binaen kelime veya cümleleri, üç defa tekrar ettiği de bilinmektedir.

Aynı manada Allah Teâlâ’nın, Hz. Musa ve Hz. Harun’(a.s) ların da Firavun’a giderken yumuşak söz söylemelerini emretmesi, yumuşak sözlü olmanın önemini ifade

⁴⁶⁵ Furkân 25/20.

⁴⁶⁶ Şûrâ 42/38.

⁴⁶⁷ Âl-i İmrân 3/159.

⁴⁶⁸ Osman Nuri Topbaş, *Asr- Saâdetten Günümüze Faziletler Medeniyeti*, Erkâm Yayınları, İstanbul, 2011, c. II, s. 513.

etmektedir. Rifk ve belîğ ifadelerle dâvette bulunmaları, peygamberlerin genel özelliği olmuştur.

Hıllım sıfatı, Peygamberlerin sahip olduğu sıfatlardandır. Kur'ân-ı Kerim'de Allah (c.c) kendisi için söz konusu ettiği bu sıfatı,⁴⁶⁹ bir takım peygamberleri için de (İbrahim-İsmail) kullanmaktadır.⁴⁷⁰

“Söz ve davranışlarda mutedil olmak.”⁴⁷¹ “güzel ve tesirli, gönül alıcı sözler söylemek.”⁴⁷² “kötülükleri iyilikle savmak.”⁴⁷³ peygamberlere emredilen tebliğ metotları cümlesindedir.

2.3.2.2. İnsanlarla İlgili Olarak Peygamberimize Emredilen Olumsuz

Tebliğ Emirleri

2.3.2.2.1. Kâfirlerle İlgili Olumsuz Emirler

Allah'ın, zaman zaman kâfirlere karşı üslûbun sertleştirilmesini bir tebliğ metodu olarak peygamberlerine emrettiğini görüyoruz. Allah (c.c.), tahammül etmeseler de tebliğın yapılmasını, zalimlerin muhatap olarak alınmamasını, onlarla oturulmamasını ve hatta onlardan yüz çevirmesini peygamberimize emretmiştir.

2.3.2.2.1.1.Sana Emredileni Açıkça Dile Getir

Allah'ın peygamberine emrettiği tebliğ metotlarından biri de her zaman ve mekânda, kâfirler istemese de engel olsalar da mutlaka tebliğ vazifesinin yerine getirilmesidir. “*Beyinlerini çatlatırcasına*”⁴⁷⁴ dâvete devam edilmesi, onlara aldırış edilmemesi, “*yeryüzünde din tamamen Allah'ın oluncaya kadar*”⁴⁷⁵ tebliğın devam ettirilmesi emredilmiştir.

⁴⁶⁹ Bakara 2/225-235-263, ÂL-i İmrân 3/155, Nisâ 4/12, Mâide 5/101, Hac, 22/59, Tegâbün 64/17.

⁴⁷⁰ Tevbe 9/114, Sâffât 37/101.

⁴⁷¹ Bakara 2/143.

⁴⁷² Nisâ 4/5-8-6, İsrâ 17/28.

⁴⁷³ Mü'minûn 23/96, Fussilet 41/34.

⁴⁷⁴ Hıcr 15/94.

⁴⁷⁵ Enfâl 8/39.

İnsanlar peygamberden, Allah'ın var ve bir olduğunu mutlaka duyacaklardır. Allah peygamberine velev ki istemeseler de engel olsalar da, bu dâveti kabul etsinler ya da etmesinler tebliğ yerine getirilecek, diye kesin bir dille emretmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm, kıyamete kadar hükmünü icra edecek bir ilâhî kitaptır. Ona inananlar her zaman ve mekânda onu insanlara anlatacak, onunla kitlelere hitap edilecek ve onunla insanlar İslâm'a dâvet edileceklerdir. Çünkü Peygamberimiz de böyle yapmıştır. Kur'ân'ın indiği dönemde de müşrikler, ondan rahatsız olmuşlardı. Onu dinlememek, duymamak ve duyulmasına mani olmak için her türlü hileye başvurmuşlardı. Hatta onun duyulmasına engel olmak için gürültü yapılmasını dahi kendi aralarında kararlaştırmışlardır.⁴⁷⁶ Ve Kur'ân'la insanların hidâyet bulmalarının önüne geçmek istemişlerdi.

Onlar isteseler de, Kur'ân'ın tebliğine engel olamayacaklardır.⁴⁷⁷ “Kur'ân, Levh'te düzenlenmiş bir kitap olduğundan ve sadece indiği döneme hitap etmediğinden dolayı indiği dönemdeki insanlar nasıl bir tavır takınırlarsa takınsınlar, inmeye devam edecekti. Ayrıca indiği dönemdeki insanlar onu kabul etmeme konusunda direnseler bile, deliller ardı ardına inmeye devam edecekti ki, suçları tam olarak gerçekleşsin, bir bahaneleri kalmasın ve delile dayanılarak cezalandırılsınlar.”⁴⁷⁸

2.3.2.2.1.2 Gafillerden Olma

Bu başlık altına birkaç maddeyi toplamak mümkündür. Allah (c.c.) Peygamberimize bazı hususlarda sakınmasını, gafillerden olmamasını, zalimlere arka çıkmamasını, balık sahibi gibi olmamasını, kâfirlerle beraber olmamasını tembih etmektedir. Bu başlık tebliğde Allah'ın peygamberlere, özellikle peygamberimize olan emirlerini ifade etmektedir. Bu sayede Allah'ın peygamberlerini nasıl yönlendirdiğini, onlara “*ne olmaları veya ne olmamaları*” konusunda onları yönlendirmektedir. Netice olarak peygamberler tebliğ konusunda, nasıl davranacaklarını bizzat Allah'tan emirler ve yasaklar şeklinde almaktadırlar.

⁴⁷⁶ Fussilet 41/26.

⁴⁷⁷ Tevbe 9/32, Saf 61/8.

⁴⁷⁸ Şimşek, a.g.e. c. IV, s. 465.

Peygamber inanmayanlara, alay edenlere karşı tavrını koymakla emrolunmuştur. “Kur’ân-ı Kerim’e inanan ve Hz. Muhammed (s.a.v) in açmış olduğu selâmet caddesinde yürüyen Müminler, yeryüzünde hak ve adaletin bekçileri; zulüm ve tuğyanın amansız düşmanlarıdır. Bu bakımdan onlar zalimi asla sevemez, zulmü alkışlamazlar. Daima mazlumun yanında yer alır, hakkı müdafaa ederler. Müminler bekçilik vazifesini unuttuğu veya ihmal ettiği gün, Allah’ın bahşettiği şerefli mevki kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.”⁴⁷⁹

“*Gafillerden olma.*” emri ile ilgili olmak üzere: “Zikrin, bütün ibadetlerin en yücesi ve en faydalısı olduğunu, fakat bu özelliği taşıyabilmesi için zikreden kişinin kalbinde ünsiyet (kendini Allah ile beraber bilme) ve sevgi duygusunun bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Böyle bir ruhi halin eşlik etmediği, sadece dilde kalan zikrin, insanın manevi hayatına ve ahlâkî gelişmesine hiçbir katkıda bulunmadığını belirtmektedir. Nitekim ayetin sonundaki “*Gafillerden olma.*” uyarısı da bu hususa işaret etmektedir.”⁴⁸⁰

2.3.2.2.1.3. Kâfirler ve Alay Edenlerle Birlikte Oturma

Peygamberler toplumla iç içedirler. İrşâd etmek, ıslah etmek, imana dâvet etmek için inanmayanlarla da bir mecliste bir araya gelmişlerdir. Lakin haddini ve kendini bilmez bazı kâfir ve zalimler peygamberin dâvet ettiği hususları kabul etmediği gibi kendisine sunulan vahiyle de dalga geçmeye, alay etmeye çalışmışlardır. İşte bu noktada Allah, peygamberini derhal îkâz ederek “*alaycı bir toplumla oturma.*”⁴⁸¹ diyerek Peygamberine emretmiş ve bu meclisi dağıtmıştır. Aksi halde onarla oturmakla, onların alaylarına sessiz kalmakla onların işlediği günahlara ortak olmak söz konusu olacaktır.

Allah (c.c.) Hz. Nuh’a zalimleri muhatap olarak dahi almamasını emretmiştir.⁴⁸² Hz. Peygamber Mekke’nin ileri gelen fakat zalim, müşrik, kendini beğenmiş kimselerle oturmuş onlara İslâm’ı anlatıyordu. Bunlar Kureyş’in ileri gelenleri olması hasebiyle Efendimiz, onları gücendirmek istemedi. Eğer bunlar İslâm’ı kabul ederlerse, bunların

⁴⁷⁹ Celâl Yıldırım, *Kur’ân Akâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları*, Bahar Yayınları, İstanbul, 1971, c. II, s. 281.

⁴⁸⁰ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 656.

⁴⁸¹ Nisâ 4/140.

⁴⁸² Hûd 11/37.

emri altında olanlar da kabul ederler düşüncesiyle, onlarla otururken Abdullah Ümmü Mektûm'un "bana İslâm'ı anlat" isteğine geçici bir süre de olsa cevap vermeyen Hz. Peygamber derhal ikâz edildi ve "Ne biliyorsun belki kendini temizleyecek yahut öğüt alacakta öğüt kendisine fayda verecek."⁴⁸³ denildi.

"Kâfirlere arka çıkma."⁴⁸⁴ "Cahillerden olma."⁴⁸⁵ Şüpheye düşenlerden olma."⁴⁸⁶ Ümit kesenlerden olma."⁴⁸⁷ emirleri bir peygambere yapılmış emirlerdir. Bunlardan peygamberin uzak olması istenmektedir. Çünkü bunlar kâfir ve zalimlerin özellikleridir. Bir peygamberin yukarı da sayılan durumlara düşmesi asla düşünülemez. Bu ilâhî emrin bir diğer hususiyeti peygamberin şahsında müminlerin uyarılması amacına matuftur.

Hız. Musa,⁴⁸⁸ Hız. Nuh,⁴⁸⁹ Hız. Yûsuf⁴⁹⁰ peygamberler, cahillerden olmaktan Allah'a sığınmışlardır. "Biz Müslüman olduk diyenler de: Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz de size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz, derler."⁴⁹¹

Hız. Peygamberimizin de cahillerden yüz çevirmekle birlikte,⁴⁹² cahillerden olmaması,⁴⁹³ hainleri savunmaması gerektiği,⁴⁹⁴ özellikle vurgulanmaktadır.

2.3.2.2.2. Yahudilerle İlgili Olumsuz Emirler

Ehli Kitap da, Peygamberimizin tebliğ dairesine giren sınıflardan biridir. Medine'de Yahudilerin bulunması, onlara da birebir tebliğin ulaştırılmasını gerekli kılmıştır. Yanlarında gerçekleri açıklayan kitap bulunmasına rağmen son peygamberin dâvetine kayıtsız kalan bu zümreye karşı, daha sert metotların takip edilmesini Allah (c.c), peygamberine emretmiştir. Onları bırak, onlara uyma, cahillerin yaptığı gibi

⁴⁸³ Abese 80/3-4.

⁴⁸⁴ Kasas 28/86.

⁴⁸⁵ En'âm 6/35.

⁴⁸⁶ Âl-i İmrân 3/60.

⁴⁸⁷ Hicr 15/55.

⁴⁸⁸ Bakara 2/64.

⁴⁸⁹ Hüd 11/46.

⁴⁹⁰ Yûsuf 12/33.

⁴⁹¹ Kasas 28/55.

⁴⁹² Â'râf 7/199.

⁴⁹³ En'âm 6/35.

⁴⁹⁴ Nisâ 4/105.

yaparak onların yanında bulunma gibi îkâzlarla peygamberimize, Yahudilerle tebliğ ilişkisinin sınırları çizilmiştir.

2.3.2.2.1.Yahûdileri Kendi Haline Bırak

Yahudiler, kendilerine onlarca peygamber gelmiş ve kendilerini Allah'a dâvet etmiş olduğu halde, Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar. Kur'ân-ı inkâr edinceye kadar gittiler. Haklarında “*Rasûlüm Sen Allah de, onları bırak, daldıkları bataklıkta oynayadursunlar.*”⁴⁹⁵ şeklinde Allah'ın hükmü gelmiştir. Aynı şekilde insan ve cin şeytanları da uydurdukları şeylerle baş başa bırakılması emredilen topluluklardandır.⁴⁹⁶

Bu insanlar ortaya koydukları sapkınlıkları sebebiyle tebliğin ulaştırılması kendilerine yasaklandığı ve peygamberler tarafından dikkâte alınmaması gerektiği söylenen kimselerdir.

Allah (c.c.) bazan mühlet verir, imkânlar verir, kullarını böylece imtihan eder. Müşrikler çocuklarını (kızları) öldürmeyi hoş gördüler, hem kendilerini hem de dinlerini bozdular. Bu grubun da günahlarıyla baş başa bırakılmasını Allah peygamberine emretmektedir.⁴⁹⁷ Bu insanlar adeta tebliğ ve irşâd hususunda devre dışı bırakıldılar.

İnkâr edenler, zaman zaman, Müslüman olmayı arzu ederler. Ama yine de iman edemezler. Kötülüğe şartlanmış olmaları, dünyaya bağlanmış olmaları onların Müslüman olmalarına daima engel olmuştur. Böylesine kritik eşiği geçememiş olanların da yeme-içme ve eğlenceleriyle baş başa bırakılması istenmekte ve kötü sonu yakında bilecekleri de bir tehdit olarak kendilerine peygamber vasıtasıyla ifade edilmektedir.⁴⁹⁸

Sapkınlığa düşmüş ve çıkma azmi ve idrâki bulunmayan kimselerin olduğu hal üzere terk edilmeleri Allah'ın, peygamberlere emrettiği bir irşâd ve tebliğ metodudur.⁴⁹⁹ Ne zamana kadar terk edilecekleri hususu akıllara bir soru olarak gelmektedir. Bu sorunun cevabını yine Allah (c.c.) vermektedir. “*Artık çarpılacakları*

⁴⁹⁵ En'âm 6/91.

⁴⁹⁶ En'âm 6/112.

⁴⁹⁷ En'âm 6/137.

⁴⁹⁸ Hıcr 15/3.

⁴⁹⁹ Mü'minûn 23/54.

güne kavuşuncaya kadar (çarpılacakları gün ölüm veya birinci sur'un üfürülüştür) onları kendi hallerine bırak.”⁵⁰⁰ “Sen onları (şimdilik) bırak ta, tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya dek dalsınlar, oynayadursunlar.”⁵⁰¹

2.3.2.2.2. Yahûdîre Uyma

Peygamberlerin fillerini düzenleyen Allah'tır. Hangi hal ve tavır üzere hareket edecekler, neyi, ne zaman, nasıl ve ne şekilde yapacaklarını yine Allah emretmiştir. Peygamberler yüce bir davanın mümessilleridirler. Kendi davalarını bırakıp da başkalarının heva ve heveslerine uyamazlar. “*Sana gelen gerçeği bırakıp ta onların arzularına uyma.*”⁵⁰² emri de bunu göstermektedir.

“*Ayetleri yalanlayan ve ahiret gününe inanmayanların arzularına uyma. Onlar Rablerine eş tutuyorlar.*”⁵⁰³ ayeti, onların arzularına neden uyulmayacağını izah etmektedir.

Hz. Musa kardeşine hitaben:“*Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma.*”⁵⁰⁴ diye tembih etmişti.

Peygamberler, başkalarının hevâlarına uymama hususunda uyarıldıkları gibi, kendi hevâ heveslerine uymama noktasında da uyarılmışlardır. Özellikle hüküm verirken daha titiz davranmaları için peygamberlerin dikkâti çekilmiştir. “*Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah yolundan saptırır.*”⁵⁰⁵

Her zaman peygamberler hataya karşı uyarılmışlardır. Onların şahsında müntesipleri de uyarılmışlardır. “*İşte onun için sen (tevhide) dâvet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği kitaba uydum ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum.*”⁵⁰⁶

⁵⁰⁰ Tûr 52/45.

⁵⁰¹ Meâric 70/42.

⁵⁰² Mâide 5/48-49.

⁵⁰³ En'âm 6/150.

⁵⁰⁴ A'râf 7/142.

⁵⁰⁵ Sâd 38/26.

⁵⁰⁶ Şûrâ 42/15.

Hakkı ve hakikati bilenler, bilmeyenlere uyacak değillerdir. Allah peygamberini Şeriat sahibi kılmış ve o Őeriata uyması konusunda da peygamber ayrıca uyarılmıŐtır. “*Sonra da seni din konusunda Şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma.*”⁵⁰⁷ denmiştir.

⁵⁰⁷ Câsiye 45/18.

III. BÖLÜM

TEBLİĞDE VASIFLANDIRMA VE TEBLİĞE DAİR DİĞER MESELELER

Tanıtım, her hususta önemlidir. Bu itibarla Allah peygamberlerini insanlara bir-takım vasıflarla tanıtmaktadır. Onların görevlerini, yetkilerini beyan etmek suretiyle, insanların farklı beklentiler içine girmemesi için peygamberlerinin özelliklerini ifade etmiştir. Bu vasıflandırmalar, olumlu olumsuz, tek lafızlı, iki lafızlı ve üç lafızlı şeklinde olabilmektedir. Allah (c.c) peygamberlerine “*Sen uyarıcısın, şahitsin, seni halife kıldık, sen hatırlatıcısın, elçisin.*” gibi olumlu sıfatlarla peygamberin ne olduğunu bildirmektedir. “*Sen muhafız, vekil değilsin, korkutucusun.*” diyerek peygamberin ne olmadığını insanlara ifade etmektedir.

Bu vasıflandırmaların bir diğer faydası da insanların dikkâtleri peygamberlere çekilmekte ve peygamberler toplumun önünde model kişilik ve itibar sahibi kimseler olarak temayüz etmektedirler. İnsanların bakış açıları ve algıları bu sayede onların peygamber olduğu fikrini zihinlere yerleştirmektedir.

3.1. Peygamberlerin Vasıflandırılması

Allah insanlara tebliğde bulunacak, onlara hak ve hakikati öğretecek peygamberler göndermiştir. Bütün peygamberleri yetiştiren ve tebliğ sahasına gönderen Allah'tır. Onları bu sahaya gönderirken peygamberlerin görevlerini, onların ne olduğunu ve ne olmadıklarını ayetlerle ifade etmiştir. Peygamberler de bu sahada hangi vasıflarla görev yapacaklarını bu ifadelerle öğrenmiş ve irşâd, dâvet, tebliğ görevlerini bu çerçevede ifa etmişlerdir. Peygamberler, Allah'ın vasıflandırmadığı bir vasıfla da görev ifa etmemişler, kendilerine çizilen sınırlara da riayet etmişleridir.

Allah'ın vasıflandırmaları bazan tek bazan iki bazan da üç kelime ile olmuştur. Bu vasıfların her biri peygamber için bir görev anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu ilâhî vasıflandırmalar tebliğin muhataba göre şekilleneceğini de ortaya koymaktadır.

3.1.1. Peygamberlerin Allah Tarafından Vasıflandırılmaları

3.1.1.1. Peygamberlerin Allah Tarafından Tek Kelime ile Vasıflandırılmaları

3.1.1.1.1. Peygamberlerin Allah Tarafından Tek Kelime ile Olumlu Vasıflandırılmaları

3.1.1.1.1.1. Seni Elçi Olarak Gönderdik.

Allah her kavme o kavmin dilini konuşan elçiler göndermiştir.⁵⁰⁸ Peygamberlerin asıl vazifeleri risâlettir. Tebliğ, irşâd, vaaz, inzâr, tebşir, teybin bu risâleti oluşturan hususlardır. Peygamberler Allah'ın elçileridir. Allah ve kullar arasında peygamberler vardır. Allah (c.c), emir ve yasaklarını bu peygamberler vasıtasıyla insanlara ulaştırmıştır.

“*Seni insanlara elçi olarak gönderdik.*”⁵⁰⁹ ayetiyle elçilik vazifesi tescil edilmiştir. Bu ayet hakkında Sâbûnî: “*Ey Muhammed seni bütün insanlar için elçi olarak gönderdik. Onlara Allah'ın şeriatini ulaştır. Allah şahit olarak senin elçiliğine yeter.*”⁵¹⁰ der.

Bazı ayetlerde peygamberlerin hem elçi hem de nebi oldukları birlikte zikredilmiştir. “*Rasûlüm kitapta Musa'yı da an. Gerçekten o ihlâs sahibi idi ve hem rasûl hem de nebi idi.*”⁵¹¹ Aynı şeyler Hz. İsmail için de söz konusu edilmiştir.⁵¹² İdris peygamber de “*doğru bir peygamberdi*” denilerek peygamberlerde var olan doğruluk vasfı ile zikredilmiştir.⁵¹³

Allah'ın ancak elçilerle konuştuğu da ayetlerde ifadesini bulmaktadır. Dolayısıyla insanlar arasından elçiler seçilmiş ve insanlığa hidâyet olmak üzere kendi içlerinden peygamberler gönderilmiştir.

⁵⁰⁸ İbrâhim 14/4.

⁵⁰⁹ Nisâ 4/79.

⁵¹⁰ Sâbûnî, a.g.e. c. I, s. 246.

⁵¹¹ Meryem 19/51.

⁵¹² Meryem 19/53.

⁵¹³ Meryem 19/56.

Kavimlere de aynı ifadelerle elçiler gönderildiği dile getirilmiştir. “*Nasıl Firavuna bir elçi gönderdiysek size de hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik.*”⁵¹⁴

3.1.1.1.2. Sen Açık Uyarıcısın

Peygamberlerin risâlet vazifeleri arasında uyarıcılık görevi de vardır. Kavimlerini daima murakabe eden peygamberler, yanlış gördüklerinde onları ikâz etmişlerdir. Yaptıkları yanlıştan dönmeleri için uyarın peygamberler, kavimlerinin dönmemesi halinde başlarına gelecekleri de haber vermişlerdir. Bu görevi hatırlatmak üzere Allah (c.c.) Hz. Peygambere “*Sen ancak bir uyarıcısın.*”⁵¹⁵ diye hitap etmiştir. Her ne kadar insanlar içinde “*uyarılması ya da uyarılmaması eşit olanlar da olsalar*”⁵¹⁶ da peygamberler tarafından uyarılmaları tebliğin gereğidir. Değişik kalıplarla Hz. Peygamberin uyarıcı olduğu zikredilmiş ve “*Sen ancak bir uyarıcısın.*”⁵¹⁷ denilmiştir.

Bu vasfı ya Allah bizzat peygamberine “*Sen ancak uyarıcısın.*”⁵¹⁸ şeklinde ifade etmiştir. Veya Allah (c.c.), söylemesini emrederek “*ben ancak bir uyarıcıyım.*”⁵¹⁹ sözünü peygambere söyletmiştir. Biz de her ikisini Allah’ın vasıflandırması olarak değerlendirdik ve öylece izah etmeye çalıştık.

“*Allah'a itaat edin, Rasûle de itaat edin ve (kötülüklerden) sakının. Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz bilin ki Resûl’ümüziün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir.*”⁵²⁰ “*Sen ancak ondan korkanları uyarırsın.*”⁵²¹ Bu ayetler peygamberlerin insanları yegâne uyarmakla görevli olduklarını anlatmaktadır.

“*Biz Nuh’u kavmini uyarması için gönderdik.*”⁵²² ayetiyle uyarıcılık vasfını dile getirmekte ve tebliğ ediciye Allah tarafından böyle bir sıfat ayetle yüklenmektedir.

“İnanmayanlarla nizâyâ, münakaşaya girmemesi için belki de, Allah tarafından böyle bir görevle tebliğde bulunduğunu ifade etmek üzere Allah, peygamberlere

⁵¹⁴ Müzzemmil 73/15.

⁵¹⁵ Hûd 11/12, Fâtır 35/23.

⁵¹⁶ Bakara 2/6, Yasin 36/10.

⁵¹⁷ Râ’d 13/7, Sâd 38/65, Nâziât 79/45.

⁵¹⁸ Fâtır 35/23.

⁵¹⁹ Mülk 67/26.

⁵²⁰ Mâide 5/92.

⁵²¹ Nâziât 79/45.

⁵²² Nuh 71/1.

kavimlerine karşı “uyarıcı” olduklarını söylemelerini emretmiştir. Peygamberlerin kendiliklerinden uyardıklarını, aksine Allah’ın emri gereği uyarıcılık görevini ifa ettiklerini “*ben ancak uyarıcıyım.*”⁵²³ sözleriyle dile getirmişlerdir. Ayrıca bu ifade biçimi hidâyetin sadece Allah’a ait olduğunu,⁵²⁴ peygambere düşen vazifenin sadece uyararak olduğunu⁵²⁵ da netleştirmektedir.

Peygamber insanları neyle uyacaktır. Bunun cevabı şu ayette yer almaktadır: “*Rablerinin huzurunda toplanacaklarından korkanları onunla ;(Kur’ân’la) uyar.*”⁵²⁶ Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin “*Ey Rabbimiz! Yakın zamana kadar bize süre ver de senin dâvetine uyalım ve peygamberlere tabi olalım.*” diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki) “*Daha önce, sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?*”⁵²⁷ ayetleri daha çok Kur’ân’la uyarılacak kimseler, “*ahirete inanan*”⁵²⁸ ve Allah korkusuna sahip olan kimselerdir. Peygamber bunlar için uyarıcı olacak ve “*ben sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum.*”⁵²⁹ diyecektir.

Uyararak için yattığı yerden kalkacak⁵³⁰ ve önce akrabadan başlayacaktır.⁵³¹ Bunlar da uyarıcının takip etmesi gereken silsileyi göstermektedir.

Öyle bir hakikat ki Allah peygamberini uyararakla görevlendiriyor ve “*Sen uyarıcısın.*”⁵³² diye peygamberini vasıflandırıyor. Aynı şekilde peygamber kendisi hakkında, “*Ben sadece uyarıcıyım.*”⁵³³ diyor ve son olarak Allah insanlara seslenerek: “*Sakin bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi.*” demeyesiniz diye de îkâz ediyor.⁵³⁴

⁵²³ Hicr 15/89, Hac 22/49, Şuarâ 26/115, Neml 27/92.

⁵²⁴ Yûnus 10/35.

⁵²⁵ Ahzâb 33/45.

⁵²⁶ En’âm 6/51.

⁵²⁷ İbrahim 14/44.

⁵²⁸ Meryem 19/39, Gâfir 40/18.

⁵²⁹ Ahkâf 46/21.

⁵³⁰ Müddessir 74/1.

⁵³¹ Şuarâ 26/214.

⁵³² Ra’d 13/7, Nâziât 79/45, Hüd 11/12.

⁵³³ Ankebût 29/50, Sâ’d 38/70, Mülk 67/26.

⁵³⁴ Mâide 5/19.

Geçmiş kavimlerin başına gelen musibetler konusunda da peygamber uyarıcı olmuştur. “İşte Ad ve Semûd’un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgaya karşı sizi uyarıyorum.”⁵³⁵

Uyarmak normal hallerde ikâz şeklinde gerçekleştiği gibi bazan da sınır tanımaz şekilde isyan eden kavimler, başlarına gelecek yakın azapla da uyarılmışlardır.⁵³⁶

Bazan akıl, kötülüğü bildiği halde hasedin tesiriyle ona yönelebilmekte, hatta doğruyu ortadan kaldırabilmek için, ona karşı amansız bir şekilde mücadele verebilmektedir. Bunun için de Allah, rahmetinden peygamberler göndermektedir. İşte insanoğlunun bu ihtiyacından dolayıdır ki, kendisini uyaracak, eğri yolun encamından korkutacak, doğru yolu gösterecek elçiler göndermiştir.⁵³⁷ “Her ümmetin bir peygamberi vardır.”⁵³⁸ ayeti de her kavme uyarıcının gönderildiğini ifade etmektedir.

Nice mûcizeler ve uyarıcılar gelmiş fakat insanlardan niceleri de ibret almamış ve durumunu düzeltmemiştir. Buna şu ayet delil teşkil etmektedir: “De ki: Göklerde ve yerde neler var bakın da (ibret alın). Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.”⁵³⁹

“Pek çok ayette peygamberlerin sadece uyarıcı ve müjdeciler oldukları, zorba ve baskıcı olmadıkları anlatılmaktadır. Allah tarafından gönderilmiş peygamberler bile inanç konusunda baskı yapamazken, iman edenlerin baskı yapma yetkileri kesinlikle yoktur.”⁵⁴⁰

Allah (c.c.), insanları korkutup uyarması ve inananlara Rableri katında gerçek bir makamın varlığını haber verecek elçi görevlendirmesi, insanlara şaşkıncı mı geldi, diye sormaktadır.⁵⁴¹ Oysa peygamberler “babaları uyarılmamış ve kendileri de gaflet içinde olan kavmin” uyarılması için gönderilmişken,⁵⁴² “neden şaşkıncı insanları? Aynı

⁵³⁵ Fussilet 41/13.

⁵³⁶ Nebe 78/40.

⁵³⁷ Muhittin Akgül, a.g.e. s. 14.

⁵³⁸ Yûnus 10/47.

⁵³⁹ Yûnus 10/101.

⁵⁴⁰ Şimşek, a.g.e. c. I, s. 275.

⁵⁴¹ Yûnus 10/2.

⁵⁴² Yasin 36/6.

*zamanda peygamberler kavimlerini daha azap kendilerine gelmeden evvel azapla uyarırlar.*⁵⁴³

3.1.1.1.3. Onlara Şahitsin

Peygamberlerin oldukça yüklü risâlet programları vardır: Uyarmak, müjdelemek, hatırlatmak, iyiliğe dâvet etmek, kötülükten men etmek ve bu vazifeleri gece gündüz, gizli açık yapmak gibi. Kavimlerini gözetlemek ve kimlerin iman ettiği kimlerin de inkâr ettiklerini de gözetmek peygamberlerin görevlerindedir. Çünkü Allah, *“hem peygamberlere hem de onların gönderildiği kavimlere soracaktır.”*⁵⁴⁴ Peygamberlere tebliğ görevini yapıp yapmadıkları, kavimlere de inanarak peygamberin yolundan gidip gitmedikleri mutlaka sorulacaktır.

Tanıklığın, dünya hayatına mı yoksa ahirete mi yönelik olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunun ahirete yönelik olduğunu söyleyenler olmakla birlikte, dünya hayatına yönelik olduğu görüşü daha tutarlı görünmektedir. Tanıklık görevi şu dünya hayatında yapılmakta; başka insanlara İslâm dini tebliğ edilerek insanlar iyiliğe çağrılmakta ve kötülüklerden uzak durmaları istenmektedir.⁵⁴⁵

Yani, her ümmetin peygamberi Allah’ın huzurunda şehâdet edecek ve *“Yâ Rabbi! Senin mesajını halkıma ulaştırdım; onlara doğru hayat şeklini ve bana öğrettiğin doğru düşünme ve uygulama şeklini öğrettim.”* diyecektir. En sonunda da Hz. Muhammed (s.a.v), kendi ümmetinin mensuplarına şehâdet edecektir. Çünkü Kur’ân’a göre O’nun peygamberlik dönemi, rasûl olarak tayin edilmesinden başlayıp kıyamet gününe kadar sürecektir.⁵⁴⁶

Şahitlik konusunda Ebû Hayyân: *“Onlara peygamber olarak gönderdik. Onların doğruluklarına ve yalanlarına şahit olasın. Allah katında senin sözün üzerine işlem yapılsın. Onlara tebliğe de şahitsin. Diğer peygamberlerin tebliğine de şahitsin.*

⁵⁴³ Nuh 71/1.

⁵⁴⁴ Â’râf 7/6.

⁵⁴⁵ Şimşek, a.g.e. c. I, s. 174.

⁵⁴⁶ Mevdûdî, a.g.e. c. I, s. 360.

Peygamberlik öncesi şahit değildin, ama peygamberlikten sonra onların şehâdetine ve görevlerinin edasına şahitsin.”⁵⁴⁷ der.

“*Şahit tutulan şahit*” manasına geldiği ve her ümmetten şahit de, o ümmetin peygamberi olduğu müfessirler tarafından belirtilmiştir. “*Yani bilir misin her ümmetten bir şahit getirdiğimizi? Ey Muhammed! Seni de o şahitler üzerine şahit getirdiğimiz vakit, o kıyamet günü, o kâfirlerin hali ne olacak?*”⁵⁴⁸

Allah Teâlâ burada kıyamet gününün korkularından, şiddetinden haber vererek: “*Kıyamet günü işler ve durum nasıl olacak? O gün her ümmetten bir şahit getirilecektir ki bunlar peygamberlerdir.*”⁵⁴⁹ buyurmaktadır.

H. İsa (a.s) ile alâkalı şahitlik hususunda İbn-i Kesîr: “*Ben onlara; senin bana buyurduğundan başkasını söylemedim. Rabbim ve Rabbimiz olan Allah’a kulluk edin, dedim. Ben onlara ancak senin beni kendilerine peygamber olarak gönderdiğini ve tebliğ etmemi emrettiğin şeyleri söyledim. Ve onlara sadece Rabbim ve Rabbimiz olan Allah’a kulluk edin, dedim. Ben aralarında bulunduğum sürece, üzerlerine şahit idim. Ben aralarında bulunduğum sürece yaptıkları şeylere şahit olmuştum. Beni öldürdüğünde, onların murakıbu Sensin. Sen her şeye Şahitsin.*”⁵⁵⁰ demektedir.

3.1.1.1.4. Seni Halife Kıldık

Peygamberler, Allah’ın yeryüzünde görevlendirdikleri kişilerdir. Allah’ın emir ve yasaklarını, Allah adına insanlara duyurmak peygamberlerin vazifesidir. Hz. Dâvûd’a “*Biz seni yeryüzünde halife yaptık.*”⁵⁵¹ Bu hilafetin içinde yeryüzünde insanlar arasında adaletle hükmetmek, şahitlik yapmak ve uyarmak gibi görevler söz konusudur.

3.1.1.1.5. Sen En Güzel Ahlâk Üzeresin

Risâlet görevini yerine getirenler, toplumların en seçkin ahlâka sahip olanlarıdır. Ahlâkı bozuk kimselerin, toplumlara önderlik etmesi beklenemez. Onlar ancak dalâlete

⁵⁴⁷ Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayyân el Endelûsî (H. 745), *Bahru’l Muhît*, Dâr’ul Kütübü’l İlmiyye, I. b.s. Beyrut, 1993, c. VII, s. 230.

⁵⁴⁸ Elmalılı, a.g.e. c. II, s. 521.

⁵⁴⁹ İbn-i Kesîr, a.g.e. c. I, s. 414.

⁵⁵⁰ İbn-i Kesîr, a.g.e. c. II, s. 632.

⁵⁵¹ Sâd 38/26.

ve sapkınlığa sürüklerler.”⁵⁵² İnsanları iyiliğe, Allah’a dâvet eden elçilerin güzel ahlâk sahibi, toplumda örnek olacak kaliteye sahip olmaları gerekmektedir. Allah peygamberine “*Sen en yüce ahlâk üzeresin.*” buyurarak bu durumu ifade etmiştir.⁵⁵³

Hiz. Hatice de Peygamberimizi tavsif ederken “*Sen akrabaya bakarsın.*”⁵⁵⁴ diyerek yüce bir ahlâk üzere bulunduğuna işaret etmiştir.

Müşrikler, Hiz. Peygamberin ahlâkını, doğru sözlülüğünü tasdik ediyorlar, inanmadıkları halde bu hususiyetlerini ikrar ediyorlardı. Ebû Süfyân ilk dönemlerde Şam’da ticaret için bulunurken, Herâkl’in huzurunda “Onun yalan söylediğini duymadık.”⁵⁵⁵ diye hakikati ifade etmesi, peygamberlerin ahlâken en yüksek insanlar olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Kalem Suresinde geçen konu ile ilgili ayet hususunda Ruhu’l Beyân Tefsirinde: “Senin şanını beşer idrâk edemez. Sen insanların taşıyamayacağı bir cihete sahiptin. Senin durumunla ilgili olarak onlar; ahlâkı Allah’ın ahlâklandırması ve Kur’ân ahlâkıdır, dediler.”⁵⁵⁶ denmektedir.

3.1.1.1.6. Neredeyse Kendini Harâb Edeceksin

Hiz. Peygamber, İslâmı tebliğ etme görevini o kadar sahiplenmiştir ki adeta herkesin iman etmesi gerektiği düşüncesine sahip olmuştur. Çalışmalarını bu minvalde sürdürmüş, inkâr edenlerden adeta kendini sorumlu tutmuş bu sebeple kalbinin daraldığı ifade edilmiştir.⁵⁵⁷ Müşrikler zaman zaman Hiz. Peygamberden, gökten hazineler indirmesi, kendilerine bir melek gönderilmesi gibi olağanüstü şeyler isterler ve onların bu inatçı ve inkârcı tavırları Rasûlüllâh’ı son derece üzdi. Çünkü bu mucizeleri gösterince de bunun bir büyü olduğunu söyleyerek yine inkâra devam ederlerdi. Onların bu olumsuz tavırları karşısında, peygamberin tebliğ görevini terk

⁵⁵² Sâd 38/26.

⁵⁵³ Kalem 68/4.

⁵⁵⁴ Keskiöğlü, a.g.e, s. 33.

⁵⁵⁵ Kâmil Miras, *Sahi-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Emek Ofset ve Matbacılık, VII. b.s. Ankara, 1984, c. VII, s. 395.

⁵⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî (M. 1725), *Rûhu’l Beyân Tefsiri*, Osmanlı Yayınları, İstanbul, 1306, c. IV, s. 432.

⁵⁵⁷ Hûd 11/12.

etmemesini, “hidâyetin, Allah’a ait olduğunu”⁵⁵⁸ Allah (c.c), peygamberine hatırlatmıştır.

Peygamber iman etmeyen, kendisine savaş açacak kadar İslâm’a karşı olanlardan, adeta kendini sorumlu tutmuş ve tebliğ görevini hakkıyla yapamadığı düşüncesine sahip olmuştur.⁵⁵⁹ Kavminin inanmaması peygambere ağır gelmiş ve tebliğ için başka çareler aramaya başlamıştır. Bu gerçeği Allah şöyle izah etmektedir: “Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise yapabilirsen yerin altına inebileceğin bir tunel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin.”⁵⁶⁰ Dolayısıyla Hz. Peygamber iyi niyetle ve samimiyetle herkesi Allah’a inanması, O’nun emirlerine boyun eğmesi ve cehennemden kurtulması için olanca çabayı ortaya koymuştur. Ortaya koyduğu bu çaba neticesinde kendilerine inanmayanların da olabileceğini Allah (c.c.) peygamberine Kur’ân’da şu ayetle beyan buyurmuştur: “*Sen ne kadar hırs göstersen de yine insanların çoğu inanmazlar.*”⁵⁶¹ “Eğer sen, yeryüzünde bulunanların çoğunluğuna uyarsan seni Allah’ın yolundan saptırırlar.”⁵⁶²

3.1.1.1.7. Sen Hatırlatıcısın

Allah (c.c), peygamberlerine görevlerini hatırlatmış, onların hangi görevleri yerine getireceğini sık sık dile getirmiştir. “*Sen muhakkak öğüt verici, hatırlatıcısın, zorlayıcı değilsin.*”⁵⁶³ demek suretiyle, öğüt vermenin ve sık sık hatırlatmanın müminlere fayda vereceği⁵⁶⁴ vurgulanmıştır. Ayrıca bu hatırlatmanın Kur’an’la olması gerektiği, bunun da ancak azaptan korkanlara olacağını⁵⁶⁵ Allah peygamberine bildirmiştir. Peygamberlerin verdiği öğütten ancak Allah korkusu taşıyanlar istifade edeceği de ayrıca haber verilmiştir.⁵⁶⁶

“Ya Muhammed! Sen onlara vaaz ve nasihat et. Delillerin kudreti ile onları cehennem azabından koru. Sen ancak tebliğ edici ve uyarıcısın. İmandan yüz çevirip

⁵⁵⁸ İnsan 76/31, Bakara 2/142-213-272, Nûr 24/46, Kasas 28/56, En’âm 6/35.

⁵⁵⁹ Şuarâ 26/3.

⁵⁶⁰ En’âm 6/35.

⁵⁶¹ Yûsuf 12/103.

⁵⁶² En’âm 6/116.

⁵⁶³ Gâşiye 88/21.

⁵⁶⁴ Zâriyât 51/55.

⁵⁶⁵ Kâf 50/45.

⁵⁶⁶ A’lâ 87/10.

*küfürde ısrar edenler için İman etmeleri konusunda zorlayıcı değilsin.*⁵⁶⁷ Bu hatırlatmanın dışında tutulması gereken bir sınıf var ki onlar da dinlerini oyun ve eğlenceye alan kimselerdir. Bunların dışındakilere kazandıkları sebebiyle hiçbir nefsin felakete düşürülmemesi için, Kur’ân’la nasihat edilmesi,⁵⁶⁸ Allah’ın peygamberlere tebliğ ettiği emirlerdendir. Bu itibarla Allah, peygamberini bu durumlarda hatırlatıcı olmakla tavsif etmiştir.

Hatırlatma ya da öğüt verme sözle olabileceği gibi fille de olmaktadır. Bu gerçek Hûd suresinde şöyle dile getirilmektedir: *“Gündüzün iki ucunda gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.”*⁵⁶⁹

Kavimlerine sözlü ve fiili hatırlatmayı yapmak zorunda olan peygamberler, kendileri de bu hatırlatmayı yapacaklar ve Allah’ı yâd edecekler, hatırdan çıkarmayacaklardır. *“Sen ve kardeşin Firavun’a gidin. Beni hatırlamayı da ihmal etmeyin.”*⁵⁷⁰ ayeti, bu hakikati dile getirir. Aynı manada Hz. Nuh için: *“Biz Nuh’u kavmine uyarıcı olarak gönderdik.”*⁵⁷¹ ayeti de Peygamberlerin bu vafına dikkât çekmektedir.

3.1.1.1.1.8. Azim Sahibisin

*“(Ey Muhammed!) O hâlde, yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret.”*⁵⁷² ayetinde geçen “ülü’l azm” ifadesi yüksek azim sahibi, azim ve kararlılık sahibi diye çevrilmiştir.

“Azim ve kararlılık sahibi (ülü’l azm) peygamberler” kaydı, bazı tefsirciler tarafından, “Peygamberler azim sahibi olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayrılır” şeklinde bir anlayışa dayanak kılınmıştır. Bu tefsirciler, peygamberlerin hayat hikâyelerine, mücadelelerine ve Kur’ân’da zikredilme yer ve şekillerine bakarak ülü’l azim peygamberlere ait “Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed” gibi listeler de vermişlerdir. Yorumlarına bizim de katıldığımız diğer tefsirciler ise, buradaki ifadeden

⁵⁶⁷ İsmail Ferruh, Efendi (1840), *Menâkıb Tefsiri*, Matba-i Âmire, İstanbul, 1286, s. 500.

⁵⁶⁸ En’âm 6/70.

⁵⁶⁹ Hûd 11/114.

⁵⁷⁰ Tâhâ 20/42.

⁵⁷¹ Nuh 71/1.

⁵⁷² Ahkâf 46/35.

böyle bir anlam çıkarmamış, “Bütün peygamberler azim ve kararlılık sahibidir, Hz. Muhammed de onlar gibi azimli ve sabırlı olmaya çağrılmış, bir manada Allah tarafından ona da bu nitelikler bahşedilmiştir.” demişlerdir.⁵⁷³

“Ey Aişe! Şüphesiz Allah Teâlâ, Ülü’l Azm peygamberlerden dünyanın mekruhlarına ve sevilen şeylerine sabırdan başkasına razı olmadı. Benden de onlara yüklediğini yüklemekten ve mükellef tutmaktan başka bir şeye razı olmuş değildir.”
“Peygamberlerden azim sahibi olanlar gibi sen de sabret.” buyurdu. Allah’a yemin ederim ki ben, onların sabrettiği gibi mutlaka sabredeceğim. Kuvvet ancak Allah iledir.⁵⁷⁴

3.1.1.1.2. Peygamberlerin Allah Tarafından Tek Kelime İle Olumsuz Vasıflandırılmaları

3.1.1.1.2.1. Sen Muhafız Değilsin

Hidâyetin Allah’ın elinde olduğunu,⁵⁷⁵ o dilemedikçe kimsenin iman edemeyeceğini,⁵⁷⁶ peygamberin insanların iman etmelerini sağlamak için başlarında muhafızlık yapamayacağını⁵⁷⁷ bizzat Allah (c.c.) söylemektedir. “Her kim de nefisine uyar, itaatten yüz çevirirse kötülüklerden muhafaza edeceğim diye uğraşma. Çünkü biz seni onların üzerine muhafız olarak göndermedik. Rasûl olarak gönderdik. Artık onlar kötülük kaynağı olan nefislerdir. Elbette kötülüklerle maruz kalacaklardır. Sen onları, kötülüklerden, kötülüklerin cezasından muhafaza edemesin.”⁵⁷⁸

Tebliğ edici durumunda olan peygamberler sadece uyarmakla mükelleftirler.⁵⁷⁹ İnsanları zorlamak⁵⁸⁰ ve onların imanlarına kefil olmak durumunda değillerdir. “Peygamberin görevi insanlara bu gerçekleri tebliğ etmektir, bunun dışında onun bir sorumluluğu bulunmamaktadır.”⁵⁸¹

⁵⁷³ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 42.

⁵⁷⁴ Sâbûnî, a.g.e. c. V, s. 2335.

⁵⁷⁵ Kasas 28/56.

⁵⁷⁶ Bakara 2/26.

⁵⁷⁷ Hûd 11/86, Nisâ 4/80, Furkân 6/107, Şura 42/48.

⁵⁷⁸ Elmalılı, a.g.e. c. II, s. 554.

⁵⁷⁹ Neml 27/92.

⁵⁸⁰ Gâşiye 88/22.

⁵⁸¹ Şimşek, a.g.e. c. IV, s. 461.

Yaptıkları işlerden onların kendileri sorumludurlar; sen onlardan mes'ul değilsin. Sana verilen tek görev, Allah'ın emir ve direktiflerini onlara iletmektir. Sen de bunu gereği üzere yapıyorsun. Onları hak yolu kabul etmeye zorlamak senin görevin değildir. Senin aracılığınla onlara ulaştırılan Hakk'a tâbi olmazlarsa, sen onların isyanından sorumlu tutulmayacaksın.⁵⁸²

Tebliğ sahasına çıkan peygambere Allah'ın fermanı şu ayetlerin beyân ettiği şekilde olmaktadır: *“Eğer onlar; müşrikler; yine yüz çevirirlerse biz seni onların üzerine bekçi olarak göndermedik. Sen onlara musallat edilmiş değilsin. Onları hidâyete erdirmek sana düşmez. Allah dilediğini hidâyete erdirir.”*⁵⁸³ *“Senin vazifen sadece tebliğ etmektir. Hesap görmekse bize düşer.”*⁵⁸⁴ *“Senin vazifen sadece tebliğdir. Seni sadece Allah'ın emrini onlara tebliğ ile mükellef kalmışızdır.”*⁵⁸⁵ *“Hem biz seni onların işlerini ve sözlerini koruyacak “bir bekçi” yapmadık. Sen onların üzerine “onların rızıkları ve işleri hakkında “bir vekil de” değilsin. Zira Sana düşen sadece tebliğden ibarettir.”*⁵⁸⁶

3.1.1.1.2.2. Sen Vekil Değilsin

Allah'ın vasıflandırmadığı hiçbir vasıfla, Peygamberler vasıflandırılmaz. Bu sebeple Allah, peygamberin “ne olmadığını” da izah etmiştir. Çünkü insanlar iman etmek için peygamberleri minnet altına almak istiyorlar. *“Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. Deki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilesiniz ki sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.”*⁵⁸⁷

Peygamberler insanların vekili değillerdir. Allah (c.c.) bu gerçeği: *“Sen ancak uyarıcısın. Sen onlara vekil değilsin.”*⁵⁸⁸ ayetiyle de göstermektedir. Çünkü Allah

⁵⁸² Mevdûdî, a.g.e. c. I, s. 383.

⁵⁸³ Bakara 2/272.

⁵⁸⁴ Ra'd 13/40.

⁵⁸⁵ İbn-i Kesîr, a.g.e. c. IV, s. 2254.

⁵⁸⁶ İbn-i Kesîr, a.g.e. c. II, s. 686.

⁵⁸⁷ Hucurât 49/17.

⁵⁸⁸ Zümer 39/41, İsrâ 17/54.

peygamberlerini donanımlı olmak üzere, hak olarak göndermiş⁵⁸⁹ ve onları, insanlara örnek olarak sunmuştur.⁵⁹⁰ İnsanlara vekil olmak üzere göndermemiştir.”⁵⁹¹

Mevdûdî bu konuda şunları ifade etmektedir: “Yani onları yola getirmek senin görevin değildir. Senin görevin onlara doğru yolu göstermektir. Buna rağmen onlar dalâleti tercih ederlerse bunun sorumluluğu kendilerine aittir.”⁵⁹²

“*Sen onların üzerinde bir vekil değilsin.*” ayetinin manası şudur: Senin tek görevin mesajı insanlara sunmak ve gerçek konusunda onları ikna etmeye çalışmaktır. Artık gerçeği kabul ve reddetmeyi onlara bırakıyorum. Senin peygamberlik alanının içinde hiçbir batıla kulluk eden kalmasın diye, sen insanları gerçeği kabule zorlamak için görevlendirilmedin. Öyleyse kendini üzme ve onların bilerek kapattıkları gözlerini açmaya çalışma.”⁵⁹³

3.1.1.2. Peygamberlerin Allah Tarafından İki Kelime İle Vasıflandırılmaları

3.1.1.2.1. Peygamberlerin Allah Tarafından İki Kelime İle Olumlu Vasıflandırılmaları

Peygamberlerin Allah tarafından vasıflandırılması tek lafızla olduğu gibi iki lafızla da olabilmektedir. Bu ikili vasıflandırma bazan ikisi de olumlu bazan biri olumlu diğeri olumsuz da olabilmektedir. Her halükârda bu nitelemeler, peygamberin bir özelliğini, tebliğle ilgili bir yönünü zikretmektedir.

3.1.1.2.1.1. Sen Müjdecî ve Uyarıcısın

“*Biz seni müjdecî ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Her ümmet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur.*”⁵⁹⁴ ayetinde, peygamberi vasıflandıran iki lafzını –müjdecî ve uyarıcı- görüyoruz. Bu ayetin öncesinde “*sen ancak bir uyarıcısın.*”⁵⁹⁵ denilmesi de, uyarıcılık vasfının peş peşe iki defa zikredilmesi dikkât çekicidir.

⁵⁸⁹ Bakara 2/119.

⁵⁹⁰ Ahzâb 33/21, Mümtehine 60 /4-6.

⁵⁹¹ En’âm 6/107, Şûrâ 42/6.

⁵⁹² Mevdûdî, a.g.e. c. V, s. 113.

⁵⁹³ Mevdûdî, a.g.e. c. I, s. 581.

⁵⁹⁴ Fâtır 35/24.

⁵⁹⁵ Fâtır 35/23.

İnsanların Allah'a karşı bir mazeretleri kalmasın diye kendilerine peygamberler gönderilmiştir. “(Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra Allah'a bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.”⁵⁹⁶ Bir topluluğa gönderilen peygamber hem müjdeleyici hem de korkutucu vasıfla tebliğ görevini yerine getirecektir. Bazan aynı anda her iki vasıfla bazan da sadece müjdeleme veya sadece uyarma vasfını kullanacaktır. Bu vasıflar Allah'ın kendilerine vermiş olduğu tebliğ vasıflarıdır ki, ne zaman ve hangi vasfi kullanmak zarureti doğarsa, Allah'ın belirlediği ölçülerde bu vasıflarını kullanacaklardır.

“Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.”⁵⁹⁷ ayeti peygamberin her iki vasıfla donatıldığını ifade etmektedir. “Her peygamber insanları inandırmak ve inanmayanların da bahanelerine meydan vermemek için bir kısım mucizelerle gelmiştir. Artık bundan böyle kimsenin itiraza hakkı yoktur. Allah inanmamızı istediği gerçekleri peygamberleriyle, açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Zaten bu da onların gönderiliş gayelerinden biridir.”⁵⁹⁸

Müjdeci ve uyarıcı olarak gönderilmesi konusunda Mevâkıb Tefsirinde: “Ya Muhammed biz seni hak ile yani Kur'ân'la müminleri müjdelemen kâfirleri de korkutman için gönderdik. Sen peygamberlik görevini tebliğ ettikten sonra cehennem ehlinin küfür üzerinde ısrar etmelerinden sorumlu değilsin.”⁵⁹⁹ denmektedir.

Allah Teâlâ, peygamberlerin gönderilişi hususunda şöyle buyurmaktadır: “İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm vermek üzere kitapları hak olarak indirdi.”⁶⁰⁰ İnsanların Allah'a karşı hiçbir mazeretlerinin kalmaması için elçilerini müjdelemek ve uyararak üzere peş peşe göndermiştir.

Allah (c.c) özelliklere Kitap Ehli'nden olan Yahudilere seslenerek: “Ey kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada: “Bize ne müjdeleyici bir peygamber

⁵⁹⁶ Nisâ 4/165.

⁵⁹⁷ İsrâ 17/105, Furkân 25/56, Ahzâb 33/45, Sebe 34/28, Fâtır 35/24, Fetih 48/8.

⁵⁹⁸ Muhittin Akgül, *Doksan Dokuz Soruda Efendimiz (s.a.v)*, Işık Yayınları, İzmir, 2009, s. 20.

⁵⁹⁹ Ferruh Efendi, a.g.e. c. I, s. 32.

⁶⁰⁰ Bakara 2/213.

geldi, ne de bir uyarıcı demeyesiniz diye, işte size (hakikati) açıklayan elçimiz (Muhammed) geldi. (Evet,) size bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.”⁶⁰¹ Burada Yahudilere: “Bize ne müjdeleyici bir peygamber geldi, ne de bir uyarıcı gelmiştir, demeyesiniz.” denilmesi ilginçtir. Çünkü bu beyan, peygamberimizin Yahudilere de gönderilmiş olduğunu ve evrensel olduğunu ifade etmektedir.

3.1.1.2.1.2. Sen Halîm ve Raşîd’sin

Şuayb (a.s) in kavmi, kendisi hakkında “*Sen yumuşak huylu ve çok akıllısın.*”⁶⁰² demişti. “İbn Abbas, Meymûn İbn Mîrhân, İbn Cüreye, İbn Eslem ve İbn Cerîr’in söylediklerine göre onlar- Allah düşmanları- “*Sen, doğrusu akli başında, yumuşak huylu birisin.*” Sözü nü alay etmek için söylüyorlardı. Allah onları kahretsin ve rahmetinden uzaklaştırsın ki öyle de yapmıştır.”⁶⁰³

“Gerçekten sen çok akıllı, çok dirayetlisin.” Şuayb (a.s) çok namaz kılardı ve öyle bilinirdi. İbadetler içinde dinin direği olan namaz ise “*Gerçi bu ağır bir iştir. Ancak Allah’a karşı saygı gösterenler için öyle değildir.*”⁶⁰⁴ ifadesince saygıyla Allah’tan korkanlardan başkasının pek ağırına giden ve Allah’ın dışındakilerini atıp Allah’ın huzurunda divan durmanın, secdelere kapanmanın zevk ve yüceliğini kavrayamayanlara, faydasız bir yükten ibaret görünen büyük bir amel, eylem olduğundan, namaz kılanlarla eğlenmek küfrün gereği ve azgın kâfirlerin âdetidir. Bunun için Şuayb’in kavmi de onu birliğe, hukuk ve ahlâka yönelik tebliğlerini ret ve inkâr etmek için onun namazına dayanarak akıl ve olgunluğuna saldırıyorlar ve peygamberliği ile alay ediyorlar.”⁶⁰⁵

⁶⁰¹ Mâide 6/19.

⁶⁰² Hûd 11/87.

⁶⁰³ Sâbûnî, a.g.e. c. II, s. 1057.

⁶⁰⁴ Bakara 2/45.

⁶⁰⁵ Elmalılı, a.g.e. c. IV, s. 434.

3.1.1.2.1.3. Sen Allah'a Çağırın ve Nur Saçan Kandilsin

“Biz seni iznimizle nur saçan bir kandil ve dâvetçi olarak gönderdik.”⁶⁰⁶ ayeti peygamberimizi dâvetçi ve etrafını aydınlatma özelliğine sahip olduğu şeklinde iki kelime ile vasıflandırmaktadır.

“Bu ayette, sıradan bir insanla peygamberin tebliği arasındaki farka değinilmektedir. Her tebliğci Allah'a çağırabilir fakat Allah tarafından tayin edilmemiştir. Bunun aksine bir peygamber, ancak Allah'ın izni ile Allah'a çağırabilir. Onun çağırışı sadece bir tebliğ değildir, aynı zamanda onu gönderen, âlemlerin Rabbinin verdiği yetkinin desteğine de sahiptir. İşte bu nedenle Allah'a çağırın dâvetçiye karşı çıkmak; nasıl hükümet görevini ifa eden bir memura karşı çıkmak, hükümete karşı çıkmak sayılırsa, bizzat Allah'a karşı çıkmak olarak kabul edilir.”⁶⁰⁷

İlgili ayet İbni Kesîr tefsir'inde: “Allah'ın izniyle dâvet edici ve Kur'ân'ın aydınlığı ile aydınlanmış, ışığa çağırıcı bir peygamber olarak gönderdik.” ifadesiyle izah edilmiştir.⁶⁰⁸

3.1.1.2.1.4. Sen Âlemlere Rahmet Olarak Gönderildin

Yüce Allah Peygamberimiz hakkında şöyle buyurur: “Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.”⁶⁰⁹ “And olsun ki size öyle bir peygamber gelmiştir ki sıkıntıya uğramanız, O'na çok ağır ve güç gelir. O üstün ve çok düşkündür. Bütün müminler için çok şefkatli ve merhametlidir.”⁶¹⁰ “Onlar mümin olmayacaklar diye adeta kendine kıyacaksınız.”⁶¹¹

Hz. Muhammed, bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamber, dolayısıyla âlemlere rahmettir. Onun getirdiği Kur'ân, çağlar üstü, evrensel bir kitaptır; soy sop, ırk veya kültürel çevre farkı gözetmeksizin, bütün insanlığa hitap etmekte, herkese doğru yolu göstermektedir; akıl ve sağduyuya hitap edip insanları birlik, beraberlik, kardeşlik, adalet, eşitlik ve yardımlaşmaya çağırmaktadır.

⁶⁰⁶ Ahzâb 33/46.

⁶⁰⁷ Mevdûdî, a.g.e. c. IV, s. 432.

⁶⁰⁸ Sâbûnî, a.g.e. c. IV, s. 1976.

⁶⁰⁹ Enbiya 21/107.

⁶¹⁰ Tevbe 9/128.

⁶¹¹ Şuarâ 26/3.

Âlemlere rahmet olmasının bir sonucu olarak insanlara birbirlerini, hayvanları, bitkileri sevmeyi; ekolojik dengeyi korumayı tavsiye etmiştir. İnsanlara kurtuluş ve mutluluğa erme yollarını öğreten, yine odur. Onun vasıtasıyla insanlar dünya ve ahiret hayatı bakımından, birçok iyilik elde etme imkânı bulmuşlardır. O geldiği zaman insanlık onuru çiğneniyor, insanlar tanrı diye elleriyle yaptıkları putlara tapıyor, kız çocuklarını diri diri toprağa gömülüyorlardı. Yüce Allah insanları bu batıl inançların kısılcısından kurtarmak, onları düşüncede, inançta ve toplumsal hayatta özgürlüğe kavuşturmak amacıyla diğer peygamberlerin peşinden, Hz. Peygamberimizi göndermiştir.”⁶¹²

3.1.1.2.2. Peygamberlerin Allah Tarafından İki Kelime ile Olumsuz Vasıflandırılmaları

3.1.1.2.2.1. Sen Zorba ve Zorlayıcı Değilsin

Dinde zorlama yoktur düsturu gereği peygamberler zorba,⁶¹³ zorlayıcı değillerdir.⁶¹⁴ Gönüllere hitap etmek üzere görevlendirilmiş olan peygamberler, yaşayışlarıyla insanlara model olmuşlardır. Hayatları süresince ve tebliğ esnasında kimseyi zorla imana getirmemişlerdir. Allah dileyseydi zaten iman ederlerdi.⁶¹⁵ Dolayısıyla iman etme ya da etmeme ruhsatı insanların önüne konulmuştur.

“Onların ne dediklerini en iyi bilen biziz. Sen onlara karşı zor kullanan değilsin. O halde tehdidimden korkanlara Kur’ân’la öğüt ver.” Yüce Allah onların ne yaptıklarını bildiğini haber vermekle bir yandan peygamber teselli edilmekte, diğer yandan da o inkâr edenler uyarılmaktadır. Peygambere nasıl karşı çıkıp inat ettiğinizi ve yaptıklarınızın tamamını Allah biliyor, haberiniz olsun demektedir. Peygamberlerin burada da ifade edildiği gibi görevi, Kur’ân-ı tebliğ etmektir. İnanmaları için insanlara baskı yapılması diye bir durum söz konusu değildir. Peygamber uyarı ve öğütlerini Kur’ân ile yapar. O halde ona iman edenler de, Kur’ân ile uyarmalı ve onunla öğüt vermelidirler.”⁶¹⁶

⁶¹² Karaman v. dğr. a.g.e. c. XXXIII, s. 705.

⁶¹³ Kâf 50/45.

⁶¹⁴ Gâşiye 88/22.

⁶¹⁵ Yûnus 10/99.

⁶¹⁶ Şimşek, a.g.e. c. V, s. 49.

“Sen onların üstünde bir zorba değilsin. Onları hidâyete zorlayacak değilsin ve bu senin görevlerinden de değildir.” Mücâhid, Katâde ve Dahhâk; “Sen onların üzerinde bir zorba değilsin.” ayetini: Sen onlara karşı kibir ve ceberrût sahibi olma, şeklinde açıklarlar. Ancak birinci açıklama daha uygundur.”⁶¹⁷

“Biz onların ne söylediklerini biliyoruz.” ayeti müşriklere tehdit, Efendimize ise tesellidir. Cebbâr, mana bakımından *musaytır* gibidir yani onları imana getirmek için zorba değilsin. Ancak sen onları imana çağırın ve yönlendirensin. “onlara karşı yumuşak ol katılığı terk et” şeklinde de tefsir edilmiştir. “Sen onları iman üstüne zorlayamazsın.” manasına da gelebilir. Yani sen onlar üzerine hüküm sahibi olursan onlar da Allah’ın azabından korkarlarsa, o zaman onları zorlayabilirsin. Ama küfürde ısrar eden sen zorla imana getiremezsin.⁶¹⁸

3.1.1.2.2.2. Sen Kâhin ve Mecnun Değilsin

İnanmayanlar, insanları peygamberden soğutmak onun etrafından uzaklaştırmak için akla hayale gelmez taktikler denemişlerdir. Bu takdiklerin başında peygamberi layık olmadığı sıfatlarla yaftalamak gelmektedir. Adeta her peygamber adına karalama kampanyaları başlatılmıştır.”⁶¹⁹

“Sen Rabbinin nimeti sayesinde mecnun değilsin.”⁶²⁰ Başka bir ayette “Sen Rabbinin nimeti sayesinde kâhin ve mecnun değilsin.”⁶²¹ buyurmak suretiyle peygamberin akıl noksanlığından uzak olduğunu ve kehânette bulunan birisi de olmadığını ifade etmektedir. O dönemlerde kehanet oldukça yaygındır. Peygamberimizi de genel geçer yakıştırmalardan olan kâhinlikle suçlamaktadırlar. Kâhin olmadığını çok iyi bildikleri halde sadece ve sadece davasına zarar vermek, inananların morallerini çökertmek, kendi çıkarlarını korumak ve insanlar üzerinde meydana getirdikleri sultanın, baskı ve zulmün devamı için yapmaktadırlar.

“(بنعمة ربك)” “Ba” mülâbese veya kasem içindir. Rabbinin nimetiyle yahut Rabbinin nimeti hakkı için. (بكاھن) Kâhin değilsin. Kâhin: Bir çeşit zan ile gayb haberi

⁶¹⁷ Sâbûnî, a.g.e. c. V, s. 2407.

⁶¹⁸ Zemahşerî a.g.e., c. IV, s. 393-394.

⁶¹⁹ Hakka 69/41-42.

⁶²⁰ Kalem 68/2.

⁶²¹ Tûr 52/29.

verene denir. Geçmişe dair olursa “kâhin”, geleceğe dair olursa, “arraf” denildiği de söylenir. Kehânette meşhur olan, cinden yardım dilemedir. (ريب المنون), Zamanın işkili. Menûn: Kesmek anlamında “mene” den alınmış. Ömür ve diğer şeyleri kesmesi dolayısıyla devir ve zamana bir de ölüme kullanılır ki, pek keskin denilmiş gibidir. Reyb: İzdırıp vermek anlamından “Rey’bel menûn” devrin ızdırıp veren bela veya ölüm felâketi demek olur. Rivayet edilir ki, Kureyş Dâr’un nedve’de toplanmış ve Hz. Peygamber (s.a.v) hakkında görüşler çoğalmıştı. Sonunda Abdudhar oğulları “O’na rey’bel menûnu gözetin. Çünkü o bir şâirdir. Züheyr, Nâbiga ve Aşa’nın helak olduğu gibi O’da helak olur” demişler ve bunun üzerine dağılmışlar. (تربصوا) Tehdit ve aşağılamadır. (فا ني معكم من المتربصين) Çünkü ben de sizinle beraber gözetendenim. “Siz benim helakimi gözetiyorsanız ben de sizin helakinizi gözetiyorum.”⁶²²

3.1.1.3. Peygamberlerin Allah Tarafından Üç Kelime İle Vasıflandırılmaları

3.1.1.3.1. Sen Şahit, Müjdecî ve Uyarıcısın

Ahzâb suresindeki söz konusu bu ayete baktığımızda, “Ey Peygamber” denilmek suretiyle peygamberlik vasfî öncelikle vurgulanıyor. Sonrasında “gönderdik” denilerek elçiliği ima edilmekte, bundan sonra da üç lafızla Peygamberimizin vasıflandırılması gelmektedir. “Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.”⁶²³ Benzer bir vasıflandırmanın Fetih Suresinde de yapıldığını görüyoruz.⁶²⁴

“İbn Ebî Hatim der ki: Bana babam Abdullah İbn Abbas’tan nakletti ki: “Ey Peygamber! Biz seni muhakkak şahit, müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.” ayeti nâzil olunca, Hz. Peygamber, Hz. Ali’ye ve Muâz’a Yemen’e gitmelerini emretmişti. Ayetin nüzülü üzerine dedi ki: “Gidin, müjdeleyin ama korkutmayın, kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Çünkü bana “Ey peygamber, biz seni muhakkak şahit, müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.” ayeti nazil oldu. Çünkü bu gece bana: “Ey peygamber, seni ümmetine şahit ve cenneti müjdeleyici, cehennemden uyarıcı, Allah’tan başka ilâh

⁶²² Elmalılı, a.g.e. c. VII, s. 15.

⁶²³ Ahzâb 33/45.

⁶²⁴ Fetih 48/8.

bulunmadığına şehâdet etmeye, Allah'ın izniyle dâvet edici ve Kur'ân'ın aydınlığıyla aydınlanmış ışığa çağırıcı bir peygamber olarak gönderdik."⁶²⁵ denildi.

3.1.1.3.2. Yumuşak Huylu, Bağrı Yanık, Kendisini Allah'a Vermiş

Her şeyi en iyi bilen Allah (c.c.), Hz. İbrahim'in kişilik özelliklerini bizlere serdediyor. "*İbrahim gerçekten yumuşak huylu, bağrı yanık, kendisini Allah'a vermiş biridir.*"⁶²⁶ Bu vasıflandırma bir peygamberin ruhen ne denli şefkat ve merhametle dolu olduğunu, Allah'a ne kadar bağlı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. "Çok yumuşak kalpli, çok duygulu ve Allah'a karşı çok itaatkârdı, buyrulması, Hz. İbrahim'in hem niçin tartışmaya girdiğini hem de bu tartışmasının, Allah'ın emirlerine karşı gelme anlamı taşımadığını göstermektedir. Tartışmaya girmesinin nedeni yumuşak kalpli ve hassas yapıda biri olmasından kaynaklanıyordu. Allah'a itaatkâr biri olduğunun vurgulanması da, tartışmasının karşı gelme şeklinde değil, özellikle iman edenlerin cezalandırılmaması için Allah'a yalvarıp yakarma anlamında olduğunu ifade etmektedir."⁶²⁷

3.1.1.3.3. Rasûl, Nebî ve Ümmî

Bu vasıflandırmalar peygamberin kendisine görev yükleme, aynı zamanda kavmine, peygamberlerini tanıtmayı hedeflemektedir. Bu itibarla A'raf Suresinde: "*Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye o ümmî peygambere uyanlar.*"⁶²⁸ şeklinde vasıfları ifade edilerek peygamber kavmine tanıtılmaktadır.

"Ümmî" kelimesinin kökü ve anlamı hakkında üç farklı görüş ileri sürülmüştür. a) Ümmü'l Kurâ, (Mekke) ismine nispetle "Mekkeli" anlamında; b) Ümmet, (millet) kelimesine nispetle, "Arap milletinden" (çoğunluğu okuma yazma bilmeyen bir topluma mensup) anlamında; c) Ümm, (anne) kelimesine nispetle "annesinden doğduğu gibi, annesi gibi" (okuma-yazma bilmeyen) anlamındadır. Son görüş daha çok benimsenmiştir. Zira İslâm öncesi Arap toplumunda, erkekler arasında az da olsa okur-yazarlar bulunmasına karşılık kadınlardan hemen hemen hiç kimse okuma yazma bilmezdi. Bundan dolayı ümmî kelimesi genellikle, Hz. Peygamberin en azından

⁶²⁵ Sâbûnî, a.g.e. c. IV, s. 1976.

⁶²⁶ Hûd 11/75.

⁶²⁷ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 623.

⁶²⁸ A'râf 7/157-158.

başlangıçta okuma-yazma bilmediğini, dolayısıyla tebliğ ettiği din ile ilgili bütün bilgilerini yalnızca Allah'tan almış olduğu gerçeğini ifade eder.

Yine her iki ayette yan yana zikredilen *rasûl* ve *nebi* kelimelerinin anlamları ve arasındaki farklılık bulunup bulunulmadığı hususu, kelâm ilminin en önemli meselelerinden olup, bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Nebi kelimesi, türetilmiş olabileceği iki farklı köke göre iki ayrı anlama gelir. Nbv (ulu, üstün ve şerefli olma) kökünden nebî (en nebiyyü) yüce, ulu ve şerefli kişi; nbe (haber alma, haber iletme) kökünden nebî ise, (en nebî-ü ki, bu da “en nebiyyü” şekline dönüşmüştür) “haber alan, haber ileten” anlamına gelir.

Buna göre Peygamberler, insanlar içinde en yüce ve en şerefli kişiler oldukları veya Allah katından haberler getirdikleri ve bunları ümmetlerine ilettikleri için nebî olarak adlandırılmışlardır. Rasûl kelimesi ise genellikle, “bir kişinin veya makamın, bir görev yükleyerek kendisinden bunu yerine getirmesini istediği veya önemli bir haber, mesaj ya da bilgi vererek, bunu başka kişi veya kişilere ulaştırmasını emrettiği elçi” anlamında kullanılır. Nitekim kavram bu genel anlamıyla Kur’ân-ı Kerim’de geçmektedir.⁶²⁹

Ayrıca yine aynı anlamda melekler içinde kullanılmıştır.⁶³⁰ Rasûl kelimesinin İslâmî terminolojideki anlamına gelince bu husustaki tanımlar, “Allah tarafından kendisine bir kitap indirilen, bu kitabın içerdiği bilgi ve hükümleri insanlara tebliğ etmekle yükümlü kılınan kişi” şeklinde özetlenebilir.”⁶³¹

“*Sen şu Kur’ân’dan önce hiçbir kitap okumuyor ve onu sağ elinle yazmıyordun. (Okuyup yazsaydın) o takdirde batıl peşinde koşanlar, şüpheye düşerlerdi.*”⁶³² Bu ayet Hz. Peygamberin (s.a.v.), okuma-yazma bilmediğini ifade ederken hikmetini de beraberinde zikretmektedir. Bu da: “*Batıl peşinde koşanlar şüpheye düşerlerdi.*” şeklinde ifade edilmektedir.

Onun okur-yazar olmayışı, kendisine indirilen vahiyle, diğer fikirlerin birbirine karışması ihtimalini de ortadan kaldırmıştır. Bunun dışında Hz. Muhammed (a.s.),

⁶²⁹ Neml 25/35.

⁶³⁰ Hûd 11/69, Tekvîr 81/19.

⁶³¹ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 599.

⁶³² Ankebût 29/48.

devrinin meşhur rahip, şair, kâhin ve bilge kişileri önüne diz çöküp, ders almamış ve ilim öğrenmemiştir... Bazı âlimler onun ümmîliğini peygamberlik alâmetleri arasında gösterirler. Çünkü o, okur-yazar olmadığı halde bir surenin benzeri bile ortaya konulamayan bir kitap getirmiştir.⁶³³

3.1.2. Peygamberlerin Kendilerini Vasıflandırması

Allah'ın vasıflandırmaları dışında, peygamberlerin de kendilerini olumlu ve olumsuz biçimde vasıflandırdıklarını görmekteyiz. Bu vasıflandırmalar peygamberlerin amaçlarını, hedeflerini, niyetlerini ve insanların kurtuluşunu isteyen kimseler olduklarını, kendi dillerinden insanlara anlatılmasını sağlamaktadır.

Öncelikle peygamberler beşer olduklarını, fiziki yapı itibarıyla kendilerinden farklı olmadıklarını, insanlara izah etmek zorunda kalmışlardır. Vahiy aldıklarını, dolayısıyla Allah'ın elçisi olduklarını, kendiliğinde emir ve yasaklamalarda bulunmadığını, bütün bu hususlarda vahye tabi olduğunu, uyarıcı olduğunu ve Müslümanlardan olmak zorunda olduğunu insanlara bizzat anlayacakları dilde ifade etmişlerdir.

3.1.2.1. Peygamberlerin Kendilerini Tek Lafızla Nitelemeleri

3.1.2.1.1. Peygamberlerin Kendilerini Tek Lafızla Olumlu Nitelemeleri

3.1.2.1.1.1. Ben Sizin Gibi Beşerim

Peygamberler, Allah katında daha üst bir mertebeye sahip oldukları halde insanlara karşı bunu bir öğünme ve üstünlük vesilesi saymamışlardır. İçinde buldukları topluma daima insan olduklarını vurgulamışlardır. Bu cümleden olmak üzere *“De ki: Ben yalnızca sizin gibi bir beşerim (şu var ki) bana, İlâhınızın, sadece bir ilâh olduğu vahyolunuyor.”*⁶³⁴

*“De ki: “Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay hâline!”*⁶³⁵ “Burada peygamberden kendisinin de onlar gibi bir

⁶³³ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB. Yayınları, VII. b.s. Ankara, 2012, s. 75.

⁶³⁴ Kehf 18/110.

⁶³⁵ Fussilet 41/6.

beşer olduğunu söylemesinin istenmesi, birkaç şekilde anlaşılabilir: Bunlardan biri, iman etmeleri için Peygamberin bir yaptırım gücünün bulunmadığını; kalplerine hükmedecek bir durumunun söz konusu olmadığını anlatmak içindir.

Peygamberin görevi, sadece kendisine vahyedileni onlara tebliğ etmektir. Bunun ötesinde de bir görevi bulunmamaktadır. İkincisi, ben de sizin gibi bir beşerim, bana vahiy edileni dinliyor ve anlıyorum. Ben biliyorum ki bu vahiy anlaşılır ve akılla kabul edilebilir bir şeydir. O halde kalplerinizin örtü içerisinde olduğunu ve kulaklarınızda bir ağırlık bulunduğunu söylemeniz sizin için bir mazeret değildir. Bu inatçı tavırlarınızı bırakırsanız, siz de benim gibi bu vahyi anlar ve ondan öğüt alırsınız. Üçüncüsü, ben de sizin gibi bir beşerim. Şayet bana bu vahyi tebliğ etme görevi verilmemiş olsaydı, ne diye sizinle uğraşacaktım ki. Sizi kendi halinize bıraktırdım. Aslında bu anlamların hepsi birlikte anlamakta da bir sakınca yoktur. Çünkü bu anlamlar Peygambere, “*Ben sadece sizin gibi bir beşerim.*” demesinin istenmesinden anlaşılıyor ve hepsi birbiriyle çelişmiyorsa, bütün bu anlamları hatta bu anlamlarla çelişmeyen anlaşılabilir diğer anlamları da atarak anlamak daha tutarlıdır.”⁶³⁶

3.1.2.1.1.2. Biz Âlemlerin Rabbi’nin Elçileriyiz

Hız. Musa ve Harun (a.s.), Firavun’a gittiklerinde kendiliklerinden gelmediklerini Allah’ın elçiliğini ifa etmek üzere geldiklerini belirtmek için: “*Biz âlemlerin Rabbinin elçileriyiz.*”⁶³⁷ demişlerdir. Bu sözü onlar Allah’ın emriyle söylemişlerdir. Bu vasıflandırma kendilerinin bu günkü manada kimliklerini oluşturmaktadır.

Yüce Allah, Harun’u da peygamberlikle görevlendirerek Firavun’a gidip: “*Biz âlemlerin Rabbinin elçileriyiz. İsrail oğullarını bizimle gönder.*” demelerini buyurdu. Musa ve Harun mucizelerle desteklenmişlerdi. Firavun, Hız. Musa’ya çocukluğunu hatırlattı. Kendisinin onu besleyip büyüttüğünü, şimdi de nankörlük ederek kendisine karşı çıktığını ve hem kendilerinden birini de öldürdüğünü ilave etti. Hız. Musa, onlardan birini öldürdüğünü fakat o zaman şaşkın biri olduğunu, öldürme olayından

⁶³⁶ Şimşek, a.g.e.c. IV, s. 407.

⁶³⁷ Şuarâ 26/16.

sonra korkup kaçtığını ama sonradan Yüce Allah'ın kendisini peygamberlikle görevlendirdiğini belirtti.⁶³⁸

3.1.2.1.1.3. Ben Sizi Ancak Vahiyle Uyarırım

Peygamberler neyi, ne zaman, nasıl ve kimlere tebliğde bulunacakları hususunu Allah'tan aldıkları emirlerle ortaya koymuşlardır. Kendi hevâ ve heveslerine uyarak değil, Allah'tan aldıkları vahiyle tebliği yerine getirdiklerini, Kur'ân'daki ayetlerden anlamaktayız. “*De ki: Ben sadece vahiy ile sizi ikâz ediyorum.*”⁶³⁹ “*Ben sadece bana vahyedilene uyarım.*”⁶⁴⁰ ayeti peygamberlerin vahiy destekli olarak, görev ifa ettiklerini bizlere göstermektedir. Müşrik topluluğuna ayetler okundukça “*Ya bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir.*”⁶⁴¹ dediklerinde Allah da peygamberine, sadece kendisine vahyettiklerine uyması konusunda uyarmaktadır. “*Rasûlüm Sen sana vahyedilene uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret. O hâkimlerin en hayırlısıdır.*”⁶⁴²

Bu çalışmamızda özellikle vurgulamak istediğimiz temel husus; Peygamberlerin Allah'ın bil fiil gözetiminde ve Allah'ın verdiği metotlarla hareket eden görevliler olduğudur. Kur'ân'da peygamberler, “*bana vahyedilene tabiyim.*” diye özellikle söylerler. Bu onların kendi başlarına ve bildiklerine hareket etmediklerini gösterir. “*İlahınızın tek bir ilâh olduğu bana vahyolunuyor*”⁶⁴³ “*Rabbinden sana vahyedilene uy.*”⁶⁴⁴ “*Ben ancak apaçık uyarıcı olduğum için bana vahyolunuyor.*”⁶⁴⁵ “*De ki; ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.*”⁶⁴⁶

Allah (c.c), Kur'ân'da peygamberlerinin vahye bağlı olduklarını ifade buyurur: “*Aziz ve Hâkim olan Allah'a sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder.*”⁶⁴⁷ “*Ben seni seçtim. Şimdi vahyedilene kulak ver.*”⁶⁴⁸

⁶³⁸ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 539.

⁶³⁹ Enbiyâ 21/45.

⁶⁴⁰ En'âm 6/50, A'râf 7/203, Enbiyâ 21/108.

⁶⁴¹ Yûnus 10/15.

⁶⁴² Yûnus 10/109.

⁶⁴³ Kehf 18/110, Fussilet 41/6.

⁶⁴⁴ Ahzâb 33/2.

⁶⁴⁵ Sâd 38/70.

⁶⁴⁶ Ahkâf 46/9.

⁶⁴⁷ Şûrâ 42/3.

⁶⁴⁸ Tâhâ 20/13.

Allah (c.c), kullarıyla peygamberleri vasıtasıyla iletişim kurar. Peygamberlere risâlet, tebliğ, irşâd, dâvet vs ile ilgili her hususu vahyeder. Peygamberler, vahyedilene hiçbir şeyi ilave edemez ve hiçbir şeyi çıkaramaz. Bu husus Kur’ân’da ifadesini bulmuştur.⁶⁴⁹ Dolayısıyla peygamberler vahye müdahale edemezler.

“İnanmayanların kevnî ayet istemelerine karşın, Hz. Peygamber’den onlara şöyle demesi istenmektedir.”Ben de sadece Rabbimden bana gelen vahye uyarım. Bunlar Rabbinizden gelen delillerdir. Ve iman eden bir topluluk için bir rehberlik ve rahmettir.” Yani, istediğiniz türden mûcize getirmek, benim elimde olmayan bir husustur. Ben sadece Rabbimden gelen vahye uyarım. Peygamberliğime delil istiyorsanız işte Kur’ân, delil olarak o yeterlidir. Siz bu Kur’ân’dan yararlanmıyorsanız da o, iman edenlere doğru yolu gösteriyor. O’nun rahmeti size yaramasa da inananlara yarıyor.⁶⁵⁰

3.1.2.1.1.4. Rabbimin Elçiliğini Tebliğ Ediyorum

Peygamberler kendilerini tavsif ederler. Allah’ın ve diğer insanların vasfettiği gibi peygamberlerin de kendilerini nasıl vasıflandırdığı, Kur’ân’da şu ayetlerde yer almaktadır: “*Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizi bilmediklerinizi Allah’tan gelen (vahiy ile) biliyorum.*”⁶⁵¹ “*Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir elçiyim.*”⁶⁵² “*Ey Kavmim ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum.*”⁶⁵³ “*Eğer yüz çevirirseniz şüphesiz ki benimle size gönderileni size bildirdim.*”⁶⁵⁴ “*Ben size ancak, bana gönderilen şeyi duyuruyorum. Fakat sizin cahil kavim olduğunuzu görüyorum.*”⁶⁵⁵

Allah (c.c.), “*Onlar (Peygamberler) ki, Allah’ın gönderdiklerini tebliğ ederler, O’ndan korkarlar ve Allah’tan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah yeter.*”⁶⁵⁶ ayetinde olduğu gibi, sadece tebliği yaparlar ve eğer pratikte gösterilmesi gereken bir husus varsa, onu da gösterirler ve görevlerini tamamlarlar.

⁶⁴⁹ Hâkka 69/44-47.

⁶⁵⁰ Şimşek, a.g.e.c. II, s. 357.

⁶⁵¹ A’râf 7/62.

⁶⁵² A’râf 7/68.

⁶⁵³ A’râf 7/93.

⁶⁵⁴ Hûd 11/57.

⁶⁵⁵ Ahkâf 46/23.

⁶⁵⁶ Ahzâb 33/39.

3.1.2.1.1.5. Ben Uyarıcıyım

Peygamberler, kendilerini toplumlarına anlatmışlar ve hangi görevle görevlendirilmiş olduklarını, onlara ifade etmişlerdir. Allah (c.c), peygamberleri için “*Sen uyarıcısın*” derken peygamberler de “*Ben uyarıcıyım.*” diyerek topluma kendini anlatarak görevlerinin uyarmak olduğunu bildirmişlerdir. “*Ben ancak apaçık uyarıcıyım.*”⁶⁵⁷ diyen bir peygambere insanlar; Allah’ın emir ve yasaklarını kendilerine tebliğ eden bir insan olarak bakacaklardır ve öyle de bakmışlardır.

“*De ki:Mûcizeler ancak Allah katındandır. Ben ise sadece apaçık uyarıcıyım.*”⁶⁵⁸, “*Bilgi yalnız Allah’tandır. Ben ise apaçık bir uyarıcıyım.*”⁶⁵⁹ ayetleri, her şeyin Allah’ın elinde olduğunu beyan etmektedir. Buna ilaveten şu ayet bu hali daha da pekiştirmektedir: “*Bana Müslümanlardan olmam ve Kur’ân okumam emredildi. Artık kim doğru yola gelirse yalnız kendisi için gelmiş olur; kim de saparsa ona de ki: Ben sadece uyarıcılardanım.*”⁶⁶⁰

Peygamberlerin sadece ilâhî emir ve yasakları ulaştırın görevliler olduğunu, onların zorla iman ettirme gibi bir görevlerinin olmadığını, sadece kendilerine verilen vahyi tebliğ etmekle muvazzaf olduklarını, şu ilâhî emirle daha iyi anlıyoruz: “*Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.*”⁶⁶¹

Peygamber, insanlara “*Allah birdir, ondan başka ilâh yoktur, ben de sadece apaçık bir uyarıcıyım.*”⁶⁶² diyerek, inanma hususundaki kararı insanlara bırakıyor. Aynı surede Peygamberimiz (s.a.v), ikinci defa “*Ben apaçık uyarıcı olduğum için bana vahyediliyor.*”⁶⁶³ diye insanlara ilân etmektedir.

“*De ki: Yine i’râz ederler, yani aldurmazlarsa, o zaman de ki: Size bir sâika tehlikesi haber veriyorum. Yani yıldırım gibi bir çarpişta yerle bir edecek şiddetli bir azap*”⁶⁶⁴ günü ile sizi korkutuyorum.

⁶⁵⁷ Şuarâ 26/115.

⁶⁵⁸ Ankebût 29/50.

⁶⁵⁹ Mülk 67/26.

⁶⁶⁰ Neml 27/92.

⁶⁶¹ Ahkâf 46/9.

⁶⁶² Sâd 38/65.

⁶⁶³ Sâd 38/70.

⁶⁶⁴ Elmalılı, a.g.e. VI, 316.

“Eğer yüz çevirirlerse onlara de ki: “Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım.”⁶⁶⁵ Bu ayetle ilgili Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsiri”nde: Allah, hiçbir kavmi haksız yere cezalandırmaz. Semûd kavmi de yaptıkları kötülükler nedeniyle cezalandırılmışlardır. Daha önce de dikkât çektiğimiz gibi bir toplumdan umut kesilmedikçe o toplum cezalandırılmaz. Bir toplumda iyiler, iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma görevlerini yerine getirdikleri halde artık toplumda hakkı kabul edecek kimse kalmamışsa, bu görevi yerine getirenler uzaklaştırıldıktan sonra o toplum cezalandırılır,⁶⁶⁶ denmektedir.

“Surenin son ayetinde Yüce Rabbimiz, Rahman isminin bir tecellisi olarak kullarına rahmet sıfatıyla hitap etmekte; “*yakın bir azap*” konusunda onları vaktinde uyarmaktadır. Uyarının anlamı şudur: Sakın ahiretten kuşku duymayın, o bir gerçektir. Yüzünüzü Rabbinize dönmeniz, O’na doğru giden bir yol tutmanız için muhtaç olduğunuz fırsat ve özgürlüğünüz vardır. Uyarıldığınız azabı uzakta zannedip çok kısa ve çok değerli olan hayatınızı boş yere tüketmeyin; hayat kısa, şu halde ahiret ve hesap yakındır. O gün baktığınızda karşınızda göreceğiniz şey, bu dünyada iken oraya gönderdikleriniz, yani kendi imanınız ve amelinizdir.”⁶⁶⁷

“Hz. Peygamber’den onlara şöyle demesi istenmiştir: “Gökte ve yerde size verdiğim mesajı teyit eden, bu mesaja şahâdet eden sayısız ayet vardır. Açık göz ve açık yürekle gözleyip üzerinde düşünseniz onları kolaylıkla kavrarsınız. Eğer hakikat uğruna göstermeniz gereken ısrar ve ıstıyaktan geri durursanız, onu tasdik ve ikrar etmezseniz. Ancak hâriku’l’âde, mûcizevî ve tabiatüstü bir ayet olmalı ki, belki inanasınız. Belki; çünkü olur ki, Firavun ve avenesi gibi ayetin (mûcize) bir çeşit büyü olduğunu ileri sürebilirsiniz. Bu illete düçar olan insanlar hakikati, tıpkı Firavun’un boğulurken iman etmesi gibi, yalnızca azabın kendilerini tüm dehşetiyle alıverdiği zaman inanırlar. Ancak siz de çok iyi bilirsiniz ki, son pişmanlık fayda vermez.”⁶⁶⁸

⁶⁶⁵ Fussilet 41/13.

⁶⁶⁶ Şimşek, a.g.e. IV, 413.

⁶⁶⁷ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 541.

⁶⁶⁸ Mevdûdî, a.g.e. c. II, s. 366.

3.1.2.1.1.6. Ben Müslümanlardan Olmakla Emrolundum

Allah Rasûlü Kur'ân'daki ifadesiyle, Allah'a teslim olanlardan olmakla emrolunduğunu, beyan etmektedir.⁶⁶⁹ İnsanları Allah'a dâvet eden peygamberlerin, öncelikle kendilerinin iman etmesi ve iman edenlerin ilklerinden olmaları gerekir. Allah, Kur'ân- Kerim'de peygamberimizin bunu tasdik eden beyanlarını bizlere bildirmektedir.

Hz. İbrahim de kendisinin, Allah'a teslim olanlardan olduğunu ifade etmektedir. Rabbi ona “*bana teslim ol*” dediğinde; “(Sana), *bütün âlemlerin Rabbine teslim oldum.*” diye cevap verdi.”⁶⁷⁰

3.1.2.1.2. Peygamberlerin Kendilerini Tek Lafızla Olumsuz Nitelemeleri

3.1.2.1.2.1. Ben Vekil Değilim

Peygamberler kendilerini vasıflandırırken, olumlu vasıflandırma yanında olumsuz, yani kendilerinin “*ne olmadığına*” dair de vasıflandırmalarda bulunmuşlardır. Ben vekil değilim”⁶⁷¹ ifadesi bu vasıflandırmalardan biridir. “Yani, “Benim görevim, görmediklerinizi size göstermek ve anlamamakta direndiğinizi illa da size anlatmak değildir. Siz görüp anlamadıktan sonra ben üzerinize azap getirmekle de yükümlü değilim. Bana verilen görev Hak'la batıl arasındaki farkı açıkça ortaya koymaktır. Ben görevimi yaptığımı siz de Hakk'ı reddettiğinize göre, uyarıda bulduğularımın kötü sonuçları, gelmesi gerektiği zaman mutlaka gelecektir.”⁶⁷²

Kur'ân'da: “*Ben muhafız değilim ve hüküm altına alınacak biri de değilim, ben sadece uyarıcıyım.*”⁶⁷³ denmektedir. Peygamberler, Allah'ın yoluna dâvet ederken insanlardan herhangi bir ücret talep etmezler; mükâfatlarını sadece Allah'tan isterler. Hikmetle ve güzel öğütle hakikate dâvet ederler. İnsanlara katı davranmazlar, bilakis yumuşak bir üslup benimserler. Hem müjdeler hem de uyarırlar. Dâvet ettikleri şeye

⁶⁶⁹ Yûnus 10/72, Naml 27/91.

⁶⁷⁰ Esed, a.g.e. c. I, s. 36.

⁶⁷¹ En'âm 6/66.

⁶⁷² Mevdûdî, a.g.e. I, 558.

⁶⁷³ Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsîr*, Mekteb Asriyye, Beyrut, 2010, c. I, s. 338.

delil ile dâvet ederler, baskı kullanmaz, insanları ikna etmeyi esas alırlar. Allah yoluna dâvet edenler de peygamberlerin takip ettikleri bu esaslara uymak zorundadırlar.⁶⁷⁴

Peygamber kendisinin peygamber olduğunu beyan ettikten ve tebliğ vazifesini de ifa ettikten sonra görevinin tamamlandığını beyan edercesine hidâyet ve dalâlet Allah'tandır. Sapan kendi aleyhine sapmıştır. Ben sapanlara da vekil değilim.”⁶⁷⁵ diyerek insanlara karşı yapması gerekenleri yaptığını ifade etmiştir.

3.1.2.1.2.2. Ben Müşriklerden Değilim

“*Ben müşriklerden değilim.*”⁶⁷⁶ ifadesi peygamberlerin kendi durumlarını muhataplarına ifade eden bir lafızdır. Hz. İbrahim'in ifadesiyle: “*Ben hanif olarak yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.*”⁶⁷⁷

“İbrahim (a.s), muhtemelen kendisi bu gözlemlere girişmeden önce de tevhid ehliendir. Kavminin bu batıl inançlarından hareket ederek, onları tevhid akidesine ikna etmek düşüncesiyle, önce belki de yıldızlar içinde en parlak olan birinin, sonra ayın ve ardından da güneşin tanrı olup olmayacağını tartışmıştır. Gelip geçici ve değişken bir varlığın tanrı olamayacağı, tanrısal bir sevgiyle benimsenemeyeceği şeklindeki temel gerçeğe dayanarak bunların hiçbirini ilâh diye kabul etmenin mümkün olmadığını, bütün noksan sıfatlardan münezze olan Allah'tan başka gerçek ilâh bulunmadığını ispatlamıştır. Nihayet sahip olduğu ve gözlemlerinden sonra ulaştığı yakini imanı, “*Ben Hanif olarak yüzümü (bütün varlığımla), gökleri ve yeri yaratan (dolayısıyla sizin tapmakta) olduğunuz yıldızları, ayı ve güneşi de yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.*” ifadesiyle ortaya koymuştur.”⁶⁷⁸

Tevhidi tebliğ etmekle görevli bulunan peygamberlerin, zaten müşrik olmaları düşünülemez. Bu adeta bir slogan gibi, onların dillerinden dile getirilmektedir. Burada

⁶⁷⁴ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 53.

⁶⁷⁵ Yûnus 10/108.

⁶⁷⁶ Yûsuf 12/108.

⁶⁷⁷ En'âm 6/79.

⁶⁷⁸ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 430.

kavimlerinin de bu ifadeyi söylemelerine teşvik söz konusudur. Müşriklerden olmadığı gibi onlardan ve yaptıklarından, taptıklarından da beriylim”⁶⁷⁹ demişlerdir. “

Ayrıca Allah peygamberlerini, müşriklerden olmamaları konusunda da uyarmıştır.”⁶⁸⁰ Peygamber de bu hususu dile getirirken “*Rabbime şirk koşmamakla emrolundum.*”⁶⁸¹ demiştir.

3.1.2.1.2.3. Ben Muhafız Değilim

Allah’ın “*dileyen iman eder dileyen inkâr eder.*”⁶⁸² “*dileyen inkâr etsin, dileyen şükretsın*”⁶⁸³ emrinde, peygamberler de meydan okurcasına “*ben Sizin muhafızınız değilim.*” demek suretiyle kavimlerini kendi kararlarıyla baş başa bırakmıştır.

“*Doğrusu Rabbinizden size basiretler (idrâk kabiliyeti) verilmiştir. Artık kim hakkı görürse faydası kendine, kim de kör olursa zararı kendinedir. Ben üzerinize bekçi değilim.*”⁶⁸⁴ Sizi her daim gözetecek değilim. Tebliğimi yaptım. Artık uymak ya da uymamak sizin iradenizdedir. Ben başınızda kalarak sizi ömrünüz boyunca bekleyemem, bekçilik yapamam.”⁶⁸⁵ demişlerdir.

“Ben üzerinize muhafız değilim, yani siz iman edip korunmadıkça ben sizi kötülükten koruyamam, başınıza gelecek azaptan koruyamam. Kısacası bu nasihatları iyi dinleyin sonra karışmam ha!”⁶⁸⁶ demişlerdir.

3.1.2.1.2.4. Ben Ücret İstemem

Peygamberler yaptığı tebliğ vazifesi karşılığında, dünyevî ve uhrevî herhangi bir talepte bulunmamıştır ki, bu aynı zamanda peygamber oluşunun bir başka delilidir. Ücret istememek, karşılık beklememek peygamber ahlâkıdır. Kendisi açlık sınırında bir hayat yaşamasına rağmen, O, kimseden bir karşılık beklemedi ve istemedi.

⁶⁷⁹ En’âm 6/19.

⁶⁸⁰ En’âm 6/14, Yûnus 10/105, Kasas 28/87.

⁶⁸¹ Ra’d 13/36.

⁶⁸² Bakara 2/142.

⁶⁸³ İnsan 76/3.

⁶⁸⁴ En’âm 6/104.

⁶⁸⁵ Hûd 11/86.

⁶⁸⁶ Elmalılı, a.g.e. c. IV, s. 433.

Peygamber, kavminden maddi olarak hiçbir şey talep etmemiştir. Ve her defasında”benim ücretimi Allah verecektir.” demişlerdir. İnsanlar kendilerini hakikate dâvet eden peygamberlere ihtiyatla yaklaşmış, acaba bizden bir beklentisi mi var diye düşünmüşlerdir. Bu düşünceleri ortadan kaldırmak üzere peygamberler, her defasında bu hakikati dile getirmişler ve ücret istemediklerini söylemişlerdir. “*Eğer yüz çeviriyorsanız zaten ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim Allah’tan başkasına ait değildir.*”⁶⁸⁷

Allah (c.c) insanlara “*Kendileri hidâyette olan ve sizden ücret istemeyen bu insanlara uyun.*”⁶⁸⁸ diye emretmektedir. Tebliğ edicinin başta kendisi hak yol üzerinde olmalıdır. Sonrasında ücret istememelidir. Çünkü peygamber, Allah’ın görevlisidir. Dolayısıyla kendilerini hakka dâvet ettiği kimselerden maddi bir beklenti içinde olamaz. İnsanların dünya ve hidâyetleri gibi çok önemli bir hususta mübelliğ ve muhatabı arasına maddi bir unsurun girmesi meselenin ciddiyeti üzerinde problemler meydana getirecektir. Allah (c.c.) bu hususta peygamberlerin kavimleriyle ücret pazarlığı yapmamasını, hatta ücretin söz konusu edilmemesini istemektedir. Celâleyn’de yukarıda geçen ayetle ilgili olarak “peygamberliği için ücret istememiştir”⁶⁸⁹ demektedir.

“Peygamberler yaptıkları hizmetler karşılığında insanlardan hiçbir beklenti içinde olmazlar. Diğer insanların böyle bir şeyi arzulamaları mümkün olabilir. Ancak Kur’ân, Peygamberlerin böyle bir istekte,⁶⁹⁰ bulunmadıklarını söylemektedir.”⁶⁹¹

Peygamberlerin kavimlerine karşı ücreti söz konusu etmedikleri şu ayetlerle anlaşılmaktadır: “Ben buna karşı” bu Kur’ân’ı size tebliğimden dolayı “sizden hiçbir ücret istemem.”*Bu, ancak âlemler için bir öğüttür.*” Onlar bu öğütten yararlanır da körlükten hidâyete, sapkınlıktan doğru yola ve küfürden imana dönerler.”⁶⁹²

“Hem bu peygamber, Allah’ın vahyini onlara tebliğ etmenin karşılığında onlardan bir ücret mi istiyor? Mali imkânları bu yükü kaldırmaya yetmiyor da bunun

⁶⁸⁷ Yûnus 10/72, Hûd 11/29-51, Şuarâ 26/109-127-145-164-180, Sebe 34/47.

⁶⁸⁸ Yâsin 36/21.

⁶⁸⁹ Celâleddîn Suyûtî, Mahallî (911/864), *Tefsiru’l Celâleyn*, Çağrı Yayınları, İstanbul, trz. s. 185.

⁶⁹⁰ Yûnus 10/72.

⁶⁹¹ Akgül, a.g.e, s. 21.

⁶⁹² Muhammed Ali Sâbûnî, *Muhtasar Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, Çağrı Yayınları, İstanbul, c. II, s. 674.

için onun peygamber seçilmesine mi karşı çıkıyorlar? Bu peygamberin onlardan istediği dünyalık bir şey yok ki. O halde ne diye onun peygamber seçilmesine karşı çıkıyorlar?”⁶⁹³

Zeydan Tebliğ eserinde bu konuda şunları söylemektedir: İnsanları Allah’a dâvet eden bir vazife edâ etmekte; Allah’ın emir ve yasaklarına uyararak bir kulluk edâ etmektedir. Kul ise yaptığı ibadetin karşılığını Allah’ın ihsanı olarak O’ndan alacaktır. Bu itibarla dâvetçi, bulunduğu dâvete karşılık insanlardan bir karşılık, mal, övgü, mevki, herhangi bir maddi veya mânevî menfaat talebinde bulunmaz.⁶⁹⁴

3.1.2.1.2.5. Ben Sapkın Değilim

Dalâlet; insanlığın düştüğü zaman kurtulması çok zor olan derin bir çukurdur. Peygamberler insanları bu bataklığa düşmekten korumak için gecelerini gündüze katmışlardır. Buna rağmen kendileri dalâlette olan insanlar peygamberlerini çekinmeden dalâlette olmakla itham etmelerdir. Dolayısıyla peygamber, kendisinin dalâlette olmadığını kesin bir dille ifade etme ihtiyacı duymuştur. “*Ben de herhangi bir sapkınlık yoktur. Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş elçiyim.*”⁶⁹⁵ demiştir.

Bir peygamber için en zor iş peygamberliğini topluma kabul ettirmesidir. Nitekim birçok ayette tenkitlerin sıklıkla peygamberlik kurumuna yöneltildiği ve peygamberlerin yalancılıkla suçlandığı bildirilmiş; onların gerçek peygamber olduğuna ilişkin aklî ve mûcizevî delillerden söz edilmiş; buna rağmen yalanlamakta direnenler eleştirilerek felakete uğradıkları, ahirette de azaba çarptırılacakları haber verilmiştir. Hz. Nuh da kendisini yalan söylemek ve doğru yoldan sapmakla suçlayanlara karşı derin bir samimiyetle kendisinin asla bir yalancı ve yoldan sapmış olmadığını, bir rasûl sıfatıyla onlara Allah’ın buyruk ve yasaklarını duyurduğunu, öğütler verdiğini, bilgisinin Allah’tan geldiğini ifade etmiştir.⁶⁹⁶

⁶⁹³ Şimşek, a.g.e. c. V, s. 75.

⁶⁹⁴ Zeydan, a.g.e. s. 478.

⁶⁹⁵ A’râf 7/61.

⁶⁹⁶ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 542.

3.1.2.1.2.6. Ben Gaybı Bilmem

Allah'a ortak koşanlar, peygamberlerin ve Allah'ın sevgili kullarının gayb bilgisine sahip olduklarını düşünürler. Bu sebeple Hz. Nuh, bu hususu vurgulama ihtiyacı duymuştur. Peygamberler dahi Allah'ın sadece kendisine has kıldığı gayb bilgisine sahip değildirler. Gaybı sadece Allah bilir. Peygamberlerin gayb bilgisi konusundaki bu açık beyanlarına rağmen, “peygamberler Allah'ın sevdiği kullarıdır; seven, sevdiğinden sırlarını esirgemez vs.” gibi gerekçelerle peygamberlerin ve veli kulların aslında gayb bilgisine sahip olduğunu ileri sürenler Allah'a da peygamberine de iftira ediyorlar.”⁶⁹⁷ Çünkü peygamber Kur'ân'daki ifadesiyle şöyle der: “*Eğer ben kendi kendime gaybı bilseydim daha çok hayır yapardım. Ve bana kötülük, dokunabilen o acı, elem ve zarar dokunmazdı. Yani durumum şimdiki gibi bir beşer, bir kul hali olmazdı. Rab olmam gerekirdi. Bu ise imkânsızdır.*”⁶⁹⁸

“Yani, tam olarak kıyametin saatini size söyleyemem; çünkü ben de gayb hakkında bir şey bilmiyorum. Gelecek hakkında herhangi bir bilgiye sahip olsaydım daha önceden sakınmam mümkün olacağından herhangi bir kötü şeyden zarara uğramazdım ve yine önceden bilgim olması nedeniyle de bazı şeylerden de birçok faydalar elde ederdim. Bundan dolayı sadece benim peygamberliğimi ölçmek için onun hakkında sorular sormaya kalkışmanız, sizin hesabınıza bir ahmaklıktır.”⁶⁹⁹

“Peygamber de bir insandır. Allah'ın, bilgisini kimseye vermediği kıyamet saatini bilmediği gibi diğer gaybî meseleleri de bilemez. Allah dilemedikçe kendisine fayda ya da zarar verme gücüne bile sahip değildir. Eğer gaybı biliyor olsaydı mesela, savaşlarda nasıl davrandığı takdirde zafere ulaşacağını yahut nasıl davrandığı takdirde savaşı kaybedeceğini bilirdi.”⁷⁰⁰

“Eğer durum bundan farklı olsaydı hayrı çok işler, kötü ve zararlı şeylerden kendimi korurdum. O kötü şeylerden hiçbir şey bana dokunamazdı. Acı çekmezdim,

⁶⁹⁷ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 604.

⁶⁹⁸ Elmalılı, a.g.e. c. IV, s. 96.

⁶⁹⁹ Mevdûdî, a.g.e. c. II, s. 123.

⁷⁰⁰ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 352.

harpte de mağlup olmazdım. Denilir ki: Gayb ecel; hayır amel, kötülük ise fakirliktir.”⁷⁰¹

3.1.2.2.2. Peygamberlerin Kendilerini İki Lafızla Nitelemeleri

3.1.2.2.2.1. Peygamberlerin Kendilerini İki Lafızla Olumlu Nitelemesi

3.1.2.2.2.1.1. Ben Ancak Uyarıcı ve Müjdeciyim

Allah’ın görevlendirdiği peygamberler, Allah’ın kendilerini vasıflandırdığı gibi kendilerini de vasıflandırmışlardır. Bu vasıflandırmalara bakıldığında onların görevlerinin bilincinde olduğunu, Allah’ın vasıflandırmasıyla uyumlu olduğu görülür. Peygamberler her konuda Allah’a bağlı olduklarını her defasında ikrar ederler.

Kendi bildiklerine hareket etmezler. Bu gerçekleri ifade etmek üzere Allah’ın emriyle şöyle derler: *“Ben Allah’ın dilediğinden başka herhangi bir fayda ve zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.”*⁷⁰²

“Peygamber (a.s), kendisine Allah’ın lütûf ve ihsanından bağımsız aşkın sıfatlar izafe edilmesinden hoşlanmamış; görevinin elinden geldiğince iyi bir kul olmak, Allah’ın kendisine yüklediği risâlet ve tebliğ görevini eksiksiz bir şekilde yerine getirerek, insanların hidâyete erişmelerine gayret ve öncülük etmek olduğunu her zaman vurgulamıştır.”⁷⁰³

“Bu ayet iki anlama gelir:

1) Biz peygamberleri, hüküm günü gelmeden önce insanları itaatin güzel sonuçları ve isyanın kötü sonuçlarıyla uyarınlar diye göndeririz. Fakat anlayışsız insanlar bu uyarılardan yararlanmazlar ve peygamberin kendilerini kurtarmaya çalıştıkları kötü sonu görmemekte ısrar ederler.

⁷⁰¹ Neseî, a.g.e. 398.

⁷⁰² A`râf 7/188.

⁷⁰³ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 641.

2) Eğer azabı görmemekte ısrar ederlerse, bunu peygamberlerden istememeleri sebebiyledir; çünkü peygamber azap getirmek için değil, insanları azaba uğramaktan kurtarmak için gönderilmiştir.”⁷⁰⁴

“Ben ancak bir kulum ve uyarmak, müjdelemek için gönderildim. Bundan başka görevim yoktur. Gaybı bilmekte görevim değildir. **لَا مِ نَزِيرٍ** deki **لَا مِ** nezir ve beşîre mütealliktir. Çünkü uyarma ve müjdeleme, bu ikisinde onlara faydalar vardır. Kâfirler için uyarıcı, müminler için de müjdeleyicidir.”⁷⁰⁵

3.1.2.2.1.2. Rasûl ve Şahit Olarak Gönderildik

“Böylece sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık.”⁷⁰⁶ Ayetinde anlaşıldığı üzere inananlar insanlara şahit, peygamberler de inananlara şahit olacaktır.

Tefsirlerde bu “şahitlikle ilgili farklı açıklamalar yapılmakta olup, en yaygın yoruma göre, ahirette bazı ümmetler peygamberlerinin kendilerine ilâhî hakikatleri bildirdiğini inkâr edecekler. Muhammed ümmeti ise, Hz. Peygamberin geçmiş peygamberler hakkında kendilerine verdiği bilgilere dayanarak, bu iddiayı yalanlayacak ve böylece o ümmetlere karşı peygamberler lehinde şahitlik yaparak hakikati ortaya koyacaktır. Ancak ayetin üslûbundan bu şahitlik konusunun “*vasat ümmet*” nitelenmesiyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. İslâm literatüründe şahit kelimesinin “*örnek ve delil*” anlamında da kullanıldığını dikkâte alarak bu kelimeyi “*örnek ümmet*” veya gerçek insanlığın nasıl olması gerektiğine dair bir “*delil değeri taşıyan toplum*” şeklinde anlamak ve böylece ayetin söz konusu bölümünü şöyle yorumlamak daha uygun gözükmektedir: Allah Muhammed ümmetini din ve dünya konusunda her türlü aşırılıklardan uzak, akıllı, itidalli, adaletli ve dengeli bir ümmet kılmış; bu ölçülere göre oluşmuş görüş ve inançlarıyla, fitratı bozulmamış her insanın kolaylıkla takip edebileceği sadelikteki güzel ahlâk ve yaşayışlarıyla onları bütün insanlara örnek bir nesil, bütün bu güzel nitelikleri sebebiyle üstün insanlığın ne olduğunu gösteren, kanıtlayan bir delil kılmıştır... Kuşkusuz, idealde bütün insanlar ve realitede bütün Müslümanlar için- din ve dünya işleri hususunda doğru, adaletli ve en üstün örnek, ölçü

⁷⁰⁴ Mevdûdî, a.g.e. c. III, s. 178.

⁷⁰⁵ Neseî, a.g.e. s. 398.

⁷⁰⁶ Bakara 2/143.

ve önder Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğu için- ayetin devamında Peygamber'in de Müslümanlar hakkında bir şahit, yani en iyinin ölçüsü, örneği ve kanıtı olduğu ifade buyrulmuştur.⁷⁰⁷

3.1.3. İnsanların Peygamberleri Vasıflandırması

3.1.3.1. İnsanların Önceki Peygamberleri Vasıflandırması

3.1.3.1.1. İnsanların Önceki Peygamberleri Olumlu Nitelemesi

3.1.3.1.1.1. Sen Ancak Meleksin

Hz. Yûsuf için Mısır kadınları şöyle dediler: *“Bu ancak üstün bir melektir.”*⁷⁰⁸
Hz. Yûsuf'un yüz ve beden yapısı itibarıyla müstesna yaratılışı karşısında kadınlar, kendilerinden geçerek bunun bir beşer değil, ancak bir melek olabileceğini ifade ettiler.

Kur'ân'da kavimlerin, özellikle isyankâr kavimlerin ifadelerine bakıldığında onların, peygamberleri bir insan değil, melek olarak görmek istediklerini müşahede ediyoruz.⁷⁰⁹ Her hâlükarda insanlar arasında tebliğ görevini yerine getirenlerin melek olamayacağını da Allah beyan etmektedir.⁷¹⁰

Ayrıca peygamberler melek olmadıklarını defalarca ifade etmek zorunda kalmışlardır.⁷¹¹ Her zaman “ben ancak bir beşerim” ifadeleri peygamberlerin dudaklarından dökülmüştür.⁷¹²

“Bir de dediler ki: *“Ona (açıktan göreceğimiz) bir melek indirilse ya!”* Eğer (öyle) bir melek indirseydik artık iş bitirilmiş olurdu, sonra da kendilerine göz açtırılmazdı. (Hemen helâk edilirlerdi.)”⁷¹³ ayetiyle insanların, bu tür beklentilerinin yersiz ve hatta kendilerinin zararına olacağı beyan edilmiştir. İnsanlarda, sürekli peygamberlerin melek olmaları gerektiği hususunda bir inanış ve beklenti olmuştur. Yiyip içen ve sokaklarda gezen, bir yandan da insanlara tebliğde bulunan

⁷⁰⁷ Karaman v. dğr. a.g.e. c. I, s. 229.

⁷⁰⁸ Yûsuf 12/31.

⁷⁰⁹ Furkân 25/7, İsrâ 17/95.

⁷¹⁰ En'âm 6/8-9.

⁷¹¹ Hüd 11/12-31, En'âm 6/50.

⁷¹² Kehf 18/110, Fussilet 41/6.

⁷¹³ En'âm 6/8.

peygamberleri sürekli yadırgamışlardır. Oysa Allah, onları insanlar gibi yiyen ve içen hatta sokaklarda dolaşan ve insanlara ulaşan, dâvet eden elçiler kılmıştır.⁷¹⁴

*“Eğer onu (Peygamberi) bir melek kilsaydık yine onu bir adam (suretinde) yapardık ve onları yine içinde buldukları karmaşaya düşürmüş olurduk.”*⁷¹⁵ ayeti ise velev ki peygamberler melek olsaydı, sûreten insan şeklinde olurlardı denilerek, insanların bekledikleri gibi olmayacağı anlaşılmaktadır.

3.1.3.1.1.2. Sen de Bizim Gibi Bir İnsansın

İnsanları anlamak zordur. Kendilerini Allah’a dâvet eden elçilere olmadık sıkıntılar çıkarırlar. Onları insan oldukları için küçümserler. İnanmazlar, inanmak için peygamberden mûcize isterler. Mûcizeyi görünce yine atalarının dini üzere devam ederler. Kendilerine nasihat edenleri sevmezler, bununla da kalmayıp onları öldürürler.

“Peygamberler, Allah’ın varlığını, birliğini ispatlayacak bunca akliî delil varken, insanların bu konuda şüpheyeye düşmelerinin yersiz ve anlamsız olduğunu vurgulamışlar, bu davranışı sergileyen inkârcıları kınamışlardır. Hakkı inkâr edenlerin bu dünyada başlarına gelmesi mukadder olan felâketlere işaret ederek, Allah’ın, onları bağışlayıp helâk olmaktan kurtulacakları bir yola dâvet ettiğini ve bu yolda yürüyebilmek için, kendilerine gerekli süreyi verdiğini ifade etmektedir. Ancak inkârcılar, Allah’ın insanla iletişim kurup ona vahiy göndereceğine inanmadıkları için peygamberlerin bu çağrısına kulak vermemişler; onlardan insan gücünün üstünde bir delil yani mûcize getirmelerini istemişlerdir. Oysa insan olmak peygamberliğe engel değildir; nitekim insanlığa gönderilmiş olan peygamberlerin tamamı, insandır. Peygamberler buna işaret ettikten sonra bu görevin kime verileceği konusunun Allah’ın iradesine ve tercihinine bağlı olduğunu, bunu kullarından dilediğine lûtfettiğini, Allah’ın izni olmadan peygamberin herhangi bir mûcize getirmesinin mümkün olmadığını ifade etmişler, gerçeği bulup onunla aydınlanmak isteyen müminlerin mûcizelere değil, Allah’a ve O’nun gönderdiği mesaja dayanıp güvenmelerini tavsiye etmişlerdir.”⁷¹⁶

⁷¹⁴ Furkân 25/20.

⁷¹⁵ En’âm 6/9.

⁷¹⁶ Karaman v. dğr. a.g.e. c. III, s. 308.

Bu ayetle ilgili olmak üzere: “Oysa peygamberlerin insanlarla rahat iletişim kurabilmeleri ve insanların, davranışlarında onları örnek alabilmeleri için onların da insan olmaları gerekir. Onlar, getirdikleri vahiyleri insanlara tebliğ etmekle kalmaz, getirdikleri kuralları kendi hayatlarında uygulayarak insanlara örnek olurlar. İnanmayanlar, peygamberlerle her tartışıklarında, peygamberlerden mûcizeler getirmelerini isterler.”⁷¹⁷

“O şehir sahipleri, Rasûllere karşı şöyle dediler: Siz bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Fazla ne meziyetiniz olabilir ki öyle bir davada bulunuyorsunuz. Ve Rahman hiçbir şey indirmemiştir. Ne vahiy ne peygamberlik ne kitap. Siz sırf yalan söylüyorsunuz. Vahiy ve peygamberliği esasından inkâr ettiler.”⁷¹⁸

İnanmayan insanlar, peygamberlerden mûcize isterler. Zannederler ki peygamber kendiliğinden mûcizeler getirir. Peygamber, “Kendi adıma mûcize getiremem, ancak Allah’ın dilemesiyle getirebilirim” dediğinde insanlar, o halde sen de bizim gibi bir insansın diyerek, peygamberi küçük görmeye, güvenmemeye ve ona inanmamaya devam ederler. Özellikle bu ifadeleri toplumun ileri gelenleri diye bilinen “mele’ler söyler ki diğer insanların da peygambere inanmalarına engel olurlar. Aslında insanlara yine insanlardan peygamberlerin gelmesi kadar, insanlar adına faydalı bir durum olamaz. Peygamberlerin insanlardan seçilmesi, haddizatında insan türü için onur verici bir durumdur. Peygambere verilen peygamberlik nimeti, ona muhatap olan insanların da yararınadır.

Söz konusu yararlılardan biri: Evrenin yaratıcısı olan Allah (c.c.) insanların faydasına olan şeyleri seçmiş ve yine insanların yararına olan kuralları va’z etmiştir. Ne var ki, insanların birbirlerine karşı hasetleri ve inatları vardır. Allah onlara akıl vermiş ve akıl sayesinde insanları diğer tüm varlıklardan farklı kılmıştır; insanlar akıllarını az kullanırlar. Bir diğeri de: Allah tarafından seçilmişse, yönetiminde de Allah’ın o kişiyi ortak kılması gerektiğini sanırlar. Allah’ın izni olmadan bir peygamberin mûcize getirebileceğini zannederler.

⁷¹⁷ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 95.

⁷¹⁸ Elmalı, a.g.e. c. VI, s. 177.

Bu sebeple peygamberler, kendilerinin de muhatapları gibi bir insan olduklarını ve mûcize getirmenin kendi yetkilerinde olmadığını söylemişlerdir. Ne gariptir ki aradan zaman geçtikten sonra inananların bir kısmı peygamberliklerine inanmadıkları peygamberleri, Allah'ın ortağymış gibi insanüstü kimseler olarak görmeye başlar ve onlar hakkında harikalar uydururlar. İnkâr edenler mûcize isteyedsün, peygamberler ve onlarla birlikte iman edenler, Allah'a tevekkül ederler.”⁷¹⁹

“*Sen de bizim gibi bir insansın.*” diyenlere karşılık peygamberin de, “*Ben size melek olduğumu söylemiyorum.*”⁷²⁰ demesi de ilginç bir durum teşkil etmektedir.

3.1.3.1.1.3. Sen İyilerdensin

Peygamberler daima hoş görülü, affedici ve iyiliksever olmuşlardır. Hz. Yûsuf'un zindan arkadaşları kendisine “*Seni iyilerden olarak görüyoruz.*”⁷²¹ demişler ve kendisinden kötülük görmediklerini, aksine kendilerine yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Hz. Yûsuf'un kardeşleri de yaptıkları kötülöklere rağmen Hz. Yûsuf'tan, her daim iyilik görünce onlar da, Hz. Yûsuf'un iyilerden olduğunu itiraf etmişlerdir.⁷²²

“*Kötülüğü iyilikle sav.*”⁷²³ ayeti peygamberlerde ete ve kemiğe bürünmüştür. İyiliğin ve hoşgörünün abidesi olmuşlardır.

3.1.3.1.2. İnsanların Önceki Peygamberleri Olumsuz Vasıflandırması

3.1.3.1.2.1. Sen Sefih ve Yalancısın

Peygamberler tebliğ esnasında inanmayan zorbalara her türlü karalamasına, iftirasına, saldırısına maruz kalmışlardır. Bunlardan biri de Hûd Peygamberdir. Kavmi kendisine “*sefih*”⁷²⁴ diyecek kadar ileri gitmiş ve sefihlikle itham etmişlerdir. Oysa peygamberler her türlü özürden, noksandan uzak, akıllı ve zeki kimselerdir. Hûd Peygamberin kavmine karşı cevabı ise: “*Ben sefihlerden değilim.*”⁷²⁵ demek olmuştur.

⁷¹⁹ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 96.

⁷²⁰ En'âm 6/50.

⁷²¹ Yûsuf 12/36.

⁷²² Yûsuf 12/78.

⁷²³ Fussilet 41/34.

⁷²⁴ A'râf 7/66.

⁷²⁵ A'râf 7/67.

“Hz. Nuh’un risâlet görevini eksiksiz yerine getirmesine ve içten çabalarına rağmen, kavminin büyük çoğunluğu onu yalancılıkla suçlamakta direndiler ve bunu dünyadaki cezasını büyük tufanda helak edilerek gördüler.”⁷²⁶

3.1.3.1.2.2. Seni Sapkınlardan Görüyoruz

Hz. Nuh, kavminin “*Seni sapkınlardan görüyoruz*”⁷²⁷ ithamına maruz kalmıştır. Peygamberlerin davasını baltalamak, insanlar tarafından kabulüne mani olmak için adeta karalama kampanyası başlatmışlar ve peygambere olur olmaz ithamlarda bulunmuşlar, iftira etmişlerdir.

Hz. Nuh, kavminin başına gelecek azaptan korkmasına rağmen kavmi başlarındaki peygamberi sapkınlıkla itham ediyordu. “Onlar ise onu sapkınlıkla itham ettiler. Tapmış oldukları Salih kişiler- günümüzde yaygın kullanımıyla evliya- Allah’a yakın, iyi kimseler olduklarından, onların Allah katında kendilerine şefaet edeceklerine inanıyorlardı. İnkâr edenlerin bakış açıları o gün ne idiyse bugün de odur. O gün Hz. Nuh’u sapkınlıkla, yolunu şaşırarak ve kafası ermezlikle suçluyorlardı, bugün de kendilerini Allah’a ibadet ve itaate dâvet edenleri gericilikle ve dünyadan habersiz olmakla suçluyorlar.”⁷²⁸

Allah’a dâvet olunan insan veya insanlar, dâvetçiyle olan münakaşalarında dâvetçiyi o derece itham edebilirler ki, “*sen bir sapkınsın.*” diyebilirler. Fakat bu, dâvetçiyi ölçüsünü bozmaya, sükûnetini ve ağır başlılığını kaybetmeye, dâvetliye karşı duyduğu şefkât ve beslediği iyi niyetini bozmaya sebep olmamalıdır.⁷²⁹

3.1.3.1.2.3. Sen Ancak Büyülenmiş Kimselerdensin

Hz. Salih de kavminin haksız nitelermelerine maruz kalmış ve “*sen olsa olsa büyülenmiş birisin.*”⁷³⁰ demelerine şahit olmuştur. Bu ifadeler kavimlerin peygamberlerine karşı yürüttükleri bir propaganda idi. Bununla peygamberi karalamak ve inananları peygamberin etrafından uzaklaştırmak ve iman etmeyenleri daha da uzaklaştırarak, peygamberin davasını sonuçsuz bırakmak istiyorlardı.

⁷²⁶ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 543.

⁷²⁷ Araf 7/60.

⁷²⁸ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 287.

⁷²⁹ Zeydan, a.g.e. s. 736.

⁷³⁰ Şuarâ 26/153.

Hız. Őuayb de Medyen halkı tarafından aynı ithama maruz kalmıŐtır. İnanmayanlar inananlara, “Siz bűyűlenmiŐ bir adama uyuyorsunuz.”⁷³¹ demiŐler ve peygamberlerini bűyűnűn tesirinde kalmıŐ, cin çarpmıŐ bir duruma sokmuŐlardır. O dűnemlerde bűyűcűlűğűn yaygın olması sebebiyle peygamberlere, bu yakıŐtırmayı yapmak suretiyle onların gűvenilmez ve akılı baŐında olmadıklarını ima etmek istemiŐlerdir.

“Hız. Peygamber kendisine ayetler geldikçe onları insanlara okur, açıklardı. Fakat űzellikle putperestlerin ileri gelenleri kendilerinin, Peygamber’e itibar ettiğű, değűer verdiğű gibi bir anlam ıkarılmasın diye genellikle onun okuduğű ayetleri açıktan dinlemekten kaınırlardı. Ancak burada belirtildiğű gibi zaman zaman onların bir yerlere gizlenerek ayetleri dinledikleri de olurdu ve bu sırada onda bir noksanlık yakalamaya çalıŐırlar; alaylı ve yalanlayıcı ifadelerle aralarında fısıltılı konuŐmalar yaparlardı. Ayette bu tűr konuŐmalardan sűz edilmekte; genellikle peygambere yűnelttikleri “bűyűlenmiŐ” Őeklindeki iftiralarına değűinilmektedir.”⁷³²

3.1.3.2. İnanların Hız. Muhammed’i Nitelemeleri

3.1.3.2.1. İnanların Hız. Muhammed’i Olumsuz Nitelemesi

“Onlar (Mekke műŐrikleri) bazan, “*Sen bir bűyűcűsűn.*” derler, bazan da, “*Sen bűyűlenmiŐsin veya sen bir Őairsin veya içine kűtű bir ruh girmiŐ.*” derlerdi. Bu birbirine karŐıt ithamlar, gereğű bilmediklerinin delilidir. Aksi takdirde her yeni durumda ona uygun yeni bir ad icat etmezlerdi. Bu aynı zamanda onların Hız. Peygamber (s.a.v.)’e, yűnelttikleri “itham”dan kendilerinin bile emin olmadıklarını gűsterir. Onlar bir gűn Hız. Peygamber’e ad takıyorlar fakat ertesini gűn onun uygun olmadığını anlıyorlardı. Daha sonra ikinci bir lakap takıyorlar, bunu űűncű gűn ve daha sonrası takip ediyordu. Bűylece her lakap birbirine zıt oluyor ve bu hiç birinin doğru olmadığını, tersine kâfirler tarafından uydurulduğűnu gűsteriyordu.”⁷³³

⁷³¹ İsrâ 17/47, Enbiya 21/3.

⁷³² Karaman, v. dğr. a.g.e. c. III, s. 489.

⁷³³ Mevdűdî, a.g.e. c. III, s. 115.

3.1.3.2.1.1. Sen İftiracısın

Bütün peygamberlere olduğu gibi son peygambere de, kavmi tarafından bir-takım yakıştırmalar yapılmıştır. “*Sen iftiracısın.*”⁷³⁴ sözü, kavminin Hz. peygambere yaptığı yakıştırmalardan sadece biridir.

Peygamberleri, sihir ve büyülikle itham etme oldukça yaygınlaşmış sanki ağız birliği etmişçesine inanmayanlar peygamberlerine her zaman aynı şeyleri söylemişler,⁷³⁵ iftira eden konumuna düşürmüşler ve peygamberliklerini de sihir olarak değerlendirmişlerdir.⁷³⁶

“Kur’an hakkında bir taan düşündü ve nefsinde bunu takdir etti. Veya söylemek istediği şey, Hz. peygambere en uzak olan bir şeydi. Bir kez daha Kur’ân’ın söylediklerine baktı. Sonra karalayacak bir şey bulamamış olmaktan dolayı yüzünü ekşitti. Daha sonra Hz. peygambere baktı ve yüzünü ekşitti.”⁷³⁷

Müşrikler, insanların peygamberimize yaklaşmalarını, onunla sohbet etmelerini engellemek için böylesine bir propaganda yürütmüşlerdir. Ne yakıştıracaklarını çok düşünmüşler,⁷³⁸ her defasında farklı yakıştırmalar yapmak suretiyle, bu hususu gündemde tutmuşlardır. Hz. Nuh’un ifadesiyle asıl müfteri olanlar peygamberlerin kavimleri olmuştur⁷³⁹

Peygamberlere iftira edenler, Onların getirdiği hakikatleri de evvelkilerin iftiraları kabul etmek suretiyle peygamberlere inanmama hususunda direnmişler ve peygamberin “sizler müfterisiniz” tespitiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Kur’ân’ı Kerîm’i ve peygamberi yalanlamak için fütursuzca sözler söylemişlerdir. “*Hayır dediler, (bunlar) saçma sapan rüyalar; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o şairdir (eğer öyle değilse) hemen bize öncekilere gönderilenin benzeri bir ayet getirsin.*”⁷⁴⁰ diyerek aslında bir kararsızlığın içinde olduklarını da

⁷³⁴ Nahl 16/101.

⁷³⁵ Müminûn 23/81.

⁷³⁶ Kasas 28/36.

⁷³⁷ Kâdî Beydâvî, c. II, s. 562-563.

⁷³⁸ Müddessir 74/18-19-20.

⁷³⁹ Hûd 11/50.

⁷⁴⁰ Enbiya 21/5.

anlamış oluyoruz. Ama inkârları sebebiyle peygamberi mutlaka bir yaftalama ile karşı karşıya bırakacaklarını da göstermektedirler.

3.2. Tebliğin Ulaştırılacağı Kimseler

İslâm'ı kabul etmek ve O'na boyun eğmek durumunda olan hiçbir insan, Peygamberlerin dâvetinden istisna edilmemiştir. Bülûğa ermiş, akli başında olan, ırkı, rengi, mesleği, memleketi ne olursa olsun hiçbir beşerî farka bakılmaksızın her erkek ve kadın, İslâm'a muhataptır. İslâm'ı kabul etmeye, O'na teslim olamaya mecburdur.⁷⁴¹

3.2.1. Kur'ân'ın Ulaştığı Kimseler

Tebliğin ulaştırılması, peygamberlerin temel görevlerindedir. Kimler tebliğe muhatap olacaklar sorusuna cevap olarak, En'âm Sûresindeki; *“Kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için bana vahyolundu.”*⁷⁴² âyetini görüyoruz. Hz. peygamberimizle Kur'ân, insanlara ulaştırılmaya başlamış ve bütün insanlık bu vesileyle tebliğ kapsamına alınmıştır.

Peygamberimizin en büyük mûcizesi, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Son peygamber'in mûcizesi, her yere taşınabilir ve nesilden nesile aktarılabilir olmalıydı. *“Ulaştığım herkesi uyarayım.”* ifadesi, Peygamber (s.a.v.)'in insanların tamamına gönderildiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü ayette Kur'ân-ı Kerîm'in ulaştığı herkesin uyarıya muhatap olduğu anlatılmaktadır. Yine bu ayetten, Kur'ân-ı Kerîm'in ulaşmadığı kimselerin uyarılmamış sayılacakları anlaşılmaktadır. O halde Müslümanların başkalarına İslâm'ı tebliğ ederken, Kur'ân-ı Kerîm'i merkez olarak tebliğ yapmaları şarttır. Rabi' b. Enes'ten şöyle nakledilir: “ Rasûlüllah (s.a.v.)'e tabi olan kimsenin, tıpkı Rasûlüllah (s.a.v.)'in dâvet ettiği gibi dâvet etmesi ve onun uyardığı şekilde uyarması bir görevdir. Hayat Kaynağı Kur'ân tefsirinde: “Kur'ân-ı Kerîm'in kendisine ulaşmadığı kimsenin Kur'ân'ın hükümleriyle sorumlu olmayacağını,⁷⁴³ söylenmektedir.

⁷⁴¹ Zeydan, a.g.e. s. 562.

⁷⁴² En'âm 6/19.

⁷⁴³ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 140.

3.2.2. Kur'ân-ı Kerîm'e İnanan ve Allah'a Karşı Saygılı Olanlar

Tebliğde başarılı sonuç almak yüzde yüz mümkün değildir. İrşâda, dâvete olumlu cevap veren ve iman edenler toplum içinde ancak ve ancak Kur'ân'a inanan, rahmandan korkan kimselerdir. Buna işaret olmak üzere Allah: “*Sen ancak zikre (Kur'ân'a) uyan ve görmeden rahmandan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele.*”⁷⁴⁴ buyurmaktadır. Dolayısıyla tebliğe olumlu cevabın, ancak iman edebilen zümreden geleceğini bu ayetler ifade etmektedir.

Bunların dışında kalan kimselerin dâvete icabet etmeyeceğini, bunların uyarılmasının ya da uyarılmamasının eşit olduğu, böylece kalplerinin mühürlendiği ilâhî sözlerle ifade edilmiştir.⁷⁴⁵

“Tehdidimden korkacaklara Kur'ân ile öğüt ver.” *Sen Rabbinin risâletini tebliğ et. Sen ancak Allah'ın tehdidinden korkan ve vaadini uman kimseye öğüt verirsin.*”⁷⁴⁶

“*Bu Kur'ân; bana sizi de ulaştığı kimseleri de uyarmam için vahyolundu.*”⁷⁴⁷ Bu ayet hakkında Sâbûnî: “Kur'ân kendisine ulaşan kimse, Hz. peygamber'i görmüş gibidir,” demiştir. Bir başka râvi, “onunla konuşmuş gibidir” demiştir. “Kime Kur'ân ulaşmışsa onu Muhammed (s.a.v.) ulaştırmıştır.”⁷⁴⁸ demiştir.

3.2.3. Gayben Allah'a İnanan ve Namaz Kılanlar

İnanmak ya da inanmamak insanların iradelerindedir. Peygamberler sadece tebliğde bulunurlar, dâvet ederler. Bu dâvete icabet edenler belli hususiyetlere sahip olanlardır. Bu hakikati Allah, Fâtır Suresi'nde şöyle beyan etmektedir: “*Sen ancak görmeden Rablerinden korkanları, namazı kılanları uyarabilirsin. Kim temizlenirse kendi menfaatine temizlenmiş olur. Dönüş Allah'adır.*”⁷⁴⁹

⁷⁴⁴ Yâsin 36/11.

⁷⁴⁵ Bakara 2/6-7.

⁷⁴⁶ Sâbûnî, a.g.e. c. V, s. 2407.

⁷⁴⁷ En'âm 6/19.

⁷⁴⁸ Sâbûnî, a.g.e. c. II, s. 642.

⁷⁴⁹ Fâtır 35/18.

3.2.4. Rableri Katında Toplanmaya İnananlar

Ahirete iman, imanın en önemli aşamalarındandır. Öldükten sonra dirilmeye inanmayanlar, iman eşiğini geçememişler ve dirilmenin olamayacağını kendi akıllarıyla delillendirmeye çalışmışlardır.⁷⁵⁰

“Rableri huzurunda toplanacaklarından korkanları onunla (Kur’ân’la) uyar,”⁷⁵¹ ayetiyle herkesin inzârı kabul etmeyeceği ancak inanma hususunda belli seviyeye gelmiş olan ve inanma eşiğini aşmış olanların bu uyarılmaya tabi olacağını beyan etmektedir.

Aslında bu ayetler tebliğin hangi sınıf üzerinde yoğunlaşacağını, kimlere daha çok ağırlık verileceğini de bizlere göstermektedir.

3.3. Tebliğ Kimlere Ulaştırılmaz

3.3.1. Ölüler, Sağırklar Çağrısı Duymazlar

Yeryüzünde herkese tebliğin ulaştırılması mümkün değildir. Hakikatler karşısında sağır ve dilsiz kesilenleri dâvet mümkün olmamaktadır. Bu vesileyle Allah peygamberini kimlerin vurdumduymaz ve tebliği kabule yanaşmaz olduğunu ifade ederek, adeta bu kimselerin profillerini çizmiştir.

Peygamberler vahiyle uyarıda bulunurlar. Bu uyarıları sağır olanlar duyamazlar. Buradaki sağırlık elbette fiziki olarak anlaşılabilir. Gönülden dinlemeyen, duymaya taraf olmayan, gönül vermeyen ve duyma azminde olmayanlar kastedilmektedir. “*Ben sizi sadece vahiyle ikâz ediyorum. Fakat sağır olanlar ikâz edildikleri zaman bu çağrısı duymazlar.*”⁷⁵² “*Çünkü onlar hak karşısında peygamberlerin hakka dâveti karşısında kör ve sağır kesilen kimselerdir.*”⁷⁵³

Peygamber, kendisine tebliğde bulunurken arkasını dönüp giden ve kulak vermeyen kimsenin dâvete icabeti mümkün değildir. Toplum içindeki bu ilgisiz ve bilgisiz kimselerin tipolojisi tebliğ sahasında kavmiyle birebir ilgilenen peygambere

⁷⁵⁰ Ra’d 13/5, Müminûn 23/82, Neml 27/67, Yâsin 36/78, Saffet 37/16-53, Kâf 50/3, Vakıa 56/47.

⁷⁵¹ En’âm 6/51.

⁷⁵² Enbiya 21/45.

⁷⁵³ Furkân 25/73.

ilâhî bir veri olarak aktarılmakta ve peygamber böylesi kimselere karşı uyarılmakta, zamanını böyle kimselere harcamaması ve böyleleri hakkında üzülmemesi beyan edilmektedir. Peygambere değer vermeyen, ona kulak vermeyen kimseler, Peygamber ne kadar istese de onlar vahiyden nasiplenemezler. “*Muhakkak sen ölümlere ve arkasını dönüp gidenlere (sesini) duyuramazsın.*”⁷⁵⁴ “*Körleri dalâletlerinden sen çevirecek değilsin*” *sen ancak ayetlerimize inananlara duyurabilirsin.*”⁷⁵⁵ derken de tebliğ kapsamının dışında bırakılacak olanlar tasvir edilmiştir.

“Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler; bu sebeple onlar (içinde buldukları halden) geri dönmezler.”⁷⁵⁶ Bu ayet münafıklarla alâkalıdır. Aynı manada olan şu ayet: “*Onlar sağırdırlar, dilsizdirler ve kördürler. Bu sebeple düşünmezler.*”⁷⁵⁷ kâfirlerle alâkalıdır. Görüldüğü gibi bu ayetlerde iki sınıfın özellikleri birbirinin aynısıdır. Aralarındaki fark, birisinin fitrat-ı asliyesine dönememesi diğeri ise aklını kullanamamasıdır. Akıllarını kullanamazlar bu sebeple de müminler ve kâfirler arasında gidip gelirler. Ne tam onlardan ne de tam bunlardan olabilirler.⁷⁵⁸

Münâfikûn Suresinde ise hidâyetten nasip alamayanlar “*bilmezler*”⁷⁵⁹ veya “*anlamazlar*”⁷⁶⁰ şeklinde verilmektedir. Bu hususu desteklemek üzere “*Allah tektir, teki sever.*”⁷⁶¹ buyurmak suretiyle Allah’ın birliğini her zaman tebliğde öne almıştır.

3.4. Peygamberlerin Dâvette Bulunduğu Temel Konular

3.4.1. İman

Allah tenezzül ederek kullarının seviyelerine uygun biçimde anlayabilecekleri, kavrayabilecekleri sözlerle seslenmiştir. Tebliğ vazifesiyle mükellef kıldığı peygamberlerine ne söyleyeceklerini, insanlara hangi hususları ulaştıracaklarını yine Allah emretmiştir. Bu hususların başında hiç şüphesiz Allah’ın varlığı ve birliği

⁷⁵⁴ Neml 27/80, Rum 30/52.

⁷⁵⁵ Neml 27/81, Rum 30/53.

⁷⁵⁶ Bakara 2/18.

⁷⁵⁷ Bakara 2/171.

⁷⁵⁸ Nisâ 4/143.

⁷⁵⁹ Münâfikûn 63/8.

⁷⁶⁰ Münâfikûn 63/7.

⁷⁶¹ Ebu’l Hüseyin Müslim b. Haccâc Neysâbüri (H. 261), *Sahîh-i Müslim*, Dâru’l Hadis, Kitâbü’z Zikr ved Duâ vet Tevbe ve’l İstiğfâr, 2677, Kahire, 2010, c. IV, s. 330.

gelmektedir.⁷⁶² Yeryüzünde tek olan Allah inancının insanlar arasında yerleşmesi peygamberlerin temel görevi olmuştur.

*“De ki: Bana sizin ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahyedildi. Hala inanmayacak mısınız?”*⁷⁶³ Peygamberlerin görevlendirilmesinin temel sebeplerinden olan tebliğ vazifesinin en can alıcı noktası, muhakkak Allah’ın birliği hususudur. Ortaya konan mücadelenin, gösterilen mûcizelerin, çekilen çilelerin, yapılmak zorunda kalınan hicretlerin, gece ve gündüz, gizli ve aşikâr yapılan dâvetlerin, inanmayanların söz ve davranışlarına karşı gösterilen metanetin, sabrın, Kur’ân’la ve ahiretle uyarmanın temel hedefi insanları Allah’ın birliğine, tevhit noktasına çekebilmektir.

Peygamberler adeta haykırırcasına Allah’ın birliğini dillendirmişler ve Allah’ta peygamberlerine aynı manada bunu emretmiştir. *“Bana ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahyolunuyor. Artık ona yönelin ve ondan af dileyin. Ortak koşanların vay haline!”*⁷⁶⁴ *“Rabbinden sana vahyolunana uy, Ondan başka tanrı yoktur. Müşriklerden yüz çevir.”*⁷⁶⁵ ayetleri şirkten uzak durulmasının önemini en veciz biçimde ifade etmektedir.

Peygamber muhatap alınarak inkâr etmesi durumunda inkâr edenin başına gelecekler, peygamberin şahsında sembolize edilmekte *“Allah ile birlikte başka ilâh edinme; sonra kınanmış (Allah’ın rahmetinden) uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.”*⁷⁶⁶ denmektedir. Özellikle bu konuyu dile getiren ayetler de sürekli peygambere *“Sana vahyedilene uy.”*⁷⁶⁷ *“Sımsıkı sarıl.”*⁷⁶⁸ diye emredilmesi dikkât çekmektedir. *“(Rasûlüm) şüphesiz sana ve senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki; Andolsun (bilfarz) Allah’a ortak koşarsan işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun.”*⁷⁶⁹

Emreden Allah, emri yerine getiren peygamber ve emre muhatap olanlar insanlardır. Peygamberlerine daima emreden Allah, Kur’ân’da birçok ayette: *“De ki”* diye başlamaktadır. Veya bu emir, ayet ortalarında görülmektedir. Dolayısıyla bu

⁷⁶² Önkal, a.g.e. s. 37.

⁷⁶³ Enbiya 21/108.

⁷⁶⁴ Fussilet 41/6.

⁷⁶⁵ En’âm 6/106.

⁷⁶⁶ İsrâ 17/39.

⁷⁶⁷ Yûnus 10/109, Ahzâb 33/2.

⁷⁶⁸ Zuhrûf 43/43.

⁷⁶⁹ Zümer 39/65.

durum bize Allah'ın daima peygamberlerine tebliğ hususunda bir şeyleri emrettiğini göstermektedir. Bu açıdan Kur'ân, genel manada Allah'ın peygamberlere emrettiği tebliğ emirlerinden oluşmaktadır. Bu itibarla “ *De ki; “Bana sadece Allah’a kulluk etmem ve ona ortak koşmamam emrolundu. Ben ancak ona çağırıyorum ve dönüş ancak onadır.”*⁷⁷⁰

Peygamber Allah’a karşı en samimi olan kimsedir. İslâm’ı yaşayan model ve insanlara en güzel örnektir. Allah (c.c.), insanların kendisine kulluk etmesini emrettiği ve yaşadıklarını da insanlara duyurmalarını istediği kimselerdir. “*Bana Müslüman olmam ve Kur’ân okumam emredildi. Artık kim doğru yola gelirse yalnız kendisi için gelmiş olur, kim de saparsa ona de ki: Ben sadece uyarıcılardanım.*”⁷⁷¹ “*Deki: Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi ve sakın müşriklerden olma (denildi).*”⁷⁷² Müslümanların ilki olmakla emredilen peygamber⁷⁷³ bu emri yerine getirdiğini yine aynı surede ikrar etmektedir.⁷⁷⁴

“Her peygamber insanları mutlaka Allah’ın birliğine dâvet etmiştir. Bütün peygamberlerin dâvetlerindeki esas tamamının insanları sadece Allah’a kulluğa ve ona inanmaya yönelik olduğunu söyleyebiliriz.”⁷⁷⁵

“Tek olmak zincirin mutlak sebebinin tabiatı olduğu gibi nihai sonun da asıl niteliğidir. Mutlakıyet, mutlak olanın diğerine bağımlılık olasılığını engeller. Müslüman imanını ikrarıyla tasdik ettiği bu mutlak olan tek oluşturur. İslâmî yaşantının özünde insanların yaşamı için zorunlu ve yol gösterici olan tek Allah vardır.”⁷⁷⁶

Hız. Peygamberimiz Allah’ın birliğini her zaman ve mekânda insanlara tebliğ etmiş ve Allah’ı bir bilmenin karşılığını da cennet olarak beyan buyurmuşlardır.⁷⁷⁷

Bütün peygamberler Allah’ın birliği üzerinde titizlikle durmuşlar ve insanlara her fırsatta tevhidi anlatmışlardır. Kur’ân-ı Kerim’de İhlâs Suresi Allah’ın birliğini

⁷⁷⁰ Ra’d 13/36.

⁷⁷¹ Neml 27/91-92.

⁷⁷² En’âm 6/14.

⁷⁷³ Zümer 39/12.

⁷⁷⁴ En’âm 6/163.

⁷⁷⁵ Muhittin Akgül, s. 21.

⁷⁷⁶ İsmail. R.Farûkî (1986), *Tevhid*, İnsan Yayınları, Çev. Dilaver Yardım, Lâtif Boyacı, IV. b.s. İstanbul, 2006, s. 14.

⁷⁷⁷ Ebû Abdîrahman Ahmed b. Şuayb Nesâî (H. 303), *Efendimizin Dilinden Dualar ve Zikirler (amelî’l yevm vel’leyle)*, Çev. Naim Doğan, İz Yayıncılık, 348, 1132, İstanbul, trz.

anlatan bir suredir. Hz. Peygamber bu sure hakkında Saîd-el Hudrî'den gelen bir rivâyette: “*Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki muhakkak o (ihlâs suresi) Kur'ân'ın üçte birine denktir.*” buyurmuşlardır.⁷⁷⁸

“İman öyle bir noktadır ki bütün insanî ameller bu noktadan başlar. Hayat dairesi döner dolaşır, yine bu noktada son bulur. Hatta bütün düşünce, duygu ve irade onun sayesinde harekete geçer. O olmadan hiçbir amelin kıymeti yoktur.”⁷⁷⁹

Dâvetliler, İslâm akîdesi ve inancını kabul etmezler ise, İslâm'ın diğer meselelerini de inkâr etmiş olurlar. Kur'ân'ın gösterdiği ve Allah Rasûlü Muhammed Efendimizin, takip buyurduğu sıhhatli usûl budur. Kur'ân'ı Kerîm, Mekke'de âyetler ve sûreler halinde Allah'a, O'nun bir tek Rab ve bir tek İlâh olduğuna, hesap gününe, insanların neticede cennet ve ateşe gideceklerine, Hz. Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna iman zaruretine, meşru ve iyi amellerde bulunma mecburiyetine inanmak gibi akîde ve iman esaslarını açıklayarak inmiştir.⁷⁸⁰

3.4.2. İbadet

Allah'a kulluk; peygamberlere emredilen ve onların şahsında insanlara emredilen imandan sonraki en önemli basamaktır. “Sağlam bir inanç temin edildikten sonra her şey bitmiş değildir; elbette imanın tezahürleri olacaktır. Kişinin inandığı rabbi ile irtibatını sağlayan yegâne unsur, çeşitli şart ve şekilleriyle ibadetlerdir. İbadeti olmayan bir iman eksiktir, zayıftır. Hatta dinin şartları durumunda olan ibadetler ifa olunmadığı zaman, o dinin ve imanın hiçbir değeri yoktur.”⁷⁸¹ Peygamber insanlara emrettiklerinin kendisine de emredildiğini beyanla, “*De ki: Bana, dini Allah'a has kılarak ona kulluk etmem emrolundu.*”⁷⁸²

Özellikle “*Eğer Rabbime isyan edersem dehşetli bir günün azabına uğrayacağımdan korkarım.*” şeklindeki ifade kötülük yapması halinde onun da başka insanlar gibi Allah'ın azabına uğrayacağını teorik olarak kendisine bu hususta bir

⁷⁷⁸ Buhârî, “*Fadâilü'l Kur'ân*”, 13.

⁷⁷⁹ Fikret Karaman, a.g.e. s. 109.

⁷⁸⁰ Zeydan, a.g.e. s. 643-645.

⁷⁸¹ Önkal, a.g.e. s. 38.

⁷⁸² Zümer 39/11.

ayrıcalık, bir dokunulmazlık tanınmadığını ifade etmesi bakımından son derece anlamlıdır.”⁷⁸³

Peygamber’in dâvet ettiği yol, Allah’a ortak koşmadan kulluk etmektir. Bu yol esrarengiz, kapalı ve anlaşılması zor bir yol değildir. Bilakis apaçık delillerle ispatlanan, hem akla hem de bugüne kadar Allah tarafından indirilmiş vahiyelere uygun bir yoldur. Bu yol Allah’ın yoludur ve Allah her türlü eksiklikten uzaktır. İşte peygamber bu yola çağırmaktadır.”⁷⁸⁴

3.4.3. Ahlâk

Ahlâkî prensipler de peygamberlerin tebliğ ettiği temel hususlar arasındadır. Peygamberler en güzel ahlâk sahibi kimselerdir ve ahlâkı tamamlamak üzere gelmişlerdir. Topluma ahlâkî güzellikler kazandırmak peygamberlerin tebliğ hedeflerinden olmuştur.

“Mtr. Arnold şöyle der: “Ahd-i Kadîm ile Ahd-i Cedîd’den Yahudiler vasıtası ile öğrendiğimiz dersler, bizi mahlukâta hürmet ve muhabbetle muameleyi emrediyor. Halbuki Kur’ân, İnsanlara mükemmel bir terbiye verdikten başka, onlara hususî hayatlarında ahlâklı, âlicenap, hayırsever, cesûr ve şecaat sahibi olmayı ve bütün Müslümanları sevmeyi öğretmektedir.”⁷⁸⁵

İnsanlık sahip olduğu yüksek insani değerleri peygamberlerden almış, onlardan öğrenmiştir. Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden biri de insanlara güzel ahlâklarıyla örnek olmak, bu örneklik sebebiyle insanların ebedi saadete ulaşmalarını temin etmektir.

3.5. Peygamberlerden Sonra Tebliğ Görevini Kimler Yürütecek

3.5.1. Hayırlı Ümmet

Allah peygamberlerini dâvetle görevlendirmiştir. Peygamberler görevlerini ifa etmişler ve son peygamber de diğerleri gibi görevini tamamlamıştır. Son peygamberden kıyamete kadar olan süreçte peygamberlerin vazifesini kimler icra edecek?

⁷⁸³ Karaman v. dğr. a.g.e. c. IV, s. 607.

⁷⁸⁴ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 53.

⁷⁸⁵ M. Asım Köksal, a.g.e. Şahin Ofset, İstanbul, 1987, c. XVIII, s. 223.

Peygamberlerin davasını aynı metotlarla fakat peygamberlik vasfına sahip olmadan, ümmetler arasından çıkarılan “hayırlı ümmet” bu dâvet metodunu zamanın ve zeminin şartları çerçevesinde ifa edecektir.

İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak, diğer adıyla emr-i bil ma'rûf nehyi ani-l münker görevi inananların yerine getirmek zorunda oldukları görevlerdendir. Elbette namaz kılmak, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak, azim isteyen işlerdendir.⁷⁸⁶ İmandan sonra iyiliği emreder duruma gelmek, imanın aldığı mesafeyi göstermesi bakımından önemlidir.

Peygamberler Allah'ın kendilerine emrettiği hususları nefislerinde yaşıyor ve diğer insanlara telkin ve tebliğ ediyorlardı. Bu onlara Allah'ın emri idi. İnananlarsa imanlarının gereği olarak ve yaşadıkları çevreyi kendileri gibi inananlardan oluşturmak adına, iyiliği emretmiş ve kötülükten sakındırmışlardır.

Tebliğ etme görevi, peygamberliğin sona ermesiyle birlikte peygamberlerin yetiştirdiği ümmete, bu ümmet içinde de iman ve İslâm bilincine vakıf, imanı özümsemiş, hayırlılık vasıflarını bünyesinde barındıran kimselere düşmektedir. Peygamberliğin sona ermesiyle birlikte başlayan ve günümüze kadar devam eden, sonrasında da kıyamete kadar devam edecek olan irşâd, dâvet, tebliğ, emri bil maruf nehyi ani'l münker gönüllüleri veya mükellefleri bu görevi içinde buldukları şartların her türlü olumsuzluğuna rağmen devam ettireceklerdir.

Marufu emredip münkerden sakındırma sorumluluğu, sağlıklı bir toplum oluşturmanın olmazsa olmaz şartıdır. Bu da Müslümanların hem toplumsal hem de bireysel anlamda üzerlerine düşen umûmî bir sorumluluktur. Bunun yolu da hiç kuşkusuz, toplumda yaşayan her bireyin kendi bilgi ve ilgi alanına göre söz konusu sorumluluğunu yerine getirmekten geçmektedir.”⁷⁸⁷

“Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁷⁸⁸ ayetinin devamındaki ayetlerde: “Siz,

⁷⁸⁶ Lokman 31/17.

⁷⁸⁷ Muhsin Demirci, *Kur'an'a Göre İnsan ve Sorumlulukları*, Ensar Neşriyat, I. b.s. İstanbul, 2010, s. 179.

⁷⁸⁸ Âl-i İmrân 3/104.

insanların iyiliği için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız."⁷⁸⁹ denmektedir.

Peygamberden sonra, Allah'a dâvet etmekle mükellef bulunanlar, her Müslüman erkek ve Müslüman kadındır. Çünkü İslâm milleti (ümme) bunlardan meydana gelmektedir. İslâm milletinden olup, akli başında ve bülûğa ermiş her Müslüman erkek her Müslüman hanım, Allah'a dâvette bulunma vazîfesiyle mükelleftir. Bu vazife de sadece âlimlere veya bazılarının ifadesiyle din görevlilerine ait değildir, her Müslüman'ın mükellefiyetidir.⁷⁹⁰

3.6. Allah'ın Peygamberlere Destek İçin Verdikleri

3.6.1. Kitap

Allah (c.c.) yaratmış olduğu ve halifelikle vasıflandırdığı, akıl verdiği insanoğlunu peygamberleriyle desteklemiştir. Peygamberlerini de hiç şüphesiz kitap, hikmet, mucize ve ilimle donatmış, onları hazırlıklı olarak tebliğ sahasına göndermiştir. Bu sahada ise her zaman ve zeminde onlara vahiyler göndermek suretiyle desteğini sürdürmüştür.

*"İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye sana kitabı hak ile indirdik."*⁷⁹¹ Bu ayetle ilgili olarak Sâbûnî: "Yâ Muhammed, Allah'ın sana öğrettiği ve vahyettiği gibi insanlar arasında hükmedesin diye, sana aydınlatıcı, açıklayıcı ve gerçek olarak Kur'ân'ı indirdik,"⁷⁹² demektedir.

Peygamberler, kendilerine verilen sayfeler ve kitaplarla amel etmişler, kavimlerini bunlara dayanarak tevhide dâvet etmişlerdir. Tebliğ görevini yerine getirip de vahye muhatap olmayan, vahiy almayan hiçbir peygamber yoktur. Kendisine kitap verilen peygamberler olduğu gibi, kitap verilmeyenler de vardır. Kitap verilmeyen peygamberler kendilerinden önceki peygamberin kitabına bağlı kalmak suretiyle bu vazifeyi ifa etmişlerdir.

⁷⁸⁹ Âl-i İmrân 3/110.

⁷⁹⁰ Zeydan, a.g.e. s. 450-456.

⁷⁹¹ Nisâ 4/105, Mâide 5/48.

⁷⁹² Sâbûnî, a.g.e. c. I, s. 255.

“Yetişmedi mi daha onlara ki sana kitap indirdik, karşularında okunup duruyor? şüphesiz ki onda iman edecek bir kavim için muhakkak bir rahmet ve ilâhî bir ihtar vardır.”⁷⁹³ ayetiyle peygambere kitabın indirilmiş olduğu ve peygamber vasıtasıyla insanların önlerinde durduğu yani hakla karşı karşıya oldukları ifade edilmektedir. Başka bir ayette ise: “Sana gerçek olarak kitabı indirdik, hemen dini Allah’a has kılarak kulluk et.”⁷⁹⁴ buyrulmaktadır.

“Biz insanlar için senin üzerine hak ile kitap indirdik, o halde kim yola gelirse kendi lehinedir, her kim de saparsa sırf kendi aleyhine olarak sapar ve sen üzerlerine vekil değilsin.”⁷⁹⁵ Bu ayeti insanların kitapla mülaki olduklarını, iman veya inkâr konusunda kararı kendilerinin vereceği ve peygamberin bundan öte sorumluluğunun kalmadığı ifade etmektedir.

Peygamberler kendi dillerinde vahiy almışlar ve bu vahyi aynı dili konuşan kavimlerine Allah’ın emri gereği tebliğ etmişlerdir. Peygamberlerine kitabı veren Allah, onlara aynı zamanda bilmediklerini,⁷⁹⁶ kitabı ve hikmeti Tevrat ve İncil’i öğretmiştir.⁷⁹⁷

Hiz. İbrahim ve ondan önceki peygamberlere sahifeler gönderilmiştir. Ulü’l Azîm Peygamberlerden sayılan Hiz. İbrahim (a.s.)⁷⁹⁸ Allah’a dua da bulunarak: “Ey Rabbim onlara ayetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek peygamberler gönder.”⁷⁹⁹ demiş, Allah da bu cümleden olmak üzere: “Ümmilere içlerinden kendilerine ayetleri okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O’dur.”⁸⁰⁰ buyurarak Hiz. İbrahim’in münâcâtına cevap vermiştir.

Allah (c.c), insanlara kendileriyle öğüt verilmesi için kitabı ve hikmeti indirmiştir.⁸⁰¹ Peygamberler, adeta hazır metinlerle insanların karşısına çıkmış ve ellerinde bir burhan ve dayanakla bu görevi yerine getirmişlerdir.

⁷⁹³ Ankebût 29/51.

⁷⁹⁴ Zümer 39/2.

⁷⁹⁵ Zümer 39/41

⁷⁹⁶ Bakara 2/251, Nisâ 4/113.

⁷⁹⁷ Âl-i İmran 3/48.

⁷⁹⁸ Ahzâb 33/7.

⁷⁹⁹ Bakara 2/129.

⁸⁰⁰ Cuma 62/2, Al-i İmran 3/164, Bakara 2/151.

⁸⁰¹ Bakara 2/231.

Allah (c.c.), Peygamberimizi ve onun şahsında bütün insanları, peygamberine verdiği Kur’ân ile bilgilendirmiştir. O sürekli tekrarlanan bir öğüttür. Aşağıdaki ayet bu gerçekleri ifade eder: “(Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur’ân) verdik.”⁸⁰²

Allah (c.c), Hz. İbrahim ve ailesi hakkında: “İbrahim ailesine kitap, hikmet ve büyük bir mülk verdik.”⁸⁰³ buyurmak suretiyle, peygamberini risâleti esnasında bu unsurlarla desteklemiştir. Hz. Peygambere: “Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah’ın lûtfu sana gerçekten büyük olmuştur.”⁸⁰⁴ Hitap etmiştir.

“İngilizlerin Arapça bilginlerinden Stanley Lenpol “Kur’ân’dan Seçmeler” adlı esrinin ön sözünde şöyle der: “Peygamberin Medine’de telakki ettiği ayetleri bilhassa dikkâte şayandır. Çünkü bunlar, İslâm cemiyetini idare eden, her Müslüman’ı doğru yola sevk eden ayetlerdir. Mekke’de vahyolunan Sureler ise, büyük ve müessir bir diyanet için her şeyi içine alır.”⁸⁰⁵

3.6.2. Hikmet

Allah’ın peygamberlerine verdiği yardımcı unsurlardan biri de hikmettir. “Hikmet: beyyine ve bürhân, delil ve hüccetlere mebni akla ve düşünceye hitap etme olup, Cenâb-ı Hakk’ın peygamberlerine bahşettiği bir lütuftur.”⁸⁰⁶

“Hikmet: Adl, İlim, Hilim, Nübüvvet (peygamberlik), ilim ve akılda hakka isabet manalarına da gelir.”⁸⁰⁷

“İlim, fıkıh, adalet, sebep, felsefe, kâinatın inceliklerini üstün ilimlerle bilmek, lafzı az manası engin gibi çok çeşitli manalarda kullanılan geniş mefhumlu bir kelimedir. İslâm âlimleri, hikmet için çeşitli tarifler yapmışlardır. Fakat çoğunluğun üzerinde ittifak ettiği tarif şudur: Hikmet; faydalı ilim ve salih ameldir.”⁸⁰⁸

⁸⁰² Tâhâ 20/99.

⁸⁰³ Nisâ 4/54.

⁸⁰⁴ Nisâ 4/113.

⁸⁰⁵ Köksal, a.g.e. c. XI, s. 220.

⁸⁰⁶ Önkâl, a.g.e. s. 60.

⁸⁰⁷ Köksal, a.g.e. c. XVIII, s. 441.

⁸⁰⁸ Ahmed Ağırakça, “Hikmet”, ŞİA. Şâmil Yayınevi, Hikmet md. İstanbul, 2000, c. III, s. 273.

Allah bütün peygamberlerine hikmet verdiğini beyan eder. “*Onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir.*”⁸⁰⁹. Topluca verildiği söylendiği gibi müstakil olarak da zikredilerek hikmetin verildiğinden bahsedilir. “*(Dâvûd peygambere) hikmet ve güzel konuşma yeteneği vermiştik.*”⁸¹⁰

Hikmet ve ilim Hz. Süleyman’a verilen ilâhî destek unsurlarındandır.⁸¹¹ Ayette geçen “*الحكمة*” kelimesi hikmet manasına gelebileceği gibi hükümlerlik manasına da gelebilir. Ve ibarenin içinde her iki mananın da kastedilmesi muhtemeldir. Bu peygamberlerden bir kısmına Allah, kitap indirmiştir. Musa (a.s)’a Tevrat’ı, Davut (a.s)’a Zebur’u, İsa (a.s)’a İncil’i vermişti. Bir kısmına da Allah hükümlerlik bahşetmişti. Dâvud ve Süleyman peygamberler gibi. Din mefhumunun Allah’ın gönderdiği bir hüküm olması ve peygamberlerin getirdikleri dinin kişiler üzerinde emirler koyarak bir nevi hâkimiyete sahip olması itibarıyla hepsine de hükümlerlik verilmiştir.⁸¹²

Hz. Yûsuf gibi Hz. Musa’ya da belli bir yaşa ulaşınca kendisine hikmet ve ilim verilmiştir.⁸¹³ “*Musa kuvvetinin son haddini bulup kemale erince biz ona dinde akıl ve fehim verdik.*” Bu ayeti Celîle’de; peygamber olmazdan önce Musa’nın bilgisi olduğuna ve hüküm verdiğine delâlet vardır.”⁸¹⁴ Lût peygamber de kendisine hikmet verilenlerdendir.⁸¹⁵

“Hikmet sözü Kur’ân’da ilim ve irfan manasına kullanılmıştır. Bu hikmet, İlâhî bir nur şeklinde Nebî’nin göğsüne emanet olarak tevdi edilmiştir. Bunun eserleri, izleri Rasûl’ün dilinden bazan esrâr-i ilâhî, bazan da sünnet ve diğer dinî hükümler şeklinde ortaya çıkmıştır. Yahut ilim ve irfanın sonucu olarak ahlâkî ve diğer dini hükümler şeklinde tezahür etmiştir. Kur’ân’ın iki yerinde⁸¹⁶ hikmetin başka anlamlarda kullanıldığını görüyoruz. “*bir yerde sana vahyettiği hikmetlerdendir.*” derken diğer

⁸⁰⁹ En’âm 6/89.

⁸¹⁰ Sa’d 38/20, Enbiya 21/79, Neml 27/15, Âl-i İmrân 3/48, Mâide 5/110, Yûsuf 12/22, Zuhrûf 43/63.

⁸¹¹ Enbiya 21/79.

⁸¹² Seyyid Kutup (1966), *Fî Zılâli’l Kur’ân (Kur’ân’ın Gölgesinde)*, Çev. M. Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979, c. V, s. 318.

⁸¹³ Kasas 28/14.

⁸¹⁴ H. Tahsin Emiroğlu (1988), *Esbâb-ı Nüzûl (Kur’ân Ayetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri)*, c. VIII, s. 419.

⁸¹⁵ Enbiya 21/74.

⁸¹⁶ İsrâ 17/39, Lokman 31/12.

yerde “Allah’a şükretmesi için hikmeti verdik.” der. Hikmet, dinin hayır saydığı işler cümlesidir. Yani ahlâkî esaslar bütünüdür. Kur’ân’da ahlâka hikmet adının verilmesi, iman, ibadet ve muamelat gibi dinin temel unsurları ile birlikte ahlâkî esasların da zikredilmesi, İslâmiyet’in ahlâka verdiği değeri göstermektedir.”⁸¹⁷

“Muhatapların durumlarını ve şartlarını göz önünde bulundurmamayı, tedrici anlatıma dikkât etmeyi, insanlara nasıl hitap edileceğini iyi seçmeyi, aceleci olmamayı, duygusallık ve tepkisellikten uzak durmayı, kısaca hikmetin sınırlarını aşmamayı gerektirir.”⁸¹⁸ Bu izahtan sonra peygamberlere, tebliğde bulunma inceliğine vasıl olacakları hikmet Allah tarafından verilmiştir, demek mümkündür.

3.6.3. Mûcize

“Başkalarının meydana getiremeyeceği olağanüstü şeylerdir. Bir peygamberin gerçek peygamber olduğunu doğrulamak için Yüce Allah o işi peygamberinin eliyle ortaya çıkardığı büyük etkileyici şeylerdir.”⁸¹⁹

“Mûcize: Peygamberlerin eliyle, peygamberlik davasını ispat etmek için Allah’ın yarattığı harikulade hallerdir. Olağanüstü hallerin mûcize olabilmesi için de evvelâ o şeyin ancak Allah tarafından yaratılabilir bir vakıa olması, ikincisi; meydana gelen vakıa peygamberlik davasıyla bir arada ve ona uygun olması lazımdır.

“Mûcize: Allah (c.c.) elçilerini inkâra yeltenen düşmanlarını aciz ve güçsüz bırakmak ve peygamberlerin Hak elçiliklerinin gerçekliğini belirtmek için elçilerinin elinde, Cenâb-ı Hakk’ın yarattığı olağanüstü, davaya mukârin, itirazı imkânsız ve iddiaya uygun olması gereken bir işittir.”⁸²⁰

Mûcizeler Allah’ın peygamberlerini tebliğ sırasında yalnız bırakmadığının işaretlerindedir. Mûcizeler bazan peygamberi ve beraberindeki inananları zor durumdan kurtarmak için meydana getirilmiş, bazan de inanmayanların isteklerine cevap olmak üzere meydana getirilmiş olağanüstü hadiselerdir. “Musa kavmi için çölde

⁸¹⁷ Seyyid Süleyman Nedvî (1953), *Asrı Saadet Peygamberimizin Tebliğât ve Ta’limatı*, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1984, c. VI, 130.

⁸¹⁸ Şimşek, a.g.e. c. III, s. 93.

⁸¹⁹ Ali Pekcan, *Kur’ân ve Sünnet Işığında İnançla İlgili Güncel Konular*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011, s. 33.

⁸²⁰ Mehmet Öten, *Hz. Muhammed (s.a.v.) in Olağanüstü Halleri Peygamberimizin Mûcizeleri*, Ülkü Basımevi, II. b.s. Konya, 1977, s. 14.

su istemişti de biz ona: Değneğinle taşa vur! Demiştik.”⁸²¹ ayeti zorda kalan kavmin kurtarılması için peygambere mûcize verildiğini ifade etmektedir.

Kur’ân-ı Kerim birçok peygamber hakkında mûcizelerden söz eder. Tufan ve Nuh’un gemisi, ateşin İbrahim’i yakmaması, Musa’nın asasının yılanı dönüşmesi, Yakub’un oğlu Yûsuf’un bulunduğu yolunda vahiyler alması, İsa’nın hastaları iyileştirmesi vs. gibi. Kendilerinden önceki peygamberler Allah katından bu şerefe erişirken peygamberlerin peygamberinin, Hâtemü’l Enbiya olan Muhammed (a.s) nasıl olur da benzer alâmetlere sahip olmazdı? Kur’ân peygamberlerin gösterdiği mûcizelere değinirken bu mûcizelerin peygamberlere değil bizzat Allah’a ait bir fiil olduğunu da hemen peşinden zikreder.”⁸²²

Hz. Yûsuf olgunluğa erişince Allah kendisine hikmet ve ilim vermiştir”⁸²³

Hz. Peygamber tebliğ görevine başladığı andan itibaren en zor sınavlara katlanmış ve giderek daha da büyüyen bir dizi kesintisiz zorluk ve sıkıntıdan başka bir şey görmemişti. Ama Allah’a olan inancını ve Allah’ın kelâmını yüceltmek için gösterdiği sarsılmaz kararlılığı hep koruyagelmişti.

Onlar: “*Sen dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız.*”⁸²⁴ yahut altından (yapılmış) bir evin olmadıkça yahut göğe yükselmedikçe -kaldı ki göğe yükselmene dahi, bize (oradan, kendi gözlerimizle) okuyabileceğimiz bir kitap getirmediği- inanmayız ya!”⁸²⁵ “*Onlar her türlü mûcizeyi de görseler inanmayacak topluluklardır. Ayet bu hakikati beyan eder: “Kendilerine bir mûcize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah'a and içtiler. De ki: Mûcizeler ancak Allah katındandır. Ama mûcize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız?”*”⁸²⁶

“*Sen iyice büyülenmişlerdensin. Sen ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerdensen haydi bize bir mûcize getir.*”⁸²⁷ diye, ondan kendisinin gerçekten hak

⁸²¹ Bakara 2/60, Tâhâ 20/77, Şuarâ 26/63.

⁸²² Hamîdullah, c. I, s. 114-135.

⁸²³ Yûsuf 12/22.

⁸²⁴ İsrâ 17/90.

⁸²⁵ Esed, a.g.e. c. II, s. 577.

⁸²⁶ En’âm 6/109.

⁸²⁷ Şuarâ 26/154.

peygamber olduğuna delâlet edecek bir mûcizeyi isteyince o da: “*Salih: İşte (mûcize) bu dişi devedir.*”⁸²⁸ dedi.”⁸²⁹

Mûcizeleri de yaratan Allah (c.c)’ tır. Peygamberleri yetiştiren, onlara kitap veren, onları hikmet ve ilimle donatan, tebliğle görevli kılan ve kendilerini irşâd ve dâvet sahasında mûcizelerle destekleyen Allah’tır. İnsanlardan niceleri vardır ki inanmak için peygamberlerden mûcize beklerler. Peygamber her şeyin Allah’tan olduğu gibi mûcizelerin de Allah’tan olduğunu onlara haber verir. Sonunda kendisin apaçık uyarıcı olduğunu da insanlara açıkça söyler.⁸³⁰

Peygamberimizin en yüksek en daimi olan mûcizesi, Kur’ân-ı Mübîn’dir. Asr-ı Saadetten zamanımıza kadar bir kelimesi bile taarruza, tahrife uğramayarak devam edegelmiştir. Ve her asırda o asrın muhalif, muvafık bütün mütefekkirleri tarafından onun bu suretle masuniyeti, sefahat ve belagati, ilâhî hitaplarının gönüller üzerindeki tesiri ve hidâyeti îcâz ve tehaddîsi, ihtivâ ettiği medenî, içtimaî ve ahlâkî kaideleri vichelerinden incelenmiş ve hala da tetkik edilmektedir. Bu cihetle Kur’ân gibi bir mûcize, hiçbir peygambere verilmemiştir.

“Kur’ân’ın mûcize oluşu hissî (maddî) değil aklî (manevî)dir. Bu sebeple diğer peygamberlerde gördüğümüz mûcizelerden farklı bir yapısı vardır. Örneğin, Hz. Musa’ya verilen asa mûcizesi ile Kur’ân arasında çok önemli farklar vardır. Bunun en önemli sebebi şeriâtların yerel evrensel boyutlarıyla ilgilidir. Musa’nın (a.s.) mûcizesi o hayatta iken devam edebiliyor, ihtiyaç olduğu zaman gösterilebiliyordu. Ama aynı mûcize iki asır sonrasına taşınamıyor ya da Musa olmaksızın bir başka bölgede gösterilemiyordu. Tüm bunlar lokal ve dönemsel bir şeriatın gereği idi. Oysa Kur’ân böyle değildir. Evrensel bir dinin kitabı olması hasebiyle her zaman ve zeminde muciz oluşu devam etmekte ayrıca peygamber olmaksızın da bu i’câz gerçekleşebilmektedir.”⁸³¹

⁸²⁸ Şuarâ 26/155.

⁸²⁹ Hasan Keskin, *Kur’ân’da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s. 183.

⁸³⁰ Ankebût 29/50.

⁸³¹ Fethi Ahmet Polat, *Çağdaş İslâm Düşüncesinde Kur’ân’a Yaklaşımlar*, İz Yayıncılık, III. b.s. İstanbul, 2011, s. 240.

3.6.4. Büyük Saltanat

Peygamberler içinde kendisine çok büyük mülk ve saltanat verilenler de olmuştur. Hz. İbrahim kendisine büyük mülk verilen peygamberlerdendir.⁸³² Hz. Süleyman dua etmesiyle birlikte kendisine büyük saltanat bahşedilmiş, peygamberlik görevini böyle bir debdebe içinde yerine getirmiştir. “*Bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir saltanat, hükümlanlık ver.*”⁸³³ “Hz. Süleyman’ın bu isteğinin en makul te’vili, onun bu mülkü-hükümlanlığı-hırs ve istibdât için değil, ancak bir mucize suretinde tecelli eden bir nimet olarak istemiş olmasıdır. O, mülkün özel bir çeşidini istemiştir. Kendisinden sonra gelecek her türlü mülk ve saltanattan ayrı hususiyete haiz bir hükümlanlık dilemiştir. Belirli bir özelliğe sahip, insanlarca bilinen hükümlanlıkların dışında, görülmemiş, duyulmamış bambaşka bir mülk talebinde bulunmuştur. Rabbi’de onun duasını kabul buyurmuş ve bilinen mülkün üstünde hususî ve görülmemiş bir mülk ve saltanat bahşetmiştir.”⁸³⁴

“Yüreğimle söyleyip dedim: İşte, benden önce Yerusâlim’de olanların hepsinden ziyade hikmet artırdım ve yüreğim çok hikmet ve bilgi gördü. Ve hikmeti öğrenmeye ve deliliği ve akılsızlığı öğrenmeye yüreğimi verdim; anladım ki, bu da yeli kavramaya alışmaktır. Çünkü çok hikmette çok keder var ve bilgi artıran dert artırır.”⁸³⁵

3.6.5. Ledünni İlim

Allah peygamberlerini yetiştirmek suretiyle ilimle ve hikmetle donatarak kavimlerine göndermiştir. Okuma yazma bilmesede peygamberler insanlar içinde en bilgilidir. Onlara Allah bilmediklerini öğretti⁸³⁶ ve bilmesi lazım gelen her şeyi öğretmiş, peygamber de “*Rabbim ilmimi artır.*”⁸³⁷ diye dua etmiştir.

Ergenlik çağına gelen Hz. Yûsuf hikmet ve ilimle donatılmıştır.⁸³⁸ Bu ayete A. Fikri Yavuz: “Yûsuf tam kemal çağına (18 veya 21 yaşına) varınca kendisine hikmet

⁸³² Nisâ 4/54.

⁸³³ Sâd 38/35.

⁸³⁴ Seyyid Kutup, a.g.e. c. XII, s. 389.

⁸³⁵ *Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil)*, (İbranî ve Keldanî ve Yunânî Dillerinden Son Tashih Edilmiş Tercümedir), I. Kitap, Vaiz, Bab, I, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1974, s. 659.

⁸³⁶ Nisâ 4/113.

⁸³⁷ Tâhâ 20/114.

⁸³⁸ Yûsuf 12/22.

ve ilim verdik (ilimle amel, dinde de anlayış bahsettik). İşte biz, güzel iş yapanlara böyle mükâfat veririz”⁸³⁹ şeklinde manalandırmaktadır.

Hz. Lût peygamber de ilimle donatılan peygamberlerdendir.⁸⁴⁰ Hz. Dâvud ve Süleyman peygamberlere, hikmetle birlikte kendilerine ilim verilmiştir.⁸⁴¹ Nazari bilgiler yanında pratik bilgiler de verilmiştir.⁸⁴² Hz. Musa da belli bir yaşa ulaştınca ilimle donatılmıştır.⁸⁴³ Hz. Musa’ya verilen ilim hususunda Kehf Suresinde: “*Kendisine katımızdan bir ilim öğretmiştik.*” buyrulurken Hz. Musa’nın bulunduğu kimsenin sahip olduğu ilmin sebepleri açık, neticeleri yakın insan ilimleri türünden değil, bunun yerine Ledünnî bir bilgi. Allah dilediği kadarıyla bu bilgiye muttali kılmış onu. Tabii bu yine onun irade buyurduğu hikmete mebni olarak.⁸⁴⁴

Tebliğ ve irşâdı en üst düzeyde yerine getirilmeleri için peygamberlere gerekli olan ilim, hikmet, kitap, mülk ve uygulamaya dönük şeyler verilmiş, böylece peygamberler de insanları tevhide dâvet etmişlerdir.

3.6.6. Yüce Bir Doğruluk Dili

“*Onlar için yüce bir doğruluk dili verdik.*”⁸⁴⁵ Meal sahibi M. Nuri Yılmaz bu ayete şöyle mana vermektedir: “*Onlara yüksek bir şöret nasip ettik.*”⁸⁴⁶ Mehmet Vehbi Efendi ise aynı ayete: “Ve biz kıyamet gününe kadar nas’ın lisanlarında onların senalarını sadık ve vakıa mutabık kıldık ki o senaları; onların mertebelerini âli kıldı. Yoksa sair mülûk ve cebâbirenin senası gibi mertebelerini tenzil etmedi. Çünkü zalemenin senası sahtedir ama bunların senası sadıktır. Binaenaleyh; bunların senaları mertebelerini artırdı ve haysiyetlerini yükseltti. Zira İbrahim (a.s)’in duasının eseri olarak kıyamet gününe kadar nas’ın lisanında bakidir, zeval yoktur ve senaları âlîdir, meşhurdur.”⁸⁴⁷ diye mana vermektedir. Peygamberler ortaya koydukları tevhid

⁸³⁹ A. Fikri Yavuz, *Kur’ân-ı Kerîm ve İzâhlı Meâlî Âlîsi*, Renk Ofset, VII. b.s. İstanbul, 1978, s. 238.

⁸⁴⁰ Enbiya 21/74.

⁸⁴¹ Enbiya 21/79, Neml, 27/15.

⁸⁴² Enbiya 21/80.

⁸⁴³ Kasas 28/14.

⁸⁴⁴ Seyyid Kutup, a.g.e, c. IX, s. 445.

⁸⁴⁵ Meryem 19/50.

⁸⁴⁶ Mehmet Nuri Yılmaz, *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâlî*, Kürsü Yayıncılık, I. b.s. Ankara, 1998.

⁸⁴⁷ Mehmet Vehbi (1949), *Hulâsatü’l Beyân Fi Tefsîri’l Kur’ân*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1968, c. VIII, s. 3228.

mücadelesiyle dillerden dillere anlatılmışlar ve davalarına gösterdikleri sadakat ve samimiyetle abideleşmişlerdir.

Ali İbn-i Ebû Talhâ'nın İbni Abbas'tan rivayetine göre burada güzel övgü kastedilmektedir. Yani onlar her dilde övülmüşlerdir. Süddî ve Mâlik b. Enes de böyle söylemişlerdir. İbni Cerîr der ki: Allah (c.c): *“Onlar için yüce bir doğruluk dili verdik.”* buyurmaktadır. Zira bütün dinlere mensup olanlar onlara selam etmekte ve onları övmektedir.⁸⁴⁸

Kur'ân Yolu Tefsirinde: *“Onlara hak ettikleri yüksek bir övgü ile anılmayı nasip ettik.”* diye tercüme ettiğimiz 50. ayetteki, Lisân-i sıdk (doğruluğun dili) tamlaması iki türlü yorumlanmıştır. a.) Bu tamlamadaki “Lisân” terimi mecaz olarak dille aktarabilecek, dille ulaştırılabilecek şeyleri ifade için mecaz olarak kullanılmıştır. Buna göre ayet bu peygamberlerin söylediklerinin doğru olduğunu ve sözlerinin yüce anlamlar taşıdığını ifade eder. b.) Bu tamlama onların *“doğruluktan yana üstün bilinmeleri yani iyi anlamaları” anlamına gelir. Nitekim Hz. İbrahim kendisinin sonraki nesiller içersinde iyilikle anılması için dua etmişti.*⁸⁴⁹

3.6.7. Güzel Ahlâk

Ahlâk kelimesinin müfredi olan “huluk” arap dilinde huy, tabiat ve seciye demektir. İlim adamlarının ıstılâhında huluk, düşünce ve tefekküre ihtiyaç hissetmeden fillerin kendisinden kolayca çıktığı insandaki köklü bir tabiatten ibarettir.⁸⁵⁰

Hz. Peygamberimiz çocukluğu ve gençliğinde güzel ahlâkı ile bilinen bir kimseydi. Yüce ahlâkıyla insanların güvenini kazanmış ve kendisine iman etmeyenler bile en değerli eşyalarını ona emanet ederlerdi. Hicreti esnasında Hz. Ali'yi emanetleri sahiplerine vermesi için bırakmıştı.

Yüce Allah Kalem Suresinde *“Sen en yüce ahlâk üzeresin.”*⁸⁵¹ buyurmaktadır. Toplum içinde Hz. Peygamber, ahlâkıyla temayüz etmiş ve insanlar ahlâkı konusunda kendisine hiçbir menfi sözde bulunamamışlardır.

⁸⁴⁸ Sâbûnî, *Muhtasar Kur'ân-ı Kerim Tefsiri İbn Kesîr*, Çağrı Yayınları, Çev. Bekir Karlığa, İstanbul, 1990, c. III, s. 1400.

⁸⁴⁹ Karaman v. dğr. a.g.e. c. III, s. 602.

⁸⁵⁰ Zeydan, a.g.e. s. 147.

Ahlâkının yüceliği şu hususlarla daha iyi anlaşılabilir. Hicaz bölgesinin çoğuna sahip olmasına rağmen kendisi mal biriktirmedi. Elindekilerini ihtiyaç sahiplerine infak etti. Dünyada rahat etmek için çalışmadı, aksine dünyada bir misafir gibi yaşadı. Bu haline de oldukça sabırla ve metanetle katlandı.

Kureyş'in her türlü kötülüğü kendisine reva görmesine rağmen o Mekke'nin fethinde intikam duygusuyla hareket etmedi. Her zaman düşmanlarına karşı hoşgörülü, affedici oldu. Amcası Hz. Hamza'nın karnını yaran Vahşi'yi ve onu bu işe sevk edeni bile affetti.

Verdiği sözü tutması, muhalefet etmemesi de onun güzel ahlâkının bir parçasıydı. Çünkü O'nun getirdiği dinin prensiplerinden biri de ahde vefa göstermektir. O verdiği sözün yerine getirilmemesini büyük günahlardan sayar ve kötü ahlâk olarak görürdü. Müşriklerle Hudeybiye Antlaşması'nı ve Medine'de Yahudilerle ortak yaşama antlaşmasını yaptığında bozan taraf olmadı.⁸⁵²

Allah Onu bütün insanlara “*en güzel örnek*” olarak takdim etmiş, “*Allah'ı ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için güzel örnekler olduğunu beyan etmiştir.*”⁸⁵³

“Şurası kesindir ki İslâm dâvetinin başarılı olmasının en büyük sebebi Allah Rasûlü'nün yüce ahlâkıdır. Zira onun güzel ahlâkı sayesinde sahabe arasında sevgi tohumları atılmış, kardeşlik duyguları yeşermiştir. Kendisi son derece mütevazı olmuştur. Öyle ki bir topluluğun yanına geldiğinde meclisin sonu neresi ise oraya oturmuş, insanları yara yara başköşeye geçmek istememiştir. Üstelik bu davranışı ashabına da tavsiye etmiştir.”⁸⁵⁴

Bilinmektedir ki peygamberler isyandan ve günden korunmuşlardır. İsmet onların sıfatıdır. İsmet kelimesini Sait Şimşek “Peygamberlerin peygamberliklerini ifa etmede ve vahyi almada, onu insanlara ulaştırmada korunmalarındır.” diyerek izah etmektedir.

⁸⁵¹ Kalem 68/4.

⁸⁵² Ebu'l Fettah Ebu Gudde (1997), *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, Yasin Yayinevi, Çev. Enbiya Yıldırım, İstanbul, 2001, s. 43.

⁸⁵³ Ahzâb 33/21.

⁸⁵⁴ M. Abduh Yemânî (1905), *Peygamber Böyle Sevilir Sahabede Peygamber Sevgisi*, Çev: Mehmet Günay, Nûn Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 119.

Peygamberlerin isyana düşmesi imkân dâhilinde değildir ve onlardan Allah'ın emirlerine aykırı bir durum da meydana gelmez. Onlar yaratılmışlar için uyulacak kimselerdir ve biz onlara tabi olmakla emrolunduk. Eğer onlar günaha düşecek olsalardı hayır ve şerde onlara tabi olmak vacip olmazdı. Bu sebeple Allah onları isyandan ve günahattan korumuştur. Kur'ân'da açıkça peygamberlerin ismeti gelmiştir. Bunları doğru şekilde anlamak, genel manada karşı olmamak lazımdır.⁸⁵⁵

Hz. Peygamberimiz, “*Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim.*”⁸⁵⁶ ifadesi, “*Sen en güzel ahlâk üzeresin.*” ayetine de muvafık düşmektedir. Aynı zamanda Hz. Peygamber güzel ahlâk hususunda “*Mizanda güzel ahlâktan daha ağır bir şey yoktur.*”⁸⁵⁷ buyurmaktadır. “*Sizin en hayırlınız ahlâk bakımından en güzel olanlarınızdır.*”⁸⁵⁸ sözü de, ahlâkı en güzel peygamberimize aittir.

“Hz. Muhammed kendisine peygamberlik verilmeden önce de putperestlikten uzak duruyor, özellikle ahlâki erdemleri ile yakın çevresinin dikkâtini çekiyordu. Peygamber olduğunu açıkladıktan ve tevhid çağrısına başladıktan sonra ona karşı sert bir mücadele başlatan Mekke'nin ileri gelenleri kendisiyle çok çetin tartışmalara girmelerine rağmen onun daha önce kendileriyle birlikte putlara taptığı yönünde bir kanıt ileri sürememiş ve ahlâkî üstünlüğüne gölge düşürebilecek en küçük bir ithamda bulunamamışlardı.”⁸⁵⁹

3.6.8. Hidâyet

“Hidâyet, Hak yolu, tariki hakkı beyan, doğru yola gitmek, matluba kavuşturacak olan şeye delâlette bulunmak, tariki hakka bilfiil i'sal etmek, böyle bir yola sülûk eylemek manasındadır. Mübarek Peygamberler lisanîyle ve kitaplar inzaliyle nâs'ı tariki Hakka dâvet ve teşvik de bir hidâyet demektir.”⁸⁶⁰

⁸⁵⁵ Muhammed Ali Sâbûnî, *Ravai'ul Beyân Tefsîriü Ayâtü'l Ahkâm minel Kur'ân*, Mektebetü'l Asriyye, Beyrut, 2011, c. II, 247.

⁸⁵⁶ Malik, b. Enes (H. 709), *el Muvattâ*, Şerh: Muhammed Fuad Abdülbakî, Dâru'l Hadis, Kitâb-ı Hüsnü'l Hulk, Kâhire, 2005, c. I, s. 625.

⁸⁵⁷ Ahmed İbn-i. Ali İbn-i Hacer el- Askalânî (H. 852), *Bülûğu'l Merâm min edilleti'l Ahkâm*, Dâr'u İbn-i Kesir, IV. b.s. 350, Hadis No: 1551, Beyrut, 2006, s. 350.

⁸⁵⁸ Ebî Abdilleh Muhammed b. İsmâil Buhârî (H. 256), *el Edebü'l Müfred Müslüman Ferdin Edeb ve Ahlâkı*, Hüner Yayınevi, III. b.s. Konya, 2011, s. 98.

⁸⁵⁹ Karaman v. dğr. a.g.e. c. IV, s. 762.

⁸⁶⁰ Ömer Nasûhî Bilmen (1971), *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, II. b.s. İstanbul, 1963, c. I, s. 326.

“Biz ona İshak’ı ve Yakub’u armağan ettik. Hepsini hidâyete erdirdik. Daha önce Nuh’u da hidâyete erdirmiştik. Züriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Musa’yı ve Hârûn’u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas’ı da. Hepsi Salihlerdendi. İsmail, Elyasa, Yûnus ve Lût’u da hidâyete erdirdik. Hepsini âlemlere üstün kıldık. Babalarından, züriyetlerinden ve kardeşlerinden bir kısmını da hidâyete erdirdik. Seçtik ve dosdoğru yol üzerinde onları hidâyete ulaştırdık.”⁸⁶¹

Allah (c.c), birtakım isimleri zikrettikten sonra “*Ve her birini peygamber yaptık.*” buyurmaktadır.⁸⁶² Hz. İbrahim’den bahsedilirken kendisine İshak ve Yakub’un verildiğinden söz edildikten sonra “*Her birini hidâyete erdirdik.*” denmektedir. “*İbrahim’i hidâyete erdirdiğimiz gibi “daha önce de Nuh’u hidâyete erdirdik.”*”⁸⁶³ Allah (c.c), “*Onların babalarından, züriyetlerinden, kardeşlerinden kimini de*” buyurup usûl ve fûrularını, onların tabakalarından olanları, onların tamamının genel vasfının hidâyete ve seçilme olduğunu zikretmiştir. Bunun için de: “*Onları seçtik ve onları dosdoğru yola ilettik. İşte bu, Allah’ın hidâyetidir ki kullarından dilediğini onunla hidâyete erdirir.*” Bütün bunlar, Allah’ın onlara bir tevfiği ve onları hidâyete erdirmesi ile meydana gelmiştir. “*Eğer onlar da şirk koşsalardı, yapageldikleri şey boşa çıkardı.*”⁸⁶⁴ *Kavli ile şirkin ne kadar ağır ve ona karışmanın ne kadar büyük bir şey olduğu belirtilmiştir.*” buyurmuştur.⁸⁶⁵

“*De ki: “Şüphesiz Rabbim beni doğru bir yola, dosdoğru bir dine, Hakk’a yönelen İbrahim’in dinine iletti. O, Allah’a ortak koşanlardan değildi.”*”⁸⁶⁶ Bu ayetin tefsirinde Elmalılı merhum şöyle der: “*Şöyle de: Muhakkak ki beni Rabbim doğru bir yola, doğru ve düz bir caddeye bizatihi doğruluk olan, dosdoğru bir dine yani hanifler gibi bir Allah’a yönelmiş olan İbrahim milletine (dinine) hidâyete etti.*”⁸⁶⁷

⁸⁶¹ En’âm 6/85-86-87.

⁸⁶² Meryem 19/49.

⁸⁶³ En’âm 6/84-90.

⁸⁶⁴ En’âm 6/87.

⁸⁶⁵ Sâbûnî, a.g.e. İstanbul, 1990, c. II, s. 673.

⁸⁶⁶ En’âm 6/161.

⁸⁶⁷ Elmalılı, a.g.e. c. III, s. 497.

“Rabbin O’nu beğenip seçmiştir. Kendisini doğru bir yola iletmiştir.”⁸⁶⁸ Bu konuda: “Kendisini doğru bir yola iletmişti.” buyuruyor. “Bu Allah’ın hoşnut olacağı şeriat üzere tek ve ortağı olmayan Allah’a ibadet yoludur.”⁸⁶⁹

“Yani sen, sana karşı gelenlerin hakkında pek düşünme. Zaten senin için onların zulüm ve küfürlerinin cezasını ne zaman çekecekleri ve İslâm’ın yaşadığı süre içinde yayılıp yayılmayacağı önemli değildir. Senin için önemli olan, Hak üzerinde olmak olduğuna göre sen bunları hiç düşünmeden Hakk’ı tebliğ etmeye devam et ve onların senin gözünün önünde mi senden sonra mı mahvolacağı meselesini Allah’a bırak.”⁸⁷⁰

En’âm Suresinde: “Allah’ın bu kişileri hidâyete erdirdiği, tarihi bir hakikati kesin olarak ortaya koymak bakımından bir defa daha vurgulandıktan sonra Hz. Muhammed’e, son peygamber olarak onların hidâyetine uyup, aynı evrensel hakikati devam ettirmesi emredilmiştir.⁸⁷¹ Burada Araplara ve Kur’ân’ın muhatabı olan herkese, Hz. Muhammed’in görülmemiş duyulmamış bir din icât etmediğine; aksine geçmiş peygamberlerin sünnetini devam ettirdiğine ilişkin, dolaylı bir hatırlatma da vardır. Ayrıca Rasûlüllah’a, seleflerinden birini veya bir kısmını örnek almak yerine hepsinin hidâyetine uyması, meziyetlerini kendisinde toplaması emredilmiştir.”⁸⁷²

3.6.9. Kelâm Güzelliği

Hz. Peygamber toplum içinde ümmî olarak bilinen bir peygamberdi. Herhangi bir okula gitmemiş ve hiçbir öğretmenden ders almamıştı. Buna rağmen güzel konuşabilen, fasih söz söyleyebilen ve dinleyenleri mest eden bir konuşma güzelliğine sahipti. Konuşmalarında teklemesiz ve kekelemezdi.

Hz. Peygamberin bir özelliği de, Cevâmi’ul Kelîm olmasıdır. Az sözle çok şey ifade edebilme kabiliyetine sahip olmasıdır. Konuştuğu zaman veciz biçimde ve karşısındakinin seviyesine uygun konuşur, tane tane konuşur, çok önemsediklerini tekrar eder, sözlerine batıl karıştırmaz, yalandan uzak ve kendine has bir üslûpla

⁸⁶⁸ Lütfi Doğan, *Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâli)*, DİB. Yayınları, Ankara, 1986.155.

⁸⁶⁹ Sâbûnî, a.g.e. c. III, s. 1249.

⁸⁷⁰ Mevdûdî, a.g.e. c. V, s. 276.

⁸⁷¹ En’âm 6/90.

⁸⁷² Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 437.

konuşurdu. “O ne kendi arzusuna göre konuşur ne de (size iletteği).vahiyden başka bir şeydir.”⁸⁷³

Kur’ân-ı Kerîm, güzel sözlü olanları Fussilet Suresinde beyan etmektedir. “Allah’a dâvet eden, salih ameller işleyen ve “Ben Müslümanlardanım” diyenden daha güzel sözlü kim olabilir.”⁸⁷⁴ Bu ayetin tefsirinde Sâbûnî: “Bu kimse bizzat kendisi uymaktadır ve faydası hem kendine hem de başkasınadır. Böylesi iyiliği emredip kendi yapmayan, kötülüğü yasaklayıp kendi yapan gibi değildir. Aksine o, hayrı kendi işleyen, kötülüğü terk eden, yaratıkları yaratıcıya çağırandır”⁸⁷⁵ demektedir.

Aynı zamanda Allah (c.c), başka bir ayetinde: “Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler.”⁸⁷⁶ buyurmaktadır. Bu ayetleri insanlara tebliğ eden Hz. peygamber sözün en güzelini ifade eden, yumuşak söz söyleyen bir peygamberdi. Zaten o güzel bir sözü sadaka kabul etmiştir.

“Mücahid, “Dünyada ona iyilik verdik.” ayetinde “doğru söyleyen dilin” kastedildiğini söylemektedir.”⁸⁷⁷

3.7. Allah’ın İnsanları Tebliğ Ediciye Yönlendirmesi

3.7.1. Elçiye İtaat Edin

“İtaat: Söz tutmak, boyun eğmek, emrini yerine getirmek” manasına gelir. Sosyal, siyasi, hukuki, ahlâki boyutlarıyla İslâmî hayat düzenini Kuran temel kavram ve kurumlardan biridir. Bu açıdan aynı mahiyette olan emanet ve adalet kavramlarından sonra buna yer verilmiş, araya “münafıklar ve fâsıklar” gibi emre uymayanların dünya ve ahirette karşılaşacakları sonuçları bildiren ayetler konmuştur.

Allah (.c.c), kendisine ve peygamberine itaat edilmesini,⁸⁷⁸ peygamberine itaatın kendisine itaat olduğunu⁸⁷⁹ ifade buyurmuştur.

⁸⁷³ Esed a.g.e. c. 3, s. 1080.

⁸⁷⁴ Fussilet 41/33.

⁸⁷⁵ Sâbûnî, a.g.e. c. IV, s. 2226.

⁸⁷⁶ İsrâ 17/53.

⁸⁷⁷ Sâbûnî, a.g.e. c. III, s 1249.

⁸⁷⁸ Âl-i İmrân 3/32-132, Nisâ 4/59, Mâide 5/92, Enfâl 8/1-20-46, Nûr 24/54, Muhammed 47/33, Mücadele 58/13, Tegâbün 64/12.

⁸⁷⁹ Nisâ 4/80.

“Allah’a itaat edin, elçiye itaat edin ve tedbirli olun.”⁸⁸⁰ Genel manada Allah gönderdiği peygamberlerine itaat edilmesini insanlara emretmiştir. Peygamberlerin Allah’tan gelen ne varsa hepsine itaat etmeleri insanların görevidir. “Hem burada söz konusu edilen yasaklar hususunda hem de diğer meselelerde Allah’a ve peygamberine itaat edin. Şeytana da muhalefet edin, çünkü o, aranızda kin ve düşmanlık sokmak ister. Ama Allah ve peygamberine itaat etmezseniz peygambere düşen şey görev sadece apaçık bir şekilde Allah’ın emir ve yasaklarını tebliğ etmektir”⁸⁸¹

“Allah’a itaat ediniz. Peygambere itaat ediniz ve muhalefetten sakınınız. Şayet itaatten yüz çevirecek olursanız biliniz ki bizim Rasûlümüzün üzerine ait olan görev apaçık bir tebliğden ibarettir ki o onu işte yapmıştır. Ondan sonrasının sorumluluğu ve zararı ona değil, sadece kendinize aittir.”⁸⁸²

Rasûlullah’a itaat, öncelikle tebliğ ettiği Kur’ân’a ve sünnete uymaktır. Ancak burada “ve” bağlacı ile yetinilmeyip “itaat ediniz.” emrinin “Rasûlullah” için de tekrar edilmesi ona itaatın, “Kur’ân’dan ibaret olan vahyin tebliğine uyma”yı aştığını, kaide olarak bütün davranışlarının örnek edinilmesini, bütün buyruklarının yerine getirilmesini içine aldığı göstermektedir. Sahabe Rasûlullah’ın, “dînî veya bağlayıcı olmadığını bildirdiği, ya da karineler yoluyla böyle olduğunu anladıkları emirleri” dışındaki bütün emir ve isteklerini, “Ona itaat dini bir görevdir” şuuru içinde yerine getirmişlerdir. Bunu yaparken de itaat hakkındaki ayet ve hadislerle Allah elçisinin gönderiliş amacına, kendisine verilen vazifelere ve O’nun örnekliliğini bildiren nas’lara dayanmışlardır.”⁸⁸³

3.7.2. O, Ne Getirirse Alın

“Peygamber size ne vermişse onu alın, neyi de size yasak ettiyse, ondan vazgeçin. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah’ın azabı çetindir.”⁸⁸⁴ ayeti, aynı zamanda, peygamberimizin peygamberliğini tescil eden, O’nun tebliğle görevli olduğunu beyan eden, irşâda yetkili oluşunu izâh eden bir başka delildir. Bu ayet “fey” ile ilgili olsa da sadece onunla da sınırlı değildir. “Nitekim burada, “Rasûl size ne

⁸⁸⁰ Mâide 5/92.

⁸⁸¹ Şimşek, a.g.e. c. II, s. 100.

⁸⁸² Elmalılı, a.g.e. c. III, s. 272.

⁸⁸³ Karaman v. dğr. a.g.e. c. II, s. 86.

⁸⁸⁴ Haşr 59/7.

verdiyse onu alın.” denirken cümlenin devamında “size neyi vermediyse” değil “neyi yasakladıysa ondan kaçın” şeklindeki bir ifade kullanılmıştır. Bu hüküm sadece fey’e ait malların paylaşımını ifade etseydi, o zaman ““neyi vermediyse” denilirdi. Fakat aksine “neyi yasakladıysa” denilmesinden anlaşıldığına göre kast olunan Hz. peygamberin emir ve yasaklarına uyulmasıdır.”⁸⁸⁵

Söz konusu edilen yedinci ayetteki, “Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçın.” şeklinde çevrilen cümle, bağlamı dikkâte alınarak fey’ ve ganimet gibi şeylerin dağıtımında Hz. Peygamber’in kullandığı takdir yetkisine saygılı olunması gerektiği şeklinde açıklanır. Kapsamlı bir ifade olması sebebiyle genellikle, Hz. Peygamber’in sünnetinin Müslümanlar açısından bağlayıcı bir kaynak olduğunun Kur’ân’daki dayanakları arasında da zikredilir.”⁸⁸⁶

“Peygamber size her ne verdiyse onu alınız.-Yani fey’den her ne hisse verdiyse alın ve her ne emir verdiyse onu tutun. Her neden nehyetti ise ondan vazgeçin.- Almayın dediğini almayın, yapmayın dediğini yapmayın ve Allah’tan korkun. Allah’ın ve Peygamber’in emirlerine karşı gelmekten, birbirinizin hakkını yemekten ve devlete hıyanet etmekten sakının. Fey’i maddi- manevi, dünyevi- uhrevi, korunmak için takva ile dağıtıp, israftan ve Allah’ın azabına düşmekten korunun.”⁸⁸⁷

Konu ile ilgili ayeti Kâdî Beydâvî “O size fey’den ve emirlerden ne verirse alın ve ona yapışın. Çünkü o sizin için helaldir ve O’na itaat vaciptir. Sakındırdığı şeylerden de kaçınmak vaciptir”⁸⁸⁸ şeklinde izah etmektedir.

3.7.3. Peygamberleri Öldürmeyin

*“Allah’ın ayetlerini inkâr edenler, peygamberleri haksız yere öldürenler, insanlardan adaleti emredenleri öldürenler var ya, onları elem dolu bir azap ile müjdele.”*⁸⁸⁹ ayeti ile, insanların peygamberleri öldürecek kadar isyanda ileri gittiklerini anlıyoruz.

⁸⁸⁵ Mevdûdî, a.g.e. c. VI, s. 209.

⁸⁸⁶ Karaman v. dğr. a.g.e. c. V, s. 291.

⁸⁸⁷ Elmalılı, a.g.e. c. VII, s. 216.

⁸⁸⁸ Kâdî Beydâvî, a.g.e. c. II, s. 510.

⁸⁸⁹ Âl-i İmrân 3/21.

Peygamberleri haksız yere öldürenler Yahudilerdir. Başka ayetlerde de bu husus belirtilmektedir. Aslında peygamberleri öldürmüş olanlar, Kur'ân-ı Kerim'in indiği dönemdeki Yahudiler değil, onların atalarıdır. “*Onlara çok acı bir azabı müjdele.*” sözünün muhatabı ise Kur'ân'ın indiği dönemde yaşayan Yahudilerdir. Çünkü Peygamber'in geçmişte yaşamış ve ölmüş kimseleri acıklı azapla müjdeleyecek hali yoktur. Çünkü bu durumda suçun ferdîliği ilkesi çiğnenmiş olur.

Geçmişte atalarının haksız yere peygamberleri öldürmelerine karşın Kur'ân-ı Kerim'in indiği dönemde Yahudiler peygamberimizi öldürmek için birçok tuzak hazırlamış fakat başarılı olamamışlardır. O halde haksız yere peygamber öldürme çabaları hala devam etmektedir. Suç işleme konusundaki bu kararlılıkları ve çabalarından dolayı elbette ahirette onlara bir ceza terettüp edecektir. Bu ve benzeri ayetler, Medine Yahudilerinin Peygamber'e suikast niyetlerini ifşa etmekte ve Peygamberi öldürdükleri takdirde çetin bir azaba çarptırılacakları kendilerine haber verilmektedir.

Ayette niçin “*haksız yere peygamberleri öldürmeleri*” denmiştir? Peygamberler öldürülmeyi hak edecek bir suç işlemezler ki böyle bir kaydın konulmasına ihtiyaç duyulsun. İşaret ettiğimiz gibi milliyetçilik ideolojisine kendilerini kaptırmış olanlar, atalarının işlemiş olduğu suçlara da bahane bulurlar ve işlemiş olduklarını suç olmaktan çıkarırlar. Bu sebepten *haksız yere* kaydına ihtiyaç vardır. Ayrıca bu kayıtla Yahudilerin işledikleri suçun çirkinliği de te'kit edilmiştir.”⁸⁹⁰

“*Böylece zillet ve yoksulluk onları kapladı. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bunun sebebi onların; Allah'ın ayetlerini inkâr ediyor, peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı.*”⁸⁹¹ Bu ayette de sözü edilenler Yahudilerdir. Zilletle damgalanmalarına sebep olan suçların bir kısmını Hz. Musa döneminden birkaç kuşak sonra işlemişlerdir.

“Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri, geçmişte haksız olduklarını bile bile peygamberlere karşı hasmâne duygular besleyip içlerinden bazılarını öldürmeleri, isyankârlık yapmaları ve Allah'ın koyduğu sınırı aşmaları da konumuz olan ayetin

⁸⁹⁰ Şimşek, a.g.e. c. I, s. 331.

⁸⁹¹ Bakara 2/61.

inzalinden önceki dönemlerde olup bittiği için, burada yeri gelmişken çölde bayağı isteklerde bulunmaları yanında, daha sonra işledikleri suçlara da işaret edilecektir.

Burada hem Müslümanlara hem de Hz. Peygamber dönemindeki Yahudilere bir hatırlatmada bulunulmakta; bir bakıma onların, atalarının işlediği bu eski suçları tekrar etmemeleri³ basit dünya menfaatleri uğruna Hz. Muhammed'e karşı düşmanlık duyguları besleyip, ona gönderilen ayetleri inkâr etmekten sakınmaları istenmektedir.⁸⁹²

3.7.4. Onda Sizin İçin Güzel Örnekler Vardır

Peygamberler insanlara model şahsiyetlerdir. Allah onları seçmiş ve toplumlara örnek olarak sunmuştur.⁸⁹³

İlgili ayetlerin geçtiği konunun bütünlüğü içinde bakıldığında, Hz. Peygamber'in (s.a.v) davranışlarının ve hayat tarzının bir model olarak sunulmasının amacının Hendek Savaşı sırasında kişisel çıkarlarını ve güvenliklerini düşünerek hareket eden kimselere bir ders vermek olduğu görülür. Fakat ayetin sözleri geneldir ve sadece bu manaya hasretmenin bir anlamı yoktur. Allah Rasûlü'nün (s.a.v) hayatının sadece bu anlamda örnek model olduğunu söylememekte, bilakis mutlak bir örnek olduğunu bildirmektedir. O halde bu ayet, Müslümanların hayatlarının her yönden Allah Rasûlü'nü bir örnek model kabul etmelerini ve kişilik ile karakterlerini bu modele göre şekillendirmelerini gerektirir.⁸⁹⁴

“Bu ayeti kerime Rasûlüllah'ın sözlerini, fiillerini ve hallerini örnek edinme konusunda büyük bir ilkedir. Bunun için o toplulukların geldiği gün insanların peygamberi örnek almasını, onun sabrını, direnişini, bağlılığını, çalışmasını, Allah Azze ve Celle'den sürekli olarak yardım bekleyişini, kıyamet gününe kadar örnek almalarını emretmiştir. Bunun için Allah Teâlâ kararsızlığa düşüp sarsılan, korkan, sıkılan ve topluluğun geldiği gün dağınıklık arz edenlere karşı sesleniyor.”⁸⁹⁵

⁸⁹² Karaman v. dğr. a.g.e. c. I, s. 129.

⁸⁹³ Ahzâb 33/21, Mümtehine 60/4-6.

⁸⁹⁴ Mevdûdî, a.g.e. c. IV, s. 401.

⁸⁹⁵ Sâbûnî, a.g.e. c. IV, s. 1940.

SONUÇ

Araştırma esnasında; Allah'ın peygamberlerini insanlardan daha seçkin hale getirdiğini, onları dış görünüş, akıl, kelim güzelliği, ahlâk, saltanat gibi farklı unsurlarla donattığını, kitap, hikmet verdiğini ve tebliğ sahasına olgun biçimde gönderdiğini ve sonrasında da mûcizeleriyle her an desteklediğini ayetler ışığında müşahede etmeye çalıştık.

Bütün peygamberlerin ortak olarak kullandığı tebliğ metodu olduğu gibi diğer peygamberlerden farklılaşan metotları da kullandıklarını; bu metotları Allah'ın bizzat peygamberin ve sorumlu olduğu kavmin ruh yapısına göre emrettiğini gördük. Peygamberler aslında tebliğ sırasında kendi kendilerine bağımsız hareket etmemişler, Allah'ın emirlerini uygulamak suretiyle bir tebliğ sunmuşlardır.

Vahyi aldıktan sonra kavimlerine o vahyi nasıl sunacaklarını baştan sona bizzat Allah öğretmiş ve peygamberler de yerine getirmiştir. Burada şu gerçeği ifade etmekte fayda vardır: Peygamberler aldıkları emirleri hayatlarında pratize etmişler ve bu sebeple en güzel ahlâk abidesi olarak topluma örneklik teşkil etmişlerdir. Belki de peygamberleri en özel kılan onların teoriyi pratiğe dökmeleri, vahyi bizzat kendilerinde sembolleştirmeleri ve görenleri hayran bırakan cazibe merkezi haline gelmeleridir.

En ilginç kabul edilebilecek tespitlerden biri vahyin aynı kaynaktan gelmiş olmasına rağmen, farklı coğrafyalarda farklı sonuçları doğurmasıdır. Kimi peygambere daha çok kimse inanmış, kimilerine daha azı iman etmiştir. Bazı peygamberler kavimlerinden daha az eza görürken, bazıları daha çok eziyet görmüşlerdir. Fakat peygamberlerin kavimleri içinde “mele” denilen kimselerin hep var olduğu, onların peygamberin davasına engel olmak istediği, her defasında Allah'ın nurunun parladığı, inanmayanların Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isteseler de söndüremedikleri de bir gerçek olarak ortada durmaktadır.

Hicret olgusu da peygamberlerin değişmeyen kaderi olmuştur. Bir bakıma bütün peygamberler zaman ve mekân farklı olmakla birlikte neredeyse aynı kaderi yaşamışlardır.

Şunu da ifade etmek gerekir ki: Tebliğ vazifesini Allah'ın emirleri doğrultusunda kavmine sunduğunda kavminden itirazsız kabul eden ve hiçbir ezaya,

karşı koymaya maruz kalmadan tebliğ ve irşâd görevini yapan bir peygamber de söz konusu olmamıştır.

Peygamberleri tebliğ vazifesi ile muvazzaf kılan Allah (c.c), tebliğin her kademesinde peygamberlerini kendilerine gönderdiği vahiyle desteklemiş ve kontrol etmiştir. Allah peygamberlerini murakabesiz bırakmamış; her aşamada, her zaman diliminde, vahyi ile, verdiği mûcizelerle destek unsurlarla peygamberlerinin bu davada başarılı olmaları için yardımını esirgememiştir.

Peygamberlerini en güzel vasıflarla donatan Allah, insanlara da seslenerek onları peygamberlere yönlendirmiş, onlara itaat etmelerini emretmiştir. Peygamberleri güzel ahlâklarıyla topluma sunmuş, onların vahyin tesiri ile hareket ettiklerini, bu açıdan güvenilir olduklarını her dönemde insanlara yine peygamberleri vasıtasıyla bildirmiştir.

Bu çalışma neticesinde elde edilen en önemli verilerden biri Hz. Peygamberin insanlığa sunduğu tebliğ ve irşâd metoduna daha yakından vakıf olmak olmuştur. Burada peygamberimizi farklı kılan bazı hususiyetlere de işaret etmek gerekir: Peygamberliğin kendisi ile sona ermesi, en güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilmesi, isrâ ve miraç mûcizesiyle birlikte Kur'ân gibi en büyük mûcizenin verilmesi peygamberimizi farklı kılan özelliklerdendir. Bu özelliklere ve farklılıklara binâen, kendisi bütün insanlığa ve âlemlere rahmet olmak üzere gönderilmiştir.

Peygambere verilen özelliklerin, aynı zamanda onun sorumluluğunu da artırdığı bir gerçektir. Buna da en güzel ve biricik örnek Hz. Peygamberimizdir.

Ortaya çıkan bir diğer hakikat: Peygamberlerin gönderilmesi insanlık adına bir rahmet, kurtuluş ve selamet vesilesi olmuştur. Bunca peygamberin görev yaptığı şu âlemde hala insanlık Hak'tan uzak yollara tevessül etmekte ve peygamberlerin getirdiği ilâhî hakikatlerden uzaklaşmaktadır. İnsan kendi kendine “Peygamberler gelmeseydi insanlığın itikâdî yapısı ne olurdu?” diye de sormadan edememektedir.

Bugün, peygamberlerin bu davasını onlara iman eden, gönül veren, Allah'a ve ahiret gününe inanan binlerce Müslüman yerine getirmektedir. Müminler bölünmedikçe, birbirine kenetlendikçe ve iman ipine sınıksız sarıldıkça bu davayı

kesintisiz sürdüreceklerdir. İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak, iman ehline peygamberlerden kalan bir mirastır.

Allah'ın emirleri doğrultusunda tebliğ ve irşâd görevi kıyamete kadar devam edecek ve insanlar her dem hakikati duyacaklar ve dileyen iman edecek dileyen inkâr edecektir. Ama peygamberlerin ses ve solukları yeryüzünde eksik olmayacak ve tebliğ vazifesi asla kesintiye uğramayacaktır.

Tebliğ konusu önemli olduğu kadar çerçevesi de oldukça geniştir. Bu konunun değişik aıllardan tekrar çalışılmaya ihtiyaı vardır. "Tebliğ ve Kader İlişkisi", Tebliğ ve İnsan İradesi", "Peygamberler ve Tebliğin Günümüze Yansımaları", "Tebliğin Ulaştığı toplumlar ile Tebliğin Kendilerine Ulaşmadığı Toplumlar Arasındaki Farklar", "Tebliğin Toplumlara Kazandırdıkları" "Günümüzde Tebliğ Vasıtaları" "Tebliğden Yoksun Olan Kavimlerin İtikâdî Bakımdan Durumları" gibi başlıklarda çalışmalar yapılabilir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdülbâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzı'l-Kur'ân*, Dâru'l Hadîs, Kâhire, 1996.

Ağırakça, Ahmed, “*Hikmet*”, ŞİA, Şâmil Yayınevi, V, İstanbul, 2000.

Akgül, Muhittin, *Doksan Dokuz Soruda Efendimiz (s.a.v)*, Işık Yayınları, İzmir, 2009.

Algül, Hüseyin, *Sevgi ve Rahmet Peygamberi*, Emin Yayınları, Bursa, 2007.

Altıkulaç Tayyar, v. dğr. TDV. *İslâm Ansiklopedisi* İstanbul, 1994.

Altuntaş ve Şahin, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, DİB Yayınları, II. b.s. Ankara, 2002.

Altuntaş ve Şahin, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, DİB. Yayınları, XXI. b.s. Ankara, 2011.

Askalânî, Ahmed İbn-i. Ali İbn-i Hacer (H. 852), *Bülûğu'l Merâm min Edilleti'l Ahkâm*, Dâr'u İbn-i Kesir, IV. b.s. II, Beyrut, 2006.

A'zamî, Muhammed Mustafa, *Vahyedilişinden Derlenişine Kur'ân Tarihi*, (Çev. Ömer Türker, Fatih Serenli), İz Yayıncılık, II. b.s. İstanbul, 2011.

Bedreddin, Muhammed, *Ebdeu'l Beyân*, Kahraman Yayınları, III. b.s. İstanbul, 2010.

Begavî, Ebu Muhammed Hüseyin İbn-i Mesûd, *Tefsîru'l Begavî Meâlimü't Tenzil*, Dâr'u Taybe, VIII, Riyad, H. 1409.

Bilmen, Ömer Nasûhî, *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâli Âlîsi ve Tefsîri*, Bilmen Yayınevi, II. b.s. VI, İstanbul, 1963.

Buhârî, Muhammed b. İsmâil Ebû Abdilleh, *Kitâbü'l Hayd*, (thk. Mustafa Dibel Beğâ), III. b.s. VI, Beyrut, 1987.

----- İmam Ebî Abdilleh Muhammed b. İsmâil, *Sahîh-i Buhârî*, Dâru'l Ma'rife, III. b.s. Beyrut, trz.

----- *el Edebü'l Müfred Müslüman Ferdin Edeb ve Ahlâkı*, Hüner Yayınevi, III. b.s. Konya, 2011.

Bursavî, İsmail Hakkı, *Rûhu'l Beyân Tefsiri*, Osmanlı Yayınları, IV, İstanbul, H. 1306.

Boynukalın Mehmet, “*Tebliğ*”, *DİA*, XXXX, İstanbul, 2011.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV. Yayınları, Ankara, 2008.

Cürcânî, Seyyid Şerif, *et-Ta'rîfât*, Matbaatü'l Hayriyye, I. b.s. Mısır, 1306.

Çağrı Mustafa, “*Davet*”, *DİA*. IX, İstanbul, 1994.

Çakan, İsmail L, *Hakkı Tavsiye Metot ve Vasıtaları*, İstanbul, 1992.

Çetin, İsmail, (1942/2011), *Ayet'in Esrârı*, Dilara Yayınları, I. b.s. Isparta, 2009.

Demirci, Muhsin, *Kur'an'a Göre İnsan ve Sorumlulukları*, Ensar Neşriyat, I. b.s. İstanbul, 2010.

----- *Tefsir Tarihi*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yayınları, IV. b.s. İstanbul, 2008.

----- *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Doğan, Lütfî, *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâli)*, DİB. Yayınları, Ankara, 1986.

Karagöz İsmail v. dğr. *Dînî Kavramlar Sözlüğü*, DİB. Yayınları, V. b.s. Ankara, 2010.

Gazâlî, Muhammed, *Kur'an-ı Anlamada Yöntem*, (Çev. Emrullah İşler) Şûle Yayınları, II. b.s. İstanbul, 1998.

Ebu Gudde, Ebu'l Fettah, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, (Çev. Enbiya Yıldırım), Yasin Yayınevi, İstanbul, 2001.

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf El Endelûsî, *Bahru'l Muhît*, Dâr'ul Kütübü'l İlmiyye, VIII, Beyrut, 1993.

Askerî, Ebû Hilâl Hasan b. Abdilleh İbn-i Sehl İbn-i Sa'd İbn-i Yahya b. Mihrân, *El Furûku'l Lugaviyye*, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, II. b.s. (thk. Muhammed Bâsil Uyûnu's Sevdi), Beyrut, 2010.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Çelik-Şura Yayınları, IX, İstanbul, trz.

Esed, Muhammed, *Kur'ân Mesajı Meâl-Tefsir*, İşaret Yayınları, III, İstanbul, 1999.

Emiroğlu, H. Tahsin, *Esbâb-ı Nüzûl (Kur'ân Ayetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri)*, XVI, Kuzucular ofset, Konya, trz.

Fârûkî, İsmail. R. *Tevhid*, İnsan Yayınları, (Çev. Dilaver Yardım), Lâtif Boyacı, IV. b.s. İstanbul, 2006.

Ferruh, İsmail Efendi, *Mevâkib Tefsiri*, Matba-i Âmire, İstanbul, H.1286.

Fîrûzâbâdî, Muhammed bin Ya'kub bin Fadlullâh, *Tenvîru'l Mikyâs min Tefsiri İbni Abbâs*, Mektebetü'l Asriyye, I, Beyrut, 2006.

----- *el-Kâmûsü'l-Muhît*, Dâru'l Ma'rife, III. b.s. Beyrut, 2008.

Halebî, Ahmed İbn-i Yûsuf El Ma'rûf bis Semîn, *Ed Dürü'l Masnûn fî Ulûmi'l Kitâbi'l Mekkûn*, Thk, Ahmed Muhammed el Harrât, Dâru'l Kalem, XI, Dımaşk, trz.

Ahmed Halil b. *Kitâbü'l Ayn Müratteben alâ Hurûfi'l Mu'cem*, (thk. Abdülâmid Hindâvî), Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, IV, Beyrut, 2003.

Hamîdullâh, Muhammed, *İslâm Peygamberi Hayatı ve Eseri*, (Çev. Mehmet Yazgan), II, Beyan yayınları, İstanbul, 2011.

----- *İslâm Peygamberi Hayatı ve eseri*, III. b.s. (Çev. M. Said Mutlu), İrfan Yayınevi, II, İstanbul, 1967.

İşıcık, Yûsuf, *Kur'ân Meâli*, Konya İlâhiyat Derneği Yayınları, III. b.s. 2010.

İbn-İ Âşûr, Muhammed Tâhir, *Tefsîru't Tahrîr ve't Tenvîr*, Dâru't Tûnusiyye, XXX, Tunus, 1984.

İbn-İ Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mûkerrem, *Lisânü'l-Arab*, (thk. Abdullah Ali el-Kebîr-Muhammed Ahmed Hasbullah-Hâşim Muhammed Şâzilî), Dâru'l-Meârif, VI, Kahire, trz.

İbn-İ Fâris, Ahmed bin Fâris bin Zekeriyya bin Muhammed bin Habib, *Mu'cemü Mekâyis'il Luğa*, Dârü'l Cîl, Beyrut, 1991.

----- *Mu'cemu Magâyisu'l Luga*, Dâru'l Fikr, Thk, Abdüsselâm Muhammed Hârun, VI, Kâhira, 1972.

İbn-İ Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmâil İmâdu'd-Dîn İbn-i Ömer, *Tefsîru'l Kur'ân-il Azîm*, Dâru'l Kitâbi'l Arabî, VI, Beyrut, 2011.

İbni Kesir, Ebu'l Fedâ İsmail İbn-i Ömer, *Tefsîru'l Kur'ân-il Azîm (İbn-i Kesîr Tefsîri)*, (thk. Sâmi İbn-i Muhammed es Selâmet), Dâru't Taybe, I. b.s. VIII, Suudî Arabistan, 1999.

İsfehânî, Râgıb Ebu'l Kâsım el Hüseyin b. Muhammed, *el- Müfredât fi Garibi'l Kur'ân*, (thk. Muhammed Seyyid Keylânî), I, Beyrut, trz.

İslâmoğlu, Mustafa, *Hayat Kitâbı Kur'ân Gerekçeli Meal Tefsir*, Düşün Yayıncılık, II. b.s. I, İstanbul, 2008.

Kâdı Beydâvî, Abdullah İbn-i Ömer İbn-i Muhammed eş-Şîrâzî, *Envâru't Tenzîl ve Esrâru't Te'vîl*, Matbaatü'l Osmaniyye, II, İstanbul, H.1314.

Karahisârî, Şemsettin, *Ahteri Kebîr*, (Çev. Ahmet Kemal), İstanbul, H, 1302.

Karakılıç, Ali Celâleddîn, *Hz. Muhammed (a.s)' ın Hayatı, Eşsiz Ahlâk ve Faziletleri*, V. b.s. Ankara, 2012.

Karaman Hayrettin, ve dğr. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, TDV. Ankara, 2005.

Karaman Hayrettin ve dğr. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB. Yayınları, Ankara, 2006.

Karaman, Fikret, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Dâvet*, DİB. Yayınları II. b.s. Ankara, 2010.

Keskin, Hasan, *Kur'ân'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.

Keskiöglü, Osman, *Hz. Peygamberin Hayatı, Siyer-i Nebî*, DİB. Yayınları, XXIII. b.s. Ankara, 2006.

Kitabı Mukaddes (Tevrat ve İncil), (İbrânî ve Keldânî ve Yunânî Dillerinden Son Tashih Edilmiş Tercümedir), II, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1974.

Kısa, Mahmut, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Armağan Kitaplar, Konya, 2012.

Kurtûbî, Ebû Abdilleh Muhammed İbn-i Ahmed İbn-i Ebî Bekr, *El Câmî Li Ahkâmi'l Kur'ân ve'l Mübeyyin Tedammenehü Mine's Sünneti ve Âyi'l Furkân*, (*Kurtubî Tefsîri*), Müesseset'ür Risâle, I. b.s. XXIV, Beyrut, 2006.

Kutup, Seyyid, *Fî Zılâli'l Kur'ân (Kur'ân'ın Gölgesinde)*, (Çev. M. Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa), Hikmet Yayınları, XVI, İstanbul, 1979.

Köksal, Mustafa Asım, *İslâm Tarihi*, Şamil Yayınevi, XVIII. İstanbul, 1987.

Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, İnsan Yayınları, (Çev. Nazife Şişman), CLXVII. b.s. İstanbul, 2008.

Luis, Malûf, *el-Müncid fil Lugati vel Edebi vel Ulûm*, el-Matbaatu'l-Kasûlîkiyye, XV. b.s. Beyrut, 1960.

Malik, b. Enes, *el Muvattâ*, Şerh: Muhammed Fuad Abdülbakî, Dâru'l Hadis, Kahire, 2005.

Mevdûdî, Ebu'l Â'lâ, *Tefhîmu'l Kur'ân, Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsîri*, İnsan Yayınları, VI, İstanbul, trz.

Mîras Kâmil, *Sahi-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Emek Ofset ve Matbacılık, VII. b.s. Ankara, 1984.

Muhasibî, Hâris, *Nefsini Bilen Rabbin Bilir Mârifetullâha Ulaşmak İsteyenlere Altın Öğütler*, (Çev. Ali Pekcan), Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Mukatil B. Süleyman b. Beşîr el Ezdî el Belhî, *Ahkâm Âyetleri Tefsîri*, (Çev. M. Beşir Eryarsoy), İşaret Yayınları, İstanbul, 2005.

Nedvî, Seyyid Süleyman, *Büyük İslâm Tarihi Asrı Saâdet Peygamberimizin Tebliğât ve Ta'limâtı*, (Çev. Ali Genceli), Şamil Matbacılık, VI, İstanbul, 1984.

Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, *Efendimizin Dilinden Duâlar ve Zikirler (Amelü'l Yevm vel'leyle)*, (Çev. Naim Doğan), İz Yayıncılık, III. b.s. İstanbul, trz.

Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Medârikü't Tenzîl ve Hakâik'it Te'vîl Dâru'l Maarife*, II. b.s. Beyrut, 2008.

Nevevî, Muhyiddîn Ebû Zekerîya Yahya b. Şeref, *Riyâzü's Sâlihîn*, (Çev. Kıvâmüddin Burslan, Hasan Hüsnu Erdem), V. b.s. Ankara 1976.

----- *Şerhu Riyâzü's Sâlihîn min Kelâmi Seyyidi'l Mürselîn*, Ufuk Baskı ve Neşriyat, III. b.s. Beyrut, 2003.

Neysâbü'rî, Ebu'l-Hasan Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî, *Sahîh-i Müslim*, Dâru'l Hadis, IV, Kahire, 2010.

Oral, Rıfat, *Hz. Peygamberin vedâ Haccı*, Hüner Yayınevi, Konya, 2006.

Önkal, Ahmet, *Rasûlüllâh'ın İslâm'a Dâvet Metodu*, Kitap Dünyası, XXIII. b.s. Konya, 2011.

Öten, Mehmet, *Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Olağanüstü Halleri Peygamberimizin Mûcizeleri*, Ülkü Basımevi, II. b.s. Konya, 1977.

Pekcan Ali, *İslâm Akâid Metinleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2009.

----- *Kur'ân ve Sünnet Işığında İnançla İlgili Güncel Konular*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011.

Polat, Fethi Ahmet, *Çağdaş İslâm Düşüncesinde Kur'ân'a Yaklaşımlar*, İz Yayıncılık, III. b.s. İstanbul, 2011.

Râzî, İmâm Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdülkâdir, (v. 606/1209), *Muhtâru's Sıhâh*, Dârü'l Ma'rife, IV. b.s. Beyrut, 2010.

Râzî, Muhammed bin Ömer bin Hüseyin bin Hüseyin bin Ali et-Teymî, *Mefâtihu'l Gayb (Tefsiru'l Kebîr)*, Matba-i Amire, VIII. İstanbul, H. 1306.

Rûdânî, İmam Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, *Büyük Hadis Külliyyâtı Cem'ul Fevâid min Câmi'il- Usûl ve Mecma'uz Zevâid*, trc: Naim Erdoğan, VI. b.s. İstanbul, 2012.

Sâbûnî, Muhammed Ali, *Muhtasar Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri* İbn Kesîr, Çağrı Yayınları, (Çev. Bekir Karlığa), V, İstanbul, 1990.

----- *Safvetü't Tefâsîr*, Mekteb Asriyye, III, Beyrut, 2010.

----- *Ravâi'ul Beyân Tefsîr-u Ayâtü'l Ahkâm mine'l Kur'ân*, Mektebetü'l Asriyye, II, Beyrut, 2011.

Saka Şevki, *Kur'ân-ı Kerîm'in Dâvet Metodu*, Sehâ Neşriyat, II. b.s. İstanbul, 1991.

Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB. Yayınları, VII. b.s. Ankara, 2012.

Suyûti, Mahallî, Celâleddîn Muhammed b. Ahmed el Mahallî ve Abdirrahman b. Ebî Bekr, *Tefsîru'l Celâleyn*, Çağrı Yayınları, İstanbul, trz.

Şankıtî, Muhammed Emin b. Muhammed Muhtâr, *Adva'ul Beyân fi İdâhi'l Kur'ân'ı bi'l Kur'ân (Adva'ul Beyân Tefsîri)*, Dâr'u Âlemi'l Fevâid, II. b.s. IX S. Arabistan.1980.

Şark Asım, *Güzel Ahlâk Sahibi Olmak*, Işık Yayınları, İstanbul, 2010.

Şimşek, Sait, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsîri*, Beyan Yayınları, V, İstanbul, 2012.

Taberi, Muhammed b. Cerîr, *Tefsîr'ut Taberî Câmi'ul Beyân an Te'vîli Âyi'l Kur'ân*, (thk. Abdullah İbn-i Abdi'l Muhsin et Türkî), Dâr'ul Hicr, I. b.s. XXVI, Kahire, 2001.

Tahânevî Muhammed Ali, *Mevsûâtü Keşşâfi Istilâhâti'l Fünûni ve'l Ulûm*, (thk. Ali Rahrûc), Mektebet-ü Lübnân, I. b.s. Beyrut, 1996.

Topaloğlu Bekir, “*İrşâd*”, DİA. XXII, İstanbul, 2000

Topbaş, Osman Nuri, *Asr-ı Saâdetten Günümüze Fazîletler Medeniyeti*, Erkâm Yayınları, XI, İstanbul, 2011.

Ünal, İ. Hakkı, *Kırk Hadis Kırk Yorum*, DİB. Yayınları, I. b.s. Ankara, 2011.

Yavuz, A. Fikri, *Kur'ân-ı Kerîm ve İzâhlı Meâlî Âlisi*, Renk Ofset, VII. b.s. İstanbul, 1978.

Yeğîn Abdullah, *Yeni Lûgat (İslâmî, İlmî, Edebî, Felsefî)*, Nurtan Ofset, III. b.s. İstanbul, 1975.

Yemânî, M. Abduh, *Peygamber Böyle Sevilir Sahâbede Peygamber Sevgisi*, (Çev. Mehmet Günay), Nûn Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Yıldırım, Celâl, *Kur'ân Akâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları*, Bahar Yayınları, II, İstanbul, 1971.

Yılmaz, Mehmet Nuri, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*, Kürsü Yayıncılık, I. b.s. Ankara, 1998.

Vehbi, Mehmet, *Hulâsatü'l Beyân fî Tefsîri'l Kur'ân*, Üçdal Neşriyat, XIV, İstanbul, 1968.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmut b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî Cârullâh, *el-Keşşâf an Hakâik-i Gavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvi'l fi Vücûhi't-Te'vî'l*, (thk. Adil Ahmed, Ali Muhammed), Darü'l-Kitabi'l-Arabî, VI, Beyrut, H. 1407.

Zeydan, Abdülkerim, *İslâm'da Dâvet ve Tebliğ Esasları*, (Çev. Ruhi Özcan), Hisar Yayınevi, İstanbul, 1979.